BORNEO

VAN

ZUID NAAR NOORD

ETHNOGRAFISCHE ROMAN

DOOR

M. T. H. PERELAER

Gepd. Hoofdofficier van het Nederl. Ind. Leger.
Gewezen Gezaghebber in de Duizendeilanden.

TWEEDE DEEL.

ROTTERDAM
Uitgevers-Maatschappij „Elsevier"
1881.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

BORNEO

VAN ZUID NAAR NOORD.

BORNEO

VAN

ZUID NAAR NOORD

ETHNOGRAFISCHE ROMAN

DOOR

M. T. H. PERELAER

Gep[d] Hoofdofficier van het Nederl. Ind. leger
Gewezen Gezaghebber in de Dajaklanden.

TWEEDE DEEL

ROTTERDAM
UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ „ELSEVIER"
1881

INHOUD

VAN HET

TWEEDE DEEL.

XVIII.

XXI.

XXII.

XXIII.

XXIV.

XXV.

XXVI.

XXVII.

XXVIII.

XXIX.

XXX.

XXXI.

XXXII.

XXXIII.

XXXIV.

XVIII.

Verdere maatregelen ter verdediging. — Dajaksche keukenbedrijvigheid. — De verzoeningseed. — Johannes redenaar. — Twee kanonschoten. — De aanval. — Harimaoung Boekit andermaal gered. — Wienersdorf in onmacht. — Een dankbare Poenan. — Een Dajaksche schoone. — Huwelijksaanvraag.

Zoodra de dag aangebroken was, toog een ieder in de versterking weer aan het werk om de maatregelen tot verdediging te voltooien. Johannes en Wienersdorf trokken uit, ieder van een troepje Dajaks vergezeld, met allerlei gereedschappen gewapend. Allereerst werden de prauw onzer avonturiers en de andere vaartuigen van de kottabewoners met vereende krachten tegen den heuvel opgehaald en onder een der gebouwen binnen de versterking opgeborgen. Vervolgens werden de oevertaluds der rivier in de onmiddellijke nabijheid der kotta afgegraven, ten einde een beklimming van die zijde zoo moeielijk mogelijk te maken. Toen dat klaar was, begon men het geheele werk met een viervoudigen kring van wolfskuilen te omgeven. Die kuilen, waarin een aan beide einden scherp aangepunte ijzerhouten paal geslagen was, werden met een laag lang gras bedekt, om ze zoodoende voor het oog te verbergen en een bestorming zoo niet onmogelijk te maken, dan toch de aanvallers tot voorzichtigheid te nopen en hen onder het werkzame vuur der verdedigers slechts langzaam vooruit te laten schrijden. Ter bereiking van dat-

zelfde doel werden ook op de voornaamste toegangen randjoe's geplant en werden vooral de saillanten met een breeden kring van die asperges omgeven. Randjoe's zijn voetangels, eenvoudige pennen van zeer hard hout vervaardigd, die onder allerlei hellingen zoodanig in den grond geslagen worden, dat de punten in het gras verscholen, bijna onzichtbaar zijn. Voor den ongeschoeiden voet van den inlander zijn de randjoe's een geducht chicanemiddel. Op Borneo worden zij in de benedenlanden veel van niboeng, een palmsoort, of van bamboe, in de bovenlanden uitsluitend van ijzerhout vervaardigd. Oud ijzerhout is buitengemeen hard en laat zich tot een naaldenspits aanpunten.

Schlickeisen en La Cueille gingen de bewapening nog eens na, verzekerden zich van de goede werking van ieder onderdeel en stelden zich, toen dat alles naar wensch ging, ter beschikking van hunne makkers, die hunne Europeesche knuisten volstrekt niet versmaadden, maar hen de schop en het pikhouweel ijverig lieten hanteeren.

Gedurende die bedrijvigheid hielden de Poenans van Harimaoung Boekit zich onledig een paal met den „blajoeng" (een soort van dissel) glad en keurig te bewerken, waaraan het slachtoffer zou gebonden worden. Zoo'n paal met dat doeleinde heet „sapoendoe". Overeind geplant, steekt hij iets meer boven den grond uit dan een mensch lang is en is aan zijn boveneind met een menschenhoofd versierd, dat met lang uithangende tong gebeeldhouwd wordt. Toen die paal klaar was, werd hij midden op het binnenplein der versterking geplant. Dat plein werd verder rein aangeveegd en met helder wit zand bestrooid, zoоals dat voor zulk een buitengewone plechtigheid betaamde.

De vrouwen hielden zich intusschen bezig met de

kokerij en hadden daarmede de handen vol; want de plechtigheid van den verzoeningseed zou met een groot feestmaal besloten worden. En aan dat feestmaal mocht niets ontbreken. Volgens 's lands gebruik waren twee buffels en vier groote varkens geslacht en moest het vleesch en spek daarvan, met dat van twee herten tot allerhande lekkere beten vervormd worden, zoowel gekookt en gebraden, als gesausd en gepoft. Paalwormen waren in die streken niet te verkrijgen, anders had die schotel niet ontbroken op zoo'n feest; maar de slangenmootjes waren present en de zorgzame huisvrouw zou het ontbrekende gerecht vervangen door een „bangamat" (vliegende hond) die geheel gebraden als bij ons een speenvarken, ter tafel zou verschijnen. Als versnapering tusschen de hoofdgerechten zouden schoteltjes met schijfjes van „baloedoek" en balletjes van „hambatar" en „kalisi" 1) opgebracht worden. Ook zou er veel gebak van „kasei behas" (rijstemeel), van „hambieh" (sago) en „rahias" (pisang) aanwezig moeten zijn; terwijl ten slotte als confituren zouden aangeboden worden schelpen met „tangoeli" gevuld, zijnde dit jonge bijenlarven in honig gebraden, die als een delikate lekkernij beschouwd worden. In een woord,

---

1) Baloedoek is een waterdier, dat ongeveer een dM. lang wordt, wit van kleur is, met heel fijne schubben bedekt, waarvan het lijf op dat van een visch gelijkt, maar het hoofd veel op dat van een kikvorsch. Het kan niet lang onder water vertoeven. Het wordt overal langs de rivieren op Borneo, maar vooral in groote menigte in de lage moerassige streken aangetroffen.

Hambatar is de larve van een vrij grooten kever, die evenals de larve in vermolmd hout gevonden wordt. Die hambatar is zeer vet en heeft de dikte en de lengte van een vinger.

Kalisi worden alle soorten van huisjesslakken genoemd. De Dajak zou dus de alikruiken en de karakollen onder de »kalisi" rangschikken.

iedereen had het druk en onder die drukte vloden de morgenuren heen.

Toen de zon zoo omstreeks de helft harer baan nabij was, kwam Indoe Kotong, de vrouw van het kottahoofd, berichten, dat zij met het feestmaal gereed was en dat de plechtigheid dus een aanvang kon nemen. Amai Kotong verzamelde hierop de mannelijke bewoners van kotta Djankang, zijne echtgenoot schaarde de vrouwen en meisjes om zich heen en Harimaoung Boekit begaf zich tot onze vier deserteurs, die een oogenblik bij elkander gezeten waren om van den verrichten arbeid uit te rusten, en terwijl hij Wienersdorf onder den arm greep, noodigde hij de anderen uit om de plechtigheid van den verzoeningseed bij te wonen. De Europeanen hadden evenwel met elkander afgesproken, dat een hunner gedurende de feestelijkheden waakzaam zoude blijven, en daartoe was La Cueille aangewezen, die dan ook dadelijk opstond en zich naar het geblindeerde schildwachthuisje begaf om het omliggende terrein in het oog te houden. Wienersdorf en Harimaoung Boekit traden te midden van een zestal jongelingen, die met sawangtakken 1) in de hand een soort van eerewacht voor de twee helden van het feest vormden. Johannes en Schlickeisen volgden onmiddellijk.

Op het plein der versterking aangekomen, vonden zij de mannen allen in oorlogstooi gedoscht; maar bij deze gelegenheid het gezicht met een „taboekah", houten mombakkes met de gedrochtelijkste gelaatstrekken, bedekt. Allen hadden den mandauw om het middel gegespt en de lans in de hand en vormden rondom den offerpaal een halven kring, welks andere helft door de vrouwen,

1) Sawang is een palmsoort. Met sawangbladeren wuiven de Balians veelvuldig om de booze geesten te verwijderen.

met de Balians in de voorste rij, werd ingenomen. Zoodra allen gerangschikt waren, begonnen de priesteressen hare bezweringsgezangen, die zij met het geluid hunner katambong's begeleidden.

Dat zingen duurde totdat de zon de kortste schaduw had geworpen en die weer begon te verlengen, dus totdat het middaguur voorbij was, waarna bevel gegeven werd het slachtoffer voor te brengen. Het gedeelte van den dag, tusschen twaalf en drie uur, wordt door de Dajaks „badjagi hai" geheeten als het gelukkigste tijdperk. Alle voorname handelingen en ondernemingen moeten in dat tijdvak begonnen of volvoerd worden.

Terwijl de arme ongelukkige uit hare kooi gehaald werd, klom een der Balians op een daartoe expresselijk vervaardigde trap, „tadjahan" genaamd, en zong een invocatie, ten doel hebbende om den Antang te verzoeken een gunstig voorteeken te geven, zoowel ten opzichte der verzoening, die plaats zou grijpen, als der gebeurtenissen, die aanstaande waren. De Antang 1) is een valk, wiens vlucht door de Dajaks geraadpleegd wordt en waaruit goede of kwade voorteekens afgeleid worden.

Het was alsof de valk de aanroeping gehoord had, want de priesteres stond nog op haar verheven stelling toen zulk een roofvogel boven den boschrand verscheen. Het dier beschreef zijn kringen in de lucht aan de linkerzijde der versterking. Aller oogen volgden die vlucht in gespannen verwachting. Al draaiende klom de valk langzamerhand tot ongeveer in het zenith, toefde daar een oogenblik, terwijl hij al nauwer en nauwer kringen boven de versterking beschreef. Een poos scheen hij

1) Falco Pondicerianus. Zie omtrent het raadplegen van de Antangvlucht het vroeger aangehaalde werk over de Dajaks van den schrijver.

bewegingloos vlak boven het middenpunt der kotta te staan, toen liet hij plotseling een doordringenden schreeuw hooren en viel meer dan hij wegvloog in de richting vanwaar hij gekomen was. Alle aanwezige Dajaks waren diep ter neer geslagen. Aan de linkerzij verschenen en naar die zij teruggevlogen! Een kreet als een waarschuwing boven hunne hoofden! O! dat waren wel de ongunstigste voorteekens, die gegeven konden worden.

Nog was die algemeene bekommering niet bedaard, toen La Cueille den kring doorbrak, Wienersdorf en Johannes iets toefluisterde en zich ijlings voortspoedde. Die verschijning en verdwijning van den Waal waren zoo spoedig geschied, dat zij bij de algemeene verslagenheid niet opgemerkt werden. Johannes gaf den Zwitsers een wenk om oplettend te zijn.

Middelerwijl was de arme vrouw reeds den kring binnengeleid en waren twee mannen bezig haar aan den sapoendoe te binden, en wel zoo, dat de uithangende tong van het beeldwerk haar aangeraakt zoude hebben, indien zij overeind gestaan had. Zij hing evenwel in hare banden meer dan zij stond en hield het hoofd licht ter zijde gebogen. Zij was overigens kalm en gelaten en keek den kring harer beulen vrijmoedig rond.

Toen zij vastgebonden was, trad Harimaoung Boekit op Wienersdorf toe, bracht hem op de bloote borst een lichte snede met zijn „poeai" toe en ving het bloed, dat uit de wonde vloot, in een glas op. Hij bracht zich daarna ook een lichte verwonding toe, liet zijn bloed bij dat van den Zwitser droppelen en vulde het glas verder met toeak. Vervolgens hief hij het bloedige mengsel in de hoogte en sprak een vreeselijke vervloeking over zichzelven uit, indien hij den broederband, dien hij op het punt stond te bevestigen, zoude ver-

breken. Hij riep Mahatara, al de Sangiangs, al de Karriouws, Pampahileps, Antoeëns enz. 1) tot getuigen aan van zijn broederlijke genegenheid jegens den redder zijns levens. Hij smeekte hen, hem de afgrijselijkste straffen en martelingen te doen ondergaan, zoo hij die toegenegenheid mocht ontrouw worden, en eindigde zijn toespraak met het glas, dat hij steeds in de hand gehouden had, in een teug tot op de helft te ledigen, waarna hij het Wienersdorf aanbood, die onder het prevelen van eenige onverstaanbare woorden en van walging kokhalzende, het restantje inzwolg.

Na die plechtigheid, welke „hatoendi daha" genoemd wordt, nam het Poenan-hoofd andermaal het woord:

„Wij zijn nu broeders," sprak hij tot den Zwitser, terwijl hij diens hand greep en die met innige hartelijkheid schudde, „als broeder zal ik u steeds behandelen. Maar er bestaat nog een bloedschuld tusschen ons. Ik heb u aangevallen; ik trachtte uw aller schedels te bemachtigen; gij weet het, schedels zijn onze rijkdom. Maar bij dien strijd is een uwer makkers gedood, verscheidenen der mijnen zijn omgekomen en .... bloed eischt bloed! Zie! om aan dien eisch te voldoen, om dat bloed uit te wisschen, zullen wij een pandeling slachten, wij zullen ons met haar bloed insmeren, dan is die schuld uitgedelgd en zal er niets meer tusschen ons staan."

Johannes greep daarop de hand van Wienersdorf, trok hem met zich de tadjahan op, die de Balian zoo even verlaten had:

„Paharingkoe!" (mijne broeders) riep hij tot de verzamelden, „mijn vriend Dohong, 2) die van zijn jongste

1) Zie over deze bovenaardsche wezens het meeraangehaalde werk.

2) Dohong beteekent slagzwaard. Het wordt veel als mannelijke naam gebruikt en beteekent dan in de Oostersche beeldspraak, »dappere."

jaren te Bandjermasin, daar waar de groote heer der Hollanders zetelt, gewoond heeft, kan zich niet meer genoegzaam in het Dajaksch uitdrukken, daarom heeft hij mijn hulp verzocht om tot u te spreken. Hij neemt het verbond van Harimaoung Boekit dankbaar aan en zal steeds een goede broeder voor hem zijn, wat er ook moge gebeuren. Even als het water door een mandauwslag gespleten, zich weer vereenigt zonder een spoor van scheiding achter te laten, zoo zal hunne vriendschap ongestoord blijven en in leven en in dood kunnen zij op elkander rekenen. Maar onze Dohong is te midden der blanken opgegroeid; zij hebben hem ingeprent, dat zonder hun verlof, niemand een mensch mag dooden. Ook te Kwala Kapoeas is dat verboden. Ik weet nu wel dat dat kinderachtig is, dat die bleekgezichten zich met zaken bemoeien, die hun niet aangaan; maar wat er aan te doen? Die wet heeft Dohong aangenomen, ja ingezogen; hij heeft daardoor een afschuw van het ter dood brengen van menschen, wanneer dat niet in den strijd geschiedt. Hij stelt daarom zijn broeder voor, die vrouw het leven te schenken, zooals hij dat aan het Poenanhoofd geschonken heeft. En om de bloedschuld af te wasschen, verzoekt hij dat een buffel aan de Sangiangs geofferd worde. Die beschermers van ons Dajaks nemen in de benedenlanden genoegen met zoo'n offer; zij zullen dat hier ook doen. Gij hebt gezien welk slecht voorteeken de Antang ons gaf. Dat geschiedde alleen, omdat wij Kwala Kapoeassers, tegen de gebruiken, die wij plechtig bezworen hebben, om geen menschen te dooden, zouden zondigen. Laten wij een buffel slachten, in stede van die vrouw, dan zult gij zien, dat de voorteekenen veranderen zullen en de strijd, die ons wacht, een goede uitkomst zal hebben."

Een doodelijke stilte heerschte er op dat binnenplein

van Kotta Djankang. Bij het einde van die toespraak waren de gezichten betrokken en kon men daarop de grootste ontevredenheid lezen. Vooral de Poenans verborgen hunne gevoelens niet en sloegen de handen aan de mandauws. In die woorden zagen zij een beleediging voor hun hoofd. Harimaoung besteeg de trap en begon met de vrij sluwe verklaring, dat hij van de geheele zaak niets begreep.

„Hier in de bovenlanden," ging hij verder, „hebben de blanken niets te zeggen en; voegde hij er met een uitdagenden blik bij, „wanneer zij hier wenschen te bevelen, moeten zij maar opkomen!"

Met innige verachting vervolgde hij:

„Net of zij zoo angstvallig met het leven van een mensch omspringen! Hoevele duizenden menschen zijn niet omgekomen in den oorlog, die ons schoon eiland beroerd heeft? En wie heeft dien oorlog veroorzaakt? Was het hunne schraperigheid niet, die den Amai van Martapoera 1) de wapens in de hand wrong? Wie zal tellen hoeveel Javanen er omgekomen zijn van honger, omdat zij koffie moesten planten, of kotta's moesten bouwen voor de bleekgezichten, en hunne velden niet konden bebouwen, omdat zij geen tijd hadden? Of zouden zij meenen, dat wij dat alles niet weten? Zij verbieden ons een onzer pandelingen te slachten en geven voor dat uit liefde voor dien slaaf te doen. Hèla harap olo bapoeti, aloe menjak totoke, haliau jèh!" 2) ging hij met klimmende drift voort. „Wanneer men hun geld te na komt, dan vermoorden zij koelbloedig honderden slaven

1) Zoo werd Hidajat Oelah, de rijksbestierder van het Bandjermasinsche rijk door de Dajaks genoemd.

2) Die volzin beteekent: »Vertrouw die witte menschen niet, al zijn hunne lippen olieachtig (al spreken zij vleiend) zij zijn huichelaars."

en vrijen. Om geld te maken, doen zij meer dan menschen dooden!"

Hier hield de Poenan een oogenblik op, als of hij behoefte had diep adem te scheppen, en vervolgde toen met gedempte stem:

„Maar wat kan ons schelen, wat de blanken bevelen? Ieder is gehouden zich te voegen naar den adat van het land, waar hij zich bevindt. Wanneer ik te Bandjermasin zal komen, zal ik de gebruiken, die daar in zwang zijn, eerbiedigen. Is de Groote Heer een eerlijk man, dan — er valt niet aan te twijfelen — zal hij onze gebruiken niet schenden, wanneer hij ons bezoeken zal. Kort en goed, wij laten ons door de blanken geen wetten voorschrijven. De feestelijkheid zal haren voortgang hebben; tenzij ..... mijn broeder Dohong mijne vriendschap niet wil aannemen."

Die laatste woorden werden niet alleen met aarzeling, maar ook met een zacht ruischende stem, van een snik vergezeld, uitgesproken. De gedachte, dat zijn redder zijn vriendschap zou kunnen versmaden, deed het natuurkind smartelijk aan. Overigens stond de Poenan daar trotsch en fier, met trillende neusvleugels, de oogen woest rollend en het hoofd in den nek. Zijn mandauw had hij half uit de scheede getrokken.

Wienersdorf liet bliksemsnel den blik langs de hem omringende mannen gaan. La Cueille was afwezig; Johannes stond met gebogen hoofd; de Dajaks van kotta Djankang lieten een afkeurend gemompel hooren en schaarden zich aan de zijde hunner stamverwanten de Poenans; zij, die van kotta Baroe medegekomen waren, volgden die beweging; zelfs Dalim en zijn makker stonden besluiteloos. Er was op niemands hulp te rekenen. Alleen Schlickeisen stond daar met opgeheven hoofd en hield zijn geweer krampachtig omklemd. Neen, uitkomst

was er niet. Een seconde aarzelens nog, kon aanleiding tot een bloedbad geven, dat niet zou eindigen dan met de vernietiging van het viertal Europeanen, dat evenwel als zoodanig niet herkend was. Dat overzag Wienersdorf in dien blik. Plotseling greep hij de hand van Harimaoung Boekit, bracht die aan de lippen en boog het hoofd.

Johannes, die tot nu zwijgend naast zijn makker gestaan had, trad nu vooruit naar den vlaggestok, bracht een pakje te voorschijn, bond dat aan de lijn en heesch dat vormlooze ding in top. De jongelingen schaarden zich nu op een gelid. De oudste daarvan trad vooruit en bracht terwijl hij een grijnzend gelach liet hooren, het slachtoffer een steek onder de linkerborst toe. Voorzeker had hij haar dadelijk kunnen dooden, maar dan zou het bloeddorstig vermaak te spoedig geeindigd zijn. Minstens moesten alle ongehuwde mannen eenmaal voortreden en zich aan een steek vergasten, daarom had hij slechts zijn lanspunt een halve duim in het vleesch gedrongen. 1)

Maar op dien steek gebeurden drie zaken te gelijkertijd.

Vooreerst liet het slachtoffer een doordringenden gil hooren. Tot nog toe was zij kalm gebleven, zij had vast vertrouwd, dat het mangang kaoeit haar gevoelloos gemaakt had. Zij ondervond nu het tegendeel. Schrikkelijk wrong zij zich nu in hare banden en vreeselijk was het haar geschreeuw om erbarming aan te hooren.

---

1) Worden bij dergelijke gelegenheden vele pandelingen geslacht, dan is hun lijden betrekkelijk kort, maar duurt toch minstens een uur. Wordt er slechts één omgebracht, dan duurt de martelarij ontzettend lang, en sterft het slachtoffer niet dan ten gevolge van bloedverlies.

Te gelijker tijd had Johannes de vlaggelijn geschud, zoodat het pakje, hetwelk hij een oogenblik te voren geheschen had, zich ontrolde en de Nederlandsche driekleur zich boven het hoofd van de arme vrouw ontplooide.

En alsof die driekleur haar redding aanbracht, knalden plotseling een, twee kanonschoten, die de geheele bezetting als door elkander en naar de borstwering deden stuiven. Johannes maakte van de algemeene verwarring gebruik, hij sprong naar den sapoendoe toe, sneed de banden van de rampzalige vrouw los, stelde haar in handen van de andere vrouwen met opdracht haar goed te verzorgen en, voegde hij er ernstig bij, haar niet te laten ontvluchten. Toen spoedde ook hij zich naar den wal.

Wat was er gebeurd?

La Cueille, op zijn verheven standpunt gezeten, had al lang de signalen opgemerkt, die door den vooruitgeschoven post gegeven werden. Hij bekommerde er zich echter weinig om. Hij verliet het geblindeerde schilderhuisje, drong door den kring om den sapoendoe, vertelde aan Johannes en Wienersdorf snel, wat hij gezien had, en bracht hun aan het verstand, dat het nu alleen maar kwestie was om tijd te winnen, dat dan die arme vrouw nog wel gered kon worden. Daarna had hij zich naar den saillant begeven, van waar hij een ruim gezicht over de rivier had, bracht de twee geladen kanonstukjes in de richting, nam een brandende lont ter hand en wachtte zijn tijd af. Hij hield een oog zoowel op wat er gebeurde in de versterking als op wat op de rivier voorviel. Hij zag de beweging daar binnen, ja hoorde de toespraak van Johannes en bewonderde zijn makker in zijne middelen om de plechtigheid te rekken. Eindelijk, na nog een poos wachtens, zag hij een geheele prauwenvloot van achter den hoek te voor-

schijn schieten. Nog hield hij zich stil en liet haar naderen, terwijl hij opmerkzaam bleef op hetgeen rondom hem voorviel. Het drama binnen vorderde met de prauwen daar buiten....

Eindelijk viel niet meer te aarzelen. Nogmaals verbeterde hij de richting zijner stukjes, bracht toen de lont bij het zundgat en boem!!! de kogel vloog tusschen de vloot door en boorde een der achterste vaartuigen in den grond. De opvarenden, overigens ongedeerd, moesten zich met zwemmen redden, terwijl dat schot al niet weinig verwarring bij de flotille veroorzaakte.

Boem!!! klonk het nogmaals en een vlucht kartetskogels floot tusschen en over de prauwen, kwetste eenige roeiers en bracht de ontsteltenis ten top. De luitenant gelastte te landen om zich met zijne dapperen voorloopig buiten schot op te stellen. De prauwen stevenden naar den wal en weldra was de geheele aanvallende macht, onzichtbaar voor het oog der kottaverdedigers, achter struik en boom verborgen.

De officier begreep, dat hij zijn troep niet onder den indruk van dat eerste insucces mocht laten. Wel was het hem zonderling te moede, van die sterkte, waaruit hij vuur gekregen had, de Nederlandsche vlag te zien waaien; maar hij mocht niet aarzelen, en daarom verzamelde hij zijn macht en stormde op de versterking aan, indachtig aan de ondervinding van eeuwen, dat bij indische oorlogen stoutmoedigheid drie vierde gedeelten van de overwinning verzekert.

En, waren er geene Europeanen in de versterking geweest, die der bezetting moed inspraken, dan was de beweging voorzeker geslaagd. Maar nu, op geweerschotsafstands gekomen, dreunden drie kanonschoten, die het aanvallend troepje met kartetskogels overstelpten en aan het wankelen brachten. Dadelijk barstte daarop een

levendig geweervuur los, gevolgd al weer door een paar kartetsschoten, die een einde aan de weifeling der helden maakten en hen op de vlucht dreven, alvorens zij nog in de gelegenheid geweest waren een schot te lossen. Toen Harimaoung Boekit die achterwaartsche beweging ontwaarde, kon hij de verzoeking geen weerstand bieden. Met slechts een paar zijner volgelingen stoof hij de versterking uit om koppen te snellen. Maar, terwijl hij op een paar achterblijvers der vluchtelingen inhakte en zich beijverde de hoofden der gevallenen te verzamelen, trad eensklaps een troepje gewapenden van achter eenige struiken te voorschijn, omsingelde hem en wierp hem, vóór hij zich goed te weer kon stellen een strik over het hoofd en sleepte hem half verwurgd voort. Wienersdorf en Schlickeisen zagen duidelijk wat er gebeurde. Beiden ijlden naar buiten, verzamelden nog eenige strijders en spoedden zich voort. Bij de terreinsdepressie gekomen, die de hoogte, waarop kotta Djankang gelegen is, van het ander heuvelland afscheidt, zagen zij het lichaam van den Poenan, dat door eenige menschen voortgesleurd werd. Zij waren toen slechts een vijftig passen er van verwijderd. Als twee steenzuilen zoo onbeweeglijk bleven de twee Zwitsers stilstaan, brachten hunne repeteergeweren aan den schouder en... pang! pang! lagen twee der sleepers op den grond uitgestrekt; pang! pang! nogmaals twee. De overblijvenden aarzelden, de buit, dien zij bemachtigd en als een hoofd herkend hadden, was te kostbaar om achter te laten. Pang! pang! andermaal twee lijken. Toch konden zij nog niet besluiten om te vluchten. Maar daar stoven plotseling eenige gedaanten op hen in, losten nogmaals ieder een schot en tastten hen toen met het blanke wapen aan. Nog een kleine schermutseling en Wienersdorf kon het genoegen smaken, den strik

door te snijden, die het Poenanhoofd den adem benam. Hij reikte hem vervolgens de hand, hielp hem overeind en fluisterde hem een „salamat" (gelukwensch) in het oor.

Toen de Poenan op de been was, greep hij naar zijn hals, alsof die noodlottige rottanstrik daar nog zat, proestte als een kater, die pas uit het water gehaald was, bewoog een voor een al zijn ledematen, als om te beproeven, of die nog aanwezig waren en, nadat hij zich daarvan overtuigd had, vatte hij de handen der beide Zwitsers, legde die op zijn hoofdkruin onder het prevelen van de woorden: „Paharingkoe Dohong!" (mijne dappere broeders).

Nog een oogenblik knalden schoten van weerszijden, toen werd alles stil.

De aanvallers trokken zich terug en telden hunne verliezen. Zij begroeven in der haast vijf gesneuvelden, terwijl meer dan het dubbelde aantal gekwetsten achter de struiken lag te kermen. Van de bezetting der kotta was slechts een man, een pandeling, door een geweerschot gedood en hadden een paar anderen lichte schrammen bekomen.

Aan feestvieren werd nu verder niet gedacht. Bij gedeelten gebruikten de belegerden hun maal, terwijl de overigen achter de borstwering op de banketten gereed stonden, om iederen aanval, wanneer die hernieuwd mocht worden, af te weren. De vroolijkheid was daarom niet uitgesloten, en bij het lekkere maal, dat verorberd werd, ging, zonder tot overdaad aanleiding te geven, de klapperdop, met toeak gevuld, rond en werd de eerste behaalde zege met een duchtigen dronk gevierd.

Aan zijn priesterlijk karakter getrouw, onthield zich onze Waalsche Sjech van alle spijs en drank, door den Profeet verboden. Met een soort van heilige onverschil-

ligheid, zag hij de varkenskluifjes voor en na in onpeilbare keelgaten verdwijnen. Het liet hem vrij koel, toen Johannes, spotachtig van aard, hem een heerlijke karbonade onder den neus hield. Hij deed zich daarentegen te goed aan het herten- en buffelvleesch, maar paste zorgvuldig voor de entremêts, omtrent welker oorsprong hij zich behoorlijk op de hoogte had gesteld. Evenwel kon hij niet nalaten een zucht te slaken, toen de lekkere geur van den toeak zijn reukorgaan streelde, en hij werd ernstig boos, toen Johannes, zijne plagerij voortzettende, hem een goed gevulden klapperdop onder den neus hield. Om het weer goed te maken, beloofde hem zijn makker, dat hij straks, wanneer zij buiten den kring der profanen waren, zou zorgen dat de heilige man zijn portie kreeg.

Terwijl onze Europeanen op Dajaksche wijze met gekruiste beenen zaten rondom het matje, dat de tafel uitmaakte en zich te midden hunner nieuwe vrienden Gods gaven goed lieten smaken, kwam een Poenan binnen en smeet een paar bloedige menschenhoofden in den gevormden kring, te midden der opgebrachte gerechten. Er ging, vooral onder de Poenans van het gezelschap een oorverdoovend gejuich op. Twee hunner grepen die hoofden, sneden de laatste halswervels, die er nog aanzaten, af en begonnen nu door de vrij geworden opening van den schedel de hersenzelfstandigheid met een bamboelemmer op een aarden schotel te ledigen. Gedurende die bezigheid, sneed een ander een flinke vlok haar van die hoofden, kapte die in stukken ter grootte van een halven vinger en roerde dat haar onder bijvoeging van wat fijngewreven „sahang" (lombokh, spaansche peper) door die bloedige hersenmassa. Met ontzetting hadden onze deserteurs dat tooneel aangezien. Toen al de hersenen uit de twee schedels gehaald

en geschud waren en de schotel behoorlijk toebereid was, nam hem een der Poenans, plaatste een aarden lepeltje rechtop in de brij en bood hem Johannes aan. Deze bedankte met een gebaar. Bij Wienersdorf gekomen, liet deze een blik op dat walgelijk mengsel vallen, maar werd tegelijkertijd door zulk een misselijk gevoel overweldigd, dat hij bewusteloos neerstortte.

In hunne ontsteltenis letten de drie overige Europeanen daar niet op, en de Dajaks wel een weinig verwonderd, maar overgelukkig dat de vreemdelingen geweigerd hadden van dien lekkeren schotel te proeven, hieven een gejuich aan. Hij die den schotel droeg, greep den lepel, laadde hem, wierp toen het hoofd achterover en liet, terwijl hij de oogen zacht sloot en zijn gelaat van genot straalde, een goede portie in den wijd geopenden mond glijden. Hij gaf toen den schotel aan een makker over, die dezelfde manoeuvre volbracht, en het lekkers verder gaf. Het was toen een smakken met tong en met lippen, dat de toeschouwers wel moesten begrijpen dat de smullenden in den hoogsten graad van genieting verkeerden. Langzaam en met verrukten blik zogen zij de haren uit, die trouwens alleen door het mengsel geroerd waren, om de lekkerbekken tot bedaard genieten te noodzaken 1). Eindelijk werd het den Europeanen te benauwd om het hart; alles draaide hun voor de oogen. Zij sprongen op, om zich te verwijderen van het ontzettend tooneel, maar ontwaarden eerst toen, dat Wienersdorf bewusteloos ter neer lag. Zij tilden hem op en ijlden met hem naar buiten in de frissche lucht. Daar kwam

1) Ik zal niet behoeven te verzekeren dat ik hier minder dan ooit verzin. Nederlanders! zulke smulpartijën hebben heden ten dage nog plaats in uwe zoo schoone Oost-Indische bezittingen, in de streken die gij met o! zoo'n schoon verfje op de kaarten als uw eigendom gekleurd hebt.

de bewustelooze ras bij en herstelden zich de anderen. Een dronk zuiver water hielp ook om hunne ontstelde zenuwen tot bedaren te brengen.

Harimaoung Boekit had dus ten tweeden male het leven aan Wienersdorf te danken. Van zijne volgelingen had hij vernomen met welken moed, met welke doodsverachting deze hem te hulp was gesneld en zich daarbij aan de grootste gevaren had blootgesteld. Hij trad zijn redder nabij, legde de hand op zijn schouder en vroeg hem met bewogen stem, of hij iets voor hem doen kon of hem iets kon geven. Alles wat hij bezat, was het eigendom zijns redders. Als deze verkoos dat hij, het trotsche Poenanhoofd, zijn „djipen'' (pandeling) zoude worden, zou hij voor altijd afstand doen van de vrijheid en zijn broeder overal volgen.

Wienersdorf, steeds nog onder den invloed van het afschuwelijk tooneel van straks, dat hij evenwel, ten gevolge zijner bewusteloosheid slechts gedeeltelijk had kunnen waarnemen, bedacht zich op die vraag niet lang, maar greep de hand van den Poenan, drukte die met levendige innigheid en smeekte hem om het leven van die arme vrouw, die door de aankomst van de aanvalsflotille zoo op het juiste oogenblik van een vreeselijk uiteinde gered werd. Door dat de Zwitser de landstaal niet bijzonder machtig was, begreep de Poenan aanvankelijk weinig of niets van de bede. Toen het hem eindelijk met behulp van Johannes helder werd, wat zijn redder vroeg, ontsierde nog eenmaal een uiterst onaangename trek het overigens voorname gelaat, maar ook slechts voor een oogenblik, want in het daarop volgende had het natuurkind zijn geheele zelfbeheersching hernomen en den handdruk des Zwitsers met warmte beantwoord. Hij voldeed aan het gedane verzoek en schonk het leven aan die vrouw, terwijl hij zich verbond dat

menschelijk offer later ter geschikter tijd door een buffel te vervangen. Intusschen kon hij de eigenlijke beweegredenen, waarom zijn redder zoo op het leven van die vrouw gesteld was, maar niet vatten. Zijn oorspronkelijk begripsvermogen deed hem vermoeden, dat hier een hartstochtelijke genegenheid in het spel was en hoewel die pandelinge, moeder van twee kinderen, niet jeugdig meer en nimmer voor een schoonheid gehouden was, vermocht hij aan het aandringen des Zwitsers geen anderen uitleg te geven, ofschoon hij zich over diens smaak ten zeerste verbaasde. Onder den indruk van die opvatting en wezenlijk alles er voor over hebbende, om zijn redder gelukkig te zien, bood hij hem zijn volle zuster, een jonge lieftallige maagd, het pronkjuweel van zijn stand tot vrouw aan, en trachtte zoo door een huwelijk niet alleen den gesloten broederband te versterken, maar ook aan de hartstochten van dien broeder in zijn oog een meer edele richting te geven.

Hamadoe — zoo was de naam van die zuster — was een heerlijk wezen. Zij kon bogen op een fijn besneden gelaat, waaraan de zachte bronskleur een groote bekoorlijkheid verleende, met een fraai gevormden neus, dien menige Europeesche schoone haar benijd zoude hebben; met een mondje, welks zwellende en half geopende lippen aan een pas opengespleten pala-vrucht 1) deden denken; met een paar groote donkere oogen, die een zacht kwijnende uitdrukking konden aannemen, maar waarin ook een vuur kon schitteren, alsof die dochter des wouds in lichtelaaie vlam stond, hetgeen niet onmogelijk was. Daarbij

1) De pala is de muskaat in den vorm eener abrikoos. Wanneer de vrucht rijp wordt, opent zich de vleezige buitenbast zacht en laat als door een nauw gevormd spleetje de fraaie roode foelie zien, die om de noot gewikkeld zit.

had zij fijn zacht haar, zwartblauw van kleur en zoo overvloedig en lang dat, wanneer zij heur „kondèh" (haarwrong) loswierp, de sierlijke lokken haar als in een mantel wikkelden, het reeds zoo innemend gelaat allerliefst omlijstten en haar dartelend en golvend tot op de kuiten vielen. Zij had een boezem, maagdelijk bescheiden in ontwikkeling en toch weelderig in zijn vormen, die den meesteischenden beeldhouwer tot model had kunnen strekken; en daarbij een middel, ongekunsteld en natuurlijk, dat zonder behulp van balein en staal, met twee handen te omspannen was en zich zoo lenig en buigzaam bij de minste bewegingen van het meisje vertoonde, alsof geen ruggegraat aanwezig was. Daaronder rondden een paar heupen bekoorlijk en dichterlijk af, om uit den mond van den meest koelbloedigen een lofzang op zooveel natuurschoon te ontlokken.

Het valt niet te ontkennen, onze Europeanen hadden al menigmaal de lieve Hamadoe, die haren naam van „honigzoet" zoo wel verdiende, met een bewonderenden blik nageoogd, wanneer zij vrij en ongedwongen op Dajaksche wijze gekleed, dat wil zeggen met het fraaie bovenlijf geheel bloot en het overige slechts gedekt met een „saloi" — een kort kleedje, dat slechts van het middel tot de knieën reikt — zich binnen de versterking bewoog. En toch, nu hem dat juweeltje van vrouwelijk schoon aangeboden werd, aarzelde Wienersdorf en was op het punt een verontschuldiging te stamelen; toen Johannes hem voorkwam en den Poenan antwoordde, dat zijn vriend zijn aanbod dankbaar aannam en zich gelukkig zou achten, de echtgenoot van de schoone Hamadoe te zijn; maar dat hij al de Sangiangs zou danken wanneer hij door dat huwelijk de vleeschelijke broeder van Harimaoung Boekit, zijn bloedbroeder reeds, zou geworden zijn.

Wel eenigszins onthutst door die onverwachte tusschenkomst, sloeg de Zwitser de oogen op en wilde spreken; maar beleefd werd hem verzocht zich te verwijderen, daar Johannes nu als zijn zaakgelastigde de verdere huwelijksformaliteiten met de aanstaande en hare familiebetrekkingen te behandelen had. Wienersdorf trok mompelend af met het stellige voornemen, zich tot geen dwaasheden te laten overhalen, hoe verleidelijk en bekoorlijk de schoone Hamadoe ook was. Helaas! wanneer de mensch wikt, is hij het niet altijd, die beschikt.

Toen Harimaoung Boekit en Johannes in huis getreden waren, werd de maagd geroepen en deed Johannes, nadat zij verschenen was, de aanvraag om hare hand geheel volgens de Dajaksche gebruiken. Wel had de schoone een gunstige meening ten opzichte van haren aanstaande, maar zij keek nieuwsgierig rond, keek nog eens; dat die zaakgelastigde haar geen koppen ten huwelijksgeschenk kon aanbieden, deed haar aarzelen. Zij stond daar besluiteloos. Eindelijk greep zij een vrouwenkleedje, dat over een touw te drogen hing, en bood dat den afgezant aan met de boodschap:

„Uw vriend is geen man, hij is slechts een bedeesde vrouw en verdient geen mannenkleederen aan te hebben; daar, dat hij dezen „tapih" (vrouwenonderrok) aantrekke."

Johannes glimlachte even, maar nam dat kleedje niet aan. Harimaoung Boekit verhaalde haar nu zijn dubbele redding door dien vreemdeling, legde haar uit, dat de Hollanders in de benedenlanden het koppensnellen verboden hadden, dat zijn redder niet anders kon doen dan dat verbod na te komen, maar dat hij overigens de dapperste der dapperen, een ware Dohong was.

Na deze verklaring nam de lieve maagd geen enkel

oogenblik van beraad, maar verklaarde vrijmoedig dat zij met den tapih ook hare straks gesproken woorden terugnam en dat, nu haar broeder, de eenige verwant, dien zij te kotta Djankang had, geen beletselen opwierp, zij gereed was Dohong's levensgezellin te worden en lief en leed met hem te deelen. Zij verzocht haren broeder alles in gereedheid te brengen om zoo spoedig mogelijk het „blako ontong" te vieren, waarbij den Radja balawang boelau 1) alle heil en voorspoed op haar huwelijksbed zoude afgesmeekt worden.

Dat alles werd gezegd met een bekoorlijke zedigheid, maar toch met een zeker vertoon van vreugde, die Johannes verrukte en hem het geluk zijns makkers bijna deed benijden.

Nadat Hamadoe zich verwijderd had, vingen de eigenlijke huwelijksonderhandelingen aan. Johannes begon op den voorgrond te stellen, dat Dohong een vrijgestelde pandeling was, die met weinig of geen aardsche goederen gezegend was, en bijgevolg noch een hoog „palakko", noch de andere bij het sluiten van een huwelijk te betalen sommen, althans tot een aanzienlijk bedrag, zoude kunnen voldoen. Het „palakko" is een schatting, die de bruidegom aan de ouders of bij gebreke daarvan aan andere familieleden van de bruid betaalt of eigenlijk renteloos leent. Die schatting bedraagt, naarmate van de welgesteldheid des huwelijkscandidaats, van 50 tot 800 gulden, en heeft ten doel dezen in het rechte spoor te houden; want pleegt hij ook maar de geringste on-

1) Radja balawang boelau of de koning der gouden poort, wordt ook Radja ontong of koning des geluks genoemd. De woonplaats van dien weldadigen geest is boven de verblijfplaats der Sangiangs, dicht bij die van Mahatara, den allerhoogsten God. Blako ontong beteekent geluk vragen. Hoe dat geschiedt, zal wel later in een der hoofdstukken van dit werk verhaald worden.

trouw, dan vervalt die som in eigendom aan zijn vrouw.

Harimaoung Boekit glimlachte bij die mededeeling, greep eenige bamboekokertjes, die met lussen aan den wand hingen, en stelde die zijnen toespreker ter hand, onder mededeeling dat daarin ruim twintig thaëls stofgoud vervat waren en dus meer dan genoeg om aan alle uitgaven het hoofd te bieden.

„Zou ik aarzelen dit goud af te staan om mijn broeder Dohong gelukkig te maken?" sprak het edelmoedige Poenanhoofd. „Ik heb hem mijn lichaam aangeboden; alles wat het mijne is, kan hij het zijne noemen."

Toen dat geregeld was, werd de dag der plechtigheid bepaald en vastgesteld, dat het huwelijk in verband met de omstandigheden, twee maanden later, in het gebied van Harimaoung Boekit, aan de soengei Miri 1) gelegen, zoude voltrokken worden. Ter eere van Kadjanka 2), den beheerscher van de maan en den beschermer der jonggehuwde vrouwtjes, zou het huwelijk op den dag van volle maan plaats hebben.

„Het is te hopen," voegde Harimaoung Boekit er bij, „dat de belegeraars lang voor dien tijd zullen afgetrokken zijn."

---

1) De soengei Miri is een linker zijrivier van de Kahaian.

2) Zie over Kadjanka en zijne attributen, de Ethnographische beschrijving der Dajaks, door den schrijver dezes.

XIX.

Discussie. — Wienersdorf onbillijk. — Een pleidooi voor een Dajaksch huwelijk. — Wienersdorf laat zich overreden Hamadoe te trouwen. — Een afgezant met een brief. — De kunst om officieele stukken voor te lezen. — Antwoord aan den afgezant. — Onverdiend verwijt. — Het pakje aan zijn adres.

Toen Johannes zijn makkers weer opgezocht had, kreeg hij het dadelijk te kwaad met Wienersdorf, die van een Dajaksch huwelijk niets weten wilde.

„Ik heb je voor een oogenblik voor krankzinnig aangezien;" beet de Zwitser hem toe, „mij te willen laten trouwen, zou gelijk staan met mij in dit mooie land te willen houden."

„Laten we van het land geen kwaad spreken," hernam de toegesprokene, die altijd ietwat korzelig werd, wanneer hij een verdachte loftuiting op Indië of op een der onderdeelen daarvan vernam. „Maar wat ben je nog onnoozel, je spreekt alsof de echtscheiding uiterst moeielijk bij de Dajaks zou zijn. Het scheiden gaat nog makkelijker dan het trouwen, althans de formaliteiten zijn oneindig minder. Ieder gaat zijns weegs en daarmee uit."

„En daarmee uit! ha, ha!" grinnikte de Zwitser bitter. „En dan zoo'n ongelukkige verstooten, 't is zeer gemakkelijk, niet waar? Maar 't is fraai, dat moet ik zeggen. Ik heb nimmer gedacht, dat jij zoo'n gewetenlooze knaap waart."

„Nu nog mooier!" barstte Johannes hevig verontwaardigd los. „Ik span alle krachten in, om ons aller gebeente ongeschonden en kompleet ter gewilder plaatse te brengen; ik beijver mij om alle gepleegde domheden goed te maken, om alle noodlottige gevolgen weg te nemen van een dwaze en ziekelijke philanthropie — dwaas en ziekelijk althans in de gegeven omstandigheden. — Mijnheer wordt als bij tooverslag een engel van een meisje in de armen geworpen, en..... omdat ik dat lieftallig wezen voor hem aangenomen heb, niet — hij weet zulks zeer goed — om mijnheers verliefde grillen te dienen, maar om een bloedbad te voorkomen en de sporen van vroegere domme streken uit te wisschen, weet zijn dankbaarheid niets beters te verzinnen dan mij voor een gewetenloozen knaap uit te schelden. Laat het je van een Sienjo gezegd zijn," zoo ging hij met klimmenden hartstocht voort, „jullie Europeanen van het tegenwoordige geslacht zijt in het algemeen niet alleen de ondankbaarste honden, maar ook door je zoo hoog opgevijzelde beginselen de meest onpraktische tweevoeters, die op aarde loopen. Ik ben overtuigd, dat de Schepper zich soms over het getob, gewriemel, gezanik en gezeur van dat blanke ras hartelijk schaamt."

Johannes was verrukkelijk schoon in zijn verontwaardiging. Zijn oogen schitterden van onbedwongen vuur, zijn neusvleugels trilden, de aderen lagen strak en gezwollen op zijn voorhoofd.

Schlickeisen trad bemiddelend op.

„Je neemt het woord, straks onzen makker ontvallen, te hoog op. Hij heeft dat zóó niet gemeend. Is dat niet zoo?"

„Voorzeker is mij dat woord ontvallen," beaamde Wienersdorf ernstig, „en gaarne neem ik het terug. Ik heb mij driftig gemaakt, toen ik onzen vriend zoo kalm

over trouwen en scheiden hoorde redeneeren, alsof hij het over de wufste zaak der wereld had."

„'k Heb je slechts te woord gestaan, toen je in dat huwelijk alleen een gedwongen verblijf op dit eiland zaagt. Ik heb dat antwoord niet gegeven, om met ernstige onderwerpen te gekscheren; maar wel om je aan te duiden, dat we ons te voegen hebben naar de omstandigheden, die we onmachtig zijn te beheerschen. Dat niet meegaan met de meening van anderen, dat verachten van anderer zeden en gebruiken moest jullie Europeanen wat achterwege laten; 't zou je wat beminnelijker, althans minder onbillijk in je oordeelvellingen maken. Bevind ik mij te midden van blanken, dan zal ik hun denkbeelden, in het onderwerpelijk geval over huwelijk en echtscheiding stipt eerbiedigen, maar ben ik tusschen Javanen of andere volkstammen in dezen archipel, dan huldig ik hun gebruiken en wacht me wel aanstoot te geven, door het air aan te nemen die gebruiken te minachten."

„Maar, met je verlof, dat doe ik ook. Ik eerbiedig ten volle den Dajakschen adat en nimmer zal iemand van deze streken een woord uit mijn mond vernemen, dat hem den aanstoot kan geven, waarop gij doelt. De bevolking hier en elders kan trouwen en scheiden onder elkander, zooveel zij slechts verlangen; ik zal er nimmer iets tegen in te brengen hebben. Maar men moet mij buiten het spel laten. Men wil *mij* uithuwelijken, en hoe schoon ook het meisje is, dat men mij toedenkt, daartegen moet ik opkomen."

„Aux innocents les mains pleines," bromde La Cueille in zijn baard. „'k Wou dat ik in de plaats van dien Zwitser was."

„En toch zal je aan de gedachte van dat huwelijk moeten gewend raken," antwoordde Johannes, zonder op het gemompel van den Waal te letten.

„Nimmer!” sprak Wienersdorf met beslissende stem.

„Redeneer nu verstandig.”

„Daar komt geen redeneeren bij te pas. 'k Wil geen vrouw trouwen met de stellige wetenschap haar binnen kort te moeten verstooten.”

„Maar luister dan toch! Zooals de zaken staan, is dat huwelijk niet te vermijden. Je hebt reeds bij het verzoeningsfeest het Poenanhoofd wreed gekrenkt; toen reeds waren de mandauw's half uit de scheeden. Wacht je nu wel de aangeboden hand zijner zuster te weigeren; want dat zou bloedig gewroken worden. En.... ik herhaal, wat ik bij een vroegere gelegenheid in het midden bracht, hecht jij geen waarde aan het leven, bedenk dan toch, dat ons aller bestaan er mede gemoeid is niet alleen, maar dat bij den strijd, die ontstaan zal, nog velen zullen vallen. Moet ik je nogmaals aan het verstand brengen, dat we ons niet als vreesachtige vrouwen zullen laten afmaken? Is het nu geen ziekelijke weekhartigheid, om der lieve Hamadoe alleen het wreede eener te voorziene scheiding te besparen, twintig wellicht dertig menschenlevens te offeren?”

„Is dat geen overdreven voorstelling? Zal de Poenan die weigering zoo ernstig opnemen?” sprak Wienersdorf weifelend.

„Kunt ge daaraan nog twijfelen? Heb je dan niet opgemerkt, dat je houding bij het slachten van die pandelinge hem reeds tot het vermoeden bracht, dat je geen prijs op zijn vriendschap steldet? Hoe zal hij nu het versmaden van de hand zijner zuster, die hij u zoo hartelijk aangeboden heeft, opnemen? Maar kom, ik zal zoo op mijn stuk niet blijven staan. Veronderstel maar eens, dat ik een overdreven voorstelling gaf, en dat Harimaoung Boekit die weigering niet zoo hoog op zal nemen. Dan zal zij toch in ieder geval een ver-

koeling te weeg brengen, die van vijandschap niet veel zal verschillen. De Poenan zal bij de eerste de beste gelegenheid zich met zijn volgelingen terugtrekken en ons aan ons lot overlaten."

„En wel, wat zou dat?" vroeg Wienersdorf uittartend.

„Wat dat zou?" was de verbaasde wedervraag.

„Ja zeker, wat zou dat?"

„Wat dat zou? Je bent erg onbevattelijk. Wat dat zou? Eenvoudig dat we dan ook niet meer op de hulp van de bewoners van kotta Djankang hebben te rekenen. Je schijnt vergeten te hebben, dat het Harimaoung Boekit is, die ons dit toevluchtsoord ten geschikten tijd geopend heeft. Gaat de Poenan heen, dan blijft een verzoening tusschen de bezetting van kotta Djankang met hare stamgenooten, die ons thans belegeren, niet uit; en artikel één van de voorwaarde tot die verzoening zal de luitenant wel stellen en zal luiden: „de deserteurs moeten in mijn handen overgeleverd worden." Zie, dat is het lot wat ons bij weigering van dat huwelijk in het gunstigste geval beschoren zal zijn."

„'t Is om tot wanhoop te vervallen," zuchtte de Zwitser.

„O! ik ben er nog niet," ging Johannes onverbiddelijk voort. „Een ander geval kan zich voordoen, namelijk, dat men tengevolge van die weigering ontdekt, dat we blanken zijn. De wetenschap zal dan niet lang uitblijven, dat we van de Hollanders weggeloopen zijn. Houd dan je kop maar klaar; die is hier in deze streken den eenen broeder den anderen 4000 gulden waard. Spoedig zullen we dan gesneld zijn en zullen wellicht onze grijnzende bekkeneelen als hulde van den een of anderen dapperen aan de voeten dierzelfde lieve Hamadoe rollen, die ons nu redden kan."

„Nom d'un chien!" zuchtte de Waal, terwijl hij zijn

hoofd met beide handen vasthield, alsof hij bang was, het reeds te zien rollen.

„Schei uit!" riep Wienersdorf, „je maakt me radeloos, tot wat een uiterste ben ik gekomen?!"

„Tot het uiterste om een allerliefste mooie meid te moeten trouwen, gelukkige vent!" grinnikte de Waal.

„Luister verder," ging Johannes vastberaden als het noodlot voort. „Luister verder. Overweeg tegenover die drie gevallen, waarvan één zeker moet geschieden, wanneer je bij je weigering blijft volharden, wat de gevolgen van een ongestoorde voltrekking van dat huwelijk zullen zijn. De toegenegenheid, die Harimaoung Boekit jegens zijn redder koestert, zal nog toenemen. Je zult tot zijn maagschap behooren en we zullen in hem een vertrouwden bondgenoot hebben. Op een gegeven oogenblik zal de luitenant het beleg van kotta Djankang opbreken, omdat hij zal inzien, dat de sterkte met de middelen, die hem ten dienste staan, niet te bedwingen is. Dan zullen we met het Poenanhoofd naar het landschap Miri trekken. Daar zullen we veilig zijn, want het Nederlandsch-Indisch bestuur zal er tegen opzien om ten wille van ons de stammen in de binnenlanden in beroering te brengen. Een krijgstocht naar de soengei Miri met het doel zich van den zwager van Harimaoung Boekit, het gevreesde opperhoofd der Poenans, meester te maken, zou zeer groote gevolgen na zich sleepen en de Hollanders tot een langdurigen, moeielijken en kostbaren oorlog noodzaken, die daarenboven voor het te bereiken doel te vergeefs zoude gevoerd worden, daar we gelegenheid te over zouden hebben om weg te komen."

„Alles waar, maar bedenk dan toch, dat ik door dat huwelijk voor mijn geheele leven een blok aan het been zal hebben."

„Als je me nu niet andermaal voor gewetenloos uitscheldt, zal ik je nog eens onder het oog brengen, dat het Dajaksche huwelijk niet onverbreekbaar, dat de scheiding gemakkelijker dan de samenknooping is. Wees gerust; na je huwelijk trekken we naar het landschap Miri, je leeft daar als in Abraham's schoot, je geniet ten volle je wittebroodsweken en voor dat die nog ten volle voorbij zijn, hebben we alle toebereidselen voor de verdere reis gemaakt. Op een gegeven oogenblik neem je afscheid, je drukt je vrouw nog eens aan je borst en gijlieden gaat van elkander als een paar goede vrienden, die geen wolkje hun huwelijkshemel hebben zien verduisteren, die elkander niets te verwijten hebben, maar die door het noodlot gescheiden worden."

„Maar.... als die Hamadoe van ziel zoo edel is als zij zich bekoorlijk van lichaam voordoet, dan zal de liefde in het spel komen en...."

„A ha! wringt dààr de schoen? Wel dan nog beter!" was het luchthartige antwoord van Johannes, „dan gaat ze met je mee naar Zwitserland."

„De vrouw zal hare magen verlaten, om haren man te volgen," prevelde de pseudo-Sjech zeer vroom.

„Naar Zwitserland!" stoof Wienersdorf op, „daar zou ik niet met haar durven aankomen."

„Met dat juweeltje niet? Kom laat naar je kijken. Als dat lieve kind behoorlijk volgens Europeesche mode gekleed is, dan zijn er in geheel Zwitserland geen vijftig dames, die met haar in het strijdperk kunnen treden."

„Je spreekt of je er geweest waart," lachte Schlickeisen.

„Ik ben er niet geweest, dat is waar," gaf Johannes ten antwoord, „maar zooveel heb ik er toch wel over gelezen en door uwe landslieden hooren vertellen, dat ik weet, dat het grootste gedeelte van het schoone geslacht daar zijn naam minder verdient. Logge, dikke

kreaturen met stroogeel haar, met wangen als twee enden gemeniede rolpens, waartusschen een kort, dik neusje in den vorm van een kaarsendompertje zich als verloren acht, met een....”

„Hooo!! stop!! niet verder!” gierde het Schlickeisen uit, „je maakt er wat moois van. En uit jou mond klinkt die schildering vooral komiek. Alsof in jou vaderland de meisjes allemaal engelengestalten en engelenbakkesjes hebben. Het lijkt er niet naar, hoor!”

„Volmaakt toegegeven. 'k Blijf evenwel beweren, dat er, op welke plek ook ter wereld, niet veel meisjes bij elkander gevonden zullen worden, die de mededinging naar den palm der schoonheid met Hamadoe kunnen ondernemen. Mocht dus de verbintenis, die onze Wienersdorf in het belang van ons allen zal aangaan, vooral door de inborst van de aanstaande tot een duurzame aangroeien, wat ik hem van harte toewensch, dan zal hij zich zijn wederhelft niet hebben te schamen.”

„Och, je slaat door,” viel Wienersdorf in. „'k Doelde volstrekt niet op haar uiterlijk, dat — ik erken het — zeer aangenaam is. 'k Doelde meer op hare maatschappelijke ontwikkeling. Welke figuur zal Hamadoe, die van de wereld niets anders gezien heeft dan hare bosschen en hare wilde stamgenooten te midden der Europeesche maatschappij maken? Zal zij daar kunnen aarden, zal zij zich daar gelukkig gevoelen?”

„De vrouw gevoelt zich steeds gelukkig in de nabijheid van den man, die hare liefde heeft weten te verwerven!” deklameerde Schlickeisen.

„En wat het figuur maken betreft te midden der Europeesche maatschappij,” viel Johannes in, „dat zal je eigen werk wezen. De vrouw is in den regel wat de man van haar maakt.”

„Jullie zijt vervelend machtspreukig.”

„Daarenboven," ging de laatste spreker voort, zonder zich aan die uitspraak te storen, „bereiken we ons doel, dat wil zeggen, zijn we gelukkig genoeg om dit eiland te kunnen verlaten, dan komen we zeer waarschijnlijk te Singapore aan. Bij eenig verblijf aldaar, te midden dier gemengde maatschappij zal een intelligente vrouw gauw op de hoogte der westersche vormen komen, zoodat Hamadoe bij aankomst in Zwitserland je geen schande zal aandoen."

„Een verblijf te Singapore! je spreekt er van of we suikerlords zijn, die een pleizierreisje maken. Onze middelen zijn helaas! zeer beperkt en een verblijf in de leeuwenstad 1) vooral met een vrouw, die van een wilde tot een Europeesche moet gevormd worden, zal uiterst kostbaar zijn."

„Kerels als wij zijn, vinden overal hun brood en in een stad als Singapore ook nog wel een stukje kaas er bij. Laat je dat geen muizenissen baren. 'k Heb buitendien nog een plan; wanneer dat tot uitvoering komt, zullen we niet met ledige handen in de Engelsche bezitting aanlanden."

„Welk plan?" vroeg La Cueille nieuwsgierig.

„Ja, zoo leert men de boeren de kunst af," antwoordde Johannes lachende. „Dat plan is en blijft nog voorloopig mijn geheim."

„Je zult zien," verzekerde de Waal, „dat hij van ons allemaal koppensnellers zal maken om ons later op de kermis te Singapore met de bloedige koppen in de hand te laten zien."

„Wel mogelijk. En bij dien troep koppensnellers zou

---

1) Hoewel op het geheele schiereiland Malakka geen leeuwen te vinden zijn, beteekent Singapoera leeuwenstad. Singa leeuw, Poera vorstelijk verblijf.

ik een Waalschen Sjech met een klein bamboemesje in de hand kunnen voegen, wiens aanblik opgeld zou doen."

Allen lachten. La Cueille mompelde een Waalschen vloek in zijn baard.

„Maar om op ons onderwerp terug te komen," ging Johannes voort. „Hebben nu mijne redeneeringen ingang gevonden en is het u allen nu helder, dat dit huwelijk onvermijdelijk is? Komaan, heeft iemand nog een tegenwerping te maken?"

Allen zwegen. Wienersdorf zuchtte diep. Een oogenblik stond hij besluiteloos met zwoegende borst. Eindelijk stak hij zijn makkers de hand toe en sprak met tranen in de oogen:

„Vrienden, ik geef toe; ik zal mij dat huwelijk laten welgevallen."

„Hij geeft toe!" gilde La Cueille vol aandoening. „Mijnheer zal zich dat huwelijk met een allerliefst meisje laten welgevallen. Allah zij gezegend!"

Terwijl onze deserteurs zich nog zoo onderhielden, kwamen Amai Kotong en Harimaoung Boekit hen verwittigen, dat een Dajak van Kwala Kapoeas zich voor de poort der kotta aangemeld had, die als overbrenger van een brief van den Toean Kommandant toegang verzocht. De beide hoofden wenschten dienaangaande den raad der vrienden in te winnen. Zij voor zich waren van oordeel dien man af te wijzen, omdat toch niemand der bevolking dien brief zou kunnen lezen en zijn toelating slechts spionneering ten doel kon hebben. Johannes verzocht Dalim hem te volgen en beiden begaven zich buiten de poort, om te vernemen, wat die zendeling mede te deelen kon hebben. Deze was een eenvoudige Dajak, een volgeling van Tomonggong Nikodemus Djaja Nagara en had in opdracht, den brief, waarvan hij de drager was, aan Amai Kotong in persoon te overhandigen.

Hij weigerde dan ook aanvankelijk dat document af te staan. Toen hem evenwel door Dalim medegedeeld werd, dat hij dan maar weer daar heen kon terug keeren van waar hij gekomen was, dat hij het kottahoofd niet te zien zou krijgen, veranderde hij van meening en gaf het geschrift aan Johannes over. Nadat deze het ingezien had, verzocht hij den zendeling buiten te blijven wachten, antwoord zou hem worden ter hand gesteld.

De brief bevatte eenvoudig het verzoek van den luitenant om alleen met de Tomonggongs Djaja Nagara en Patti Singa Djaja geheel ongewapend binnen de kotta tot het houden van een mondgesprek met Amai Kotong toegelaten te worden. Johannes glimlachte toen hij dat verzoek las. Maar binnen de versterking gekomen, riep hij de mannelijke bezetting op het binnenplein bij elkander, klom daar op de tadjahan en las met luide, doordringende stem, terwijl hij ernstig op het papier keek, dat de Kommandant van Kwala Kapoeas uit naam van den Toean Resident te Bandjermasin gelastte Harimaoung Boekit met zijne Poenans wegens het gebeurde te kotta Baroe uit te leveren om als onverbeterlijke koppensnellers en moordenaars door ophanging aan een galg gestraft te worden.

Een gehuil van woede ging bij het vernemen van die woorden onder de verzamelde mannen op. Het Poenanhoofd klom op de tadjahan om over den schouder van den voorlezer, de vreeselijke woorden, die hem betroffen, met groote oogen aan te staren. Johannes liet de hartstochten zich een oogenblik vrijelijk uiten; daarna gaf hij een teeken met de hand, om stilte te verzoeken, daar hij nog wat mede te deelen had.

„Ik heb alles niet gelezen," riep hij met luide stem, „hier staat nog wat. Luistert, broeders! „Wanneer voor „het invallen van den nacht, de Poenans, die afschuwe-

„lijke moordenaars, niet overgeleverd zijn, dan zullen de „bewoners van kotta Djankang den bestraffenden arm „van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement op zich „voelen neerkomen. De kotta zal genomen en met den „grond gelijk gemaakt worden. Die grond zal omgespit „worden en de Balians (priesteressen) zullen zout in de „voren zaaien, om aan te duiden, dat de plek door „Mahatara en de Sangiangs voor altijd door alle tijden „heen gevloekt zal zijn."ˮ

Het gehuil der menigte ging in gebrul over.

Toen na veelvuldige uitingen die storm weer wat bedaard was, en Johannes kans zag zich andermaal te doen hooren, krijschte hij:

„Luistert: „De mannen zullen allen gedood worden, „als dieren zullen zij aan de galg bengelen; de oude „vrouwen en de kinderen zullen als slaven verkocht en „de maagden en jonge vrouwen onder de aanvallers verdeeld worden!"ˮ

Nu kende de volkswoede geen grenzen meer. Ware Johannes niet spoedig van zijn hooge stellage naar beneden gesprongen, om zich met behulp zijner makkers voor de poort der kotta te plaatsen, dan ware de woeste hoop naar buiten gesneld, om den afgevaardigde, die dien gruwelijken brief overbracht, den smadelijksten dood te doen ondergaan. Nu kostte het veel moeite, den opgewonden hoop aan het verstand te brengen, dat die man onkundig en derhalve onschuldig was aan hetgeen die heillooze brief bevatte.

„Neen, mannen!" riep Johannes, „we moeten die bedreiging met geen moord beantwoorden. Het zal echter goed zijn, wanneer we toonen, dat we niet bang zijn."

„Ik zal naar den Toeankommandant gaan!" riep Amai Kotong, „en hem uitleggen, dat ik onmogelijk een

familielid kan uitleveren; dat zoo iets geheel tegen onze gebruiken strijdt."

„Jèh mangilak mandajoeng oejak akan poelau Djawa" (hij wil zout naar het eiland Java roeien) 1), antwoordde Harimaoung Boekit bitter.

„Neen," sprak Johannes. „Ge zoudt tegen de honigzoete tong van een blanke niet bestand zijn. En geeft ge niet toe, dan zou men u gevangen houden."

„Maar wat dan?"

„Ziet hier!"

En meteen scheurde hij den brief in twee, in vier, in acht, in zestien, in meer, in ontelbare stukken, frommelde die papiersnippers in een pisangblad tot een pakje te zamen en bond er een touwtje omheen.

„Ziet, zóó zullen we dien kommandant zijn brief terug zenden!" riep hij zegevierend uit.

Hij kreeg een gehuil van tevredenheid tot antwoord. Wie er mee weet om te gaan, kan met de volksmenigte doen wat hij wil.

Weinige oogenblikken later stopte hij den zendeling het pakje papiersnippers in de hand, met opdracht dat aan den Toean-kommandant te geven; maar maande hem tevens aan, onder het opzetten van een paar vervaarlijke oogen, met zulke boodschappen niet meer aan de kotta terug te komen, daar hij anders tot fijne stukjes gehakt zoude worden. De zendeling greep verschrikt het pakje en maakte beenen om uit die gevaarlijke buurt te komen.

Middelerwijl zaten de beide Dajaksche hoofden Tomonggong Nikodemus Djaja Nagara en Tomonggong Patti

---

1) Een zeer gebruikelijk spreekwoord bij de Dajaks, om aan te duiden, dat iemand iets geheel overtolligs uitvoert. Het zout namelijk wordt van Java naar Borneo overgevoerd. Op laatstgenoemd eiland wordt geen zout gewonnen.

Singa Djaja met den luitenant op een omgevallen boomstam onder een afdak, van wat takken en bladeren vervaardigd, de terugkomst van hun zendeling af te wachten. De laatste vooral scheen zeer ongeduldig. Hij trappelde met de voeten, trommelde met de vingertoppen op zijn sabelscheede en gaf in een woord het bewijs, dat hij zich de Oostersche terughoudendheid, die zoozeer op koelbloedigheid gelijkt, en waardoor zijn metgezellen in hunne deftigheid zich zoozeer onderscheidden, nog niet had eigen gemaakt. Eindelijk met een vreeselijk lang gerekten geeuw:

„Het duurt lang, vindt ge niet?" sprak hij tot de beide hoofden.

„Het is wel niet ver," antwoordde Tomonggong Nikodemus na een poos bedenkens, „maar Heer, ge moet niet vergeten, dat onze zendeling eenige voorzorgen te nemen heeft. Hij kan maar zoo niet op de kotta toeloopen; deed hij dat, dan zou hij veel kans hebben een kogel te ontvangen. Verder, bij aankomst zal hij nog maar zoo dadelijk niet binnen de versterking toegelaten worden. Bij hunne beraadslagingen zijn de Dajaks der bovenlanden vooral niet voortvarend, dat weet gij. Alles gaat daarbij even afgemeten als kalm en bedaard. Wij hebben nog den tijd. De zendeling kan nog niet terug zijn."

„Maar is het werkelijk uw meening, dat die brief tot de uitkomst zal leiden, die gij er van voorspeld hebt?"

„Ja, Heer! In het toestaan van het voorstel, om ons drieën ongewapend in de versterking toe te laten, zullen de bewoners geen gevaar zien. En zijn we eenmaal binnen, dan zullen we Amai Kotong wel overreden om ons de Europeesche deserteurs uit te leveren. Dat hoofd kan onmogelijk zijn goed en bloed, het leven zijner geheele maagschap op het spel zetten, om die vier weglooppers te beschermen."

„Die wegloopers moeten toch een zekeren invloed hebben, dat men ons zoo met kanon- en geweervuur ontvangen heeft," was de bitter geuite bedenking van den officier.

„Veel raadselachtigs is daarin gelegen, dat beken ik. Maar wie weet wat die sluwe blanken die domme bovenlanders hebben op de mouw gespeld. Vergeet ook niet, Heer, dat de bevolking in deze buurt nog al strijdlustig is. Er is weinig noodig om haar aan het vechten te krijgen. Nogmaals, wanneer we maar met Amai Kotong kunnen praten, dan zal alles zich wel ophelderen en dan zitten die wegloopers in de fuik zoo mooi als het maar kan."

„Maar zal Amai Kotong den brief kunnen lezen?"

„Neen, Heer, hij kan niet lezen; maar er zal wel iemand in de kotta aangetroffen worden, die dat geschrift ontcijferen kan. Ik heb daarenboven den overbrenger opgedragen vertrouwelijk met het hoofd te spreken, hem mede te deelen, dat ik en Tomonggong Patti Singa Djaja in uw gevolg zijn, en hem in te lichten, dat wij hoegenaamd geen vijandelijke bedoelingen jegens hem en zijn onderhoorigen hebben en de Heer kommandant slechts de uitlevering der weggeloopen soldaten vraagt."

„Opperbest! God geve dat het lukt."

„Het zal lukken, Heer!"

„Maar wist gijlieden, dat kotta Djankang zoo zwaar bewapend is?"

„Zoo zwaar bewapend?" vroegen de Tomonggongs verwonderd.

„Ja; straks heb ik de versterking met mijn kijker zorgvuldig opgenomen en heb toen zes kanonstukjes geteld, die in batterij staan. Verleden jaar ben ik hier met het stoomschip Boni geweest; ge waart er toen ook bij, Tomonggong Nikodemus; maar toen was er van kanonstukken geen spoor, dat weet ge toch wel."

„Zeker weet ik dat; maar Mijnheer vergeet de stukjes van Kwala Hiang; het schijnt dat de deserteurs die medegenomen hebben."

„'t Is zeker dat ze dat gedaan hebben," bevestigde Tomonggong Patti Singa Djaja, „in de asch der verbrande benting zijn die stukjes niet teruggevonden, en gesmolten kunnen ze niet zijn."

„Ja, maar te Kwala Hiang waren er maar twee en hier heb ik er minstens zes geteld."

„Dan weet ik het niet," antwoordde Nikodemus met een zucht. „Toch geloof ik niet, dat kotta Djankang met kwade bedoelingen tegen het Nederlandsche Gouvernement bewapend is; want dan ware er zeker tijding van ingekomen. Zoo iets kan in de Dajaklanden niet geheim blijven. Is dat ook niet uw meening, Tomonggong Patti Singa Djaja?"

„Dat ben ik met Tomonggong Djaja Nagara geheel eens: Als daar iets gebroed had, zou ik er te Kwala Hiang wel van onderricht zijn. Bijna dagelijks kwamen daar prauwen uit de bovenlanden aan; maar nimmer heb ik een woord vernomen, dat ook maar een vermoeden daaromtrent zou kunnen doen rijzen. Als de Heer kommandant goed gezien heeft met zijn kijker, dan zijn die kanonstukken naar kotta Djankang getooverd."

„Als ik goed gezien heb? Twijfelt ge daaraan?" hernam de officier eenigszins driftig, „zeker heb ik goed gezien. Ik heb zelfs nog meer waargenomen dan die kanonnen. De voornaamste toegangen tot de kotta zijn met randjoe's beplant en door wolfskuilen ontoegankelijk gemaakt. Onder die omstandigheden zal een bestorming hoogst moeielijk zijn. Ik kan me niet uit het hoofd stellen, dat daar sedert lang gewerkt en nog langer op verzet gepeinsd is. En, is dat zoo......" vervolgde hij na eenige aarzeling en met licht trillende stem, terwijl

hij de beide hoofden strak aankeek: „dan heb ik geene redenen om tevreden te zijn over „andingkoe isoet" (eenige mijner jongere broeders) 1). Op zijn zachtst uitgedrukt, zijn zij voor hun ouderen broeder terughoudend geweest."

Een oogenblik zaten de beide Tomonggongs sprakeloos, als vernietigd onder die harde woorden. Beider gemoedsstemming was echter naar hun geaardheid op hunne trekken te lezen. Het gelaat van den ouden Nikodemus teekende droefheid en diep gevoelde smart. Bij den anderen verwrong toorn het anders goedhartige gezicht, zijne oogen rolden woest in hunne kassen en verrieden den geweldigen hartstocht, die in hem bruischte en ziedde.

„Tararajap haliai!!" (dat is groote onwaarheid) gilde hij uit, terwijl hij opsprong, alsof hij door een zweepslag getroffen was.

Maar Nikodemus greep hem bij de hand en dwong hem weer te gaan zitten, terwijl hij hem door het gezag zijner grijze haren het zwijgen oplegde. Eenigszins verbaasd had de luitenant dat tooneel, hetwelk slechts weinige seconden duurde, aangestaard. Hij gevoelde, dat hij in zijn toespraak te ver was gegaan. Een pijnlijk stilzwijgen, een stilzwijgen dat bij Oostersche volken welsprekender is dan de vurigste ontboezeming, heerschte gedurende een paar minuten tusschen die drie mannen. Eindelijk vatte Tomonggong Nikodemus het woord:

---

1) Anding is de naam in 't Dajaksch, dien de oudere broeder aan den jongeren geeft. Het is een teedere benaming voor hen, die men lief heeft. Hij wordt veel gebruikt door den meerdere wanneer hij tegenover zijne minderen hartelijkheid wil toonen of het harde zijner lessen of vermaningen wil verzachten. »Pahari", zegt de broeder tegen den broeder, en is meer gebruikelijk wanneer geen teederheid of verzachting te pas komt. »Kaka" wordt gebezigd door den jongeren tegen den ouderen broeder en is een eerbiedsbetuiging.

„Deze woorden van straks deden pijn," sprak hij met diep bewogen stem, „maar zij zijn niet uit het hart voortgekomen; daarvan ben ik overtuigd. Mijnheer is nog jong en heeft zich nog niet gewend zijn gedachten te overdenken, alvorens ze van zijn mond te laten ontglippen. Hij vergeve een oud man, dat hij hem dat zegt. Die woorden waren ondoordacht, want zelfs die randjoe's, die wolfskuilen zijn nog geen bewijzen voor het geuite vermoeden. Ik heb ze ook waargenomen, niet door een kijker, maar met mijn oude oogen. Door het hooge gras en achter struiken verborgen, ben ik voortgeslopen en heb bevonden, dat de bamboe der randjoe's nog groen, de omgewerkte grond nog vochtig en het gras, dat de kuilen nog slechts gedeeltelijk overdekt, onverlept is. Die randjoe's zijn gisteren of hoogstens voorgisteren geplant en de wolfskuilen zijn niet vroeger gestoken. Dat alles is het werk van de laatste vier en twintig uren."

„Ge verliest geheel de geaardheid uwer landslieden uit het oog, Tomonggong," sprak de luitenant eenigszins heftig, hoewel hij de weerlegging met blijkbaar welgevallen aangehoord had. „Zoudt ge mij willen doen gelooven, dat de lieden van kotta Djankang zooveel geestkracht en arbeidzaamheid aan den dag gelegd zouden hebben, om in betrekkelijk weinige uren hunne versterking zoo in staat van verdediging te stellen?"

„Ik heb in mijn leven sterker stukken gezien. Als de nood aan den man is, dan kunnen mijn stamgenooten veel; dat weet Mijnheer."

„Maar waar is die nood?"

„Weet ik het? Heer."

„Onmogelijk konden de menschen van kotta Djankang weten, dat wij komen zouden. Ge weet het, Tomonggong Nikodemus, hoe spoedig die reis is opgekomen."

„Neen, daarvan konden ze niets weten. Maar Mijnheer vergeet de deserteurs. Dat die te kotta Djankang een toevlucht gevonden hebben, is voor mij boven allen twijfel verheven. Hoe zij zich daar ingenesteld en de bevolking naar hun hand gezet hebben, is mij een raadsel, dat beken ik. Maar onder hun invloed is alles tot stand gekomen, wat thans Mijnheer's verwondering wekt. Zij hebben dien arbeid geleid."

De luitenant dacht een oogenblik na:

„Ja, 't zijn stoutmoedige kerels," mompelde hij onhoorbaar, „die tot alles in staat zijn. O, ik heb ze nog niet."

En zich tot de beide hoofden wendende, sprak hij, terwijl hij hun gul en vertrouwvol de hand toestak:

„Andingkoe! (mijn jongere broeders) ge kunt gelijk hebben. Vergeeft mij mijn woorden van straks; maar mijn hart was bitter; ik dacht toen aan de arme kampongbewoners, die ik tegen die versterking zal moeten aanvoeren; ik dacht aan het bloed, dat reeds gevloeid heeft, en nog vloeien zal, tengevolge van die verwikkeling met kotta Djankang."

Beide Tomonggongs bogen het hoofd en drukten de aangeboden hand met warmte. De Dajak is niet haatdragend. Hij vergeeft en vergeet zeer spoedig, wanneer men hem slechts één schrede te gemoet komt.

Het drietal zat daar nog te beraadslagen, te wikken en te wegen, toen eindelijk, eindelijk de afgezant voor hen trad. Alle drie sprongen op. Op aller gelaat was de grootste spanning te lezen. De bode reikte eerbiedig het pakje, in het pisangblad gewikkeld en waarvan hij drager was, aan den luitenant over, met de woorden:

„Djetoh Toean" (dat is voor Mijnheer).

De officier greep driftig dat pakje, ontknoopte zenuwachtig het touwtje, ontwikkelde het pisangblad en ver-

bleekte, toen daaruit de papiersnippers, die hij heel goed herkende, ontsnapten en vroolijk in den wind dwarrelden.

„En welke boodschap brengt ge mede?" vroeg hij hijgend.

„Geen andere dan deze: wanneer ik weer zoo'n brief durf te brengen, ik in kleine stukjes gehakt zal worden. Toen ik dat hoorde, ben ik gauw weggeloopen."

„Wie sprak zoo tegen u?"

„Een groote lange Dajak, dien ik niet ken."

„Hebt ge blanken gezien?"

„Neen, Heer."

„Hebt ge Amai Kotong gesproken?" vroeg Tomonggong Nikodemus.

„Neen, men heeft me niet in de kotta toegelaten."

„Aan wien hebt ge dan den brief afgegeven?"

„Aan Dalim, die met dien langen Dajak naar buiten kwam, om te vernemen, wat ik wilde."

De Tomonggongs en de luitenant wisselden een langen blik.

„Zoo, hebt ge Dalim gezien?" vroeg de officier.

„Ja, heer."

„Ook gesproken?"

„Ja heer."

„Waarom hebt ge dien brief aan hem afgegeven," vroeg Nikodemus, „ik had u zoo aanbevolen dat geschrift aan niemand anders dan aan Amai Kotong te overhandigen?"

„Ik wilde ook eerst niet anders, dan de Tomonggong mij bevolen had; maar toen zei Dalim, dat ik weer kon gaan van waar ik gekomen was, dat ik niet in de kotta zou toegelaten worden en dat ik Amai Kotong niet te zien zou krijgen. Toen eerst heb ik den brief overhandigd in de hoop, dat, wanneer het kottahoofd bekend zou wezen met den inhoud, hij tot mij zou komen. In

plaats van Amai is die leelijke lange slungel gekomen en heeft mij zeer bang gemaakt."

„Dus, ge hebt niets gezien?"

„Neen, Heer, niets; maar, nadat ik den brief had afgegeven, heb ik iemand iets als uit een boek hooren voorlezen, daarop is een vreeselijk geschreeuw in de kotta losgebarsten. Ook bedreigingen werden uitgegild tegen Mijnheer, tegen den Heer Resident, tegen het Gouvernement, ook tegen mij en wel zoo, dat ik bijna van angst ben weggeloopen. Toen dat geschreeuw wat bedaarde, kwam die lange mij dat pakje overhandigen, om het aan Mijnheer te geven."

Blikken van teleurstelling werden tusschen den officier en de Tomonggongs gewisseld. Op een wenk van zijn hoofd verwijderde zich de afgezant.

„De zaak is er niet beter op geworden," sprak de luitenant. „Is dat ook niet uw gevoelen?"

Beide Tomonggongs knikten zwijgend.

„Kan Dalim lezen?"

„Neen Heer," antwoordde Nikodemus.

„'t Is duidelijk dat de inhoud van den brief aan Amai Kotong niet is bekend gemaakt, dat men hem en de overige bezetting der kotta wat anders heeft voorgelezen. Hoe het nu ook zij, er mag niet langer gedraald worden. Met ieder oogenblik wordt de toestand neteliger. Zijt ge dat ook niet van oordeel?"

„Ja, Heer," bevestigden beide Tomonggongs.

„Dan ben ik van plan, nog heden nacht een poging te wagen om de kotta te overrompelen. Laat me nu een oogenblik alleen, dat ik over de uitvoering kan nadenken. Straks zal ik u mededeelen, waartoe ik besloten heb."

„Dat Mijnheer me nog een wijl aanhoore!" sprak Tomonggong Nikodemus zacht. „Na het gevecht van heden

namiddag valt er niet aan te denken onze Dajaks tegen de kotta aan te voeren. Er zullen verscheidene dagen noodig zijn om den indruk daarvan uit te wisschen. Ik smeek mijnheer dan ook om van een overrompeling voorloopig af te zien. Bij het heldere maanlicht zal die daarenboven al heel weinig kans van slagen hebben, daarentegen noodeloos veel bloed doen vergieten."

„Maar wat dan, Tomonggong?" vroeg de luitenant niet zonder opgewondenheid.

De oude Nikodemus antwoordde niet dadelijk. Hij dacht na, zuchtte en legde eindelijk zijn hand op den schouder van den officier.

„Luister," sprak hij.

XX.

Beraadslaging. — Het »blako ontong." — De verdrijving van het ongeluk. — Een kanonsalvo. — De offerande. — Een nationale dans. — Weg met den tulband. — La Cueille verliefd. — La Cueille verloofd. — Zichtbare hemelsche interventie. — Een conferentie verijdeld door twee geweerschoten. — Staaltjes van dankbaarheid. — Een drijvend eiland. — Een poging tot overrompeling. — Een duivelendans.

„Morgen met het krieken van den dag ga ik naar de kotta, om den Amai te spreken."

„Maar Tomonggong!" stoof de luitenant op, „na 't geen gebeurd is, is ieder nader aanzoek van onze zijde onmogelijk geworden. Daarenboven uw leven zal niet veilig zijn."

„Mijnheer zal een onwetend volk niet te euvel duiden, dat zij tegen de gebruiken der blanken gezondigd hebben, daartoe ken ik hem te goed. En wat mij betreft, mij zal geen haar gedeerd worden. Ik ben een bloedbroeder van Amai Kotong; we hebben meermalen elkanders bloed gedronken en elkander alle hulp en bijstand gezworen. Ik ben bekend bij al de bewoners der kotta, tot bij de kinderen toe. Ik ben aller vriend. Wie zou mij, oud man, kwaad doen? Ik houd mij verzekerd, dat, wanneer iemand van de bevolking van kotta Djankang mij morgen ochtend ontwaren zal, een luide vreugdekreet zal opgaan en de poort terstond geopend zal worden. En krijg ik Amai Kotong maar te spreken, dan is spoedig

alle misverstand uit den weg geruimd en zal aan het bloedvergieten een einde zijn."

Het grijze hoofd sprak zoo overtuigend, dat zijn kalmte en rustig inzicht in den staat van zaken aanstekelijk werkten. De officier, ofschoon reeds half gewonnen, meende toch nog iets in het midden te moeten brengen.

„Dat is allemaal mogelijk, Tomonggong, als alles toegaat, zooals ge het wenscht, maar wat en hoe, als een der deserteurs op schildwacht staat en u het eerste ziet? Die zendt u eenvoudig een kogel toe."

„Die kans is te loopen, ofschoon ik nog niet toegeef, dat die blanken, die ik evenmin iets misdaan heb, het maar zoo dadelijk op mijn leven zullen toeleggen. Maar laat het, dan nog tel ik die kans zeer gering, daar ik met het krieken van den dag naar de kotta zal gaan en de Europeanen dan nog wel slapen zullen. Uw landslieden, Heer, zijn zoo vroegtijdig in den regel niet ter been."

„Dat Hatallah u geleide en bescherme, Tomonggong!" sprak de luitenant na een poos bedenkens. „Ik geloof dat uw voorstel nog het beste is, wat in de bestaande omstandigheden te doen is."

De avond was intusschen gevallen en zoo was de eerste dag van het beleg ten einde gespoed. Van weerszijden werden schildwachten geplaatst en maatregelen getroffen om zich zooveel mogelijk tegen een overrompeling te beveiligen. Uit den aard der zaak was die taak voor de belegerden gemakkelijker dan voor de belegeraars, daar genen achter hunne hooge palissaden, die zoo maar niet onbemerkt te beklimmen waren, vrij veilig zaten en de anderen daarentegen schier zonder beschutting onder den blooten hemel moesten bivouakeeren, hetgeen hen wel blootstelde aan onverwachte aanslagen van den kant hunner tegenpartij.

De nacht ging evenwel ongestoord voorbij, althans noch belegeraars noch belegerden waagden zich aan het plegen van een vijandelijke daad.

In de versterking evenwel had, nadat de schildwachten uitgesteld waren, een plechtigheid plaats, die bij het kinderlijke en onnadenkende van het Dajaksche karakter in den bestaanden toestand toch met alle weidschheid opgevoerd werd en dan ook tot een echt Dajaksch feest aanleiding gaf. Dat was het „blako ontong", dat gevierd moest worden om van den Radja balawang boelau 1) geluk af te smeeken over het aanstaande huwelijk van de schoone Hamadoe met Dohong, alias Wienersdorf. Bij zulke gelegenheden vervangt het „blako ontong" het Europeesche verlovingsfeest en Harimaoung Boekit, die zijn jongste zuster innig lief had, stelde zich tot taak de herinnering aan die verloving in het geheugen van de bewoners van kotta Djankang te doen levendig blijven.

Zoodra de zon onder den horizon verdwenen was en de maan, die bijna vol was, hare heerschappij aanvaard had en haar liefelijk zacht licht over het aardrijk goot, werd de bruid van hare woning afgehaald door een eerewacht van zeven jonge meisjes, die evenals zij slechts met de „saloi" (korte sarong) gekleed waren en dus het bovenlijf geheel ontbloot vertoonden. Van den anderen kant waren zeven Poenans, geheel in oorlogskostuum, met de muts van kattenvel op het hoofd, het baaitje van boomschors aan, den mandauw om de lendenen gegord, de lans in de rechter en de „talawang" (schild) in de linkerhand, naar het vertrek van Wienersdorf gegaan om dien af te halen. De verloofden werden vervolgens in een groote loods binnengeleid, evenwel zoo, dat

---

1) Radja balawang boelau. Zie de noot op bladzijde 22 van dit deel.

beiden gelijktijdig, maar langs een tegenovergestelden kant binnentraden. Zoodra zij onder het afdak verschenen, begonnen de aanwezige Balians op hare katambong's (trommel) te kloppen en een lofzang op de beide feestvierenden aan te heffen. Intusschen werden de verloofden voortgeleid, tot zij in het midden van de loods elkander ontmoetten. Daar bood Hamadoe met een liefelijk gebaar haren aanstaande een mandauw aan als zinnebeeld, dat zij alle bescherming van zijne dapperheid verwachtte. Beiden gingen toen zitten, ieder op een fraai gebloemde rottanmat; het meisje te midden van de vrouwelijke bewoonsters der kotta, die allen present waren; de bruidegom te midden der Poenans; beiden evenwel zoo, dat in het midden der zeer ruime loods een zekere ruimte vrij bleef, alwaar zeven Balians post vatten en hare bezweringsgezangen begonnen.

De twee eerste dier gezangen hadden ten doel alle ongeluk uit te drijven en te verjagen. Toen die geëindigd waren, greep ieder der aanwezenden, tot de bruid toe, een stok, een stuk hout of eenig ander voorwerp om daarmede, voorgegaan door de priesteressen, op de stijlen, de omwanding en het dak van de loods met alle geweld te kloppen. Daarna toog men naar buiten om op de overige woningen en gebouwen in de kotta, tot zelfs op de palissaden der borstwering, te kloppen en te slaan, ten einde ieder ongeluk en alle booze geesten te verdrijven. Het was een leven als een oordeel.

Komiek was het te zien, hoe onze Waal La Cueille, de pseudo-Arabier Sjech Mohammed Al Mansoer, zich bij dat spektakel van zijn taak kweet. Hij had een boomtak gegrepen en sloeg daarmede als een bezetene op alles wat hem voorkwam. Hij alleen maakte meer leven dan vijf en twintig anderen te zamen. De

Dajaks hadden pret den heiligen man zoo in de weer te zien; een opmerkzaam toeschouwer zou evenwel spoedig bespeurd hebben, dat La Cueille zich steeds in de nabijheid van een jonge flinke deern van de lijfwacht der bruid hield en dat hij, al kloppende met zijn tak, den galant speelde en de aandacht zocht te winnen van de uitverkorene zijns harten. Hij was daarmee nog druk bezig en wie weet of hij de genegenheid der schoone toen niet reeds zoude verworven hebben, toen plotseling al de kanonnen der kotta als van zelf losbrandden. Onze Sjech buitelde over zijn hoofd van schrik, vloog weer overeind, als ware hij door een sterke veer opgewipt en spoedde zich, onder het onmatig gelach der Dajaks, die zich over zijn val zeer vroolijk maakten, naar de geschutstellingen, alwaar hij meende als eerste artillerist der vesting present te moeten zijn. Wat daar gebeurd was, zag hij spoedig in.

Zoodra de jacht op de booze geesten begonnen was, had zich Dalim met nog een paar Dajaks onbemerkt naar de bastions begeven. Daar hadden zij, na de projectielen er uit gehaald te hebben, de stukken omgekeerd met de monding naar het midden der kotta en, toen het helsche geklop op de gebouwen en de palissaden begon, losgebrand, om zoo tot de verdrijving krachtdadig mede te werken. Want volgens het heerschende bijgeloof kan een geest niet veel spektakel verdragen, en is in 't geheel niet tegen buskruitwalm bestand. Zoodra hij dien in den neus krijgt, zoekt hij een goed heenkomen.

Het gelach duurde nog, ja sommigen der jongsten bootsten de geziene buiteling na, toen de Sjech terugkwam in de loods, alwaar de verloofden hun oude plaatsen te midden hunner eerewachten hadden ingenomen. Zijn heiligheid was op het punt een vromen

vloek over de lachers uit te spreken, toen hij zijn vriendinnetje weer even leuk, maar toch lief, naast de bruid zag zitten en zij hem ondeugend toelachte. Het speet hem toen, dat hij door dat onverwachte kanongebulder haar geen handje had kunnen drukken.

De Balians spreidden nu in het midden der loods op een mat de offergaven uit, die den Radja balawang boelan zouden aangeboden worden, namelijk: zeven volwassen witte kippen, een ei, zeven pakjes van pisangbladeren vervaardigd, met gekookte rijst en zeven bamboegeledingen met rauwe rijst gevuld, zeven stukken suikerriet van een vadem lang, wijders gebak, confituren en vruchten. De priesteressen ontstaken verder twee vuren van groen hout, die veel, zeer veel rook verspreidden. Toen zij daarmede behoorlijk gereed waren, galmden zij hunne bezweringsgezangen uit om den „Drahen tato antang" 1) te noodzaken de „gana" 2) (zielen) van die offeranden bij den Radja ontong te brengen.

Gedurende die gezangen hielden de jongelingen, om de vuren verzameld, zich onledig met hun „sipet" (blaasroeren) 3) vergiftigde pijltjes in de omhoog stijgende dikke rookwolken te blazen, om daardoor de onreine en ongeluk aanbrengende geesten te beletten terug te keeren. De overige feestgenooten, zoo vrouwen als mannen, vormden onderwijl een grooten kring om een paal —

1) Drahen tato antang beteekent Koning der Antangs. Zie over den Antang de noot op bladzijde 5 van dit deel.

2) De Dajak kent ieder voorwerp, levend of niet, een ziel toe. Van levende wezens heet de ziel »liau". Van alle andere voorwerpen »gana".

3) Bij de Dajaks is de lansschacht doorboord. Door dien hollen cylinder worden vergiftigde pijltjes voortgeblazen, die bij verwonding uiterst gevaarlijk zijn. Zie over de pijlvergiften het meergenoemd werk van den schrijver: Ethnographische beschrijving der Dajaks.

in de noordelijke helft van de loods geplant, waaraan een „handangan" (buffel, karbouw) gebonden was — door elkander met de toppen der wijsvingers aan te raken, waarbij zij beurtelings eenige passen voor en achterwaarts deden, op de knieën doorbogen, totdat zij schier neergehurkt waren, en eindelijk onder het uitstooten van een rauwen gil weer opsprongen.

Toen die nationale dans, „bigal" genaamd, waaraan evenwel de verloofden en hun eerewachten geen deel genomen hadden, zoo wat een uur geduurd had, werd de buffel op de meest wreedaardige wijze met lanssteken doodgemarteld. Daarna werd het nog lillend vleesch door eenige oude vrouwen afgescheurd, in allerijl gekookt, gebraden en gepoft, waarna het aan de nedergehurkte feestvierenden werd rondgedeeld, die het zoo maar uit het vuistje verorberden.

Met het bloed van den buffel werden de verloofden op het voorhoofd, de borst en de handen bestreken. Vervolgens legden de Balians voor ieder der beide huwelijkskandidaten een stuk rottan ter lengte van ongeveer twee dM. neder, dat bedekt was met een laag deeg van rijstenbrij vervaardigd, met stofgoud vermengd. Daarna brachten de priesteressen een klapperdop met toeak gevuld aan de lippen, namen ieder een goede teug en gaven hem aan de verloofden over, waarvan de een den ander liet drinken en die eindelijk den klapperdop aan de omstanders overreikten.

De Dajaks, zoowel vrouwen als mannen, zijn aartsliefhebbers van sterken drank. Menige hartige teug werd genomen, gul en onbekrompen werd het lekkere vocht rondgediend; de feestvreugde klom weldra ten top. Johannes, Schlickeisen, Amai Kotong en Dalim zorgden evenwel met het oog op de omstandigheden, dat allen binnen de perken eener gepaste vroolijkheid bleven. Zij zelven

hadden de verloofden van harte toegedronken, maar onthielden zich wijders het verleidelijke vocht nog aan te raken.

Sjech Mohammed Al Mansoer alleen zat op een matje met gekruiste beenen dat vroolijke tooneel met een droefgeestig gelaat aan te staren. De geur van dien toeak streelde zijn reukorganen ongemeen en deed hem het water in den mond komen. Met een soort van afgunst beschouwde hij het gejoel rondom hem. Maar ofschoon zijn Walennatuur in opstand kwam, hield hij zich goed; hij had de belofte afgelegd, zijn kleed van nakomeling des Profeets niet te bezoedelen; hij zou die gelofte gestand doen. Zijn makkers zouden zien, dat ook hij, als het er op aankwam, zich zou weten op te offeren voor het algemeen belang. Hij zat daar nog zoo zich moed en standvastigheid in te praten, toen eensklaps een allerliefst hoofdje over zijn schouder heenboog en hem een klapperdop met toeak gevuld onder den neus liet passeeren.

Hij vloog op en trachtte de verleidster te grijpen, maar vlug als een hinde, was zij in een oogwenk op een afstand.

„Olo salam pali mihop toeak!" (Den mohammedaan is het niet geoorloofd toeak te drinken) riep zij hem uit de verte schalksch toe.

„A bas la sequelle!" riep de Waal, terwijl hij zich den tulband afsleurde van het hoofd en dezen door de loods wierp.

Daarop sprong hij op het schoone kind toe. Was hij haar nu te vlug af geweest, of had zijn daad het hart van de heidensche maagd getroffen? Wie zal dat uitmaken? In het volgende oogenblik hield hij haar in zijn linkerarm tegen zijn borst geklemd en greep hij, na haar een hartelijken kus op de lippen gedrukt te hebben, den klapperdop, dien hij in een teug ledigde.

Een daverend hoera beantwoordde dien dronk, en toen de onttulbande Arabier verlegen rondkeek, zag hij zich door de feestvierenden omringd, die hem met vroolijk lachende gezichten als met zijn keus geluk wenschten.

„Het is wat moois zijn geloof te verzaken," mompelde Johannes den Waal in het oor. „Maar het meisje is het waard, dat beken ik. Je zult nu Wienersdorf niets meer te benijden hebben. We zullen nu twee huwelijken hebben in plaats van een."

Onthutst keek de Waal zijn makker aan en liet het meisje los.

„Twee huwelijken?" vroeg hij onnoozel. „Hoe zoo?"

„Denk jij de meisjes zoo maar te kunnen zoenen in de Dajaklanden? Dat zullen ze je wel anders leeren. Trouwen zul je!"

La Cueille dacht een poosje na. Maar de bekoorlijke Moendoet gekleed of eigenlijk niet gekleed in den bijna afwezigen tooi van Dajaksch bruidmeisje stond voor hem.

„Eh bien, vogue la galère!" brulde de Waal in vervoering, terwijl hij andermaal het lieve kind in de armen sloot en het verbond met een kus bezegelde.

Onder al die feestelijkheden en bedrijvigheden was het middernacht geworden. Toen de maan in het zenith stond, grepen de Balians de stukken rottan, die zij voor Dohong en Hamadoe hadden neergelegd, ontdeden ze van het omhulsel van deeg, maten ze, waarna de verklaring werd afgelegd, dat beide stukken iets langer geworden waren. Dat was een gunstig teeken. Het gebezigde deeg werd nu behandeld. Het stofgoud moest er uitgewasschen worden. Bij naweging werd ook dat bevonden vermeerderd te zijn en nu kwam aan de vreugde geen eind; want het bewijs was geleverd, dat de invocatie der priesteressen krachtdadig was geweest. De machtige Radja balawang boelau had toch zijn hulp toege-

zegd en konden de verloofden in hun toekomstigen huwelijken staat op veel heil en voorspoed rekenen. Ieder hunner moest dat stukje rottan, waardoor de bovenaardsche gunst zich geopenbaard had, bij zich steken en steeds bewaren. Harimaoung Boekit nam op zich, van het gebruikte stofgoud, waarin zich ook de hemelsche scheppingskracht zoo wonderbaarlijk getoond had, natuurlijk onder toevoeging van het ontbrekende metaal, twee ringen te laten vervaardigen, die beide partijen steeds dragen zouden. Het Poenanhoofd betaalde daarenboven de Balians vorstelijk voor haar priesterlijke tusschenkomst en daarmede was de plechtigheid van het blako ontong ten einde.

Maar daarom de feestvreugde niet. Toeak met gebak werd ook na de godsdienstige plechtigheid in overvloed aangeboden en de gulste vrijgevigheid heerschte den geheelen nacht. Allen zonder onderscheid dronken een gezonde teug zonder tot onmatigheid over te slaan. Men was en bleef slechts vroolijk en men onderhield die vroolijkheid op gepaste wijze. Zelfs de Waal, die, nadat hij met zijn tulband ook den Profeet met zijn geheele leer naar den drommel gezonden had, zich van allen geestelijken dwang ontslagen achtte, hield onder het toezicht van Schlickeisen de matigheid in het oog en nam niet dan met diens toestemming een lekkere teug uit de poezele hand zijner uitverkorene aan.

De dageraad begon in het Oosten te gloren, toen de lofzangen der Balians nog weerklonken. Eerst hadden zij loftuitingen op bruid en bruidegom geïmproviseerd, daarna op haar bloedverwanten en zijn vrienden, waarbij de ex-Sjech en de lieve Moendoet niet vergeten werden en eindelijk ook op het Poenanhoofd en het kottahoofd. Wie weet met wiens lof zij geëindigd zouden zijn; zij werden evenwel door een paar geweerschoten gestoord,

die aan het feest een einde maakten en de mannelijke bevolking naar de borstwering deden spoeden.

Ziehier wat aanleiding tot die schoten gegeven had. Johannes en Schlickeisen hadden zich gedurende het feest meermalen naar de geschutstellingen begeven om de waakzaamheid der schildwachten gaande en zelf het oog te houden op hetgeen buiten voorviel. Het begon eventjes te dagen, toen zij, andermaal op den uitkijk staande, aan den rand van het woud eenige beweging ontwaarden, die hun verdacht voorkwam. Zij zagen namelijk eenige mannen, waaronder zij bij den schemer aan zijn uniform den luitenant meenden te herkennen, elkander de hand drukken, waarna een hunner op de kotta afkwam en de anderen zich in den boschrand terugtrokken. Om geen noodeloos alarm te maken, sprong Johannes van het banket af en ging Harimaoung Boekit halen, om met hen uit te kijken. Zij zouden zich dan niet vergissen kunnen of het vriend of vijand was, die daar naderde. Nauwelijks was dan ook het Poenanhoofd op het banket der borstwering of hij deed zijnen medeschildwachten opmerken, dat het de Tomonggong van Kwala Kapoeas was.

„Ge moet hem geen leed doen," sprak hij, „hij is een oud vriend van mij."

„Neen," antwoordde Johannes, „hem zal geen leed geschieden; hij is een te braaf oud man. Maar hij mag niet in de kotta toegelaten worden. Spreek gij hem toe, Amai; maar denk aan de galg, die de blanken u toegezegd hebben."

De Poenan lachte verachtelijk.

De oude Nikodemus naderde intusschen geheel onbezorgd. Hij hield in de rechterhand een kleine Hollandsche vlag aan een kort stokje, in de linker een fraaien wandelstok van rottan met zwaren gouden knop, waar-

op het Nederlandsche wapen prijkte. Toen hij tot omstreeks honderd pas van de versterking genaderd was, zag hij plotseling een hoofd boven de borstwering verschijnen en hoorde hij een stem zich toeroepen:

„Sabèh Amai Tomonggong! Narei gawim ikau kantoh?" (Zijt gegroet, vader Tomonggong! wat komt gij hier doen?).

Verschrikt van die stem, die hij zich meende te herinneren meer gehoord te hebben, keek hij scherp toe en ontzetting teekende zich op zijn wezenstrekken, toen hij het lachende gelaat van Harimaoung Boekit herkende. Het gevreesde Poenanhoofd te kotta Djankang! Wat kwam die daar doen? Dat ging het begrip van den ouden man te boven. Zou dan toch de luitenant gelijk hebben, dat in de bovenlanden de een of andere aanslag gebroed had? Hij was zoo verbijsterd, dat hij vergat antwoord te geven op de hem gedane vraag. Hij stond daar aan een standbeeld gelijk. Plotseling knalden twee geweerschoten, die, met onberispelijke kunstvaardigheid afgegeven, hem de vlag uit de eene en zijn waardigheidsstok uit de andere hand sloegen. Zoowel Johannes als Schlickeisen hadden bewijzen van hun schutterskunst gegeven; zij hadden den ouden man niet willen deren, maar slechts schrik willen aanjagen. Dat was hun meesterlijk gelukt. De ontstelde Dajak, meenende dat het op zijn leven gemunt was, sloeg bijkans achterover van schrik. Een oogenblik stond hij als wezenloos; hij zocht met de oogen naar de stukken van zijn verbrijzelden stok, die hem dierbaar was, omdat hij dien als tevredenheidsbetuiging van het Nederlandsche bestuur erlangd had. Maar toen hem de stem van Harimaoung Boekit in de ooren krijschte:

„Amai, oendoer goeloengoeloeng!" (vader, maak dat je weg komt), toen maakte hij beenen. De beide Euro-

peanen gaven hem nog een paar schoten met los kruit achterna en bespoedigden zoo zijn vlucht.

„Daar heb je 't gedonder in de glazen!" vloog de luitenant op, toen hij de eerste schoten vernam, „een paar van die rakkers zullen op post gestaan hebben en met hun zeker schot hebben ze voorzeker dien armen Tomonggong geveld. Had ik hem toch maar niet laten gaan!"

De laatste verzuchting was ter nauwernood geslaakt en Tomonggong Patti Singa Djaja had nog geen tijd gehad ook zijn meening te uiten, toen de reeds dood gewaande verscheen. Hevig ontsteld en ademloos van het loopen, liet het oude hoofd zich op een boomstronk neervallen en was in de eerste oogenblikken in volslagen onmogelijkheid een enkel woord uit te brengen. Een teug brandewijn met water uit des luitenants veldflesch bracht het kloppende hart eenigszins tot bedaren. Eindelijk na veel zuchten en hijgen ontsnapte hem als in wanhoop:

„Jèi! Amai olo Poenan hetèh!" (O wee! het opperhoofd der Poenans is er.)

Bij het vernemen dier woorden teekenden angst en schrik zich op het gelaat van den Tomonggong van Kwala Hiang, terwijl de officier van dien uitroep weinig of niets begreep. Het kostte nog al moeite en geduld om Nikodemus verder tot bedaren te brengen en tot het verhalen zijner wederwaardigheden te bewegen. Toen hij eindelijk aan het verlangen zijner toehoorders voldaan had, sprak hij als zijn oordeel uit:

„Onze toestand, Heer! is nu uiterst zorgelijk geworden."

„Hoe dat zoo, Tomonggong?"

„De Poenans zijn zeer ondernemende kerels en het verwondert mij uitermate, dat de nacht ongestoord is voorbijgegaan. Voor het uitvoeren van nachtelijke overvallen hebben zij huns gelijken niet."

„Och Tomonggong! dat zal zoo'n vaart niet loopen," was de meening van den luitenant, „ik maak mij daaromtrent niet ongerust."

„Ik wel Heer", was het ernstige antwoord. „Dat we niet reeds een grootere ramp te betreuren hebben, wijt ik alleen, eensdeels aan het heldere maanlicht, waarvan de Poenans bij hun overvallen niet houden, maar nog meer aan de feestelijkheden, die heden nacht in de kotta gevierd zijn. We hebben toch tegen negen uur dat gebulder van de kanonnen en gedurende den geheelen nacht door het gegil der Balians gehoord."

„Nu, Tomonggong", viel de luitenant lachende in, „uw landslieden zijn feestvierders van professie, daar kunnen alle studenten van welke universiteit ook een puntje aan zuigen. Ze zijn nu eenmaal bij elkander, en zullen gedurende den volgenden nacht ook wel aan het fuiven gaan. En me dunkt, dat dan de gelegenheid schoon zal zijn om een ernstigen aanslag op de kotta te wagen."

De oude Nikodemus schudde weemoedig het hoofd.

„Als ze ons maar niet voor zullen zijn!" riep hij uit. „Ik vrees dat ze zoo ongestoord geen tweeden nacht voorbij zullen laten gaan. Maar.... maar Heer, al zou het zoo zijn als ge denkt, dat ze weer feest zullen vieren, dan moogt ge toch niet aannemen, dat ze den omtrek onbespied zullen laten. Mijn landslieden zijn wel onbezonnen en handelen wel eens ondoordacht, maar zulke groote kinderen zijn het niet. Het zal in den aanstaanden nacht volle maan en derhalve bijna zoo licht als overdag zijn. Er zal niet aan gedacht kunnen worden, de kotta ongemerkt binnen te dringen."

„We kunnen het in ieder geval beproeven. Wie weet hoe het geluk ons dient. Heden avond kan een onweersbui opkomen; in dit seizoen zou dat niet onmogelijk zijn en juist is het gedurende deze laatste dagen buitenge-

woon warm geweest. 't Zou me niet verwonderen, als we heden avond betrokken lucht hadden. En... zeg eens Andingkoe! zou dan de kans niet schoon zijn om het Nederlandsche Gouvernement nieuwe redenen tot dankbaarheid te geven?"

Voor een oogenblik vloog een glimlach met veel bitterheid doortrokken, over het gelaat van den braven Nikodemus; maar ook slechts voor een oogenblik, want terstond daarna vertoonde hij zich weer hoogst ernstig en verviel hij in nog grootere droefgeestige stemming.

Wat ging er om in dat oogenblik in de ziel van dien grijsaard? O! het was onhandig van den officier, dien man aan de dankbaarheid van het Nederlandsche Gouvernement te herinneren. Zou dien eenvoudigen Dajak zijn afgelegde levensloopbaan, geheel aan den dienst van dat Gouvernement gewijd, voor den geest gezweefd hebben? Zou hij zich herinnerd hebben, dat hij altijd, maar vooral gedurende de laatste jaren, die jaren van den meest hardnekkigen oorlog, die Borneo ooit beroerde, de stiptste trouw aan dat Gouvernement had betracht? Klonken hem de verleidelijke aanbiedingen nog niet in de ooren, door Pangerang Antassari in persoon, door de Pembekels Djalil en Soelil namens den Rijksbestierder Pangerang Hidajat Oellah gedaan, indien hij tot de partij des opstands zou willen toetreden? Stelde hij tegenover die vorstelijke aanbiedingen de povere dertig gulden, die hem zonder meer door dat Gouvernement maandelijks werden toegeteld om in de behoeften van zijn talrijk huisgezin uitsluitend te voorzien, daar hem het uitoefenen van handel of nijverheid door zijn benoeming tot districtshoofd verboden was? Of dacht de onnoozele Dajak dat alles zoo niet in bijzonderheden na en zweefde het hem maar onbestemd bij het hooren van dat woord dankbaarheid voor den geest?

Met een blik op het hoogst ernstige gelaat zag de luitenant in, welke teedere snaar hij aangeroerd had. Hij, meer dan iemand anders, kon beseffen hoe verregaand ondankbaar dat trouwe hoofd behandeld was. Hij wist, en wel degelijk, omdat alles van hem uitgegaan was, hoeveel schrijvens, welke beroepen op mildheid het gekost had, hoe vaak hij had moeten herinneren, dat vele levens van Europeanen verloren zouden zijn gegaan, wanneer Nikodemus tot de zaak der onafhankelijkheid zijns volks ware toegetreden, om den trouwen dienaar die luttele twaalf rijksdaalders te bezorgen, die zijn ganschen rijkdom uitmaakten. Hij herinnerde zich de vele beslommeringen, die hij zich had moeten getroosten om den braven Tomonggong een ander blijk van de Hooge Regeering te bezorgen, toen het gouden uurwerk, dat hij zich voor zijne trouwe diensten en zijn onbezweken geestkracht bij de wetenschappelijke reis van Dr. Schwaner, dien hij dwars door geheel Borneo vergezelde, verworven had, bij het zinken van het stoomschip Tjipannas, bij Poeloe Naning 1) verloren was gegaan. De officier herinnerde zich nog den bitteren glimlach, die zijn eigene lippen verachtelijk deed krullen, toen hem eindelijk dat blijk in handen kwam en dit niets anders was dan een sabel, wel is waar met zwaar verguld gevest en scheede, maar in het oog van den inlander, vooral voor den bewoner van het goudland, juist door zijn verguldsel, dat als armzalige nabootsing van het edele metaal veracht wordt, geheel zonder waarde was. Eenmaal op dien weg der herinneringen kon de officier niet uit het hoofd

1) Zie over het zinken van dat stoomschip op bladz. 168. Dl. I. Ik verdicht niet. Het bedoelde horloge was een ankeruurwerk en aan den gezaghebber der boot ter hand gesteld om het naar Java te zenden ter reparatie.

bannen, dat hij zich, op verzoek van den ouden man, alle moeite gegeven had diens zoon, Radhen Karsa Nagara, naar Java gezonden te krijgen, ten einde daar bij een der hoofden in het binnenland het landelijk stelsel en de werking van het inlandsch bestuur van nabij te beschouwen; dat die jongeling eindelijk na veel geschrijf, bij den Regent van Samarang, een der rijkste Javaansche hoofden, geplaatst werd, maar dat hem een zoo schamel traktement toegelegd werd, dat hij na weinige maanden genoodzaakt was, door gebrek en armoede vernederd en verbitterd naar Borneo terug te keeren.

Nogmaals, het was onhandig geweest aan die dankbaarheid te herinneren.

Lang liet de oude Tomonggong op zijn antwoord wachten en de luitenant miste den moed het stilzwijgen te verbreken. Eindelijk hernam het hoofd met een zucht:

„Het zal niet gaan, Heer! Onze wil moge goed zijn, het zou niets dan noodeloos bloedvergieten veroorzaken."

„Laten we geen overhaast besluit nemen, Tomonggong; wie weet wat het toeval ons nog aan de hand doet. We moeten onze menschen steeds bij de hand hebben om terstond de omstandigheden, die zich voor mochten doen, te kunnen benutten."

„Als onze menschen vernemen, dat Harimaoung Boekit met zijn Poenans in de kotta is, dan zullen ze niet te bewegen zijn haar aan te vallen. Ik vrees zelfs dat zij dan wegloopen zullen."

„Ik ook," bevestigde Tomonggong Patti Singa Djaja.

„Maar wat doet dat Poenanhoofd te kotta Djankang?" vroeg de luitenant.

„Ik weet het niet, Heer; mijn verstand staat er stil voor. Kon ik Amai Kotong maar te spreken krijgen."

„Maar bij uw tocht naar de kotta, hebt ge toen geen Europeanen gezien?"

„Neen Heer, ik heb alleen het lachende gezicht van Harimaoung Boekit ontwaard."

„Wie heeft er op u geschoten?"

„Dat weet ik niet; zij die schoten stonden achter de palissaden, hunne geweren staken door schietgaten. Er is slecht geschoten, want anders had men mij op dien korten afstand wel getroffen."

De luitenant glimlachte.

„Er is prachtig geschoten, Tomonggong, geloof me," verzekerde hij. „'t Zijn voorzeker de twee Zwitsers geweest, die vuur gaven. Ze hebben u niet willen dooden."

„Dat Hatallah hen dan zegene!"

„Amen," lachte de officier.

Er werd verder besloten de aanwezigheid van den geduchten koppensneller in de kotta stipt geheim te houden en de versterking zoo dicht in te sluiten als maar mogelijk was. Wellicht was de proviand daar binnen niet ruim; gebrek zoude de bezetting tot onderhandelen kunnen nopen en zoo tot het doel voeren, waar open strijd ongeraden scheen.

Na die poging van Tomonggong Nikodemus gingen een tweetal dagen en nachten in ongestoorde rust voorbij. Des luitenants verwachtingen, dat de lucht betrekken zoude en zoo uitzicht geven op de mogelijkheid eener overrompeling, werden niet verwezenlijkt. De maan steeg iederen avond helder boven den boschrand op en overgoot alles met haar zacht maar helder wit licht. Niets kon binnen een kring van tweehonderd meter straal rondom de versterking gebeuren, zonder dat zulks door de belegerden ontwaard werd. Het ware volslagen zinneloosheid geweest onder zulke omstandigheden een aanval te beproeven. Maar van den anderen kant beveiligde

datzelfde maanlicht ook de belegeraars voor de aanslagen der Poenans en niet onduidelijk gaf Harimaoung Boekit te kennen, dat hij naar een nachtelijke onweersbui haakte, om eens afrekening te houden met hen, die hij nog steeds vermeende er op uit te zijn hem te vangen.

Kort na het intreden van den derden nacht — het was toen vrij donker, daar de maan eerst tegen half acht uur boven den gezichteinder zoude verschijnen — kwam een der schildwachten Johannes waarschuwen, die met Amai Kotong, Dalim en Harimaoung Boekit zat te kouten, dat bovenstrooms op de rivier een groot vormloos ding zichtbaar werd, dat langzaam voor den stroom afzakte. Allen sprongen in allerijl op, grepen hun wapenen en spoedden zich naar den rivierkant om te zien wat er gaande was. En werkelijk, op ongeveer een driehonderd meter afstands, kon men een voorwerp ontwaren, dat langzaam naderde. Het was veel te groot voor een prauw; het was geen vlot, daartoe was het te onregelmatig van vorm. Het geleek meer een drijvend eiland en, ware men in de benedenstreken, waar die eilanden, uit lange grassoorten, rietgewassen en schilf bestaande, in den vollen regentijd niet zeldzaam heeten, dan zou er de aandacht nauwelijks op gevestigd zijn. Hier evenwel baarde het argwaan. Allen werden zachtkens onder de wapens geroepen, het was raadzaam op alles voorbereid te zijn. In de Dajaklanden is de oorlog in den regel niets anders dan een afwisseling van hinderlagen, die de partijen elkander leggen.

Terwijl men nog tuurde en beraadslaagde, weerklonk op eens aan de achterzijde der Kotta een akelig alarmgeschreeuw, al zeer spoedig gevolgd door een aantal geweerschoten. Van de duisternis gebruik makende, had

de luitenant zijn Dajaks tot bij de palissadeering weten te voeren. Daar de geheele aandacht der bezetting op de rivier gevestigd was, zou werkelijk een beklimming gelukt zijn; maar een der vrouwen zag onverwachts een gedaante van boven de borstwering naar beneden springen. Zij had een hakmes in de hand, waarmede zij bezig was hout te kloven. Nog vóór dat de indringer van zijn verdooving, door den hoogen sprong veroorzaakt, bekomen was en zich verweren kon, had zij hem eenige hakken over hoofd en armen toegediend, zoodanig dat hij weldra weerloos in zijn bloed lag te wentelen. Op het geschreeuw der vrouw schoten eenigen der bezettting toe. Een tweede, een derde, een vierde aanvaller, die boven de palissadeering verschenen, maakten kennis met de mandauws der Poenans en tuimelden zwaar gekwetst naar beneden in de scherpe randjoe's, die aan den voet der borstwering geplant waren. De twee Zwitsers en La Cueille, met hun geweren in de hand, waren nagenoeg gelijktijdig met de Poenans op het banket verschenen en openden dadelijk een hevig vuur, hoewel zij in het donker weinig bespeurden.

Na dat vuur een poos onderhouden te hebben, begrepen zij uit het gegil en geschreeuw, hetwelk heel in de verte vernomen werd, dat het onmiddellijk gevaar geweken was, en staakten zij het schieten. Bij onderzoek vond men een lijk binnen de versterking en vier zwaar gekwetsten daar buiten. Het was onmogelijk de Poenans in hun eerste opwelling van toorn te weerhouden die ongelukkigen te snellen. Trouwens in het donker en bij de niet geringe verwarring en ontsteltenis, die vooral bij de vrouwen nog steeds heerschten, dacht daar ook niemand aan. Het duurde dan ook niet lang, of de drie Europeanen zagen de Poenans een houtvuur op het binnenplein der kotta ontsteken en toen de vlam-

men hoog opflikkerden, dansten die wilden er om heen met de gesnelde koppen in de hand en zwaaiden daarmede, dat het nog gutsende bloed allerwege rondspatte. Vooral was Harimaoung Boekit uitgelaten; hij was de eerste naar buiten gestormd om de kermende gekwetsten af te maken. Nu sprong hij als een bezetene, gilde tusschenbeide zijn: lēēēēh lèlèlèlè ouiit! wierp van tijd tot tijd zijn hoofd in den nek en liet het nog warme bloed van den kop, dien hij in de hand hield, in den mond loopen.

„Zij hebben den koppensneller nog niet!" krijschte hij met juichende stem.

Weldra was bijna de geheele bezetting van kotta Djankang in den echten duivelendans opgenomen en gingen de koppen van hand tot hand, opdat ieder een teugje van het lekkere roode vocht zoude kunnen opslurpen. Toen het bloed ophield te stroomen, zogen de onverlaten aan de halstronken, zoo lekker was het.

Ontzet wendden de drie Europeanen zich van dat walglijke tooneel af en zochten Johannes op. Waar zat die inmiddels? vroegen zij zich af. Zoodra deze dat gillen vernomen en de daarop gevolgde schoten had hooren knallen, was hij naar dien kant heen gevlogen; maar toen hij zag, dat ieder op zijn post was, de geheele mannelijke bevolking zich gewapend had, ja, de vrouwen den mandauw gegrepen en zijn makkers de leiding der verdediging op zich genomen hadden, spoedde hij zich met Dalim weer naar den rivierkant. Want hij wantrouwde in hooge mate dat drijvende eiland, vooral omdat het verschijnen daarvan zoo zonderling samenviel met den aanval op de achterzijde der kotta. Hij verzamelde fluks eenige strijders om zich en begaf zich daarmede buiten de versterking om op het riviertalud post te vatten. Het

vormlooze geraamte kwam al nader en nader, wel niet zoo snel als bij den sterken stroom verwacht kon worden, want nu eens dreef het tegen den kant en haakte aan takken van boomen en struiken vast, dan weer geraakte het bij de eene of andere bocht in een tegenstroom of in een draaikolk, waardoor het of op zijn schreden scheen terug te keeren of als een monstertol ronddraaide.

Het geduld van Johannes werd wel op de proef gesteld. De maan begon boven den boschrand tegenover de versterking te verschijnen, en alles in haar zacht licht te hullen. Eindelijk kwam het eiland weer in het bed der rivier terecht en dreef nu recht voor den stroom af.

Hoe dichter het kwam, hoe duidelijker het werd, dat de massa uit versch gekapte takken, met lang gras in een gestrengeld, gevormd was. Hoewel de stroom naar de overzijde zette, wendde het eiland blijkbaar naar den kant der kotta toe, alsof het door een menschenhand bestuurd werd. Nog was de drijvende massa den kring, door de versterking beheerscht, niet binnengetreden en dus nog altijd onder het lommer des wouds, toen van uit de struiken ettelijke schoten er op gelost werden. Het waren de luitenant en de beide Tomonggong's, die op hun beurt het drijvende gevaarte met wantrouwen gadesloegen en bij het voorbij varen er eenige kogels doorjoegen. Doch niets verroerde zich, het eiland bleef stil voor den stroom afdrijven.

Toen het den kring binnen trad, door het schoonkappen van het woud rondom de versterking gevormd, kwam het in het volle maanlicht. Johannes meende toen eenige beweging te zien achter die vlottende massa; hij bracht reeds zijn geweer aan den schouder, toen een stem over dé watervlakte weerklonk.

XXI.

Een ongelukkig schot. — Een stervende bode. — Lijkplechtigheid. — Het beleg opgeheven. — Beraadslaging. — Een paniek. — De vlucht. — Het bad. — Badjai hai. — Een vrouw gegrepen. — Het gevecht. — Een mineralenmagazijn. — Johannes weer als redenaar. — Een nieuw hoofd en een gezantschap benoemd. — Een uitvaart.

„Ohoi! Amai Kotong!"

„Wie roept daar?" schreeuwde Dalim met luider stem.

„Olo soengei Mawat" (iemand van soengei Mawat). Ik breng tijding van de bevolking van daar."

Inmiddels was het eiland tot voor de kotta gedreven. Een smalle strook water scheidde het nog van den vasten wal. Johannes en de zijnen lagen op het talud uitgestrekt met de wapenen in de vuist, op iedere mogelijkheid voorbereid. Een gedaante verhief zich op het eiland en begaf zich te water, om naar den wal te zwemmen. Maar daar knalde een schot; de zwemmer gaf een gil en ware Dalim niet in de rivier gesprongen om den boodschapper te hulp te snellen, dan ware deze voorzeker verdronken. De luitenant had het drijvende eiland blijven gadeslaan, hij had die gedaante zien te water gaan en had daarop zijn kogel afgezonden. Voordat hij zijn vuurwapen herladen had, was Dalim met den gekwetste aan wal en binnen de versterking in veiligheid.

Helaas! de arme bode was doodelijk in de borst ge-

troffen. Hij kon nog slechts stamelen, dat de strijders van soengei Mawat, ten getale van ongeveer vijftig man, waren aangekomen. Zij hadden zich noordwaarts van de kotta in het bosch opgesteld en waren voornemens den volgenden avond, wanneer het donker zoude zijn, de belegeraars aan te tasten.

Nauwelijks had de stervende zich van zijn last gekweten of hij blies den laatsten adem uit.

Als echte natuurkinderen wijdden de Dajaks van kotta Djankang hun eerste zorgen aan den overledene. Zoodra de overtuiging bestond, dat de ziel aan haar omhulsel ontvloden was, werd het lijk een spiksplinternieuw stel kleederen aangetrokken en daarna op den vloer van een der woningen in de kotta op een fraai gebloemd matje uitgestrekt. Toen werd aan het hoofdeneinde van den verslagene een lampje ontstoken, dat met de fijnste harssoorten gevoed werd, en werden de lijken van de vier gevallen vijanden, met de afgehouwen hoofden op de maagstreek geplaatst, rondom hem geschaard. Allen hadden den „talawang" (schild) in de eene en den mandauw in de andere hand. De Dajaks waren overtuigd, dat door een zoodanig vertoon de zielen der onthoofde vijanden genoodzaakt zouden worden den ongeschonden Mawatter in de Dajaksche velden als hun heer te erkennen en zijn slaven te worden. Toen begon de titih te weerklinken en duurde dat weemoedig geluid den geheelen nacht door.

Daar het te voorzien was, dat het lijk den volgenden dag door de lieden van soengei Mawat zoude worden afgehaald en de adat vergde, dat het volkomen toebereid afgeleverd zoude worden, ging men bij het aanbreken van den dag tot het „toending" over, hetwelk daarin bestond, dat de nagels van den overledene aan handen en voeten verguld en op zijn voorhoofd zeven

stippen met roode verf geschilderd werden. Daarna werd het lijk in de raoung (voorloopige doodkist) gelegd en, daar de doode als strijder gevallen was en ook als een man van beproefde dapperheid bekend stond, werden hem zijn wapens in de kist medegegeven.

Gedurende den nacht hadden de belegerden verscheiden geruchten bij de belegeraars waargenomen, waaronder uitroepen die, hoewel maar half verstaan, op een naderend vertrek duidden. Ook hadden zij roeislagen gehoord en waren zij wel nieuwsgierig te vernemen wat er gaande was. Toen de dag aangebroken was, keken de schildwachten uit, maar ontwaarden van de tegenpartij niets. Zelfs geen rookwolkje krulde omhoog om aan te duiden, dat menschen bezig waren hun ontbijt te bereiden. Een paar mannen der bezetting slopen naar buiten, doorkruisten den omtrek, maar brachten eindelijk het bericht, dat de vijand afgetrokken was. Een luid hoera beantwoordde die goede tijding en vooral de Europeanen drukten elkander met warmte de hand en riepen elkander de hartelijkste gelukwenschen toe. Onmiddellijk werd een bode uitgezonden om de strijders van soengei Mawat op te zoeken en hun het heuglijke nieuws mede te deelen. Daar dat aftrekken der belegeraars wel een list kon zijn, werd bij al de vreugde de voorzichtigheid niet uit het oog verloren en weer een uitkijk op den hoek beneden de kotta geplaatst.

Hoe was men bij de belegeraars er toe gekomen het strijdperk te verlaten?

Na het gevecht was men in dat kamp wel ietwat verslagen. Bij de beklimming der palissadeering had de luitenant zich mee aan het klouteren gewaagd. Gelukkig evenwel dat hij het in die kunst der apen nog niet ver gebracht had en dat hij door eenigen van zijn volk

voorbijgestreefd werd. Nu viel een der zwaar gekwetsten op hem en deed hem ook tuimelen. Zijn kleeding, maar vooral zijn schoeisel beveiligde hem tegen de punten der randjoe's, zoodat hij slechts een betrekkelijk geringe verwonding aan den arm bekwam. Maar gelukkiger nog dat na zijn val de beide Tomonggongs hem onmiddellijk overeind trokken en met zich voortsleepten; weinige seconden later toch zoude de mandauw van Harimaoung Boekit zijn kop niet gespaard hebben.

Onmiddellijk na die teleurstelling zagen de aanvoerders zich door dat drijvende eiland verontrust. Nu zaten zij bij elkander op een boomstam en was bedruktheid op het gelaat van alle drie te lezen. Het onderwerp, waarover zij het hadden, was niet van den vroolijksten aard. De beide Tomonggongs wilden weg; want zij verheelden het niet, zij zagen den toestand zeer donker in. Wat hun niet weinig angst aanjoeg, was, dat blijkbaar een boodschapper met dat drijvende eiland in de kotta aangeland was. Wie die was en van waar hij kwam, konden zij ternauwernood gissen, maar iets goeds beloofde dat zeker niet.

De akelige tonen der titih bovendien, die zich in de versterking lieten hooren, stemden hen ook niet tot opgeruimdheid.

De luitenant gaf als zijn meening te kennen, dat de versterking nog nauwer moest ingesloten worden. Hij zou dan met allen spoed naar Kwala Kapoeas terugkeeren, de reis naar Bandjermasin vervolgen, daar aan den Toean Besar van het gebeurde verslag doen en met soldaten, aan boord van een of meer stoombooten, met flink geschut bewapend, terugkomen om die weerspannige kotta voorbeeldeloos te tuchtigen.

Met sprakelooze ontsteltenis hadden de beide Dajaksche hoofden hem aangehoord. Dat de officier zou kunnen

aftrekken en hen daar achterlaten, ging hun begrip te boven, zoodat zij vooreerst geen woord konden uiten. Na een lange poos bedenkens vatte ten laatste Tomonggong Nikodemus het woord:

„Hoe lang rekent mijnheer weg te blijven?" vroeg hij met haperende stem.

„Voor den stroom af reken ik in 2½ dag te Kwala Kapoeas te zijn. Daar heb ik een paar uur noodig om mijn rapport op te maken. Bandjermasin kan ik 24 uren later bereikt hebben. Rekent er op, dat ik een halven dag later onder stoom zal zijn en dat de reis naar kotta Djankang met het noodzakelijke ankeren des nachts in de bovenrivier ongeveer 4½ dag zal duren, dan kunt ge mij over negen, hoogstens tien dagen terug verwachten."

„Daar valt niet aan te denken, Heer!" was het stemmige antwoord van Nikodemus, „wanneer u terug komt, zoudt u ons allen vermoord vinden."

„Maar, Tomonggong?"

„Het is zoo, Heer! Zoodra de lange donkere nachten daar zullen zijn, zal de dans ongetwijfeld beginnen. Geen nacht zal er voorbijgaan, dat we niet verontrust zullen worden, dat we geen verliezen te tellen zullen hebben. En eindelijk, als we uitgeput van het dagelijksch schermutselen en het nachtelijk waken zullen zijn, dan zal de groote slag geslagen worden, die het grootste gedeelte onzer zal dooden en de overblijvenden zal verstrooien."

„Ge zijt ruim drie tegen één, Tomonggong!" beet de officier hem grimmig toe.

„Dat beteekent niet veel tegen een goed verschansten vijand. Maar die meerderheid zal niet lang duren, Heer! Ik vrees een opkomst van de stammen der bovenlanden."

„Maar over tien dagen ben ik weer hier met een voldoende macht om al de stammen van Borneo het hoofd te kunnen bieden."

„Dat zal te laat zijn, Heer!"

„Maar wat dan, Tomonggong!" riep de officier ongeduldig.

„Er valt niets anders te doen dan met u heen te gaan, om, als het moet, weer met u terug te komen."

„In dien tusschentijd ontsnappen de deserteurs," was het bittere antwoord.

„Zeer waarschijnlijk, Heer! maar wees verzekerd, dat zij ook ontsnappen zullen, wanneer u heengaat en wij blijven."

„Maar ze zitten als in een muizenval."

„Ja Heer! wanneer we wacht genoeg hadden of behoorlijk bewapend waren. Maar nu zijn we onmachtig de muis uit de val te halen, en de muis heeft het in haar macht de val te verlaten, wanneer zij wil."

De luitenant knarsetandde. Wat de Tomonggong zeide, was maar al te waar. Toch kon hij niet toegeven. Een oogenblik dacht hij er aan zelf te blijven en een der hoofden naar Bandjermasin te zenden. Hij begreep echter, dat bij het besluitelooze en het bedachtzame van het inlandsche karakter dan veel meer tijd zoude gevorderd worden; ook dat hij ter hoofdplaats onmisbare inlichtingen te geven zoude hebben; zoodat hij van dat denkbeeld afstapte. Andermaal wilde hij beproeven de Tomonggongs over te halen met hun volk te blijven, toen een der volgelingen van het hoofd van Kwala Kapoeas met onverholen spoed naderde en den ouden man iets in het oor fluisterde.

„Daar hebben we 't al!" riep deze uit. „De Kwala Kapoeassers hebben bij het gevecht van straks Harimaoung Boekit en zijn Poenans herkend. Ze zijn in

grooten angst en willen weg. De meesten hunner zijn reeds bezig de prauwen gereed te maken. Ik ga zien wat dat te beduiden heeft."

„We gaan met u mede!" riepen de luitenant en Tomonggong Patti Singa Djaja.

Toen de drie mannen in het kamp kwamen, vonden zij de meesten hunner lieden in de grootste opgewondenheid. Verschrikkelijke verhalen omtrent de woestheid en wreedheid der Poenans waren in omloop. De angst was in aller harten. De officier vernam, dat de menschen van kotta Baroe reeds voor het meerendeel vertrokken waren en zag, dat de overigen bezig waren hun prauwen te bestijgen. Hij poogde zich tegen dien aftocht te verzetten. Hij praatte, overreedde en eindigde met te bevelen. Alles te vergeefs; het troepje was niet te houden, het was een ware paniek. In de volgende oogenblikken zag hij zich met de beide Tomonggongs alleen staan en de eene prauw voor en de andere na achter den eersten „tandjoeng" (hoek) verdwijnen. De beide Dajaksche hoofden wisselden een blik, prevelden eenige woorden, waarna zij den luitenant ieder bij een arm namen en niettegenstaande zijn tegenstribbeling in hun prauw brachten, die ook tot vertrek gereed lag en waarvan de roeiers niet weinig ongeduld lieten blijken. Zoodra de luitenant er in was, schoot de prauw met kracht vooruit. Het was een ware vlucht; maar er viel niets anders te doen. De omstandigheden noodzaakten er toe.

Toen de prauw den hoek omvoer, die de kotta aan het gezicht zoude onttrekken, wierp de officier nog een blik op die versterking, die zich daar in het maanlicht somber en zwijgend aan den oever der rivier verhief; hij balde de vuist en prevelde binnensmonds:

„O! ik zal terug komen en mij wreken, daar kunt ge staat op maken."

Of hij het tegen de deserteurs of wel tegen de bevolking van kotta Djankang had, bleef in het onzekere.

Het beleg had slechts vier etmalen geduurd.

De bewoners van de kotta waren als kleine kinderen, die een tijd opgesloten zijn geweest, zoo uitgelaten. Allen stortten zich naar buiten om van het ontbeerde vrije te genieten en het kostte wel moeite om, bedacht als men er op wezen moest, dat die aftocht een list des vijands kon zijn, de noodige veiligheidsmaatregelen te doen betrachten. Maar van de zijde van den vooruitgeschoven post aan den zuidkant bleef alles rustig; de vijanden waren dus voor goed afgetrokken, want van dat punt was de rivier over een zeer groote uitgestrektheid stroomafwaarts te overzien.

De eerste behoefte waaraan ieder der bewoners van kotta Djankang meende te moeten voldoen, was het nemen van een bad. Het was wezenlijk of op eens al de menschelijke wezens van de kotta in amphibiën gemetamorphoseerd waren. Onder bescherming van een saloi of een tapih plaste en dartelde de geheele bevolking, mannen, vrouwen en kinderen, in het heldere water der rivier, die daar ter plaatse reeds den naam van bergstroom begint te verdienen en werd daar menig kunststuk in het zwemmen vertoond. Wie weet hoe lang dat genot zou gerekt zijn, maar plotseling deed zich het angstgeroep hooren:

„Badjai! badjai hai!" (een krokodil, een groote krokodil).

En werkelijk bovenstrooms zag men iets komen aandrijven, hetgeen voor den onervarene veel op een boomstam geleek, maar wat de inboorlingen niet kon misleiden. Alle badenden vlogen naar den wal; maar welke spoed ook gemaakt werd, het monster had een wisse prooi bemerkt en schoot, terwijl het onderdook, pijlsnel

vooruit, en niet alle vluchtenden hadden den tijd om den oever te bereiken. Dicht bij den wal dook het ondier op, greep een vrouw bij een been en trachtte haar onder water te sleepen. Het ongelukkige slachtoffer schreeuwde hartverscheurend, greep in haar doodsangst een tak van een struik en klemde zich daaraan wanhopig vast. Nu begon voor de toegeijlde toeschouwers een ijzingwekkende en ontzettende worsteling. De kaaiman had de vrouw bij het dikke van het bovenbeen gegrepen en daar zijn lange en scherpe tanden te midden der spierbundels diep ingeslagen. Hij trok, schudde, scheurde, terwijl hij een geluid liet hooren alsof een varken snorkte, en spande alle krachten in om zijn slachtoffer te noodzaken los te laten. De arme vrouw gilde en steunde erbarmelijk en wrong zich akelig onder dat schudden, hetwelk haar de lappen vleesch aan flarden van het been scheurde. Zij hield zich evenwel krampachtig aan den reddenden tak vast, die, hoewel hij kraakte en krampachtig bewogen werd, toch sterk bleek te zijn en niet toegaf.

Dat alles was in een ommezien gebeurd; toch duurde die worsteling voor de arme lijderes een halve eeuwigheid. Gefolterd door de hevigste pijnen, verzwakt door bloedverlies uit de belangrijke verwondingen, die zij ontvangen had, zou zij hebben moeten loslaten, toen eensklaps hulp opdaagde.

Dalim, die reeds de rivier verlaten en zich gekleed had, toen het eerste geroep van badjai! weerklonk, spoedde zich langs het riviertalud naar boven en zocht aan den voet der borstwering een ijzerhouten randjoe onder de daar geplante, dat aan beide einden goed aangepunt, toch stevig van schacht en ongeveer anderhalve voet lang was. Hij vond wat hij zocht, trok het uit den grond, omvatte het stevig met de linkerhand

en omwikkelde die hand en den geheelen arm tot boven den elleboog met zijn natten saloi, zoodanig dat arm en hand behoorlijk beschermd waren, de beide punten evenwel van het randjoe vrij bleven. De rechterhand hield hij vrij, maar in zijn gordel stak hij een „badeh" of dolk.

Zoo toegerust stortte hij zich in het water, op het oogenblik, dat de arme vrouw op het punt was te bezwijmen. Als voortreffelijk zwemmer schoot Dalim den kaaiman op zijde, trok zijn dolk en poogde hem onder den linkervoorpoot, waar de schubbenhuid van het monster minder dik is, te treffen. Door de bewegingen echter bij de worsteling, trof het wapen minder juist, gleed af en bracht slechts een onbeduidende verwonding te weeg; evenwel pijnlijk genoeg om de aandacht van het ondier op Dalim over te brengen. Oogenblikkelijk liet dit dan ook de arme vrouw los, om zich op zijn aanvaller te werpen. Zorgvuldig trachtte Dalim buiten het bereik van den staart te blijven, waarmede de krokodil de oppervlakte van het water woedend tot schuim geeselde. Behendig duikende, bleef de Dajak den kaaiman op zijde, en toen deze zijn vervaarlijke groote kaken opensperde, om zijn stoutmoedigen bespringer met zijn tanden kennis te laten maken, stak deze bliksemsnel den beschermden arm daarin, draaide de vuist om, zoodanig dat, toen het beest den muil met kracht wilde sluiten, om dien arm tusschen zijn machtige tanden te verbrijzelen, het zich de zachte deelen van het verhemelte en van de onderkaak in de punten van het randjoe sloeg en onmachtig was de kaken bij elkander te brengen.

Nu begon een voorbeeldelooze strijd.

De kaaiman zich zoo pijnlijk getroffen voelende, schoot vooruit om het ruime sop te bereiken, maar Dalim, na

zijn tegenstander nog een wond met zijn badeh toegebracht te hebben, had dat wapen losgelaten en met de rechterhand denzelfden tak gegrepen, waaraan de vrouw zich straks geklemd had. Met de linkerhand het randjoe met kracht omvat houdende, strekte hij den arm als een onwrikbare ijzeren staaf uit om zich het dier van het lijf te houden, dat hem anders met zijn scherpe nagels vreeselijk toegetakeld zoude hebben. Wanhopig waren de pogingen van den krokodil om zich los te rukken. Met zijn staart zweepte hij het water dat het wijd en zijd opspatte ; nu schoot hij eens onder alsof hij heil in den afgrond ging zoeken, dan weer sprong hij ten halven lijve boven de oppervlakte uit, even of hij den hemel genade wilde vragen. Soms wentelde hij zich rond, als wilde hij den arm, die hem vasthield, bij den schouder afdraaien; en ware de tak, waaraan Dalim zich vastgeklemd hield, niet uiterst buigzaam en veerkrachtig als een rottan geweest, dan had de Dajak onmogelijk die beweging hebben kunnen volhouden. Nu draaide hij slechts mede als een tol, maar hield zich uitmuntend. Wel proestte hij, wel riep hij om hulp, wanneer hij in den hevigen worstelstrijd eens boven water geslingerd werd, maar los liet hij niet.

Lang kon het evenwel niet meer duren; zijn krachten zouden hem begeven hebben. Maar daar naderde La Cueille, die in den looppas zijn geweer was gaan halen, en zich tusschen den kring toeschouwers doorwrong, die ontzet en radeloos dat gevecht stonden aan te kijken. Hij legde aan, de tromp zijns geweers raakte bijna de strijdenden, maar dadelijk schieten kon hij niet, daar door de ordelooze en wanhopige bewegingen de Dajak even goed kon getroffen worden als het ondier. Beklemmend was het wachten en iedere seconde scheen ieder der aanwezenden wel een uur toe. Eindelijk, van een

ondeelbaar oogenblik gebruik makende, dat de strijders stil en hijgende aan de oppervlakte des waters lagen, drukte hij los, en.... de kaaiman, midden op de hersenpan getroffen, deed een wanhopigen sprong, waarbij zijn geheele lichaam zich wel vijf of zes voet boven water verhief. Tegen dien schok waren de krachten van Dalim niet bestand, zijn armen werden als uit het lid gerukt en was hij verplicht los te laten. Maar was het overmoed of wel verbouwereerdheid? In stede van het randjoe los te laten, liet hij den tak varen en werd hij door het ondier naar de diepte der rivier gesleept.

Gelukkig was het einde nabij!

In zijn doodstrijd sprong en wentelde zich het ondier dan eens in de lucht, met zijn vijand steeds aan zijn kaken hangende, dan weer in de diepte bedolven, terwijl het water hoog en wild opklotste en met wit schuim bedekt den oever kwam lekken. Eindelijk waren de krachten van het stervende ondier uitgeput; langzamerhand bedaarden zijn ontembare bewegingen en weldra lag het bewegingloos en drijvende aan de oppervlakte der rivier.

Maar ook Dalim was uitgeput en dreef bewusteloos naast het lijk zijns vijands, hoewel hij zich nog steeds aan het randjoe in den vervaarlijken muil vastklemde. In een oogwenk was een djoekoeng ter redding toegeschoten, was de onmachtige weldra daarin getild en het kreng van den krokodil achter het vaartuig vastgehecht.

Aan den wal werd Dalim door Wienersdorf met wat jenever ingewreven, waardoor hij spoedig bijkwam. Zijn bewusteloosheid was slechts veroorzaakt door de geweldige inspanning en de hevige gemoedsaandoeningen, want behalve eenige kleine en onbeduidende krabben, was hij geheel ongedeerd gebleven.

Toen La Cueille de lucht van den jenever in den neus kreeg, beweerde hij door het aanschouwen van dat ontzettende gevecht ook een onmacht nabij te zijn. Wienersdorf, in de vreugde zijns harten over de redding van hun lotgenoot, reikte den Waal lachende een goede teug toe, hem toewenschende, dat het hem wel mocht bekomen.

Bij nader onderzoek bleek het, dat La Cueille's kogel de hersenpan van den kaaiman verbrijzeld had, dat daarin een gat, waarin een mansvuist kon gestoken worden, geslagen was, hetgeen niet anders kon verklaard worden dan dat het projectiel het doel onder een zeer stompen hoek getroffen en het verbrijzeld had zonder er in door te dringen. En werkelijk werd de kogel niet teruggevonden.

De twee Zwitsers verwonderden zich over den spitsen kop van het ondier, die zoozeer verschilde met dien der krokodillen in de benedenlanden. Van de Dajaks vernamen zij, dat in die streken drie soorten van krokodillen voorkomen: de „badjai bawoi", „badjai sapit" en „badjai badjanka" 1) of de stompkoppige, de spitskoppige en de leguaanachtige. De eerste soort wordt alleen langs die zeeoevers en in die rivieren en meren aangetroffen, welker beddingen uit zacht slib bestaan; de tweede soort op zandige oevers of in die gedeelten der rivieren, waar zand en rolsteenen gevonden worden; en eindelijk de derde soort nimmer in zee, maar slechts in de bergstroomen, waar die watervallen vormen en over zware steenen heenbruisen. Deze laatste soort, veel kleiner dan de twee andere soorten, is toch zeer vraatzuchtig en ondernemend en dus niet minder gevaarlijk voor den mensch.

1) De beide eerste soorten hooren tot den Crocodilus biporcatus. De derde soort is de Crocodilus Schlegelii en vormt den overgang van de gavialen tot den eigenlijken krokodil.

Alhoewel de Dajaks de krokodillen als gezanten van Djata 1) en dus als wezens van goddelijken oorsprong vereeren, en zij zich verbeelden, dat die dieren in de bovenwereld een geheel andere gedaante hebben en slechts als badjai op de aarde verschijnen om de bevelen van hun Heer ten uitvoer te brengen, zoo wordt hun wrevel toch gaande gemaakt, wanneer een kaaiman een mensch aanvalt. In dat geval is weerwraak niet alleen ten volle geoorloofd, maar zelfs een niet te ontduiken plicht. Allen wierpen zich dan ook op het kreng en kapten en kerfden om hun gemoed te koelen. Toen het ondier geopend was, vond men in zijn maag verscheiden afgeronde keien, ja zelfs een paar stukken steenkool ter dikte van een vuist; ook werd daarin een fraaie witte koraaltak ter lengte van een vinger aangetroffen. Dit laatste deed Schlickeisen de veronderstelling uitspreken, dat het dier uit de Javazee naar de bovenlanden gezwommen was en dat het die reis in zeer korten tijd moest afgelegd hebben, daar die koraaltak nog niets door het maagzuur aangetast was. Johannes weersprak dat gevoelen en bracht in herinnering, dat in de binnenlanden van Borneo op vele plaatsen koraalbrecciën langs de rivieren en ook elders aangetroffen worden, als om het onomstootelijk bewijs te leveren, dat de Oceaan daar eenmaal zijn blauwe baren gerold heeft. De Dajaks bevestigden die meening, en verhaalden, dat bij hen een volksgeloof bestaat, volgens hetwelk deze soort van krokodil, bij het ondernemen van verre tochten, overal bij iedere negorij, waar hij voorbijzwemt, een steen, een koraaltak enz. tot herinnering aan die

1) Mahatara, de Dajaksche God, heeft een broeder, Djata, en een zuster, Kloweh, die in het wereldbestuur als zijn »wakilans" (plaatsvervangers) optreden. Zie over de godsdienst der Dajaks de reeds vaak geciteerde Ethnographische beschrijving van den schrijver.

plaats inzwelgt. Vandaar dat zijn maag soms een waar magazijn van mineralen te noemen is.

De kop van het ondier werd behoorlijk van de vleeschdeelen ontdaan en zou, wanneer de arme vrouw, die door die vreeselijke tanden zoo toegetakeld was, kwam te sterven, op haar graf prijken. Helaas, dienzelfden dag nog overleed zij aan bloedverlies. Wel had men gepoogd, het bloed met Pangawar Djambie 1) te stelpen; maar vele aderen waren verscheurd, waaronder slagaderen; en hoe uitstekend die stof bij eenvoudige verwondingen als bloedstelpend middel ook werkt, bij zulke verbloedingen was zij volkomen machteloos. De titih was nog niet verstomd voor den gesneuvelden Mawatter, toen zij voor dit andere slachtoffer andermaal moest weerklinken.

Toen dat rivierdrama afgespeeld was, verzamelden de voornaamste ingezetenen der kotta zich, om te beraadslagen wat hun nu verder te doen stond. Het was waarachtig een uiterst kritiek geval. Het was onmogelijk te ontkennen, men had de bevelen van de Nederlanders getrotseerd; men had zich tegen hen gewapenderhand verdedigd en bij den strijd waren ettelijke van de Hollandsche onderhoorigen omgekomen. Hoe zou dat alles opgenomen worden? Niet malsch, daarvan kon men zich verzekerd houden. Dat er représailles genomen zouden worden, dat was voor het inlandsche karakter zonder twijfel. Maar.... zouden die niet te ontgaan zijn? Wel zeker. De geheele bevolking van kotta Djankang zou opbreken en zich naar de binnenlanden begeven, ver boven de „kihams" (watervallen), waar de

1) Pengawar Djambie is een haarachtige zelfstandigheid, die op een palmboomsoort van dienzelfden naam op den stam, waar de bladsteelen aansluiten, gevonden wordt. Zij is door geheel Ned. Indië bekend.

blanken niet of slechts hoogst moeielijk zouden kunnen komen. Dit voorstel vond, ofschoon het door de meerderheid toegejuicht werd, geen onverdeelden bijval. Het is waar, zij waren afstammelingen van de „Badjankang's" 1), een zeer uitgebreiden Dajakschen stam, die in de nabijheid van Kaap Datoe het Kemai-, het Semadjoe- en het Kariembanggebergte bewoont. Hunne voorouders waren herwaarts verhuisd, omdat zij geen vrede konden hebben met de Serawak- en Batang Loepar-Dajaks en het koppensnellen aan de orde van den dag was. Maar zij hadden zich hier door huwelijken vermaagschapt met de naburige stammen en waren daarin als het ware opgegaan. Zij waren geene Badjankang's meer, zij waren Ot Danom's. Hier stonden de graven hunner ouders; hier hadden zij het eerste levenslicht aanschouwd en waren hun kinderen geboren. Hier lagen hun velden en stonden hun huizen. Hun „hampatong's" 2) verhieven zich allerwege. Voorzeker, een volksverhuizing zou velen smartelijk vallen; ja, er waren er, die in wanhoop uitriepen, dat het lafhartig was uit vrees voor de Hollanders de plaats te ruimen, want dat men zich zeer goed verdedigen kon.

Toen de discussie dien toon bereikt had en zij dreigde tot tweedracht te voeren, stond Johannes op en beklom,

---

1) Badjankang beteekent in het Dajaksch, veel ruimte innemend. En werkelijk met een soort van trots wijzen de kotta Djankangers op hun naam, als aanduidende van welken machtigen stam zij herkomstig zijn.

2) Bij iedere plechtige gelegenheid, bv. bij geboorten, huwelijken, lijkfeesten, verzoeningseeden, welgeslaagde koppensnellerstochten, enz. enz. snijdt de Dajak een houten beeld, een krijger voorstellende van ongeveer natuurlijke grootte, en plant dat in de nabijheid van zijn huis. Dit is alleen ter herinnering. Eenmaal geplaatst, kijkt hij er niet meer naar om en doet tot onderhoud hoegenaamd niets.

na eenige ruggespraak met Amai Kotong, het kottahoofd, en met Harimaoung Boekit, het Poenanhoofd, de tadjahan en voerde den verzamelden toe:

„Amaingkoe! Kakangkoe! Andingkoe!" (mijn vaders, mijn oudere en jongere broeders).

„Het is onnoodig te twisten over iets, waarvan de oplossing zoo eenvoudig mogelijk is. Een partij wil heentrekken en de andere wil blijven, vandaar het verschil van gevoelen. Gelooft mij, zij die wenschen te blijven hebben gelijk. Wat is toch de zaak met de Hollanders? Uw hoofd Amai Kotong heeft Harimaoung Boekit, zijn gast en den zoon zijns ouderen broeders niet willen uitleveren. Op zijn bevel hebt gij uw kotta verdedigd en de wetten der gastvrijheid ongeschonden bewaard. Hij, hij alleen is dus de schuldige; hij is de eenige, wien iets ten laste kan gelegd worden. De Hollanders, die er zoo'n hoogen prijs op stellen, dat de bevolkingen hun overheden gehoorzamen, zullen niemand anders lastig vallen dan hem, die de bevelen tot verzet gaf. Zij zullen, wanneer zij terugkomen, alleen de uitlevering vorderen, in de eerste plaats van Harimaoung Boekit, de hoofdoorzaak van de oneenigheid, en dan die van uw hoofd, die hun bevelen durfde te weerstreven."

Een gehuil beantwoordde die woorden. Het was als een storm van verontwaardiging, die losbarstte.

„Houdt gij ons voor den gek? dat nooit!! dat nooit!!!"

„Neen, dat nooit! dat weet ik wel," voer Johannes voort.

„Maar als je dat weet, wat wil je dan?" vroeg een stem uit den hoop barsch. „Je schijnt wel een verrader."

„Als je die woorden nog eens spreekt, dan smijt ik je met mijn mandauw naar het hoofd!" was het driftige antwoord van den speacher.

„Je kunt toch niet veronderstellen, dat we ons hoofd en onzen gast in handen van de blanken zullen stellen?"

„Stil, je laat me niet uitspreken. Ik herhaal, de Hollanders zullen alleen de uitlevering van Harimaoung Boekit en Amai Kotong eischen en...."

„Maar dat willen we juist niet!" brulde de troep.

„Ik herhaal het, dat weet ik wel, ik weet dat een Dajak niet in staat is de wetten der gastvrijheid te schenden of zijn hoofd uit te leveren. Niettegenstaande de groote geldsommen, die voor zulk een schanddaad uitgeloofd werden door de Hollanders, heeft nog geen Dajak dat bloedgeld trachten te verdienen. Geen uwer zal ook zijn leven daarmee willen koopen."

„Neen! neen!!" was het geestdriftvol geschreeuw.

„Goed zoo! zoo hoor ik het gaarne. Die uitlevering zal ook niet noodig zijn. Harimaoung Boekit zal wel maken, dat hij met zijn Poenans weg zal zijn, voor dat de Hollanders terug komen en Amai Kotong zal met hem mede gaan; want hij heeft mij verzekerd dat, om alle oorzaak van onheil weg te nemen, hij voornemens is naar het landschap Miri, van waar hij geboortig is, terug te keeren."

Sprakeloos hoorde de menigte die verklaring aan. Aller oogen wendden zich naar het kottahoofd als om de bevestiging van het gehoorde te erlangen. Deze knikte met het hoofd:

„Ik trek met mijn gansche familie af!" riep hij uit.

„Bij die beslissing wordt de oplossing van de gerezen moeielijkheid gemakkelijk," voer Johannes voort. „Gij kiest een nieuw hoofd en de nieuw gekozene zendt een deputatie naar Bandjermasin om aan den Grooten Heer der Hollanders zijn leedwezen over het gebeurde te kennen te geven en zijn onderwerping en die van de bewoners van kotta Djankang aan te bieden. De afge-

zanten vertellen dan met veel omhaal, dat, na het vertrek der Kwala Kapoeassers, de bevolking van kotta Djankang met behulp van de mannen van soengei Mawat, haar hoofd Amai Kotong vervallen verklaard heeft en dat deze zich met Harimaoung Boekit uit vrees voor erger, door de vlucht gered heeft."

„Maar dat zal toch een onwaarheid zijn!" riep de stem van straks.

„Nu, wilt ge de waarheid gaan zeggen en den Hollanders gaan vertellen, dat gij allen er even lustig op losgehouwen hebt en dat het u spijt, het nog niet beter gedaan te hebben, ga je gang! mij wel!" grinnikte Johannes sarrend; „maar...." liet hij er meer ernstig op volgen: „bedenkt u wel, handelt gij niet volgens mijn raad, dan hebt gij over een paar weken een geheele vloot stoomschepen hier voor de kotta met vele soldaten, en wat nog meer zegt, met vele en groote kanonnen aan boord, die in een half uur tijd de kotta zoo plat als een koek zullen geschoten hebben. Neen, gelooft me, en doet wat ik zeg; het is goede raad, dien ik u geef. Die kleine onschuldige leugen zal Mahatara niet vertoornen; en wanneer gij in uw leven nooit erger leugen zult verteld hebben dan dezen, die niemand schaadt, maar veel onheil zal voorkomen, dan mogen uwe zielen wanneer Tempon Telon 1) ze door de „kiham apoei" (vuurwaterval) naar de „Lewoe liau" (zielen land) zal voeren, zich gelukkig achten; want dan zullen ze maar een ellendig klein beetje geroosterd worden, waarachtig niet de moeite waard, om er over te spreken."

Spottend en snijdend sprak Johannes. Maar hij had

1) Tempon Telon is de Charon der Dajaks, die de zielen na het overlijden door een louterend vuur naar de Elyzeesche velden brengt. Ziet daarover verder de meer genoemde Ethnographische beschrijving der Dajaks.

nog zeer lang kunnen praten, zonder dat iemand hem in de rede gevallen zoude zijn. De vergaderden verdrongen zich om Amai Kotong en toen deze de verklaring had afgelegd, dat het reeds lang zijn wensch was geweest om het laatste gedeelte zijns levens te gaan doorbrengen in het land zijner vaderen, in het land waar hij geboren was; en dat hij nu de gelegenheid aangreep, om zijn heengaan tot heil van de bewoners van kotta Djankang te doen strekken.

Allen drukten hem met innigheid de hand en betuigden hun instemming met een beslissing, die de moeielijkheid volkomen oploste.

Een paar uur later, toen de Mawatters binnen de versterking waren aangekomen, werd, nadat die op de hoogte der omstandigheden gebracht waren, onmiddellijk tot de verkiezing van een nieuw hoofd overgegaan. De volkskeus vestigde zich op een jeugdig man met name Njawong, die zich, hoewel tegenspartelende, den titel en de betrekking van Amai liet welgevallen. Onder den aandrang van Johannes benoemde het nieuwe hoofd een gezantschap, bestaande uit twee voorname Djankangers en twee voorname Mawatters, om de onderwerping van kotta Djankang aan den Toean Besar te gaan aanbieden. Johannes met Amai Kotong en Amai Njawong drongen er op aan, dat de gezanten onmiddellijk zouden vertrekken, om door hun verschijning en onderwerping het nemen van maatregelen en het volvoeren van krijgstoerustingen overbodig te maken. Zij mochten evenwel de afgetrokken aanvallers van kotta Djankang niet inhalen, maar moesten hen op een eerbiedigen afstand volgen om geen oorzaak te zijn, dat de kommandant van Kwala Kapoeas door die preliminairen verlokt, het voornemen zoude kunnen opvatten, ontijdig naar kotta Djankang terug te keeren. Ook moesten zij

trachten goed op de hoogte te blijven en dadelijk bericht zenden, wanneer zij hetzij ter hoofdplaats, hetzij te Kwala Kapoeas, iets van krijgstoerustingen tegen kotta Djankang zouden vernemen.

Johannes als degelijk aanvoerder dacht aan alles.

De zon was de westerkim nog niet genaderd, toen de afgezanten de reis reeds aanvaardden.

Den volgenden morgen zouden de Mawatters vertrekken, om naar hun haardsteden terug te keeren. Een hunner prauwen werd feestelijk uitgedost met festoenen van rood linnen strooken en van jonge klapperbladeren, die de Dajaks zoo bevallig kunnen bewerken en rangschikken. Daarin was de raoung van den gesneuvelde, nadat het deksel daarop bevestigd en de naden behoorlijk waren gedicht met „katipei" 1), op de „menggatil raoung", een stellage van zwaar en kostbaar hout, gewoonlijk van „kajoen pamala" 2) vervaardigd en behoorlijk gedrapeerd, gesteld. Fier woei de Nederlandsche vlag in breede plooien boven die prauw en daar de overledene tot de aanzienlijken zijner streek behoorde, werd het vaartuig door twee en veertig 3) roeiers gevoerd. Achter die lijkprauw zouden twee

1) Katipei is een harsachtige was, die van een bijna mikroskopische bijensoort, die denzelfden naam draagt, gewonnen wordt. Dit insect bouwt zijn nest tegen de meest knoestige boomen, uit die zelfstandigheid en overtrekt daarmede niet zelden den geheelen boom. Deze was is zeer kleverig, bij verwarming wordt zij evenwel zeer vloeibaar en bij afkoeling zoo hard als steen.

2) Kajoen pamala wordt in het maleisch ook kajoe boelan genoemd. Het is een fraai witachtig zacht hout, zeer fijn van vezel en gemakkelijk te bewerken; daarbij is het uiterst deugdzaam. Bij insnijdingen in den bast wordt een rooskleurige »njating" (hars) gewonnen, die als reukwerk gebrand wordt.

3) Zeven en de veelvouden daarvan zijn heilige getallen bij de Dajaks.

andere vaartuigen volgen, ook even bont, maar toch smaakvol met festoenen en vlaggen versierd. In de eerste zagen onze Europeanen vier „karandah's" overbrengen. In ieder dier kooien zat een levende pandeling opgesloten; en er was zich geen hersenschim te vormen, die arme wezens waren bestemd, om bij het te houden „tiwah" (lijkfeest) omgebracht te worden. Wienersdorf keek scherp toe, of ook de door hem geredde vrouw zich onder die slachtoffers bevond, maar hij zag ze niet. Harimaoung Boekit verhaalde hem, dat deze offers een hulde waren van de kotta Djankangers aan den moed van hem, die voor hun belangen bezweken was. Bij die vier zouden te kotta Mawat nog een drietal gevoegd worden om den gesneuvelde een hem waardige bediening in de „Lewoe liau" te geven.

In de derde versierde prauw zaten een aantal van een en twintig Balians, die de lucht van hare gezangen deden weergalmen en die formulieren op de maat met hare katambong's begeleidden. Achter de prauw der priesteressen kwamen de overige vaartuigen der Mawatters, die zich volgens de voornaamheid harer eigenaars in een lange rij achter elkander schaarden.

Toen de stoet van wal stak, brandden al de kanonnen der kotta los en verhief zich een oorverdoovend en langgerekt: lēēēēēēh lèlèlèlèlèlelele ooouiiiit! als om den gevallene voor het laatst te groeten en eer te bewijzen.

„Nihau jèh," klonk daartusschen het weemoedige gezang der priesteressen: „Nihau jèh lonok batipas, ohate baringen, jèh belongkan boekit.

„Tingang jèh teseke lajang harimaoung marantong batoe, benang jèh tariop bitie ingampoh tandjoeng ambon.

„Boelau mantap tasalèh indoe tangalong enon."

„Verloren is hij als de Lonokboom 1), wiens wortels geknakt zijn, als een Wariengien, die omgevallen is op den berg.

„Als een Tingang 2) is hij bij den terugkeer verdwaald, als een tijger afgestort van de rots, als een stuk linnen weggewaaid op den voortijlenden alles bedekkenden nevel.

„Als een stuk goud is hij weggesprongen onder de hand des goudsmids, weggesprongen om den dauw te vergulden."

De prauwen schoten den hoek om, de soengei Mawat in en waren nu voor het oog verdwenen. De nastarenden konden het getrommel der Balians nog hooren en den gecadenceerden rythmus van het eentonige gezang nog eenigen tijd waarnemen, maar verstaan wat er gezongen werd, dat was niemand meer mogelijk.

De bewoners van kotta Djankang, zoo eensklaps uit hun gewone doen en laten gerukt, keerden na vrij rustelooze dagen doorgebracht te hebben, tot hun normalen toestand terug. Na het verdwijnen van die prauwen bleef ter herinnering aan het doorgestane beleg niets anders over dan het lijk van de arme vrouw, die het slachtoffer van den kaaiman was. Alles was nu stil en als verlaten; kalmte en ingetogenheid heerschten, waar in de vorige dagen slechts gejoel en gegil werden vernomen en alleen het weemoedige gelui der titih liet zich, zoolang het lijk in de kotta was, van tijd tot tijd hooren.

---

1) Lonokboom hoort tot de Ficussoorten, heeft een buitengewoon dikken en zachten bast, waarvan bij voorkeur kleedingstukken gemaakt worden. Die bast wordt met een plat stuk hout zoo lang geklopt, dat hij als het ware een zacht vilt geworden is.

2) Tingang = neushoornvogel. Zie de noot op bladz. 339 I Dl.

XXII.

Toebereidselen voor de reis. — Een volksverhuizing. — Het »manobah". — Onhandigheid. — Wienersdorf te water. — La Cüeille brengt het er niet beter af. — Lachbui. — Einde der vischvangst. — »Kalampies." — Een Dajaksch tribunaal. — Beëediging. — La recherche de la paternité. — De vingerproef. — Het »hagalangang" of het bewijs met de werpspies. — Nabreeuwen.

Na die bedrijvigheid gingen een paar dagen in ongestoorde rust voorbij. Vooral de Europeanen luierden letterlijk uit van de vroeger ten toon gespreide arbeidzaamheid. Maar toen die om waren, werd het tijd aan de voorbereidingen tot het vertrek te denken.

Die voorbereidingen waren waarachtig niet onbeduidend. Het waren thans geen vier mannen slechts, die de reis zouden aanvaarden; het was een geheele kolonie, die de binnenlanden ging intrekken om zich daar metterwoon te vestigen. Het huisgezin van Amai Kotong was zeer talrijk; hij zelf had een twaalftal kinderen, waarvan de grootste helft gehuwd en op haar beurt reeds ruim gezegend was of in staat van zegening verkeerde, of de hoop op zulk een zegening koesterde. Hij bezat daarenboven een tachtigtal pandelingen van beiderlei kunne en een twintigtal kinderen van die pandelingen. Het was bijgevolg een geheele volksverhuizing, die te regelen viel. Bij die verhuizing zouden zich aansluiten Hamadoe, de zuster van Harimaoung Boekit, met een paar vriendinnetjes, onder welke laatsten de lieve Moen-

doet, de aanstaande mevrouw La Cueille, gerekend moest worden; verder het Poenanhoofd met zijn stamgenooten, welke laatsten wel een gewenschte toevoeging aan den tocht zouden uitmaken. Die fiere zonen der wildernis waren fiksche pootige kerels, ieder als een Hercules gebouwd, met spieren als van staal en gewoon om bij hun tochten door de bosschen de grootste hinderpalen te overwinnen en om ontberingen te lachen. Zij zouden de eigenlijke kracht van de reizende kolonie uitmaken; ja, zonder hen ware de verhuizing, althans op die schaal, wellicht onmogelijk geweest; want het waren bijna honderd vijftig menschelijke wezens, allen bewoners van kotta Djankang, waaronder vele vrouwen en kinderen, die het koppensnellersland zouden intrekken.

De afstand, die afgelegd moest worden, was niet zoo bijzonder groot. In rechte lijn bedraagt die van kotta Djankang tot kotta Rangan Hanoengoh, verblijfplaats van Harimaoung Boekit aan de soengei Miri, nog niet volle 140 kilometer. Maar in een terrein als de boven-Dajaklanden is de rechte lijn niet denkbeeldig als bij ons, doch geheel en al onbekend; en de kronkelingen van den te volgen weg moesten zoodanig in rekening gebracht worden, dat die 140 KM. onoverdreven tot het dubbele getal uitdijden en dat langs gemeenschapswegen, die dien naam ternauwernood mochten dragen.

Johannes drong tot spoed aan. Hij bracht de wat langzame Dajaks aan het verstand, dat in de bestaande omstandigheden, tijd veel meer dan goud waard was, iets wat hun begrip geheel en al te boven ging. Men was in het land, waar het goud maar voor het rapen was; maar als men het geraapt had, och! dan had tijd hoegenaamd geen waarde meer.

„Wat de menschen toch dwaze dingen vertellen kunnen," redeneerden de kotta Djankangers en de Poenans,

„vooral wanneer zij met die inhalige blanken in aanraking zijn geweest.”

Maar zonder zijn wenkbrauwen te fronsen, maakte Johannes hun duidelijk, dat, wanneer de leden van het gezantschap niet in hun zending slaagden en de Hollanders het er op zetten naar de Boven-Kapoeas terug te komen, men ze spoediger zou zien verschijnen, dan wel gedacht werd. De beschikkingen, die voor de voorgenomen verhuizing te nemen waren, konden veelvuldig genoemd worden en de tijd was kort.

Eindelijk behaalde de redeneerkunst van den vermomden blanke de overwinning op de traagheid der inboorlingen en nu dit eenmaal het geval was, nu waren de belanghebbenden weldra in volle beslommering om zich tot het vertrek gereed te maken.

Het eerste, waaraan de aandacht gewijd moest worden, waren wel de vervoermiddelen. Men had hoegenaamd geen moeilijkheden ondervonden, om de prauw die de vluchtelingen te Kwala Kapoeas van Baba Poetjieng gekregen hadden, om de reis over zee naar Singapore te maken, tot hier voor kotta Djankang te brengen. Heeft niet al te lang droogte geheerscht, dan is de Kapoeas tot hier met gemak voor kleine stoomschepen van zes voet diepgang bevaarbaar. Dit is zelfs het geval tot Kiham Hoeras, een halve dag roeiens boven kotta Sambong. Maar daar bij dien eersten waterval of beter, bij die eerste stroomversnelling 1) — want een eigenlijke waterval is het niet — beginnen de groote

1) Een Kiham — in het Maleisch Riam — wordt een plaats in de rivier genoemd, waar door rotsbeddingen de breedte der rivier zeer versmald wordt, zoodat het water als te samen geperst, genoodzaakt is door een smallen doorgang te dringen. Veelal gaat daarmede ook een tamelijk verval van de rivierbedding gepaard. Een eigenlijke val is het in den regel niet. Een waterval, waar het water van een hoogte schier loodrecht neerstort, heet »gohong.”

moeielijkheden van een reis naar de bovenlanden; want dan heeft de reiziger een aantal van die stroomversnellingen te doorworstelen. Er valt dan ook niet aan te denken, groote prauwen daartegen op te halen; maar moet de reis met zeer lichte vaartuigen, bij voorkeur met djoekoengs of rangkans volvoerd worden. En dan nog moeten dezen met de grootste behoedzaamheid gestuurd worden, want een verkeerde beweging van den roerganger, doet het vaartuig dwars-strooms geraken en heeft omslaan tot natuurlijk gevolg.

Rangkans en djoekoengs waren in voldoende hoeveelheid te kotta Djankang voorhanden en bevonden zich goed bewaard onder de op palen gebouwde woonhuizen en magazijnen binnen de versterking. Men kon, zoo men wilde, dadelijk beginnen met die te water te brengen en haar op doelmatige wijze te beladen. Dewijl zij van wege de kihams nog al eens ontscheept zouden moeten worden, zorgde men, dat zooveel mogelijk alle mede te voeren voorwerpen tot een- of tweemans vrachten verpakt werden, waarbij niet uit het oog mocht verloren worden, dat de Dajaks zeer ongeneigd zijn, lasten op hun schouders te torschen en dat ook niet kunnen in die mate, als dat door de Javanen verricht wordt. Daarom werden dan ook de levensmiddelen en alle andere zaken, die zich daartoe eigenden, in mandjes verpakt, die van de noodige rottanlussen voorzien, als een ransel op den rug bevestigd en alzoo met gemak en behendigheid gedragen konden worden. Die mandjes in de Dajaklanden zijn van gevlochten rottan vervaardigd, hebben den vorm van een afgeknotten kegel van ongeveer 75 cM. hoog, met een bovenwijdte van ± 40 en een benedenwijdte van 25 cM., zijn van binnen met waterdichten boombast gevoerd en hebben een flink en hermetisch sluitend deksel.

De kanonstukjes werden nog in batterij gelaten, om bij een eventueelen terugkeer des vijands niet ongewapend overvallen te worden; evenwel werden er stevige rottanstrikken zoodanig omgelegd, dat men slechts de noodige draagstokken door de gevormde lussen te steken had om de vracht dadelijk te kunnen optillen en weg te voeren. De deserteurs belastten zich voornamelijk met het vervoer van de artillerie en munitie, waarvoor hun stevige schouders ten volle berekend waren. Wel had men er een oogenblik aan gedacht, een paar dier stukjes ter bewapening van kotta Djankang achter te laten. Maar de zeer gegronde opmerking, dat de Hollanders ze toch als hun eigendom zouden terugnemen en het ook beter was, dat de kotta bij de nieuwe phase, die haar bewoners intraden, een zeer vreedzaam uitzicht had, deed daarvan afzien. Dezelfde beweegreden gold ook ten opzichte van de buitgemaakte geweren te Kwala Hiang, die allen medegenomen werden. Van een andere zijde had ook Harimaoung Boekit zich zeer begeerig getoond die stukjes te bezitten. Wat zou hij trotsch zijn, wanneer hij zijn kotta in soengei Miri daarmede bewapend zoude zien.

Voedingsmiddelen waren in overvloed voorhanden, dat wil zeggen, men had rijst in voldoende hoeveelheid; ook had men een goede provisie „koedjang" 1), lombok en andere toespijzen. Alleen in vleeschspijzen was men niet ruim gesorteerd. Het gezouten vleesch en spek, door de deserteurs aangevoerd, waren nog slechts voor een klein gedeelte aanwezig, dewijl de Dajaks zich daar-

1) Koedjang is een knolgewas, dat veel in moerasachtige streken groeit. In de benedenlanden wordt het bijzonder veel aangetroffen en is daar naast de rijst het hoofdvoedsel der bevolking. In de bovenlanden wordt het ook in poelen en moerassen gevonden, doch niet zoo algemeen.

aan als aan een délicatesse hadden te goed gedaan. Amai Kotong en Harimaoung Boekit verzekerden evenwel, dat op hun reis geen dierlijk voedsel zou ontbreken; de vrienden zouden meer dan eens in de gelegenheid komen om met hun juist schot een hert neer te leggen.

Maar om toch geen teleurstelling deswege te ondervinden, werd besloten een „manobah", dat is een vischvangst op groote schaal te doen plaats vinden, om zulk een ruime proviand op te doen. De gasten te kotta Djankang werden uitgenoodigd, die vischpartij bij te wonen. Onze reizigers zouden ervaren, dat zulk een partij een waar nationaal feest voor de Dajaks is, hetwelk voor hen uiterst belangwekkend zoude zijn.

Tot de voorbereidingen tot die vischvangst behoorde de inzameling van een aanzienlijke hoeveelheid wortels van den „tobah"-struik 1). Daar er nog al moerasachtige plekken tusschen de omringende heuvels van kotta Djankang aangetroffen worden, baarde die inzameling niet veel moeite en was zij al zeer spoedig geschied. De ingezamelde wortels werden toen in verscheidene djoekoengs met overvloedig water geweekt en daarna met platte stukken hout zoolang geklopt, totdat het water in de djoekoengs een melkwitte kleur verkregen had. De uitgeweekte wortelvezels werden toen verwijderd en het vocht behoorlijk afgeschuimd, waarna wat levende kalk en een vrij sterk aftreksel van tabak daarin gemengd werd. Men had toen zoo wat een zestal djoekoengs met tobahwater gevuld.

Den volgenden morgen bij het aanbreken van den dag

---

1) Tobah is een struik, die tot de Rhisophoren behoort. Als zoodanig komt hij in de benedenlanden veelvuldig, in de bovenlanden alleen in moerasgronden voor.

voeren een overgroot aantal zeer lichte vaartuigen, waaronder ook die met het mengsel gevuld, de soengei Mawat in, waarna dat riviertje met een „salambouw", groot vierkant net met middelmatig groote mazen, zoodanig afgesloten werd, dat de onderrand van het net, op de bedding der soengei met steenen verankerd en de bovenrand zoo wat een handbreedte boven het watervlak uitstekende, geen enkele visch het riviertje kon verlaten. Twee djoekoengs, ieder met drie opvarenden bemand, vatten post bij het net om te waken dat het niet, hetzij door opkomende prauwen, hetzij door den zwaren stroom beschadigd of opgetild werd.

Toen men daarmede klaar was, verdeelde het mannelijk gedeelte der expeditie zich zoodanig over de aanwezige djoekoengs, dat in ieder der vaartuigen zich drie man bevonden. De dameswereld — want vele der schoonen van kotta Djankang waren mede uitgetogen om van de pret getuigen te zijn — had zich bij elkander in twee groote prauwen geschaard, terwijl een derde prauw een aantal Balians bevatte, die bij geen feestelijkheid, dus ook bij deze niet, mochten ontbreken.

Nu werd de soengei in alle stilte, maar toch krachtig en vlug, opgeroeid. Dat oproeien duurde zoo omstreeks vier uur en onderwijl werden de mondingen van een paar onaanzienlijke spruitjes, die zich in de Mawat ontlastten, ook met netten afgesloten.

Op de gewenschte plaats aangekomen, werd het tobahwater op verschillende punten tegelijk met klapperdoppen in de rivier geworpen. Terwijl de vaartuigen zachtjes en in alle stilte zich voor den stroom lieten afdrijven, was men gedurende een klein half uur nagenoeg werkeloos, om het vergiftigde water tijd te geven, zich met het rivierwater te vermengen. Intusschen maakten de visschers zich gereed den buit te kunnen bemachtigen. Van

de drie opvarenden, die iedere djoekoeng bemanden, bleef hij, die aan den achtersteven gezeten was, de pagaai in handen houden om het vaartuig te besturen; de twee anderen met een harpoen of een schepnet gewapend, de een voor op de spits, de ander in het midden der djoekoeng post vatten, gereed om toe te tasten.

Men had Schlickeisen en Johannes bij elkander in een en Wienersdorf met La Cueille in een andere djoekoeng geplaatst. De Waal had bij al die voorbereidingen al schuchter uitgekeken en aan Johannes in het voorbijvaren al eens gevraagd, of hij geen verzen uit den Koran te prevelen had.

„Loop heen," had deze geantwoord, „je bent immers geen Sjech meer; handel nu maar, zooals je je vrienden, de Dajaks, ziet doen."

„Ik wou, dat ik aan den wal was," prevelde de Belg, wien dat geheele spel niets beviel.

„Misschien bij moeders pappot thuis, niet waar?" lachte Johannes.

Na ongeveer een half uur begon zich de werking van het bedwelmende vocht te openbaren. Eerst kwamen de kleinste visschen aan de oppervlakte, staken de koppen boven water, zwommen in steeds kleiner en kleiner wordende kringen rond en trachtten in hun doodsbenauwdheid uit het vergiftigde vocht te springen. Met deze werd niet veel omhaal gemaakt; zij werden eenvoudig met het schepnet of met mandjes opgehaald en in de vaartuigen geworpen.

Maar later werden de visschen, die de watervlakte in beweging brachten, al grooter en grooter en ook talrijker. Nu werd naar den „salahawo" (harpoen) gegrepen; want het was totaal ondoenlijk, visschen van een à twee M. lengte met het schepnet op te halen. Nu begon een leven, een bedrijvigheid, die onze Euro-

peanen verrukten en waaraan zij van nu af met hart en ziel deel namen. Al de aanwezige vaartuigen — wel een vijftig in getal — schoten over een oppervlakte van slechts zeer geringe uitgestrektheid als door elkander. Met de uiterste behendigheid stuurden de roergangers op de wenken en aanwijzingen der harpoeniers hun vaartuigjes. In het water beschreven de visschen groot en klein allerwege kringen, plasten en sprongen, om eindelijk aan den harpoen geregen te worden. De menigte joelde door elkander; de befaamde visschers spreidden met een soort van trots hun behendigheid ten toon. De jongere poogden die kunststukken na te doen en werden daarin aangemoedigd door de lieve toeschouwsters, die een vreugdekreet niet konden weerhouden, wanneer het een der jongelingen gelukte, een aanzienlijke vangst te doen. De Balians gilden haar gezangen, roffelden op haar trommen en wisselden haar invocatiën met de Sangiangs om den visschers een overvloedige vangst te verleenen, af met loftuitingen op hen, die zich door behendigheid en kracht onderscheidden.

Van die loftuitingen kregen onze Europeanen maar een zeer sober deel en dat deel kon nog slechts meer als een beleefdheidsvorm van de dartele priesteressen, dan als verdiend beschouwd worden. Wel hadden de nieuwbakken Dajaks de behendigste prauwvoerders te hunner beschikking, maar dat hielp hen niet veel; want dat het harpoeneeren niet ieders werk is en een voorafgaande oefening vereischt, bleek hun al ras. Ontelbare malen staken zij toe, zooals zij dat de mannen hunner omgeving zagen doen, wanneer het water in de nabijheid hunner djoekoengs in een borrelende beweging geraakte en dan te midden der gevormde kringen een gapende kop aan de oppervlakte verscheen; maar telkens te vergeefs. Dan eens gleed de harpoen voor of achter het

doel, dan weer eens rechts of links van den visch zonder hem te raken, of werd hij al eens geraakt, dan nog was de stoot zoo onvast, zoo onbehendig aangebracht, dat de harpoen op de glibberige huid van den visch afstuitte en er niet doordrong. En het was of de waterbewoners begrepen, dat daar dichtbij die twee djoekoengs het gevaar het minst was. In die nabijheid borrelde het water het allermeest en was het soms of het kookte; allerwege kwamen gapende koppen te voorschijn.

Bij de eerste stooten zetten de Djankangers en de Poenans verwonderde gezichten; zij konden niet begrijpen, dat iemand zoo onhandig kon zijn. Hoofdschuddend schreven zij dat aan den omgang hunner gasten met de Hollanders toe: „die verwijfde bleekgezichten waren niet eens in staat een ellendig vischje voor hun maaltijd te bemachtigen.” Geen dier natuurkinderen miste ooit een stoot en, terwijl zij de kleine zooi veronachtzaamden, werden niet zelden met veel gejuich of een „dahoeman”, een paling van soms twee M. lang, of een „kaloi”, of een „djampol”, witvisschen van geen mindere lengte, boven water gehaald. Maar toen die misstooten aanhielden en onze vrienden nog geen enkel vischje, groot of klein, bemachtigd hadden, begon een luid gelach hun telkens vergeefsche pogingen te begroeten en weldra regende het kwinkslagen van alle kanten.

„Inedjep halit! inedjep halit!” (doorstoken, maar toch geheeld) 1) klonk het grinnikend, en het waren voornamelijk de vrouwen, die zich met die onhandigheid ver-

1) Dit is een veel gebruikt spreekwoord om het doen van vruchtelooze pogingen aan te duiden. Het wordt ook als raadsel opgegeven en luidt dan: »inedjep halit, inedjep halit, en kaom?” Telkens doorstoken, toch immer geheeld, wat is uw antwoord? En dat antwoord is: het water.

maakten. Dat werkte eenigermate op het gevoel der onbedreven harpoeniers. O! hadden hun stooten aan hun verlangen beantwoord, dan hadden zij zegevierend den salahawo ·gedrild en hun omgeving een lesje gegeven. Maar, helaas! hun pogen beantwoordde niet aan hun begeerte om uit te blinken. Wel trachtten zij onder de spottende oogen der schoonen telkenmale bewijzen van vooruitgaande behendigheid te geven. Zij werden al meer en meer opgewonden en driftig onder den angel der kwinkslagen en stootten eindelijk toe met een kracht, alsof zij de visschen aan den bodem der soengei wilden vaststeken. Voornamelijk staken Wienersdorf en La Cueille grimmig toe; zij voelden zich als vernederd, zoo onder de oogen hunner aangebedenen uitgelachen te worden. In het vuur van den strijd bracht de Zwitser op eens zijn harpoen met zoo'n kracht vooruit, dat de djoekoeng kantelde, hij het evenwicht verloor en kopje onder in het water verdween. Een uitbundig gelach en een gillend hoera begroetten dien val. Blazend en proestend greep de drenkeling, toen hij weer aan de oppervlakte verscheen, een hem toegestoken pagaai en trachtte zijn plaats in de djoekoeng te nemen, daarin geholpen door een aantal armen, die zich hulpvaardig, maar toch spotziek, naar hem uitstrekten en het hunne er toe bijbrachten, om hem meer water te doen innemen, dan wel bij minder luchthartige hulp het geval zoude geweest zijn.

De lieve Hamadoe had innig medelijden met het ongeval van haar galant, maar kon toch niet nalaten hartelijk mede te lachen.

Maar La Cueille, die aan zijn lachlust ook botgevierd had, bracht het er niet beter af. Bij een zijner veelvuldige pogingen gelukte het hem eindelijk zijn harpoen in het lichaam van een kolossalen visch vast te steken.

Met inspanning van alle krachten trachtte hij zijn vangst binnen boord te halen, maar dat was zoo gemakkelijk niet. Wanhopig spartelde het gewonde dier tegen en ontwikkelde daarbij een spierkracht, die onzen Waal in zijn schommelend vaartuig veel werk gaf. Eindelijk na veel getob en na vele inspanningen kwam hij er toe, den kop van den visch op den rand van de djoekoeng te brengen; maar toen....

„Sainte Vierge de Jupille, ayez pitié de moi!" schreeuwde hij, terwijl hij den steel van den harpoen plotseling losliet, waardoor het evenwicht verloren ging, het vaartuig onder de zwaarte van den visch overhelde en ook hij over het monster heen in het water terecht kwam. Was het gelach straks uitbundig geweest, thans barstte een ware storm los. Het was of het waanzin was, die al de aanwezenden in een aanstekelijke lachbui had gebracht. Nimmer had het volkje van kotta Djankang zoo'n pret gehad.

De Waal kroop beschaamd en beteuterd aan boord. De lachlust verminderde niet, toen hij druipnat en met sluik hangende haren en baard zorglijk rondkeek waar toch zijn harpoen gebleven was. Een der Dajaks had dien gegrepen en met weinig moeite den visch bemachtigd. Het was een „intoh" van ruim zes voet lang, die met zijn krokodilachtigen muil en ontzagwekkende tanden den Waal zoo'n schrik had aangejaagd en zijn bede om hulp had afgeperst. Toen het dier bij La Cueille in de djoekoeng geworpen werd, scheelde het al zeer weinig of deze was andermaal te water gegaan; hij vermande zich echter, maar zorgde toch op een eerbiedvollen afstand van de tanden van het zieltogende dier te blijven.

Langzamerhand verminderde het aantal visschen, dat zich aan de oppervlakte des waters vertoonde, en wel-

dra kon de vangst als geëindigd beschouwd worden. Men was ook zoo zachtjes, al harpoeneerende, al lachende, schreeuwende en gillende de soengei Mawat afgezakt en de vaartuigen bevonden zich eindelijk in haar monding. Nadat de salambouw was opgehaald, stevende men de Kapoeas in en werd de visschersvloot feestelijk en onder het gedonder van het onmisbare kanonvuur te kotta Djankang ontvangen.

Een tiental djoekoengs waren boordevol met de opbrengst van het manobah gevuld. Onder de gevangen visschen waren de reeds genoemde soorten: kaloi, djampol en dahoeman, ruimschoots vertegenwoordigd. Het meest was echter de „handiroeng" gevangen, een intertropische forelsoort van ongeveer 12 dM. bij volkomen wasdom, die zeer lekker is en dan ook volkomen gewaardeerd wordt. Van deze soort bevonden zich een groot duizendtal in de djoekoengs.

Het grootste gedeelte dezer vangst werd onder de bevolking verdeeld. De visschen, door het tobahvergif gedood, kunnen genuttigd worden en zijn volkomen onschadelijk. Zij kunnen evenwel niet gedroogd of gezouten worden, daar zij te spoedig tot bederf overgaan. Een groot aantal forellen werden tot „kalampies" toebereid, dat wil zeggen, zij werden in mooten gesneden en daarna in bladeren gewikkeld, om met wat zout en fijngewreven lombokh gepoft te worden. Zoo geconserveerd, kon die visch een onbepaalden tijd bewaard worden en waren die kalampies voor de reizigers een zeer welkome proviandeering, daar zij hen van iedere bezorgdheid omtrent dierlijk voedsel op de reis onthief en hen dienaangaande van alle eventualiteiten onafhankelijk maakte.

Daags na die vischvangst zouden onze deserteurs van een plechtigheid van anderen aard getuigen zijn. Waar-

lijk, het scheen alsof het lot het er op gesteld had, hen het geheele innerlijk leven van de volkstammen, in wier midden zij zich bevonden, te laten aanschouwen.

In de Dajaklanden wordt overal op een vastgestelden dag van de week recht gesproken. Het kottahoofd omringt zich dan door drie tot zeven oudsten, naarmate van de belangrijkheid van de te voeren gedingen, en beslecht de geschillen, die in de afgeloopen week zijn ontstaan en omtrent welker beëindiging zijn bemiddeling is ingeroepen. Dat is in den regel voor de bevolking geen gewone dag. De Dajaks toch zijn het meest gedingzuchtige volk der geheele aarde. Zij gevoelen zich niet gelukkig, wanneer zij niet een „basara" (proces) hebben. Blijft hun die karaktertrek in de toekomst bij, dan zullen zij, wanneer zij eenmaal in den maalstroom der beschaving medegesleept worden, het land van beofte voor de advocaten vertegenwoordigen. Zoo'n basaradag is dan ook een halve feestelijkheid voor de bewoners eener kotta, daar het bijwonen van de zitting van den „rantèp" (landraad) 1) voor velen een onweerstaanbare aantrekkelijkheid heeft. Voor kotta Djankang was de eerstvolgende „rantèpan" buitendien van buitengewone beteekenis, daar het nieuw benoemde hoofd Amai Njawong, de vervanger van Amai Kotong, voor de eerste maal als voorzitter zoude optreden.

Er waren eenige voorafgaande kleine geschillen uit te maken, waarbij de Europeanen de bedrijvigheid en de behendigheid der „kamanangan's" (advocaten) 2) konden gadeslaan. Met uiterst veel belangstelling zagen zij, dat die pleitbezorgers bij ieder hunner overtuigende rede-

1) Rantèp beteekent, dicht aan elkander sluiten, nauw vereenigd zijn. Waarlijk een schoone naam voor een gerechtshof.

2) Kamanangang komt van »kamang", een werkwoord, dat betasten beteekent, als zijnde door betasting behoorlijk op de hoogte der zaak.

neeringen of afdoende tegenwerpingen, en ook bij ieder geleverd bewijs, een rottanpoppetje, „hampatong oewei" genaamd, waarvan zij ambtshalve voorzien waren, voor zich in den grond staken of een dergelijk, door de tegenpartij reeds geplant, wegnamen. Deze poppetjes verzinnelijkten het aantal geleverde deugdelijke bewijzen. Na afloop der pleitredenen werden zij aan weerszijden geteld en de basara ten voordeele van hem uitgewezen, wiens advocaat het grootste aantal poppetjes had kunnen planten en behouden. Dat daarbij niet weinig goochelarij aan den dag gelegd werd, ontsnapte onzen avonturiers niet. Het gebeurde zelfs, dat twist onder de kamanangan's over het aantal hampatong oewei ontstond en de eene partij de andere beschuldigde van met dubbel krijt te hebben geschreven, hetgeen natuurlijk tot een nieuw proces aanleiding gaf en met de noodige getuigen de volgende week zoude dienen.

Tot de meer belangrijke gedingen behoorde de beschuldiging, die een meisje tegen een der meest welgestelde jongelingen der kotta inbracht, namelijk haar verleid te hebben, van welke daad de gevolgen niet uitgebleven waren. Toen zij haar beschuldiging met heldere stem, zonder blikken of blozen, uitgesproken had, moest tot het „manjapa" (beëediging) overgegaan worden. Een der rechters bracht een zwarte kip te voorschijn en reikte de schoone een ontblooten mandauw over, terwijl hij in weinige woorden opmerkte, dat met dat wapen menschenbloed vergoten was. Zij nam het zwaard met vaste hand aan, zwaaide het, terwijl een glimlach haar lippen krulde, bevallig boven haar hoofd en richtte de bede tot Mahatara, te willen toestaan, dat zij onthoofd zoude worden, zooals dat der kip ging geschieden, bijaldien zij onwaarheid had gesproken. En den arm bliksemsnel en met kracht omlaag

brengende, hieuw zij de kip den kop af. Het wapen toen overreikende, ving zij wat bloed van het dier op en besmeerde zich daarmede den fraaien boezem en de bovenarmen onder het uitspreken van de schrikverwekkendste verwenschingen.

Op de vraag, of zij getuigen kon bijbrengen, wees zij een harer vriendinnen aan, die bij afvraging verklaarde, slechts gezien te hebben, dat de beschuldigde aan de klaagster een zoen had gegeven, zonder meer.

De rechters glimlachten even in hun deftigheid.

De beschuldigde jongeling werd nu voorgebracht, maar hij ontkende iedere schuld. Die betuiging bezwoer hij met de duurste eeden en kapte ook in het volle vertrouwen op zijn onschuld een zwarte kip den kop af en besmeerde zich insgelijks borst en armen met het bloed van het vermoorde slachtoffer. Hij antwoordde met een eenvoudig hoofdschudden op de vraag, of hij eenige getuigenis kon bijbrengen; maar met een verwonderlijke radheid van tong wees hij er op, dat het geven van een zoen — daad, die hij volstrekt niet ontkende — onmogelijk het hier gevorderde bewijs van schuld kon daarstellen; want — voegde hij er glimlachend bij — ware dat wel het geval, dan zouden, volgens zijn overtuiging, al zijn rechters meermalen gedwongen in het huwelijk hebben moeten treden, daar het hem bekend was, zij van een zoen volstrekt niet afkeerig waren, en zij zelfs zeer zoenlustig konden genoemd worden. De geheele vergadering barstte op die verklaring in een onmatig lachen uit en niet het minst de rechters zelve, die alleen bij de gedachte aan de hun toegeschreven zoenlustigheid, de tong verlangend over de bovenlip lieten glijden. De Dajak is een ware lachebek; bij iedere gelegenheid voldoet hij met graagte aan die vroolijke geneigdheid.

Nadat de lachbui wat over was, werd het meisje gevraagd, of zij geen andere aanwijzingen bij te brengen had om haar beschuldiging te staven. Zij antwoordde ontkennend, doch hield haar aanklacht vol, er evenwel bijvoegende, dat het toch wel zijn kon, dat de beklaagde onschuldig was, daar zij terzelfder tijd een teedere betrekking met een ander jongeling uit de kotta, alsook met een pandeling haars vaders aangeknoopt had. De rechters fronsten de wenkbrauwen, maar konden toch niet anders doen dan de nieuwe beschuldigden voor zich te roepen. Maar ook deze betuigden luid hun onschuld. De pandeling zelfs wilde er niets van weten, dat hij van tijd tot tijd een zoen aan de dochter zijns meesters zou ontstolen hebben. Beiden aarzelden geen oogenblik, hun betuigingen met de duurste eeden te bevestigen.

Dat was een moeielijk geval, waarbij de wijsheid van het zoo hoog geroemde nieuwe Nederlandsche strafwetboek te kort zoude geschoten hebben, maar waarin de Dajaksche adat toch voorzien heeft. Na eenige ruggespraak bevalen de rechters, dat drie kommen, met gesmolten njating (hars) gevuld, voorgebracht zouden worden. Een houtvuur werd toen ontstoken, waarop de kippen, bij de beëediging onthoofd, met veeren en al werden verbrand, hetgeen een ondragelijken stank in de gerechtsloods deed ontstaan en bij ieder der aanwezigen een akelig gekuch uit de longen perste. Middelerwijl hadden de drie beschuldigden zich rondom de kommen geschaard tot het volvoeren van het „hasoedi.'' Op een teeken van den voorzitter des rantep's moesten zij onder het uitspreken der woorden: „blako ontong Sangiang Assei'' (help mij Sangiang Assei) den wijsvinger van de rechterhand in de gesmolten hars steken en dien vinger daarin een paar malen op en neer halen. Op het

gegeven teeken daalden de vingers in de kommen, waarbij de pandeling een smartelijken gil slaakte, evenwel den moed had de hevige pijn te doorstaan en de vereischte beweging te maken. De beschuldigster stond er dicht bij; zij wijdde een blik aan den inhoud der drie kommen en keek toen de rechters met een gebaar van verachting aan. Overigens verstoorde zij de eerbiedige stilte niet. De drie vingers werden daarna zorgvuldig ieder in een lapje gewikkeld, dat eerst den volgenden morgen daaraf genomen zoude worden. Hij, wiens vinger alsdan ontveld of anderszins beschadigd zoude blijken, zoude voor schuldig gehouden en dientengevolge veroordeeld worden de klaagster te huwen.

Met aandacht hadden de Europeanen die rechtspleging gade geslagen en de wijsheid daarvan bewonderd. Zij zouden in de gelegenheid komen, zich nog meer te verbazen.

De laatste basara, die uitgemaakt moest worden, betrof een beschuldiging van poging tot vergiftiging. Dat was een heel oude zaak, die reeds tot veelvuldig en langdurig onderzoek had aanleiding gegeven. Een geruimen tijd geleden was een oud man overleden en wel onder omstandigheden, die een gedachte aan vergiftiging niet geheel verwerpelijk maakte. De zoon van den overledene had een beschuldiging tegen een man ingebracht, die zich vóór het overlijden uitgelaten had, zich te zullen wreken over een vonnis betreffende een diefstal van visch, waarbij de doode een valsche getuigenis zoude afgelegd hebben. Bij dat vergiftigingsproces evenwel konden geene afdoende bewijzen bijgebracht worden; hoe dikwijls ook de zaak voor den rantep behandeld was, hoe de kamanangan's van weerszijden zich ook beijverd en geweerd hadden, hoe vele getuigen ook gehoord waren, steeds was het aantal hampatong oewei

van de eene aan dat van de andere partij gelijk geweest, de bewijzen staakten dus, zoodat niet uit te maken was, wie ongelijk had.

Zoo was de stand van het proces. Heden zou tot het „hagalangang" overgegaan worden, om tot de ontdekking van de schuld te geraken. De aanklager en de beschuldigde werden op het binnenplein van de kotta ieder in een enge kooi, van stevige bamboelatten zoodanig opgesloten, dat het benedenlijf van de maagstreek af geheel bedekt en beschermd was, terwijl de borst, de armen en het hoofd geheel ontbloot bleven. De kooi was daarenboven zoo eng, dat zij den opgeslotene nauwkeurig omsloot en hij daarin niet wegduiken kon. Op een afstand van ongeveer dertig pas van en front naar elkander geplaatst, werd aan ieder der partijen een scherp aangepunte bamboe van ongeveer een meter lang, die wel een werpspies kon genoemd worden, ter hand gesteld. Op een teeken moesten zij die spies te gelijker tijd naar elkander toeslingeren; hij die het eerste gekwetst werd, het zij licht, het zij gevaarlijk, zou gerekend worden door de Sangiangs veroordeeld te zijn. Viel dit den beschuldiger ten deel, dan verviel de aanklacht en zou hij aan den beschuldigde een boete van 1000 rear 1) als „harear kahawen" (schaamtegeld) betalen en hem daarenboven nog een mandauw ten geschenke geven moeten, als een teeken, dat hij de uitspraak aannam en hem als voorheen achtte. Werd echter de beschuldigde gekwetst, dan volgde zijn schuldig verklaring aan het hem ten laste gelegde. Hij werd dan ter dood veroordeeld en overgegeven aan de nabestaanden, in dit geval aan den zoon van den overledene, die het recht daarbij zoude verkrijgen, om hem onder de

1) Rear, een verbastering van reaal, is een denkbeeldige munt ter waarde van twee gulden en wordt ook wel kiping genoemd.

meest onmenschelijke martelingen ter dood te folteren. 1) Het was een waar Godsgericht, waar om heen zich de geheele bevolking der kotta hoogst belangstellend schaarde.

Toen de rechters plaats genomen hadden en een paar jongelingen benoemd waren, om de werpspiesen op te rapen en aan de strijders weer aan te reiken, gaf Amai Njawong het afgesproken teeken. Met kracht werden de gevaarlijke staken geslingerd, maar de kampvechters, door dien engen korf omsloten, hadden veel van hun lenigheid verloren. Die eerste worp werkte niets uit en week zoo ver van het doel af, dat een minachtend gemompel vernomen werd. Ook de tweede was nog mis, ofschoon de spiesen de kampvechters rakelings voorbij snorden. Maar de derde worp had noodlottige gevolgen. In de volle borst door de werpspies, die daarin trillend steken bleef, getroffen, was de beklaagde terstond een lijk, terwijl de beschuldiger, die het hem toegeslingerde wapen iets schuins recht onder de kin in de keel ontving, waarbij de slagader doorsneden werd, nog ettelijke minuten in doodsbenauwdheid rochelde en eindelijk aan bloedverlies bezweek.

Bij die noodlottige uitkomst, verklaarde de voorzitter van den rantep, dat de Sangiangs klaarblijkelijk de uitspraak wilden beletten en de zaak in het duister houden. Hij beval dat de lijken aan de familieleden zouden worden overgegeven, om daarmede volgens de gebruikelijke plechtigheden na een overlijden te kunnen handelen. Heel kort daarop liet zich de titih van twee kanten in de kotta hooren.

---

1) In 1861 werd in de boven Manohin iemand die bij het »hagalangang" licht gekwetst was, door de tegenpartij gekapt en gekerfd, waarbij evenwel gezorgd werd, dat geen levensgevaarlijke wonden werden toegebracht. Daarna werden die wonden met een sterk aftreksel van lombokh ingesmeerd. Onder de ondenkbaarste folteringen gaf de ongelukkige den geest.

Diep ontzet hadden de vier Europeanen dat vreeselijk drama bijgewoond. Na afloop der gerechtszitting hadden zij zich naar hun woonvertrek begeven; lang zaten zij evenwel bij elkander, voor dat een hunner de stilte verbrak en den somberen gedachtenstroom, die hen bestormde, verstoorde. Eindelijk ontrukte zich La Cueille met een beweging, alsof hij aan de nachtmerrie poogde te ontkomen.

„Nom d'un chien!" riep hij met een diepen zucht, „we zijn toch te midden van een raar volkje verdwaald."

Dat alledaagsch gezegde verbrak toch de betoovering, die de anderen omkluisterd hield. Het was of een dichte nevel plotseling scheurde en opgerold werd.

„Dat zijn we. We zitten op den eersten rang en kunnen naar hartelust genieten," lachte Johannes, „'t zal evenwel zaak zijn te trachten, ons buiten alle bemoeiing te houden."

„Donders, ja!" meende Schlickeisen, „verbeeldt je, dat een onzer uitgenoodigd werd om in zulk een kooi plaats te nemen."

„Of zijn vinger in gloeiende hars te steken."

„Ja, laat de verliefden maar oppassen," voegde Johannes er waarschuwend bij, „laat ze 't niet in hun hoofd krijgen hun schoonen af te schepen. 's Lands wijs 's lands eer. Noch Moendoet, noch Hamadoe zouden er voor terugdeinzen, een verleidingsbasara op touw te zetten."

„En dan vooruit met je vinger," lachte Schlickeisen.

De Waal bekeek zijn index met een bezorgdheid, alsof hij de brandende pijn reeds voelde.

„Duivels!" bromde hij, „dat 's lastig. Een mensch kan toch wel eens van gedachte veranderen."

„Jawel, maar pas op je vinger. Zoo'n kommetje hars is net zoo lekker als de fijt."

„Panaris, mon ami, te voilà dans de jolis draps!" prevelde de Waal binnensmonds en meer hardop:

„Dank je voor den raad; ik zal op mijn vinger passen. Maar.... er is toch iets wat mijn nieuwsgierigheid ten hoogste prikkelt."

„En wat is dat?" vroeg Johannes.

„Men heeft drie vingers in de hars gedoopt, niet waar?"

„Wel zeker, dat hebben we allen gezien."

„Maar wat nu, wanneer morgen twee vingers of alle drie blijken gebrand te zijn?"

„O heilige eenvoud!" gilde Johannes uit. „Nu die is goed! Alle drie! ha, ha, ha! dat zou de wijsheid van koning Salomo zelven op een harde proef gesteld zijn. Ha ha ha!" en Johannes lachte, dat hij schudde.

„Nu wat valt er toch te lachen?" vroeg de Waal gebelgd. „Ik begrijp er niets van. Drie menschen hebben den vinger in gesmolten hars gestoken; wat is natuurlijker, dan dat ze zich alle drie deerlijk gebrand hebben? Het tegendeel zou stof tot lachen geven."

„Nu, dan zul jij morgen lachen kunnen, laat je dat gezegd zijn. Alle drie! ha ha ha!" ging Johannes in zijn lachbui voort. „Maar och! schei nu uit, ik krijg pijn in de zij van al dat gelach."

„Dat je lacht, daar heb ik vrede mede; maar vertel waarover je lacht. Misschien lachen wij mede."

„Je bent een uilskuiken."

„Die prijs is meer voor me geboden; dat begrijp ik. Maar lach je daarom?"

„Maar er konden geen drie zich den vinger branden."

„Dat begrijp ik weer niet."

„Je bent een „bodokh" (domkop). Je hebt nummer drie der aanbidders van de schoone dien kreet wel hooren slaken?"

„Ja zeker, ik ben Goddank niet doof."

„Dat 's een geluk voor je. Nu, die alleen heeft zich den vinger gebrand."

„Maar we hebben de twee anderen toch ook den vinger in den njating zien steken."

„Luister. De twee eersten waren welgestelde jongelingen, die slechts een blik met de rechters te wisselen hadden, om voor de gepersonifieerde onschuld gehouden te worden. Misschien hadden de rechters hun loon reeds beet, zoo niet, dan zal het hun niet ontgaan. De derde was een arme drommel, van wien volstrekt niets te halen was. Die had geen blikken te wisselen."

„Dat alles zou ik begrijpen, wanneer ik niet met mijn eigene oogen, „hisce meis propriis oculis," zou de pastoor van Jupille zeggen, de drie vingers in het gesmolten hars had zien op en neer gaan. Ik heb goed gekeken."

„Zoo, heb jij goed gekeken? Wel vertel dan, wat je meer gezien hebt."

„Wat zou ik meer moeten gezien hebben?"

„Dat beweert goed gekeken te hebben!" sprak Johannes met ietwat kleinachting in zijn stem. „Heb je niet gezien, dat de kleur van het hars in de drie kommen niet gelijk was?"

„Wat zou dat? hars is hars."

„Neen, domoor! hars is geen hars of liever het eene hars is het andere niet. Luister nog een oogenblik. De edelste soorten als de „njating mata koetjing," de „njating bapoeti" en de „njating linoh", 1) als van zeer zuivere compositie smelten op zeer lagen warmtegraad; daaren-

1) Mata koetjing beteekent kattenoog, bapoeti wit en linoh gladheid, die benamingen doelen op de eigenaardigheden van die soorten. Alle drie zijn fraai doorschijnend, de eerstgenoemde als kristal.

tegen hebben de njatings: „kroeën, toelang en anlei" 1) als zeer aardachtig en poreus van samenstel, een veel hoogere temperatuur noodig om vloeibaar te worden."

„O!... zoo!"

„Begin je te begrijpen? dat 's waarachtig gelukkig. Laten je nu de rechters den vinger in een kommetje met mata koetjing-hars steken, dat maar eventjes genoegzaam verwarmd is om vloeibaar te worden en aanmerkelijk kan afkoelen, alvorens weer vast te worden, dan kun je het daarin zoo lang uithouden als je verkiest, zonder anderen hinder, dan een eenigszins branderig gevoel. Maar laten ze je, je index in njating kroeën steken, dan zou je net doen als de pandeling van straks, dan zou je schreeuwen en dan zou je den volgenden morgen met een ontvelden vinger voor den dag komen."

„En dan nog trouwen op den koop toe! verd.... dat 's gemeen!"

„Ja, dat is gemeen, en te gemeener, wanneer de gedwongen huwelijkskandidaat zich hoegenaamd geen schuld bewust is."

„Hoe dat zoo?"

„Denk je, dat dat meisje van straks dien armen pandeling zelfs maar een oogopslag heeft waardig gekeurd? Bij lange niet. Wie weet of vóór den dag van heden zij ooit aan hem of hij ooit aan haar heeft gedacht. Maar de looze feeks begreep al ras bij de wending, die het proces nam, dat de rechters niet genegen waren haar in haar matrimoniale wenschen behulpzaam te zijn. Toch wilde zij haar misstap onder een huwelijksmantel bergen."

---

1) Kroeën beteekent gemengd, toelang beenachtig en anlei vuil, smerig; ook deze benamingen doelen op de geaardheid der soorten, die zij aanduiden.

„Dat zal een verbintenis zijn, die in den hemel gesloten is," grijnsde Schlickeisen, die als zoon van een theologant wel eens vroom kon zijn.

„Och, zij zal daarom niet minder gelukkig of ongelukkig zijn," antwoordde Johannes. „Die pandeling herkrijgt op den trouwdag zijn vrijheid, dat 's al een uitkomst voor hem, daarbij bekomt hij een aardige vrouw, geheel in den smaak der Dajaks 1); en ..... wat zal ik er meer van zeggen? In Europa worden toch ook wel zulke huwelijken gesloten, niet waar?"

„Jawel, maar toch zonder gebranden vinger."

„Daarover wil ik niet twisten," schaterde Johannes; „want dan krijg ik van de drie „totoks" 2) tegelijk er van langs."

---

1) Over dien smaak is hier niet veel meer te vertellen. Die daarvan meer wil weten, wordt verwezen naar de vaak aangehaalde »Ethnographische beschrijving der Dajaks" van den schrijver.

2) Totok een soort van bijnaam in N. I. om volbloed Europeanen aan te duiden.

XXIII.

De uitspraak der Sangiangs. — Wienersdorf en zijn aanstaande. — Hamadoe een diamant. — Moendoet in de keuken. — De steenkolen bij kotta Djankang. — De proeven van La Cueille. — Zijn cokes. — De steenkolen aan boord van de Boni. — De verspreiding der steenkolen op Borneo. — Een misverstand. — De goudzoekers. — De »sarok-boelau" vertoornd. — Johannes over de koorts beschikkende. — De goudsoorten in de Dajaklanden.

Het geschiedde zooals Johannes voorspeld had. Den volgenden morgen werden de drie vingers der beschuldigden ontbloot en twee daarvan ongeschonden bevonden. Alleen die van den pandeling was deerlijk toegetakeld; het geheele vel bleef aan het windsel hangen. Er viel niet aan te twijfelen, de Sangiangs hadden gesproken. Van een hevigen uitbrander vergezeld, kreeg de schuldige het bevel om binnen den kortst mogelijken tijd het verleide meisje te huwen. De goe gemeente had eerbied voor die onbetwistbare goddelijke tusschenkomst en bewonderde de wijsheid der uitspraak van hun nieuw hoofd. En .... och! de pandeling glimlachte eens; met een flinke vrouw won hij de zekerheid van niet te avond of morgen geslacht te worden. Dat was veel waard, dat moest hij eerlijk bekennen. Dienzelfden dag zag men hem vertrouwvol met zijn uitverkorene onder de schaduw der bosschen in den omtrek der kotta wandelen. Zij scheen met verzachtende hand den ontvelden vinger te verzorgen. Onze Europeanen zagen in, dat er voor iedere wond een pleister bestaat.

Intusschên werd voortgegaan met alles voor het vertrek naar soengei Miri in gereedheid te brengen. Evenwel, de levensmiddelen en de munitie stonden gepakt, de kanonnen en de geweren gereed, om slechts opgenomen en aan boord gebracht te worden; de bedrijvigheid gold dan ook nog maar voorzieningen van huishoudelijken aard en de Europeanen hadden in de laatste dagen vrij af. Ieder hunner nam er het zijne van en besteedde den tijd, zooals hem het aangenaamst voorkwam.

Wienersdorf had wel willen herboriseeren; maar het kwam hem niet nutteloos voor, wat tijd te besteden zijn aanstaande vrouw, van wie hij al meer en meer begon te houden, voor de Europeesche samenleving te vormen. Wel brachten de Dajaksche gebruiken mede, dat, nu eenmaal de hand van het meisje plechtig gevraagd was, de beide minnenden elkander niet meer mochten zien tot op den dag van het huwelijk, maar, zoowel het gemeenschappelijk leven in die enge kotta, als de beslommeringen voor de reis, maakten het stipt betrachten van dat gebruik nagenoeg onmogelijk. Daarenboven, op de reis zelve zou Dohong voor zijn aanstaande moeten waken; wien zou haar heil meer aan het hart gaan dan hem? Ook meende Harimaoung Boekit, dat niemand alsdan zijn zuster beter zoude kunnen beschermen, dan de dappere Dohong met zijn zoo juist treffend geweer. De scheidsmuur tusschen de geliefden werd dus zoo stipt niet bewaakt en onze Zwitser verzuimde geen oogenblik, om meer en meer met de inborst van haar, met wie hij zich verbinden ging, bekend te raken.

Die kennismaking viel niet tegen. Was Hamadoe, wat het uiterlijke betrof, een schoon kind, een parel te noemen, bij onderzoek bleek het, dat haar hart, haar gemoed een diamant van het zuiverste water was, waar-

van de weerga in de donkerste ingewanden van het eiland Borneo niet gevonden was. Zij was verstandig, dat zag haar Dohong onmiddellijk, hoewel haar zekere begrippen, tot de eenvoudigste behoorende, vreemd waren; zij was lieftallig en die lieftalligheid kwam in een omlijsting als die harer omgeving nog beter uit. Die ruwheid toch gaf den toets aan van de edelheid van 's meisjes karakter, dat in zoo'n omgeving ongekrenkt was gebleven. Zij was goed en zachtaardig; o! dat had hij goed opgemerkt. Iedere wreedheid verfoeide zij, ieder noodeloos lijden ging zij tegen zooveel in haar vermogen was; maar ziekelijke weekhartigheid was haar ook vreemd. Zij was de fiere dochter des wouds en als zoodanig was zij bewaard gebleven voor indrukken van de buitenwereld; zij had tot nu toe geen anderen gezichtseinder dan die harer bosschen gehad en de geheele menschheid had zich voor haar nog maar tot den stam bepaald, waartoe zij behoorde. Werden wreedheden, onmenschelijkheden door de leden van dien stam gepleegd, dan wendde zij het hoofd af, onmachtig als zij zich tegenover de zeden harer landgenooten gevoelde, om die gruwelen tegen te gaan. Toch zou zij haar hand niet gereikt hebben aan een man, die zooals men zegt geen vlieg kwaad kon doen. In haar oog moest de man krachtig en onbevangen het zwaard kunnen voeren; zijn vrouw moest in hem een krachtigen steun en een moedig beschermer vinden. Menschenvleesch had zij nimmer geproefd; zelfs eens dat haar een schoteltje met „oetak" (hersenen) aangeboden werd, was zij in onmacht gevallen en deswege hartelijk uitgelachen. Over die zwakheid had zij zich geschaamd, maar toch met zoo'n ernst er op aangedrongen, die aardigheid niet te herhalen, dat zelfs de stompsten het zich voor gezegd hielden.

Zij was zedig en kuisch. Niemand van haar omgeving had ooit, ook bij de meest ruwe handeling in haar nabijheid, een verdachten glimlach op haar gelaat, of een blik, die verkeerd kon uitgelegd worden, in haar oogen waargenomen. Zij bewoog zich te midden van de onreinheid, die haar omgaf, als het zwanendons te midden der wateren, zonder er door bespat te worden en zonder dat iets op haar bleef kleven. Hoorde zij in haar omgeving uitdrukkingen, waaromtrent zij geen onwetendheid kon voorwenden, dan bracht de ernst van haar lief gelaat de realisten tot zwijgen; en zoo ver had zij het gebracht, zonder daaromtrent een verzoek te doen of een woord te uiten, dat in haar tegenwoordigheid een kieschheid betracht werd, die anders zelden te midden dier boschmenschen aangetroffen werd. Wanneer zij een der priesteressen ontmoette, dan gaf haar oog te kennen hoezeer de vrouw haar verachtte, die zoo de vrouwelijke eerbaarheid met voeten trad. Nimmer had zij een woord met een dier wezens gewisseld.

Als ieder Dajaksch meisje had zij tot op den jonkvrouwelijken leeftijd naakt geloopen, slechts met een gouden „sapieng", een nabootsing van het vijgenblad, door het eerste menschenpaar gebezigd, gedekt. Later had zij zich gekleed met den saloi, zooals al de andere jonkvrouwen van haar stam en had in haar onschuld er nimmer erg in gehad, welken aanstoot zulk een spaarzame kleeding kon geven. Zij wist niet beter. Maar bij het blako ontong had zij de oogen van haar aanstaande op haar ontbloote schouders voelen branden; toen was een schuchter gevoel, haar tot nog toe onbekend, ontwaakt; zij had zich wel voor de blikken van al die vergaderde mannen onder den grond willen verbergen. Dat gevoel was haar ondraaglijk geweest. Van dat oogenblik af was zij niet meer verschenen dan behoor-

lijk bedekt door een badjoe, hoewel haar speelnooten haar schamper toevoegden, dat zij nu al de voorname getrouwde vrouw uithing, die bezoek verwacht 1).

Bij zoo'n ongekunsteldheid waren de gesprekken met haar voor Wienersdorf allerbekoorlijkst. Zij was de onwetendheid zelve; maar zij nam, hetgeen haar verteld werd, tot zich en toonde een zeldzame gemakkelijkheid zich daarmee te vereenzelvigen. Zij was geheel oor, wanneer hij haar van de buitenwereld vertelde, van die buitenwereld, die hij haar zoo schoon afschilderde en waarvan zij niets wist. Wel waren haar broeders te Bandjermasin geweest en hadden daar zooveel betooverends gezien, dat zij onuitputtelijk in hun verhalen waren. Maar wat was Bandjermasin, vergeleken met Soerabaia, met Batavia, met Singapore? En wat waren die plaatsen op hun beurt vergeleken met de steden in het land der blanken? Of hij dan daar geweest was? was haar vraag.

Hij aarzelde een oogenblik. Nog wilde hij het mom van Kwala Kapoeasser te zijn, volhouden en reeds was hij op het punt, haar diets te maken, dat hij veelvuldige reizen naar Java gemaakt had, dat hij eens met een zeer groot schip naar de negeri wolanda geweest was; maar een blik in haar fraaie oogen, in die oogen, die hem zoo trouwhartig, zoo argeloos aanstaarden, deed hem het pad der veinzerij verlaten. Hij sloeg zijn eenen arm om haar leest, trok haar tot zich en ontblootte zich een der schouders, alwaar de wrijving van het baaitje, dat hij steeds droeg, de katiting,

1) Binnenshuis loopen meisjes en vrouwen met het bovenlijf naakt. Wordt er bezoek verwacht, dan eischt het decorum, dat de vrouw des huizes een badjoe aantrekt, hetgeen dan van blauwe of roode zijde, vervaardigd, niet zelden met gouddraad doorweven is.

die zijn huid kleurde, afgesleten had en zich zijn blank vel vertoonde.

„Olo bapoeti!" (een blank mensch) ontsnapte het meisje met een gesmoorden gil van schrik. Hij hield haar in zijn armen omsloten; een oogenblik zwoegde haar borst onstuimig en hijgde zij naar adem; toen sloeg zij haar schoone armen om zijn hals:

„Naughe!" lispelde zij, „ikau tabaliën, akoe langèh, tapi, koeèh pangkabas" (laat het zijn, zoo het wil; gij zijt de ijzerhoutboom, ik het rankgewas; maar beiden te zaam zijn wij zeer sterk).

Onstuimig klemde hij haar aan zijn borst.

Hij verhaalde haar alsnu, dat hij van de Hollanders weggegaan was, om zijn land weer op te zoeken. Dat begreep zij niet goed. Alle blanke menschen waren Hollanders, meende zij; en het kostte vrij wat moeite, om aan het natuurkind uit te leggen, dat de blanken nog meer verscheidenheden opleverden dan het bruine ras, waarvan zij trouwens alleen maar haar stamgenooten onder de oogen had gehad. Maar zij had medelijden met den man, die zulk een reis ondernomen, zich aan zoo veel ellende blootgesteld had, alleen om zijn geboortegrond terug te zien. Toch had zij ook daarvan geen recht begrip, want volgens haar kon men overal gelukkig zijn. Het gevoel, dat haar zoo deed spreken, was nog zoo onbewust bij haar, dat zij eigenlijk niet begreep, wat zij zeide. Maar hij, hij zamelde die woorden als kostbare parelen van haar lippen op, en van het oogenblik gebruik makende, ontrolde hij voor haar oogen een schildering van de Europeesche samenleving en van de onwaardeerbare voorrechten van de bescherming eener beschaafde maatschappij, die door banden van menschenmin te samen wordt gebonden. Hij verklaarde haar, hoe bloedvergieten daar wordt tegengegaan, waardoor de

eene blanke man naast den anderen kon vertoeven, welke veeten ook de verschillende stammen mochten verdeelen. Hij legde haar uit, dat de blanken vrij zijn, dat bij hen geen slaven bestaan, die immer in doodsangst verkeeren, van op gruwelijke manier omgebracht te worden. Hij verklaarde haar het bestaan der blanke vrouw, haar aandeel in den strijd des levens, hoe geheel verschillend haar toestand daar ginds was, waar zij naast haar echtgenoot troonde, een ware gezellin voor hem was, met hier, waar de vrouw niets anders dan het lastdier, de slavin des mans was.

Zij hoorde hem aandachtig aan; er ging een wereld voor haar blikken op. Hij verhaalde haar van de prachtige woningen der blanken, zoo verschillend van de krotten, die zij slechts gezien had; hij beschreef haar de Europeesche steden met haar paleizen, haar pleinen, haar gemakkelijke straten, haar kerken, haar schouwburgen, haar wandelplaatsen, haar verlichting, enz. enz.; en deed dat met zulk een wegsleepende vervoering, dat hij een geheele omkeering in dat oorspronkelijk gemoed te weeg-bracht en wel zoodanig, dat het meisje haar armen aanvallig om zijn hals strengelde, en hem zacht, schier onhoorbaar in het oor ademde, dat zij heentrekken wilde, waar haar Dohong haar voeren zou. Een hartelijke kus weerklonk tot bezegeling van die belofte. Zij smeekte hem evenwel, voorloopig nog geheim te houden, dat hij geen Dajak was; zij nam op zich Harimaoung Boekit haar broeder, daarmede ter gelegener tijd in kennis te stellen.

Terwijl de geliefden daar zoo aan het keuvelen waren en allergelukkigste oogenblikken doorleefden, hadden de drie andere Europeanen, ieder op zijn wijze den tijd trachten te dooden. La Cueille, verliefd als hij meende te zijn, had ook wel wat willen vrijen; maar zijner

Moendoet was de zorg voor de keuken opgedragen in het huisgezin, waartoe zij behoorde. Hij kwam dus bij zijn aangebedene te pas als het vijfde rad aan een wagen. Daarenboven had zij een knoflook- en peteh- 1) lucht bij zich, die alles behalve aanlokkelijk was en haar aanbidder tot den aftocht dwong. Pruttelend trok hij af en wilde een wandeling in den omtrek maken, toen hij Schlickeisen ontmoette, die evenzoo verlegen met zijn tijd rondliep, en zich bij hem aansloot. Beide mannen bestegen een djoekoeng, meer om op de rivier wat te spelevaren, dan wel met een bepaald doel om ergens heen te roeien. Zij plasten en ploeterden in het water als twee dartele knapen. Zij zagen Johannes en Harimaoung Boekit ook in een djoekoeng stroom-opwaarts stevenen, maar bekommerden zich daarom niet. Eensklaps kreeg La Cueille een stuk steenkool, dat op den oever lag, in het oog:

„Dat is waar ook," sprak hij, „Johannes heeft mij in der tijd verteld, dat even boven kotta Djankang bij middelbaren stand der rivier een steenkolenader in het oevertalud zichtbaar is. Het is thans laag water; kom, laten we daar heen roeien."

„Mij wel," antwoordde de Zwitser; „maar me dunkt, 't zal niet overbodig zijn onze geweren te halen. In dit land is het nooit kwaad, gewapend te zijn."

„We hebben onze mandauw's", meende de Waal, „maar ik zal van de gelegenheid gebruik maken, om een pikhouweel en een koevoet mede te nemen."

Zoo gezegd, zoo gedaan. Weinige oogenblikken later zaten de twee mannen met hun geweren en de gemelde gereedschappen in hun vaartuig en stevenden de

1) Peteh is een peulvrucht. De zeer groote boonen, die geen liefelijken geur verspreiden, worden veel bij de toespijzen tot de rijsttafel gebezigd. »Sambal peteh" is een gewilde lekkernij.

rivier op. Zij hadden nog geen half uur langs den rechteroever geroeid, toen er zich een streep als een zwarte draad op de fijne grijze schieferklei, waaruit de vrij steile oever bestond, begon af te teekenen. Die draad nam langzamerhand in dikte toe, deed zich als een lint voor, dat al breeder en breeder werd, en eindelijk een band vertoonde, die met zwakke golvingen in nagenoeg horizontale richting liep en bij zijn grootste uitgebreidheid een breedte van bijna vier M. had. Over een aanmerkelijken afstand, strekte zich die laag noordwaarts uit, verminderde dan allengskens, maar voor dat zij zacht afnemende ten einde liep, zooals zij begonnen was, werd het ganggesteente plotseling afgebroken door een faille, een uitgebreide kalksteenformatie van verblindend witte kleur, die loodrecht als uit de diepte opsteeg.

Daar, waar de zwarte band in den kleioever het machtigste voorkwam, stevenden de onderzoekers naar den wal, om van meer nabij te kunnen zien. La Cueille hakte eenige stukken van de zwarte laag af en bevond, dat hij een gang van zuivere steenkool voor zich had. De kool was grijsachtig zwart en mat van kleur. Tusschen de krachtige vingers van den Waal liet zij zich gemakkelijk verbrijzelen en vertoonde een fijn bladerige structuur op de breuk, waarbij evenwel verreweg de meeste stukjes den paralellopipedischen vorm aannamen. De meeste dier verschijnselen waren niet gunstig, maar de gewezen mijnwerker was hier op zijn terrein; hij liet zich zoo gauw niet ontmoedigen. Met zijn pikhouweel gewapend, brak hij door de eerste lagen, die eeuwen lang aan weer, wind en overstrooming waren blootgesteld geweest en, geholpen door Schlickeisen, had hij dan ook weldra het genoegen, een geheel andere soort van steenkool te voorschijn te halen.

Maar daarmede nog niet tevreden, klom de Waal te-

gen den oever op, begaf zich een paar honderd el landwaarts in en, bijgestaan door den Zwitser, begon hij daar, als door zijn mijnwerkers instinct geleid, bij een zichtbare depressie in den bodem, die als een terreinafscheiding vormde, een gat te maken. Met den koevoet en het houweel werd de aarde losgemaakt en met de handen naar buiten geworpen. Deze arbeid had niet veel te beteekenen, daar de grond droog en klonterig was. Binnen een paar uur, was dan ook een put gemaakt, ongeveer twee M. diep, bij een doorsnede van twee maal die maat. De gereedschappen stieten op een dek van zachten bruingrijzen kleisteen, die den Waal aan het juichen bracht. Hij doorbrak die steenlaag; zij had een dikte van ongeveer twee d.M. Hij bekeek het puin, dat te voorschijn werd gebracht, herkende fijne laagjes klei-ijzersteen en was van nu af zeker van zijn zaak. Het duurde dan ook niet lang, of de eerste klomp steenkool was onder de vereenigde pogingen der beide Europeanen door de ijzeren tanden van pikhouweel en koevoet losgebroken.

„O! dat is een ander product dan ginds! daar was ik zeker van," juichte de Waal.

Schlickeisen keek, keek, maar kon geen onderscheid vinden:

„Het ziet er net uit als die kolen daar aan de rivier," mompelde hij.

„Met dat onderscheid dat deze soort gitzwart is. En kijk eens hoe glinsterend op de breuk, net een spiegel. Maar wat is dat? die plekken? die gelijken wel op barnsteen! Mijn God, dat zijn harsachtige vlekken, de schitterendste bewijzen, dat het vette steenkolen zijn. Wat een schat! wat een schat!!"

De Zwitser zag de opgewondenheid zijns makkers met een glimlach aan. Hij had weinig verstand van mijnza-

ken, maar kon toch de verrukking des Waals begrijpen en had daar groot genoegen in.

„Kom," riep deze, „laten we een goeden voorraad uitbreken, dan kan ik die steenkool straks probeeren."

En andermaal knarsten de ijzeren tanden der werktuigen onder de krachtige hand van de twee Europeanen in den schoot der aarde, om haar een harer nuttigste en kostbaarste voortbrengselen te ontwoekeren.

Wie kan zeggen, wanneer die aangevangen arbeid daar in de verre binnenlanden van Borneo voortgezet zal worden, om den ontdekten schat te vermeesteren? Helaas! een duistere vraag; de omringende bevolking kende de waarde van den schat niet. En zij, die zich heer en meester van het grootste gedeelte van dat eiland noemen, missen de geestkracht om de onmetelijke rijkdommen hunner schoone koloniën naar eisch te exploiteeren.

Maar aan zoo iets dachten onze avonturiers in het geheel niet. Zij werkten ijverig en onverpoosd voort; en weldra lagen daar een menigte klompen en verklaarde La Cueille, dat hij voor de proeven, die hij wenschte te nemen, genoeg voorraad had. De meesten dier klompen waren van zulk een afmeting, dat de beide mannen gezamenlijk al hun krachten moesten inspannen om ze in de djoekoeng te brengen.

Zoodra zijn schat in de kotta gebracht was, begon de Waal een paar vuren te stoken, om zijn waarnemingen te doen, waarbij Schlickeisen hem stil aan zijn lot overliet en zijns weegs ging. Een drietal uren later, toen de overige Europeanen den Waal opzochten, was hij nog aan den gang en vonden zij hem opgetogen en uitbundig in zijn lof over zijn steenkolen.

„Ziet," riep hij in opgewondenheid uit, „ik heb een hoeveelheid van ongeveer 25 K. G. in stukjes van vier

kubieke c.M. geslagen; ik heb die boven eenig fijn gekapt droog hout opgestapeld en dat met wat droge spaanders in brand gestoken. O! je hadt eens moeten zien; mijn steenkolen ontvlamden, zoodra het hout vuur had gevat. Ze brandden levendig en helder voort met een vlam van roodachtig gele kleur, een geelgrijsachtigen rook uitstootende. Van zwavelijzer heb ik geen spoor ontdekt en de reuk van den rook was teerachtig en branderig en deed geen andere bestanddeelen dan die welke een zuivere steenkool samenstellen, onderscheiden. Noch mijn neus noch mijn ademhaling werden door dien rook onaangenaam aangedaan. In al de bekkens van Luik en van Henegouwen zijn waarachtig geen betere steenkolen aanwezig."

De Waal was verrukkelijk in zijn geestdrift. Zijn makkers staarden hem met onverholen verbazing aan. In zoo'n nimbus van geestdrift had hij zich nog niet voor hen voorgedaan. Met den halfgebogen wijsvinger van de linkerhand streek hij zich langs het voorhoofd, om de zweetdroppels, die er op parelden, te doen vallen, en hervatte na diep geademd te hebben:

„'t Was een fraai gezicht, hoe die steenkoolbrokken bij het ontvlammen op onderscheidene plaatsen openscheurden, zonder tot gruis te vervallen. Dat gaf aan de brandende stukken een overal bloemkoolachtig uiterlijk en was oorzaak, dat de geheele massa kort na de ontvlamming een weinig opwerkte. Onmiddellijk voor de ontvlamming liet zich een knetterend geluid waarnemen, waarschijnlijk veroorzaakt, door de zich ontwikkelende waterdampen. Nadat de massa goed ontbrand was, heb ik kleine stukjes uit den gloed verwijderd en bleven deze nog geruimen tijd voortbranden, dat een bewijs voor de vetheid dezer steenkolen is. De geheele hoop heeft ruim twee uur lang met een flinke vlam gebrand,

waarna het gloeien, dat een langzame verbranding genoemd kan worden, is ingetreden. Dat duurt nu al al ruim drie kwartier en zal nog wel een half uur aanhouden. Ziet, de terugblijvende asch is zeer fijn, meelachtig en van een witte kleur. Van sintelvorming kan ik tot nu toe niets gewaar worden. Nogmaals, dat zijn uitmuntende steenkolen en van zoo goede kwaliteit, als ik er ooit ontmoet heb."

„Zou het gewicht er van te bepalen zijn?" vroeg Wienersdorf.

„O!" riep de Waal, overgelukkig over die vraag. „Kijk daar achter je dien kubus. Met behulp van je meetsnoer heb ik dien zoo bekapt. 't Is zuiver een kubieke d.M. steenkool, raadt eens, wat die weegt."

„Hoe zouden we dat raden kunnen? In allen gevalle lichter dan water; wellicht acht of negen H.G.," meende Johannes.

„Kom laat op je schieten. Dan waren het slechts bruinkolen. Neen, die dobbelsteen weegt 1.26 K.G. ruim. Geloof je 't niet? daar staat de unster er bij, het nawegen is gemakkelijk. Ik schat, dat de stère 1262,62 K.G. zal halen. Zeg, is dat niet prachtig?"

„Voorzeker", was het lachende antwoord van Johannes, „ik wist niet dat steenkolen zoo zwaar zijn. Het is toch maar versteend hout."

„Vergeet echter niet", viel Wienersdorf in, „dat die versteening, zoo als je 't noemt, plaats heeft gehad onder een buitengewoon sterke samendrukking."

„Is het dan geen versteening, dat je er zoo bij voegt: „zoo als je 't noemt?" "

„Ja en neen. De vorming der steenkolen is eigenlijk een langdurige scheikundige bewerking, een soort van distillatieproces. De in de voortijden vernielde en het onderste boven gekeerde wouden stonden, onder den in-

vloed van een warmtegraad, waarvan we ons moeielijk een denkbeeld kunnen maken, hun rijkdom aan koolstof, waarvan de steenkool gevormd werd, in gasvormigen toestand af. Dit vervluchtigde product evenwel, door een ontzaglijke drukking bewerkt, ging tot vloeibaren, vervolgens bij afkoeling tot deegachtigen en vasten toestand over. Als zoodanig is er aan geen versteening te denken en toch is men geneigd, het er wel voor aan te nemen, als men er op let, dat onder die onweerstaanbare bewerking de plantenstof tot een delfstof, de organische schepping tot een anorganische is overgegaan, waarbij niet zelden de vorm, of beter uitgedrukt, de afdruk van het oorspronkelijke lichaam bewaard is gebleven."

La Cueille trappelde van ongeduld bij die uitlegging, die hem te geleerd was.

„Ik heb nog meer gedaan," ging hij opgetogen voort, zijn gedachtenloop volgende, alsof de anderen niet gesproken hadden. „Ziet, 'k heb cokes gebrand. Ik heb dien ouden roestigen ketel, die daar ginds in den hoek stond, genomen; ik heb hem met twintig K. G. steenkolen gevuld, nauwkeurig gewogen; ik heb er het deksel opgedaan en dat slechts op een kiertje opengelaten, om de gassen te laten vervliegen. Daarna heb ik er een vuurtje rondom gestookt en dat onderhouden, totdat de rook, die zich door de reet een uitweg baande, niet meer te ontvlammen was. Toen heb ik het vuur uitgedoofd en den ketel goed gesloten. Komt, helpt mij dien ketel omwerpen en de verkregen cokes wegen; ze zullen nu wel genoegzaam afgekoeld zijn."

In een oogwenk lag de inhoud op den grond uitgespreid. Aan de verrukking van den Waal scheen geen einde te komen. Hij liep rondom den hoop als een kat om een pot heete brij. Niemand mocht er aan komen.

„Ziet! ziet!" riep hij zegevierende uit, „ziet hoe die rommel flink aan elkaar gebakken is! En wat hebben die stukken een fraaie kleur, als van mat zilver, die vooral op de breuk goed uitkomt. Ik ben nieuwsgierig wat die cokes wegen."

En met behulp zijner makkers was snel een korf gevonden en werd die, nauwkeurig met de geheele brandstof gevuld, aan den unster gehangen. De Waal trok een bedenkelijk gezicht.

„Dat valt tegen," riep hij, „slechts 10.4 K. G. Maar.... wacht, daar ligt nog een flink brok, dat moet ook meedoen en dat zal het evenwicht wel herstellen.... Toch nog weinig, saperlotte! slechts 11.52 K. G."

Eens rondkijkende, of nog niet een klompje vergeten was, mompelde hij: „Neen, alles is er. Laat zien, dat is 57.60% cokes van de gebezigde 20 K. G. steenkolen. Het overtreft nog altijd iedere Duitsche, Fransche of Belgische soort. De Ruhrortkolen geven maar 50.50%; de beste Luiker slechts 54.72%. Toch had ik gedacht dat deze kolen vetter waren; ze zagen er zoo prachtig uit en brandden zoo flink."

„Maar mij dunkt", sprak Wienersdorf om iets te zeggen, „als die kolen bijna drie percent meer cokes geven dan de beste Luiker, het al wel is. Wat kan 't je schelen?"

De Waal snoof eens en streek zich met de zwarte hand over het gelaat.

„Wat het me schelen kan? Niet veel, dat beken ik. Maar ik ben hier op mijn terrein en weet je, alles wat het mijnwezen betreft, boezemt mij belang in. Daarenboven ik ben in mijn eer getast; ik heb mij door het uiterlijk dier kolen laten misleiden. Slechts 57.60%; terwijl de beste Newcastle kolen 65.67% opleveren. Van die zouden 13.13 K. G. cokes overgebleven zijn."

„Toch heb je redenen van tevredenheid, dunkt me."

„In aanmerking genomen, dat die kolen dicht aan de oppervlakte der aarde gelegen hebben en dus nog altijd van de inwerking van weer en wind zullen geleden hebben, moet ik dat toegeven. En daarom kan men verzekerd zijn, dat bij het aanbreken van dieper liggende lagen, die cokes-verhouding zich aanmerkelijk zal wijzigen en meer gunstige resultaten zal opleveren. Ik wou nu wel eens weten, hoe die kolen zich in de praktijk houden."

„In de praktijk? me dunkt, je hebt vuurtjes genoeg gestookt, om dienaangaande gesticht te zijn."

„Ik meen bij hoogovens of bij machineovens."

„Ah zoo! noem je dat in de praktijk? Als we langer hier bleven, dan zou het niet onmogelijk zijn je een hoogoven te construeeren," lachte Johannes en zich naar Wienersdorf keerende, „natuurlijk met behulp van mijnheer den professor in de natuur- en scheikunde. Wij zouden de industrie in dit land tot een aardige hoogte kunnen voeren."

„Hoe zoo?" vroeg deze.

„In de bovenlanden is het ijzererts niet zeldzaam, vooral niet in de boven Roengan, boven Kahajan en boven Doesson."

„IJzererts?" vroeg La Cueille driftig, „ook ijzererts? maar dan zijn alle rijkdommen in dit land vereenigd."

„Hier in de Kapoeas," ging Johannes voort, „komt dat erts minder voor, ofschoon het niet geheel afwezig is."

„Maar trekt de bevolking daar partij van?" vroeg Wienersdorf.

„De Dajaks weten het aardig uit te smelten. Bij mijn omzwervingen hier ter kust, heb ik eens zoo'n ijzersmelterij bezocht."

„Toe, verhaal ons daar wat van," vleide La Cueille.

„Straks, in de avonduren zal ik dat misschien doen. Laat u thans de mededeeling genoeg zijn, dat de Dajaks bij die smelting geen steenkolen maar houtskolen bezigen. 'k Herhaal het, bleven we hier, dan konden we het droombeeld van La Cueille verwezenlijken en hem laten zien hoe zijn steenkolen zich zouden houden en de bevolking aantoonen, dat het gebruik van deze brandstof oneindig voordeeliger is bij het ijzersmelten dan dat van houtskolen."

„Maar.... bij een machineoven?...." bracht de Waal er aarzelend uit.

„Als men in de boven Dajaklanden is, kan men zoo maar niet alles tot zijn beschikking hebben," lachte Schlickeisen. „Of wou je ook, dat wij een machine construeerden? Je hebt maar te bevelen."

„Toch kan ik onze weetgierigen daaromtrent eenigszins inlichten," viel Johannes in. „Bij gelegenheid eener inspectie door den kommandant van Kwala Kapoeas in deze bovenlanden gehouden, is het stoomschip Boni tot Batoe Samboeng, dus nog een eind voorbij kotta Djankang gestoomd. Bij die gelegenheid werd bij de steenkolenlaag, in het oevertalud zichtbaar, geankerd en een geheele lading van die brandstof ingenomen. Men was zeer gebrekkig van gereedschappen voorzien, zoodat de ader niet volkomen aangebroken kon worden en men zich vergenoegen moest met de klompen, die van zelf losgeraakt op den oever verspreid lagen, te laden. Om met die kolen een proef te nemen, had men de vuren sedert tweemaal vier en twintig uren laten uitgaan en had men den ketel herhaaldelijk gespuid, om hem behoorlijk af te koelen. Welnu, in veertig minuten tijds, met het horloge in de hand, was stoom gestookt."

„Sacrebleu!" riep de Waal, „dat is mooi! met de beste Engelsche kolen, zal daartoe wel een uur benoodigd zijn."

„Juist, dat verzekerde de machinist der boot ook," ging Johannes voort. „Toen de stoom een spanning van vijf Eng. pond per vierkanten Eng. duim bereikt had, werden de werktuigen aangezet en deden die twintig omwentelingen in de minuut; waardoor een snelheid naar gissing van $6^3/_4$ mijl werd verkregen. Ik zeg naar gissing, omdat die snelheid bij den sterken en onregelmatigen stroom, voor welken men afvoer, niet te bepalen was. Maar reeds weinige minuten later was de stoomspanning, hoe zorgvuldig ook gestookt werd, tot op drie, en nog iets later tot op anderhalf pond gedaald, waardoor het getal omwentelingen aanmerkelijk verminderde en het anker moest uitgeworpen worden, omdat het schip geen stuur hield."

„Dat was jammer," zuchtte La Cueille.

„Ja, zeker was dat jammer. De proef had zich anders goed ingesteld. Er bleef niets anders over, dan de vuren weder met Newcastle kolen te voeden; toen ging alles weer goed."

„Heeft men die proef later niet herhaald, hetzij met zuivere Kapoeaskolen, hetzij vermengd met Engelsche kolen?"

„Dat weet ik niet."

„Kun je ook iets mededeelen omtrent den inhoud van den ketel en van het stoomwerk; als ook omtrent de grootte van den vuurhaard, den afstand van de roosterstaven onderling en de hoogte en de middellijn van den schoorsteen?"

„Schei uit!" riep Schlickeisen met wanhopig gebaar. „Wou je ook weten hoeveel kookgaten de kok in zijn kombuis had en hoeveel spijkers in de schoenzolen van den koksmaat zaten?"

Allen lachten hartelijk, maar de Zwitser ging voort:

„Verduiveld! ik wist niet, dat je zoo'n man van cijfers waart."

„Zoo zie je, als de lui maar in de brij, die voor hen bestemd is, kunnen happen," lachte Johannes.

„Nu ja! steenkolen zijn mijn brij. Maar kun je me mijn vraag beantwoorden?"

„Neen mijn waarde Waal, iets zekers kan ik je daaromtrent niet mededeelen. Ik heb in der tijd die cijfers, die je me vraagt, in mijn zakboekje opgeschreven. Ik was daartoe in staat, omdat ik op dien tocht als schrijver van den kommandant moest fungeeren en ik het rapport betrekkelijk die zaak, voor den resident te Bandjermasin in het net heb geschreven. Maar dat zakboekje ben ik kwijt; ik geloof ten naastebij, dat ik het te Kwala Kapoeas in de laatste oogenblikken heb achtergelaten."

„Dat is wel jammer; als ik die cijfers had kunnen keuren, ware mij veel opgehelderd. Maar om het even, 'k houd me overtuigd, dat, wanneer men steenkolen uit het innerlijke der ader had gebroken, men wel stoom op had kunnen houden."

„O! dat was ook de overtuiging van den machinist. Die prees die steenkolen zeer; vooral omdat ze niets dan fijne asch op en onder de roosterstaven achterlieten. Dat spaarde veel arbeid van schoonhouden uit, meende hij."

„Maakt de Dajak gebruik van de steenkolen?" vroeg Wienersdorf.

„Neen, het gebruik van de „batoe kasientoe," zooals de steenkool in de landstaal genoemd is, wordt als onreinmakend beschouwd. In sommige gevallen is het zelfs verboden een steenkolenvuur te naderen, of steenkolen aan te raken. Van waar dat bijgeloof komt, is mij niet duidelijk. Wel verhaalt een legende, dat Mahatara in een oogenblik van ontzettenden toorn geheele bosschen in den schoot der aarde bedolven en daar in steen veranderd heeft. Wellicht dat dit tot dien afkeer den grondslag gelegd heeft."

„Zijn de steenkolen op Borneo zeer verbreid?"

„Dat is een vraag, die bij de nog heerschende onbekendheid van dat eiland niet gemakkelijk te beantwoorden is. Intusschen, voor zoover wij Borneo kennen, moet de vraag met ja beantwoord worden; want in dat gedeelte, waar de Nederlanders gevestigd zijn, komen vele en machtige steenkolengangen voor. In het zuid-oostelijk gedeelte van het eiland, meer bekend onder den naam van Tanah-laoet, maken ze in de geheele heuvelformatie een belangrijk en bijna nimmer ontbrekend gedeelte der mineralogische samenstelling uit. Alle kloven en spleten, die veroorloven een blik te werpen in het eigenaardige dier onderaardsche natuur en waarin men tot hiertoe is doorgedrongen, hebben tot kolenlagen geleid. Op Poeloe laoet, een groot eiland, dicht onder de zuidoostkust gelegen, zetten die kolenlagen zich voort en worden zeer gemakkelijk in de heuvels teruggevonden. In Koetei op de oostkust, worden onder anderen te Pelarang machtige steenkolenaderen aangetroffen en langs de boorden van de boven-Doesson, boven Moeroi en boven Kahajan zijn lagen te ontwaren, die in uitgebreidheid weinig met die hier in de Kapoeas aanwezig, verschillen. Op de westkust worden die schatten langs de boorden der Kapoeas-Bohong, der Blitang, der beneden-Melawi, der Tabon-Kanoh aangetroffen; of zij daar echter van even goede kwaliteit zijn als deze hier, waarmede onze makker zijn proeven nam, zou ik niet durven bevestigen."

Allen, maar vooral de Waal, hadden die geologische bijzonderheden met belangstelling aangehoord en wie weet hoe lang die steenkolen-verhandeling nog zou geduurd hebben, toen Harimaoung Boekit de vrienden kwam opzoeken. Voorzichtig hield hij een „tarodjok" (kleine weegschaal) in de hand en wees Johannes lachende daarop. Deze toonde

zich eenigermate ontstemd door die verschijning; maar daar er niets meer aan te doen was, verbeet hij zijn teleurstelling en stond het Pôenanhoofd te woord.

„Wel, Amai hebt ge het gewogen?"

„Ja," grinnikte de Poenan, terwijl hij de tong der weegschaal vrij balanceeren liet, „zie, het weegt juist een boea kajoe." 1)

„En dat is voor een waarde van hoeveel?"

Ja, die vraag was te sterk voor den Poenan, een te ingewikkeld rekenkunstig vraagstuk voor dat natuurkind. Hij krabde zich achter de ooren en keek een voor een de mannen van het gezelschap aan. Eindelijk zich tot zijn aanstaanden schoonbroeder wendende, vroeg hij dien:

„Als een thaël dertig realen kost, wat is dan de waarde van een boea kajoe?"

Verbluft keek Wienersdorf hem aan, met een gezicht zoo dwaas, dat zijn makkers in een luid gelach uitbarstten. Hij begreep zelf niet waarover het gold. Harimaoung Boekit wees hem op de tarodjok; in de eene schaal daarvan lag een fijn poeder, metaalachtig grauw-geel, dat veel van vuil kopervijlsel had; in de andere een klein koperen plaatje, dat een gewicht moest verbeelden. Nog begreep hij niet, wat van hem gevorderd werd en trok dientengevolge de schouders op.

„De menschen, die te Bandjermasin geweest zijn, laten er zich altijd veel op voorstaan, dat zij meer weten dan anderen," hernam het Poenanhoofd vrij korzelig, „en nu weet die domkop mij niet eens te zeggen, wanneer een thaël dertig realen kost, wat dan een boea kajoe waard is."

„Maar wat kost dertig realen? wat? wat??" vroeg de Zwitser ietwat geraakt.

---

1) Zie over het goudgewicht de noot op een vorige bladz.

„Wat? hier dit „boelau oerei" (stofgoud).

„Zoo, is dat stofgoud? Moet ik daar de waarde van zeggen? Wel dat weet ik niet."

„Weet je dat niet? O! mijn arme zuster! wat een domkop krijgt ze tot echtgenoot."

Johannes schaterde het uit van het lachen; dat lachen was aanstekelijk, zoodat weldra La Cueille en Schlickeisen medededen en Wienersdorf eindelijk ook instemde.

„Maar Amai," sprak Johannes, toen hij eindelijk zijn lachbui wat bedwongen had. „Dohong kent dat gewicht hier niet; te Bandjermasin en te Kwala Kapoeas wordt een geheel ander gebruikt. Luister," ging hij tegen Wienersdorf voort, „een thaël weegt twee ringgit's; een ringgit twee sadjampol; een sadjampol twee en een half sakobang; een sakobang twee boea kajoe; begrijp je nu?"

„O! nu ben ik er. Wel Amai, dan is dit voor drie gulden stofgoud. Maar," wendde hij zich tot Johannes, „wat heeft dit alles te beduiden? 'k begrijp er niets van."

„Och, 'k had ulieden willen verrassen en van u allemaal goudzoekers willen maken, u tot de fortuin leiden, zonder dat ge het wist. De aardigheid is er nu af. Ziet hier. De Poenan en ik zijn heden aan het goudwasschen gegaan; ik heb mijn eerste les in het edele vak willen nemen. En zietdaar het product van ongeveer twee uur arbeids, dat heb ik alleen gevonden. Het part van mijn leermeester is veel grooter."

„In twee uur drie gulden?" vroeg Schlickeisen. „Verduiveld! tegen dien maatstaf is een prachtige daghuur te maken. Het spijt me, dat wij niet langer hier blijven kunnen; wij zouden hier een buidel maken kunnen en die zou bij onze thuiskomst niet onaardig klinken."

„En nog zijn we niet gelukkig geweest. Niet waar Amai?"

De Poenan lachte en antwoordde:

„Dat is uw schuld geweest; je hebt een menigte verboden zaken verricht, die den „sarok boelau" 1) hebben doen vluchten. Zoo hebt ge u staan baden in de rivier en hebt daarbij je gezicht stroomopwaarts gericht; dat mag niet. Je hebt je op den rand der djoekoeng neergezet en de beenen laten afhangen, je hadt ze gekruist onder uw zitvlak moeten opvouwen. Het is een wonder dat je nog iets gevonden hebt. Maar de sarok boelau zal zich wreken; je kunt er op rekenen, dat je door heftige koortsen aangetast zult worden."

„Och! Amai," lachte Johannes, „de koorts heeft geen vat op mij; als die komt zal ik haar naar u zenden."

De Poenan lachte over die aardigheid volstrekt niet; de toezegging kwam hem wat kras voor. Hij verhaalde evenwel den vrienden, dat bij hem te lande, in de soengei Miri het goud overvloediger voorkomt. Hij zou hen daar helpen wasschen, maar dan moesten zij hem beloven, dat zij zich aan alle formaliteiten van den adat stipt zouden onderwerpen. Hij vertelde hun ook nog, dat het goud der Kapoeas beter was, dan dat hetwelk in de haar schatplichtige soengei's Koewatan, Mawat, Taren en Sirat gevonden werd, maar dat het Kapoeas-goud bij dat der Kahajan achterstond. Het goud van de soengei Miri afkomstig, was evenwel het beste van alle soorten; dat was eigenlijk „boelau batoeëh (rijp goud), had ook een fraaie hooggele kleur, terwijl al het andere als „boelau manggor" (onrijp goud) moest

---

1) Zie over de zielen der dingen de noot op bladz. 51 van dit deel. Het goud evenwel heeft een afzonderlijke ziel »sarok boelau" genaamd, die bij het metaal blijft, zoolang het niet door den mensch bemachtigd is. Zoodra het in het bezit van den mensch is, verhuist de »sarok,"maar tracht zich dan te wreken, hetgeen voorkomen kan worden door eenige formaliteiten in acht te nemen, waardoor die wraak geen vat heeft.

beschouwd worden, dat ook door zijn bleekere kleur zijn geringer gehalte verraden werd.

De Poenan had zooveel van den rijkdom zijns lands verteld, dat de deserteurs nog lang na zijn vertrek over goud, goud en nog eens goud zaten te praten en blijken gaven door de goudkoorts aangetast te zijn.

XXIV.

Belofte maakt schuld. — Een Dajaksche ijzersmelterij. — Een blaasbalg. — De sarok boelau wreekt zich. — Harimaoung Boekit heeft de koorts. — Wienersdorf dokter. — Johannes bezweerder. — Een antoeën. — Een Dajaksche legende. — Wedervaren van een vrouwelijk antoeën. — Het ombrengen van een antoeën.

Des avonds zaten de vier vrienden nog laat bij elkander en gelukkig was eindelijk het gesprek van het goudzoeken afgedwaald. La Cueille, die hoegenaamd geen slaap, maar daarentegen een goed geheugen had, herinnerde Johannes er aan, dat hij hun de belofte gedaan had, iets van een Dajaksche ijzersmelterij te vertellen.

„„Belofte maakt schuld,” is een Hollandsch spreekwoord, dat ik als Waal je niet in herinnering behoef te brengen.”

„Mij wel; we kunnen daarmede even goed een uurtje dooden, als met die goudzoekerij, die ons voorloopig maar onnoodig opwindt. Als gijlieden evenwel meent iets te zullen hooren van hoogovens en ijzersmelterijen zooals die in Europa bestaan, waarin men schildknapen stookt om Duitsche dichters gelegenheid te geven heel aardige verzen te fabriceeren die door Nederlandsche poëten heel aardig nageaapt worden, dan hebt ge 't gloeiend mis. Zulk een Dajaksche smelterij is meer primitief, en er zou geen plaats in zijn, om een Fridolin in te stoppen,

tenzij men hem eerst wilde opvouwen, alsof men hem in een linnenkast zou opbergen. Ziet hier de geheele inrichting zooals ík die bij het maken eener patrouille bevonden heb :

„Op een kleine natuurlijke of kunstmatige hoogte, in de nabijheid der plaats waar het erts opgedolven werd, hadden de Dajaksche ijzersmelters onder een zeer hoog dakwerk een bak van plastische klei vervaardigd, die, wat de buitenafmeting betreft, nagenoeg den vorm van een kubieken meter had. De wanden van dien teerling...."

„Zou je ons eerst niet iets van het erts vertellen en van de plaats waar die aangetroffen wordt?" vroeg La Cueille.

„Zoo als je wilt. Het erts, waaruit het ijzer gewonnen wordt, is steeds bijna in de nabijheid der steenkolenformatie te vinden. Schier altijd worden beide mineralogische voortbrengselen bij elkander aangetroffen, de eene laag de andere dekkende; zeer zeldzaam is het dat, waar het eene aanwezig is, het andere ontbreekt."

„Donders! dat is buitengemeen gelukkig," juichte de Waal.

„Het kan zijn; maar laat me nu voortgaan. De lagen, die het ijzererts bevatten, zijn langs de rivier doorsneden en gewoonlijk reeds bij middelbaren waterstand in de diepe beddingen zichtbaar. De Dajaks benutten de gelegenheid in den drogen tijd, om den noodigen voorraad erts te bemachtigen. Dit erts, in den regel met water doortrokken, is op het gevoel weekachtig. Het wordt eerst gedroogd in de zon, daarna in stukken ter grootte van een okkernoot geklopt en verder in de nabijheid onder een licht afdak opgeschuurd, tot den tijd, dat het gebruikt zal worden. Dat erts bestaat uit een mengsel van grootere of kleinere stukken van doffen ook wel glinsterenden bruin-ijzersteen en is een soort

van ijzer-oxyde-hydraat met geelachtig bruine streek, voorts uit bruinen ijzer-oker, gevormd door de ontleding van het eerstgenoemde mineraal en eindelijk uit vrij harden zandsteen waarin het erts afgezet schijnt te zijn. Op 100 gram erts komen 34,6 gram zuiver ijzer voor. Dat is al wat ik er van weet en dat heb ik nog uit de rapporten gestolen."

„Dank je voor de toelichting," sprak de Waal, „je bent knapper beslagen dan ik wel dacht; ga nu maar voort. Je waart aan de beschrijving van dien bak van klei, die den vorm van een teerling had."

„De wanden van dien teerling," ging Johannes voort, „hadden van boven een dikte van ongeveer een dM., maar namen naar beneden loopende dermate in dikte toe, dat het grondvlak van de binnenruimte van den bak slechts 9 vierkante dM. mat. Deze bak was de eigenlijke smelttoren en werd „laboerang" geheeten. Zoo als mij verhaald werd, was die oven gedurende een veertiental dagen in de zon gedroogd, waarna men beneden, zoo wat twee dM. boven het grondvlak der binnenruimte een gat geboord had om de pijp van den blaasbalg binnen te leiden, terwijl aan de tegenovergestelde zijde een ander gat gemaakt was „alier" geheeten, dat dienen moest, om gedurende de smelting de slakken te kunnen verwijderen en later het verkregen ijzer uit den oven te halen. We kwamen met onze patrouille juist aan, toen men den oven begon te laden. Hij was vooraf met hoepels van rottan en bamboe omwoeld om het barsten en splijten te voorkomen. Eerst werd op het grondvlak van de „laboerang" een dikke laag zeer fijn houtskoolpoeder gestrooid. In die laag werd een vierkante uitholling, „kakat" genaamd, uitgespaard, waarin het vloeibare ijzer zich later zou verzamelen.

Boven die kakat werd in het daarvoor bestemde

gat de buis van den blaasbalg gebracht. Die buis „boetoeng" geheeten, was van klei gebakken en reikte tot ver over het midden van de kakat. Vervolgens werd de oven, zoo wat op $^{3}/_{4}$ van zijn hoogte met houtskolen gevuld, waarop het erts gestort werd, dat vooraf in groote houtvuren geroost was, totdat het een menieachtig roode kleur had gekregen. Daarna werd de houtskool boven de kakat aangestoken en de alier met een laag natte klei gesloten. Vervolgens werd de bamboebuis van den blaasbalg in de boetoeng gebracht en het vuur eerst langzaam aangeblazen en daarna tot zijn grootste hitte gestookt."

„Je spreekt daar van een bamboebuis; die blaasbalg zal toch wel van Europeesch maaksel geweest zijn?" vroeg La Cueille. „Zoo iets kunnen de inlanders niet vervaardigen."

„Daar heb je weer zoo'n oordeelvelling van een Europeaan!" sprak Johannes met eene zweem van bitterheid in zijn stem. „Neen, die blaasbalg was niet van Europeesch maaksel. Luister; 'k zal je op de hoogte brengen. In een rechtstandigen houten cylinder, gewoonlijk een uitgeholden boomstam, een middellijn hebbende van ongeveer drie dM. bij een lengte van twee meter, bewoog zich een „kewoes" (zuiger), waarvan de schijf, ter bevordering van de luchtafsluiting, door middel van „djampol", een soort van mastik van olie en hars, met donzige kippenveeren beplakt was. Onder aan den cylinder was de gemelde bamboebuis, „passiong" geheeten, bevestigd; door deze werd de lucht in de boetoeng en verder in de laboerang geperst. De zuigerstang, zes à acht meter lang, was boven aan een horizontaal geplaatste, veerkrachtige lange bamboe bevestigd, waardoor de arbeid van het op en neerhalen van dien zuiger aanmerkelijk verlicht werd. Die blaasbalg werd „bapoetang" genoemd.

en de arbeiders deden daarmede, tot het verkrijgen van de noodige hitte, veertig tot vijftig slagen in de minuut."

„Drommels, dat is mooi!" betuigde de Waal.

„St! laat me voortgaan. Toen de oven geladen was, werd het vuur tot de grootst mogelijke hitte aangeblazen; en naarmate de inhoud door de verbranding zakte, werd er nieuw erts van boven ingeworpen. Om echter de laboerang steeds van de noodige brandstof te voorzien, werd toen op een deel erts tien deel houtskolen gevoegd. Om het uur werd de alier geopend, om de slakken te verwijderen, maar daarna onmiddellijk weer met natte klei gesloten.

Dat stoken werd zoo den geheelen dag, van des morgens tot het vallen van den avond voortgezet; daarna werd de oven uitgedoofd, de alier geopend en het verkregen ijzer met groote houten tangen, van ijzeren punten voorzien, uit de kakat gehaald. Dat ijzer deed zich toen voor als een bruinrood gloeiende vormlooze taaie klomp en werd toen op den grond, die vooraf met fijn gestampte slakken bedekt was, met houten beukhamers tot een kubiek „rankan" genaamd, verwerkt, die ongeveer 30 K.G. woog. Daarna werd de rankan in tien gelijke deelen verdeeld. Deze deelen heetten „bilah" en werden zoolang gehamerd en van slakken gezuiverd, dat zij voor het smeden en klinken geschikt waren. Zulk een bilah behoorlijk afgewerkt, woog ongeveer 2½ K.G. Zietdaar de geheele bewerking. Ik kan er nog bijvoegen, dat het ijzer van de Kapoeas-streken als het beste in kwaliteit gerekend wordt en dat het Doessounsch het meest gewilde van geheel Borneo is, wat niet weinig gezegd is, daar het Borneosch ijzer door den geheelen Indischen Archipel beroemd is. De wapens daarvan vervaardigd worden overal op hoogen prijs gesteld en terecht; want

ik heb mandauw's en Nagara-sabels 1) gezien, waarmede een spijker van zeven op het pond doorgekapt werd, zonder dat het scherp van het wapen iets geleden had. En nu heb ik verteld, wat ik wist; ik hoop dat ik aan de weetgierigheid van onzen Waal zal voldaan hebben."

Deze grinnikte en antwoordde bij wijze van dank:

„'k Zal nu ten minste kunnen slapen, goeden nacht! Maar ja, hoe heet ijzer in het Dajaksch?"

„ „Sanaman" en de ijzererts „batoe sanaman.""

„Dank je, goeden nacht."

Die wensch, hoe hartelijk ook gedaan, zoude evenwel blijken ijdel te wezen. Niet lang na het middernachtsuur werd Wienersdorf gewekt, door een Dajak, die hem zachtkens aan een zijner groote toonen krieuwelde en bij zijn ontwaken tot zich wenkte. Toen de Zwitser buiten kwam, vernam hij dat zijn Hamadoe hem wenschte te spreken. Hij spoedde zich naar haar woning, uitermate nieuwsgierig, wat zij in dit nachtelijk uur van hem kon verlangen. Een te goede meening koesterde hij omtrent de zedelijkheid van het meisje, om ook maar een enkele onedele gedachte ingang te doen vinden. Hij vond haar in tranen badende. Zoodra zij hem zag, sprong zij op en hem bij de hand nemende, geleidde zij hem bij de slaapplaats van Harimaoung Boekit, haar broeder, die op zijn matje, door een hevige koorts bevangen, te ijlen lag. In dikke droppels parelde het zweet op het voorhoofd des kranken, zijn ademhaling was heet en hijgend en in zijn wartaal had hij het er maar steeds over, dat Johannes gedreigd had, hem de koorts te huis te sturen. Dat verhaal, hetwelk

---

1) Nagara is een landstreek met hoofdplaats van denzelfden naam in de Maleische districten van Borneo aan de Bahaurivier gelegen. Aldaar worden de deugdzaamste wapenen van geheel Indië vervaardigd.

hij al verscheidene malen opgedischt had, begon indruk op de metgezellen van den Poenan, die rondom zijn legerstede geschaard stonden, te maken, en een gemompel van ontevredenheid uitte zich en zelfs werden enkele bedreigingen gehoord. Met het bijgeloof van zulk een oorspronkelijk volk is het niet goed den spot te drijven.

Hamadoe, in haar bezorgdheid over den toestand van haar broeder, had het geraden gevonden haar Dohong te laten roepen; wellicht dat die als Kwala Kapoeasser, zoo dacht zij overluid, goeden raad zoude kunnen geven. In haar hart evenwel geloofde zij aan de almacht der blanken op het gebied der geneeskunst en twijfelde dus niet aan den uitslag van een tusschenkomst van den beminden man. Deze liet zich het baantje van geneesheer onder zoo lief geleide gaarne aanleunen, voelde den lijder den pols, keek hem met een uiterst geleerd gezicht aan en betastte hem het voorhoofd, de armen en de borst. Eindelijk deed hij het lichaam van den Poenan met water en azijn wasschen en koele kompressen op zijn hoofd leggen. Het gevolg daarvan was, dat de koortshitte afnam en de zieke zijn bewustzijn herkreeg. Het eerste wat hij uitkraamde, gold de ondankbaarheid van den man, dien hij het goudzoeken geleerd en zoo goed gewaarschuwd had, toch den sarok boelau niet te vertoornen, en nu zijn weldoener de koorts op het lijf joeg. Bedreigingen van den kant der omgeving van den zieke bleven bij die woorden, die thans als in alle kalmte gesproken, grooten indruk maakten, niet uit. Wel bestreed Dohong de meening, dat zijn makker iemand ziek zoude kunnen maken, met klem; maar het feit was daar en volgens aller meening niet te weerspreken; Johannes had immers zelf gezegd, dat de koorts geen vat op hem had en hij ze bij het Poenanhoofd zou zenden. Wienersdorf zag van ieder verder betoog af; maar hij

deed een aftreksel van „akar pahit" (bitterwortel) 1) maken, voegde daarbij een goede dosis honig en beval den zieke aan, daarvan telkenmale een flinken teug te drinken. Was het de uitwerking van dat middel, of van wat anders? maar Harimaoung Boekit viel in een gerusten en weldadigen slaap en Wienersdorf spoedde zich heen, om Johannes op de hoogte van het gebeurde te brengen. Deze gierde het uit van het lachen, toen hij dat vernam.

„Er valt niet te lachen," meende de Zwitser, „de toestand is ernstig. Geloof vrij, dat ik menige bedreiging tegen je gehoord heb. En zelf moet je bekennen, dat het een raar volkje is."

„Kom, kom; wel heb ik spijt, dat ik dat malle gezegde uitgeslagen heb; maar voor het overige zal het wel losloopen. Maak je maar niet ongerust. Als ze je weer in je kwaliteit van dokter komen halen, roep me maar, dan ga ik mee en zal alles weer goed maken."

Een paar uren nadat de dag aangebroken was, werd Dohong weer geroepen en deze trad al spoedig daarop, van Johannes vergezeld, het ziekenvertrek binnen en vond daar alle aanwezenden bezig alles klaar te zetten, om door middel der Balians genezing van de Sangiangs, die hulpvaardige wezens af te smeeken.

„Om Godswil niet!" riep Dohong, „dat getrommel, dat gezang en dat gejoel zullen den zieke nog zieker maken."

Deze laatste zette een donker gezicht, toen hij Johannes gewaar werd en verweet hem, dat hij zich zoo ondankbaar getoond had.

„Ik vergeef het je," sprak hij eenigszins weekhartig,

---

1) Dit is de wortel van een slingerplant, die in de moerassige benedenlanden van Borneo veel aangetroffen wordt. Hij is nog het beste surrogaat van de kina, dat aangetroffen wordt.

ter wille van Dohong. Maar die ondankbaarheid heb je te Bandjermasin van de blanken geleerd, niet waar? Wat heb ik je gedaan, om me zoo te behandelen?"

„Kom, kom," sprak Johannes, „'t is niet anders dan een vergissing. Toen ik gisteren die woorden sprak, was dat gekscherende, dat heb je wel kunnen merken. Ik ben niet bang voor de koorts. Toen zij heden nacht bij mij kwam, was ik slaapdronken — 'k had gisteren avond wat toeak geproefd. — 'k Wilde haar naar den kommandant te Kwala Kapoeas zenden en het schijnt, dat ik mij alstoen ergerlijk vergist en uw naam genoemd heb. Maar heb ik de macht om iemand de koorts op het lijf te jagen, ik heb die ook om ze weg te nemen. Je zult zien."

En meteen een handvol ongepelde rijst uit een klapperdop, dien hij medegebracht had, grijpende, strooide hij de korrels rondom de sponde van den zieke, terwijl hij met luider stemme opdreunde:

„Baboho tawor tawèh balei Sangiang, lalento etan boelau madja balei Sangiang."

„O! gestrooide korrels gaat gezamenlijk in het huis der Sangiangs; treedt met geruisch o! mijn gouden korrels het huis der Sangiangs binnen."

Daarna den zieke over het voorhoofd strijkende, waarbij hij met de hand een beweging maakte, alsof hij iets wegwierp:

„Zie zoo," sprak hij, „dat is klaar. Over een uur heeft de kommandant van Kwala Kapoeas de koorts zoo hard, als gij ze gehad hebt. Blijf nu maar stil liggen; drink de „obat" (medicijn), die Dohong u geven zal. Wellicht zult ge over een half uur zware suizingen in de ooren hebben; dat moet u niet ongerust maken. Dat is het teeken, dat de koorts aftrekt en naar Kwala Kapoeas verhuist."

Met een plechtigen stap verliet hij het vertrek. Wienersdorf haalde een fleschje te voorschijn, waarin Johannes 24 grein sulphas chinicus in citroenzuur opgelost had en liet dat den Poenan drinken. Deze zwelgde zonder een spier te vertrekken het bittere goed naar binnen, veegde zich den mond met den rug zijner hand af, maar betuigde, dat hij meer vertrouwen had in het tooverformulier van Johannes, dan in alle bittere drankjes ter wereld. Een kwartiertje later lag hij gerust te slapen.

Die sulphas chinicus had Johannes uit de verbandkist van den dokter van Kwala Kapoeas bij een van diens talrijke tochten weten meester te worden. Hij was een man van voorzorg en de toen gepleegde ontvreemding kwam hem nu goed te stade. Het was eigenlijk een uitkomst, want Dalim waarschuwde de deserteurs ernstig, zich van dergelijke aardigheden, als Johannes zich veroorloofd had, te onthouden.

„Nu," zeide hij, „hebben reeds bedreigingen weerklonken en zijn allerlei vermoedens geuit. Er waren er, die beweerden, dat het gevaarlijk is, zulke onbekende vreemdelingen zoo maar in de kotta's te ontvangen. Alles bepaalde zich evenwel tot gemompel; maar wanneer eenmaal het woord „antoeën" ware uitgesproken geworden, dan zouden al de mandauw's als van zelven uit hun scheeden gevlogen zijn en dan laagt ge al lang in uw bloed te wentelen en prijkte uw kop in de vuist van een Poenan."

„Mille tonnerres!" riep La Cueille, „nu is het mijn beurt eens om je toe te roepen: „pas op je kop.""

„Antoeën, wat beteekent dat woord?" vroeg Schlickeisen.

„Antoeën beteekent: iemand die zich in een boozen geest kan veranderen, om de zielen der menschen te ontrooven en hen zoo ziek te maken," antwoordde Dalim.

„Ik dacht dat iemands ziel te doen verhuizen, iemand dooden is?"

„Ja, als de ziel lang afwezig blijft, heeft dat den dood ten gevolge. Voor den Dajak is iedere ziekte slechts een tijdelijke afwezigheid der ziel, en genezing is alleen het kunstje om die ziel op haar tijd en dan om te blijven, terug te voeren, 't geen onze Balians behendig weten te bewerkstelligen."

„Daar zal wel een legende aan verbonden zijn, hé?" vroeg de nieuwsgierige Zwitser.

„Ja zeker, als je wilt, zal ik ze je vertellen."

De vier Europeanen stopten hun pijpen en schaarden zich om den Dajak, die aldus begon:

„Er was eens een Dajaksche familie, die bij het graven van een gat in den grond, om een stijl voor een te bouwen huis te plaatsen, een groote roode waterslang vond, die doodde en haar met smaak oppeuzelde. Maar die slang, Lendong genaamd, behoorde tot de familie der „Naga gallang petak" 1) en was een bevoorrechte van Mahatara. Deze, vertoornd over zulk een handelwijze, maakte allen, die van die slang gegeten hadden tot antoeën. De huisvader van dat gezin werd het opperhoofd der antoeëns en ontving bij die gelegenheid den schrikwekkenden titel van „radja antoeën batoelang dohong" of „koning der antoeëns met beenderen als slagzwaarden". Die geheele familie bleef antoeën en hun nakomelingen werden antoeën geboren."

1) Het eerste levend wezen, dat Mahatara volgens de Dajaksche genesis schiep, was een groote waterslang. Op deze verzamelde hij langzamerhand modder en zand en gaf haar zoo de aarde te dragen. Van daar den naam Naga gallang petak of slang tot fondament dienende der aarde. Wanneer die Naga zich beweegt, dan heeft er aardbeving plaats. De kant der aarde, werwaarts haar hoofd gekeerd is, heeft voorspoed te wachten; de kant, werwaarts de staart gewend is, tegenspoed te vreezen.

„Maar hoe openbaart een antoeën zich, of hoe gaat hij te werk om iemands ziel te ontrooven?"

„Dat zal ik u vertellen. Wil een antoeën een mensch onheil berokkenen, dan rijt hij zich zelf des nachts het hoofd van den romp. Deze handeling heet bij de Dajaks: „baroewoet takoeloke" (kop afscheuren). Met de daaraan hangende spieren en ingewanden vliegt die afgescheurde kop weg naar het huis van hem, dien hij kwellen wil. Daar verandert hij zich in een nachtvogel, rat of muis en dringt zoo de woning binnen. Hij wacht daar, in een hoekje verborgen, tot zijn slachtoffer slaapt, ontfutselt hem zijn ziel of steekt hem een houtsplinter of een vischgraat onder de huid."

„Hoe lapt hij hem dat?" vroeg La Cueille.

„De ziel van een slapend mensch slaapt eigenlijk niet, maar is toch slaapdronken en daarbij zeer onrustig. Zij volgt dan gaarne ieder, die haar roept."

„En het splinters insteken, dat moet toch pijn doen?"

„Maar daar voelt de slapende toch niets van. Dat alles moet evenwel voor het aanbreken van den dag geschied zijn; want wordt het licht vóór dat de kop van den antoeën zijn lichaam weer opgezocht heeft, dan moet hij tot den volgenden nacht wachten, alvorens hij er zich weer mee vereenigen kan. Middelerwijl evenwel is het lichaam onder den invloed van de over dag heerschende warmte reeds begonnen tot ontbinding over te gaan, zoodat de antoeën dan ook sterven moet. Komt echter de kop nog bijtijds bij zijn lichaam terug, dan zet de antoeën zich dien eenvoudig weer op den romp en herneemt alzoo zijn menschelijke natuur."

„Hoe geschiedt dat kopafscheuren en dat kopweeropzetten?" vroeg La Cueille steeds nieuwsgierig.

„Dat weet ik niet; ik ben nimmer een antoeën geweest," was het leuke antwoord van den Dajak.

„Verduiveld, dat is jammer; ik had dat kunstje wel willen leeren," lachte de Waal. „Maar stelen de antoeëns slechts zielen, en stoppen zij iemand alleen maar houtsplinters en vischgraten in het lijf? Dat is een vrij onschuldige grappenmakerij. Van den splinter of graat krijg je eenvoudig een steenpuist; en je ziel vraag je aan een mooie Balian terug."

Allen lachten om den kwinkslag, zelfs Dalim deed mee.

„Ja, maar," ging hij voort, „het gebeurt ook wel eens, dat zulk een antoeën zijn slachtoffer tot den laatsten droppel bloed uitzuigt en niets dan een lijk achterlaat. Eens evenwel...."

„Nu ga voort," sprak Johannes, bij de aarzeling van den spreker, „waarom talm je, durf je niet?"

„Och, 't is maar een sprookje, jullie blanken gelooft er toch niet aan."

„Kom, vooruit maar; 'k zie aan je neus, dat je brandt van verlangen, om ons dat sprookje op te disschen."

„'t Is eens gebeurd, dat zulk een antoeën zijn of beter haar wandeling bijna zeer slecht bekomen was, maar toch nog bijtijds gered werd en toen de haar verleende hulp zeer dankbaar beloonde. Het was een jeugdige en zeer schoone vrouw, die het treurige voorrecht genoot, antoeën te zijn. Zij had een braaf echtgenoot, die in de verste verte niet bevroedde, welk kostbaar wijfje hij bezat. Iederen avond haalde zij hem over een duchtigen teug toeak of arak te nuttigen en, wanneer dan manlief zijn roes uitsliep, dan had het vrouwtje vrij baan.

„Bij een harer nachtelijke omzwervingen langs de boorden der Kapoeas, had zij haar intrek genomen in de hut van een zeer knap jongeling, dien zij in slaap gedompeld vond. In plaats van dadelijk haar antoeënsbedrijf uit te oefenen, verdiepte zij zich in het aanschouwen van het

schoone uiterlijke van den slaper. In haar kwaliteit van veelvermogend wezen, bezorgde zij hem aangename droomen, die een waas van verrukking op zijn gelaat te voorschijn brachten. Zij betreurde het in dit oogenblik haar antoeënswerk te moeten volbrengen. Hoe lang zij in die beschouwing verzonken bleef, wist zij naderhand niet, maar dat de tijd zich voortgespoed had, bewees haar het gekraai van een haan in de nabijheid der hut. Verschrikt keek zij op. Het was nog donker. Toen wierp zij zich op den argeloos slapenden en zoog hem het bloed af. Met volle gulzige teugen zwelgde zij het levensvocht op en was juist daarmee klaar, toen zich de „tantarah" 1) liet hooren, die met zijn melancholieke stem het terugkeeren van den dageraad aan de woudbewoners verkondigde. Spoedig haastte zich de antoeën naar buiten en vloog ijlings heen. Maar de weg, dien zij af te leggen had, was lang; de zon raakte reeds met den rand aan den gezichteinder en, om niet door de dagvorstin beschenen en daardoor gedood te worden, was de antoeën verplicht een schuilplaats te zoeken. Zij vond die, gelukkig zonder nog door iemand bespeurd te zijn, onder een huis in een opgehangen korf, waarin een hen te broeden zat. Het arme dier vloog angstig uit het nest, toen die akelige gedaante daarin kroop, liep schreeuwende en kakelende over den vloer heen en weer, keerde dan naar de mand terug, vloog er bij op en neer, schreeuwde als een bezetene en wendde alles aan om den ongenooden gast haar eieren te doen verlaten. Op dat geraas van de hen kwam een oude vrouw buiten-'s huis, en de bewegingen der kip gewaar wordende, trad

1) Tantarah is een soort van boschhaan, die gewoonlijk op de uiterste spits van zeer hooge boomen gezeten, den glorenden dageraad met een luid tărätărărāā begroet. Niet te verwarren met de takakak, waarvan op bladz. 261, 1e dl., sprake is.

zij op den korf toe en ontdekte weldra de antoeën. Verschrikt stoof het vrouwtje achteruit en wilde vluchten, maar zij hoorde zich roepen.

„Kom hier," sprak een stem, „gij kunt mij een grooten dienst bewijzen en ik zal niet ondankbaar zijn."

„Angstig vroeg de vrouw, wat van haar verwacht werd.

„Zet mij in uw „boetah" (draagmandje) en breng mij tot aan het gindsche huis. Stoor u aan de menschen niet, die gij daar mocht ontmoeten; maar ga door het middenvak van het huis en stoot de laatste deur aan uw rechterhand open. Zijt ge daar binnen, sluit dan de deur goed achter u dicht, open de „djangkoet" (bedgordijnen) en leg mij daar stil neder. Nogmaals, ik zal u niet ondankbaar behandelen. Gij zijt pandeling; ik zal al uwe schulden betalen; gij zult vrij zijn en ik zal u daarenboven nog veertig realen geven."

„Hoe zeer de arme slavin ook voor de akelige gedaante teruggedeinsd was, zoo waren toch de beloften te schoon, om ze van de hand te wijzen. Zij zette haar draagmandje op den grond, greep het hoofd bij de haren, tilde het uit het kippennest en stopte het met darmen en spieren in de boetah en begaf zich naar het aangeduide huis. Daar aangekomen, ontmoette zij werkelijk een paar huisgenooten, die haar bij het binnentreden vroegen: „kasen ikau manalih ikei?" (wat komt gij bij ons doen?) Zij antwoordde evenwel niet of slechts geheel ontwijkend, maar drong het huis in, begaf zich naar het aangeduide vertrek en trad dat binnen. Na de deur achter zich gegrendeld te hebben, sloeg zij de bedgordijnen open en zag daar den man des huizes, die nog in een zwaren slaap gedompeld lag. Zij zette haar boetah naast den slapende neer, sloeg de gordijnen dicht en spoedde de kamer uit, terwijl zij zich het angstzweet van het voorhoofd wischte. Na verloop van een uur kwamen man en vrouw te voorschijn;

beiden gaven voor, dat zij zich verslapen hadden, maar de huisgenooten merkten op, dat de jonge vrouw zeer bleek en uitgeput uitzag. Nog denzelfden dag werd de oude pandelinge uit haar dienstbaarheid verlost en haar, behalve de toegezegde som van veertig realen, nog een fraai snoer van „lameang's" (agaatsteenen) overhandigd."

„En gelooft ge aan dien nonsens van dat kop aftrekken, enz.?" vroeg La Cueille, toen het verhaal uit was.

„Dacht ik het niet!" riep Dalim uit, „dat mijn verhaal geene geloovige ooren zou ontmoeten. Ja, ik geloof er aan."

„Hebt ge dan ooit zoo'n antoeën in zijn bedrijvigheid ontmoet?" vroeg de Waal met deftige wijsheid in zijn stem.

„Neen; maar mijn vader wel, en dat is een man, die nimmer een leugen uitgesproken heeft."

„Te donder Dalim, dat is kras! een Dajak, die nooit gelogen heeft," lachte Johannes; „dat is net zoo sterk als een Chinees, die nooit geschacherd zou hebben. Maar sta je er op, dat we je gelooven, dan vooruit met de ontmoeting van je vader met dien antoeën."

„Och maar, hij daar," zeide Dalim, terwijl hij naar den Waal wees, „zal me toch niet gelooven."

„Ja zeker, dat zal hij net zoo wel, als hij gelooft, dat in zijn land oude vrouwen zich in een zwarte kat kunnen veranderen of op een bezemstok door de lucht kunnen rijden."

„Dat kunnen ze ook!" viel de Waal driftig in.

„Daar zou je ook niet mee moeten spotten in de dalen van Grauwbunderland, van Valtellino of Tessino," voegde Wienersdorf er ernstig bij.

„Zie je wel? daar heb je 't al. Vooruit maar, je zult nog meer geloof vinden, dan je kunt vermoeden," grinnikte de Indo-Europeaan.

„In de nabijheid van het huis mijns vaders, dat te Kwala Kapoeas langs de soengei Basiri stond, woonde een man, Moeèi genaamd, die sedert eenigen tijd in verdenking stond, antoeën te zijn. In de onmiddellijke omgeving gebeurden wel geen gevallen van bloedafzuiging, van zielontrooving of van houtsplinter- of vischgraatgoochelarij; maar in de naburige kampongs kwamen die des te menigvuldiger voor. Er ging bijna geen nacht voorbij, dat niet het een of andere schelmstuk van dien aard uitgevoerd was. Men paste op, men loerde, maar steeds zonder eenig gevolg. Wel waren er, die beweerden, dat de antoeën zich steeds in de richting van soengei Basiri verwijderde; maar dat kon een list zijn. Toen evenwel andermaal een jonge vrouw, moeder van vijf kinderen, bloedeloos en dood op haar legerstede gevonden werd, toen besloot de geheele negorij de handen in elkander te slaan en een stipte waakzaamheid in acht te nemen. Ook de mannen, in soengei Basiri wonende, werden daartoe uitgenoodigd. Zoo trok mijn vader om den anderen nacht op post en bezette dan met twee andere kampongbewoners een wachthuisje, dat aan de monding der soengei geplaatst, een ruim uitzicht opleverde. Maar was de antoeën op zijn hoede, of wel was men op een verkeerd spoor? Genoeg, al dat waken bleek ijdel en leidde tot niets, hoewel er bijgevoegd moet worden, dat gedurende een geruimen tijd geen ongeval zich voordeed.

„Maar ziet, op een avond hoorden de buren zekere luidruchtigheid in de woning van Moeèi en toen men luisterde, was hij bezig zijn huisgenooten toeak te schenken en hen tot drinken aan te sporen. Dat wekte argwaan; want Moeèi was een erge gierigaard, die niet dan om geldige redenen tot zulken overdaad oversloeg. Dien nacht trok mijn vader niet op post in het bedoelde wachthuisje;

maar verborg zich achter een struik, die dicht bij Moeèi's woning stond en van waar hij goed kon waarnemen, wie in- of uitging. Hij zal daar zoo omstreeks drie „krasa krapi" 1) in het stof gelegen hebben, toen hij de deur zachtjes zag opengaan en een gedaante verschijnen, die als een pijl recht toe recht aan de lucht invloog en naar den kant van het oosten in het duister verdween. Er was evenwel niet veel te onderscheiden geweest en te beweren, dat, wat hij gezien had, een menschenhoofd was, dat kon mijn vader niet; want hij verklaarde later, dat het wel iets van een „bangamat" (vliegende hond) had. In het onzekere wachtte hij stil af om te zien, of de gedaante zou wederkeeren. En jawel, in het oosten begon zich reeds een grauwe lichtband te vertoonen, toen hij een geklepper in de lucht vernam, dat snel naderde. Hij sprong op en greep toe op het oogenblik, dat de gedaante door de reet der deur wilde binnen sluipen. Een worsteling volgde nu. Hevig schudde de antoeën zijn afhangende darmen, om den bespringer te doen loslaten en toen dat niet lukte verhief hij zich in de lucht. En waarachtig, toen mijn vader den grond onder zijn voeten voelde begeven, kon hij die glibberige darmen niet houden, door zijn zwaarte schoten hem die door de handen en plofte hij onzacht op den grond neer. Op het geschreeuw mijns vaders schoten een paar buren toe. Met hun drieën drongen zij in Moeèi's woning en vonden dien nog bezig met zich het hoofd op den romp te plaatsen."

„Hoe deed hij dat?" was andermaal de nieuwsgierige

1) Krassa krapi beteekent den tijd, die noodig is, om rijst gaar te koken. Een andere tijdverdeeling kent de Dajak niet. Het wordt ook wel gebruikt om afstanden aan te duiden. »Ekèh tèh doeèh tèlo krassa krapi kakedjaue" zijn huis is twee of driemaal zoover verwijderd, als noodig is om rijst gaar te koken.

vraag van La Cueille, „nu moet je 't weten; je vader was er bij."

„Toch weet ik het niet; wellicht met zijn tanden," was het ontwijkende antwoord van den Dajak.

„Nog was het drietal van hun verbijstering niet bekomen, toen Moeèi met zijn arbeid klaar was en hen lachend te gemoet trad, alsof er niets gebeurd was. Hij greep een bamboekoker, die in de nabijheid van zijn bed hing, schudde dien leeg en vertoonde den omstanders een stapeltje rijksdaalders, dat hij hun aanbood, als zij den mond wilden houden. Maar zij trokken hun mandauws en sloegen op den antoeën in en kapten en kerfden, zoolang maar een heel plekje van zijn huid te ontwaren was. Zij waren nog bezig, toen het kamponghoofd van soengei Basiri op het gerucht binnenkwam."

„Te drommel ja," riep Johannes, „die zaak herinner ik me. Ik maakte deel uit van de patrouille, die de moordenaars oppakte. Jongens, jongens, de bevolking wilde ons te lijf."

„Wel zeker," zeide Dalim, „wat had de kommandant zich daarmee te bemoeien. Een antoeën dooden is een verdienstelijk werk; tegen dat tuig kan hij ons met al zijn macht niet beschermen."

„Ja, maar de kommandant geloofde zoo grif aan die antoeën-geschiedenis niet. Dat stapeltje gevonden rijksdaalders deed hem andere gedachten koesteren."

„Toch ten onrechte, niet waar? mijn vader en zijn twee helpers zijn toch eindelijk op vrije voeten gesteld; dus de kommandant erkende hun onschuld."

„Voor den duivelkater niet! De kommandant wilde geen verwikkelingen in het leven roepen met een bevolking, die hij pas met vele moeite tot onderwerping gebracht had. Maar ik heb hem wel eens hooren mompelen, dat die moordenaars hangen moesten."

„Hij heeft ze niet gehangen," lachte Dalim, „en wat wel het voornaamste was, toen mijn vader zijn vrijheid herkreeg, gaf hem het kampongvolk een fraaien mandauw ten geschenke als waardeering, dat hij hen van een gevaarlijken antoeën verlost had en bij de eerste de beste gelegenheid werd hij tot kamponghoofd van soengei Basiri verkozen."

„Jawel, maar bij het vellen van een boom, kreeg hij een tak van den vallenden reus op het lijf, die hem de ruggegraat verbrijzelde."

„Dat was de wraak van den boosaardigen antoeën."

„Goed; maar waarmee de kommandant nog al in zijn schik was, omdat hij van de verplichting ontslagen werd, òf de benoeming tot hoofd van iemand, dien hij van moord verdacht hield, te bekrachtigen, òf die bekrachtiging te weigeren en weer nieuwe tweespalt met de bevolking te beginnen."

„Naughe!" (het zij, hoe het zij) lachte Dalim als om het gesprek over dit onderwerp af te breken. „Maar," vervolgde hij, „ik heb u nu twee geschiedenissen in plaats van eene gegeven. Zijt ge nu tevreden? Ja? Laat ik er dan nog bijvoegen, dat, indien iemand in de Dajaklanden ook maar verdacht wordt antoeën te zijn, hij geen oogenblik zijn leven zeker is. Niet alleen wordt het in het belang der openbare veiligheid geacht, hem van kant te maken; maar, zooals ge gezien hebt, hij, die hem doodt, wordt als een befaamd held beschouwd, wien iedereen verplichting heeft en dankbaarheid verschuldigd is; terwijl hij bovendien zich van de gunst van Radja ontong 1) verzekerd kan houden. Hier in de bovenlanden daarenboven is het dooden van een antoeën een uiterst langdurig lijden en gaat met de grootste folteringen gepaard.

---

1) Zie over Radja ontong de noot op bladz. 22 van dit deel.

’t Is dus een goede raad, dien ik u gegeven heb, u niet meer uit te geven voor iemand, die de macht bezit, ziekte te kunnen berokkenen.”

„Neen, voor den drommel niet! dat zal ik niet meer doen,” zeide Johannes ernstig gestemd. „Maar kan dat nog kwade gevolgen hebben?”

„Neen, wanneer de Poenan vrij van koorts blijft. Dan is alle gevaar over. Want een bijzonderheid der antoeëns is, dat zij zelven nimmer het kwaad, dat zij berokkend hebben, kunnen herstellen.”

„Mijn waarde Helvetiër,” wendde zich Johannes tot Wienersdorf, terwijl hij hem een papiertje in den vorm van een poeder in de hand stopte, „hier heb je nog een twintig grein chinine, laat die je schoonbroeder nog slikken; want, verduiveld! nu heb ik een voornaam belang te meer bij zijn genezing.”

Maar die tweede dosis was niet meer noodig. Na flink en rustig een gat in den dag geslapen te hebben, was de Poenan ontwaakt en, zich uiterst wel gevoelende, had hij zijn matje opgerold en dat buiten ’s huis in de schaduw van een zwaar gekroonden wariengienboom uitgespreid. Hij lag daar nu onder het genot van een sirihpruimpje de buitenlucht met forsche teugen in te ademen. Toen hij Wienersdorf en Johannes zag naderen schudde hij laatstgenoemden hartelijk de hand. Toch was een soort van eerbiedige vrees voor hem, die zoo maar ziekten kon te voorschijn roepen en doen verdwijnen, bij dat oorspronkelijke gemoed onmiskenbaar.

XXV.

Tijding van Kwala Kapoeas. — Vertrek van kotta Djankang. — Kotta Batoe Sambong. — De legende van den batoe sambalajong. — De Kiham Hoeras. — De bestijging van den waterval. — Koene zwemmers. — De boschbloedzuigers. — De nachtwaak. — Een fraai schot. — Voorwaarts, de Kapoeas op. — De karangan's. — Kotta Karangan.

Gelukkig bleef Harimaoung Boekit verder van koorts bevrijd. De almacht van Johannes was dus ten volle bewezen, hetgeen zijn prestige niet weinig verhoogde. De ziekte van het Poenanhoofd had aanleiding kunnen geven de voorgenomen reis te vertragen; nu bestond daartoe geen enkel voorwendsel meer. De deserteurs drongen dan ook op een spoedig vertrek aan en met te meer klem, dewijl zij zeer goed inzagen, dat, waar zij thans zaten, een overval tot de zeer mogelijke gebeurtenissen behoorde. Het verwonderde hen reeds, dat zij nog niets van de benedenlanden vernomen hadden. Maar bij den eigenaardigen geest der inlandsche bevolking van Nederlandsch Indië, die van geen haast weet en voor wie het besef van tijdruimte bijna niet bestaat en dus haar beteekenis mist, was niet tot meer spoed te drijven. Steeds kwam er iets in den weg; nu eens moest dit of dat nog voor de reis toebereid worden; dan weer moest voor het vertrek een gewichtige basara (proces) uitgewezen worden; een andere keer had de Antang kwade voorteekens gegeven en moest de reis uitgesteld worden om onberekenbare

maar toch zekere rampen te ontgaan. De Europeanen waren soms wanhopig onder al dat gedraal; zij waren nu al veertien dagen te kotta Djankang en onmogelijk zagen zij kans, zonder zich bloot te geven, aan dat gezeur paal en perk te stellen. Gelukkig dat van een andere zijde aandrang kwam, en aan dat getalm een einde maakte.

Op een morgen kwam een djoekoeng aan, door de gezanten afgezonden, waarbij zij berichtten, dat wel is waar, de onderwerping van kotta Djankang door het Nederlandsch bestuur aangenomen was, maar dat de kommandant van Kwala Kapoeas zelf zoude komen met een stoomschip om den toestand op te nemen en het nieuw gekozen hoofd af te halen; ten einde den eed van getrouwheid in handen van den resident te Bandjermasin af te leggen. Bij vertrek van Kwala Kapoeas, was men daar ieder oogenblik het stoomvaartuig wachtende, dat dien kommandant zoude overvoeren. De berichtgevers hadden dag en nacht doorgeroeid en op iedere geschikte plaats van roeiers verwisseld, om maar tijdig aan te komen.

Die tijding hielp. En Harimaoung Boekit èn Amai Kotong begrepen, dat nu ieder oogenblik dat vuurschip kon verschijnen en dat, wanneer het gebeurde, van een geregelde verhuizing, zoo als zij die voor hadden, geen sprake meer kon zijn, maar dat slechts een overijlde vlucht in de wildernis hun leven zoude kunnen redden. Nu was alles in rep en roer en waren alle handen ijverig bezig om de laatste toebereidselen te maken en de laatste beschikkingen te treffen. Nu dacht niemand meer aan het beeindigen van basarda's; nog minder bekreunde zich iemand omtrent de vlucht der Antangs. De laatste nacht, dien men te kotta Djankang doorbracht, ging onder allerlei beslommeringen voorbij; en bij het aanbreken van

den dag was men in zoover tot vertrek gereed, dat nog slechts de kanonnen, die men dien nacht voor alle zekerheid nog in batterij gelaten had, aan boord der rangkans te brengen waren. Met de pootige armen onzer Europeanen was dat in een oogwenk geschied; en.... ja nu begon een afscheidnemen, waaraan geen einde scheen te zullen komen, toen Johannes eensklaps uitriep, terwijl hij met den vinger naar het zuiden wees:

„Banama asep! banama asep!!" (een rookschip, een rookschip.)

En werkelijk, boven den boschrand aan den zuiderhoek kronkelde een rookwolk omhoog. Dat gaf uitkomst. In allerijl nam nu een ieder plaats in de vaartuigen en in minder tijd, dan noodig is om het te vertellen, waren de tien rangkans, die de 165 personen, waaruit de volksverhuizing bestond, met al hun have en goed bevatten, van wal gestoken. De beseai's kliefden krachtig het water, de lichte vaartuigen schoten vooruit; nog een hoera! zoowel door de vertrekkenden aangeheven, als door de achterblijvenden op den oever geschaard, en weldra was de kotta, die onze reizigers zoo gul opgenomen had, voor hun oogen verdwenen. Wel veegde Amai Kotong met den rug zijner hand een traan weg, die hem over de wang biggelde, bij het herdenken, dat hij daar op die plek, het grootste en schoonste gedeelte zijns levens gesleten had, maar met de kinderlijke veranderlijkheid, den inlander zoo eigen, was die traan weldra opgedroogd, en de herinnering uitgewischt, vooral toen hij de beseai opnam, om mede te roeien.

De rook, dien Johannes gezien had, was een loos alarm geweest; het was slechts de rook van een vuur, dat de wachthebbenden op dien hoek waarschijnlijk gestookt hadden. Maar die rook had de goede uitwerking van de roeiers

tot verdubbelden spoed aan te zetten en het gevolg daarvan was, dat in den letterlijken zin des woords de rangkans vooruitvlogen.

In het voorbijvaren kon La Cueille nog eens een blik werpen op de steenkolenader, die zich daar zoo gitzwart vertoonde tusschen het grijs van de schieferklei, waaruit de oever bestond, en waartusschen die ader besloten lag. Maar weldra waren zij die voorbij en bereikten zij nu de zone van de kalkformatie. Het terrein werd hier woester, de oeverwanden naakter; meestal verhieven zich die wanden loodrecht uit het water, soms helden zij schrikwekkend over de oppervlakte en dreigden met dood en verderf.

Nog altijd evenwel behield de rivier haar effen spiegel. Wel joegen haar wateren met spoed voorwaarts, maar zij was nog steeds bevaarbaar en de effenheid harer oppervlakte kon gerust tot die van haar bodem doen besluiten. Wel waren er in sommige bochten wielingen en draaikolken zichtbaar en golfde het water over kalkrotsen, die van de uitgespoelde oevers waren afgestort; maar met wat omzichtigheid en kennis van het vaarwater, waren die plaatsen wel te mijden en leverde de Kapoeas nog altijd een breed vaarwater, waarop een niet te lang stoomscheepje van zes voet diepgang zonder veel bezwaren had kunnen manoeuvreeren.

Een paar uren na het vertrek werd kotta Batoe Sambong bereikt. Amai Kotong stapte daar een oogenblik aan wal, om het hoofd van dièn kampong, waarmede hij jaren lang als een goed buurman in vrede geleefd had, vaarwel te zeggen. Belangstellend kwamen de kottabewoners de vertrekkenden bij de prauwen begroeten en boden hun gebak en daarbij een hartigen teug toeak aan. Beiden werden dankbaar aangenomen, en niet alleen La Cueille, maar allen, zelfs de vrouwtjes,

die, voor zoover haar krachten zulks toelieten, ook de pagaai hanteerden, lieten zich een mondvol van het hartversterkende vocht goed smaken. Bij het vertrek was de aandoening algemeen; van weerszijden verloor men goede buren; in een land als dit waren die wel te waardeeren. En welke zou men in de plaats krijgen?

Het oponthoud had niet lang geduurd, een half uur hoogstens; maar toch nog veel te lang voor het ongeduld van Johannes. Die vooral voelde zich niet gerust, voordat hij den eersten waterval, dien slagboom voor de stoomschepen, achter den rug zoude hebben. Eenmaal daar achter, kon hem een uurtje dralen minder schelen. Dan konden de reizigers niet zoo plotseling en ook niet door zoo'n verpletterende overmacht overvallen worden. Moesten de Hollanders ook in rangkans tegen die watervallen op; och, dan kon men zich verweren, dan kwamen de kansen meer gelijk. Maar tot zoolang klonk zijn leus maar: vooruit! vooruit!! vooruit!!!

Op een korten afstand van kotta Batoe Sambong passeerde men een alleenstaande kalkrots van ongeveer 50 voet hoogte, die, toen Johannes zijn makkers er opmerkzaam op maakte, uit de verte gezien, den vorm bleek te hebben eener reusachtige vrouw met den hoofddoek om het hoofd gewonden in knielende houding. Tegen den voet dier rots brak de Kapoeas kokend en schuimend en veranderde nagenoeg rechthoekig van richting. Johannes vertelde hun verder, dat het aan dien steen was, die „batoe sambalajong," saamgetrokken, „batoe sambong" heette, dat de kotta in de nabijheid gelegen, haar naam ontleende.

„Wat beteekent sambalajong?" vroeg Wienersdorf.

„Sambalajong is de naam van den witten hoofddoek, dien de weduwen dragen. Zoodra haar echtvriend dit tranendal verlaten heeft, is de Dajaksche vrouw

verplicht, zich geheel in het wit te kleeden en dus ook een witten hoofddoek te dragen."

„Bijgevolg is wit de rouwkleur der Dajaks?" viel La Cueille in, „dat 's net als bij de Chineezen."

„Slechts met dat verschil, dat alleen het eerste stel kleederen, dat de weduwe na het overlijden aantrekt, wit moet zijn. Is dat versleten, dan moet zij het vervangen door een geheel zwart pak en dat dan dragen totdat het Tiwahfeest gehouden is."

„Wat is dat voor een feest? Zoo een hebben wij nog niet bijgewoond, niet waar?" vroeg Schlickeisen.

„Neen, en het is niet te hopen dat wij er een te zien zullen krijgen. De Dajaks gelooven, dat na het overlijden de liau, de ziel of beter de levensvonk, naar den „Kawawohan boelau" (Dajakschen hemel) verhuist, maar dat de „karahang" of de ziel van het stoffelijk gedeelte des lichaams in de nabijheid van het lijk blijft zweven, totdat een groot feest, Tiwah 1) geheeten, gegeven is, waarbij de Balians haar bezweringsgezangen gillen om de karahang den hemel binnen te geleiden om met de liau tot een „hambaroeang" (volmaakte ziel) vereenigd te worden."

„Mooi, dat weten we al weer," meende La Cueille. „Maar, waarom heet die kalkrots batoe sambalajong?"

„Wel zie je dan niet, dat dat vrouwenbeeld een sambalajong, een weduwendoek op het hoofd heeft? Men zou batoe sambalajong of batoe sambong kunnen vertolken door weduwensteen, wat ook in de eigenlijke bedoeling heeft gelegen."

---

1) Tiwah zou volgens ettelijke geleerden van het sanskritsch woord Deva (God) afgeleid zijn. Tiwah beteekent evenwel in het Dajaksch »vrij" of »bevrijd zijn". Dit komt meer met den aard van het feest overeen. Zie overigens daarover de meer aangehaalde Ethnographische beschrijving der Dajaks.

„Hoe zoo?" vroeg Wienersdorf nieuwsgierig. „Aan dien steen is zeker een legende verbonden, hè?"

„Ja zeker, evenals aan alle dergelijke steenen hier in de Dajaklanden. En een drommels mooie legende ook. Ik heb ze hooren vertellen bij een tocht, dien ik toen met den kommandant in deze streken gemaakt heb. Ik heb ze voor hem moeten opschrijven; daarvan weet ik ze zoo goed. Luistert:

„Daar ter plaatse, waar nu die steen staat, zou volgens de overlevering vroeger een hutje gestaan hebben, waarin de gelukkigste echtgenooten in de Dajaklanden zouden geleefd hebben. Maar helaas! niet steeds is in dit ondermaansche het geluk bestendig van duur. In de verre bovenlanden was een machtig opperhoofd gestorven en, om dien een prachtige uitvaart te geven, moest een groot aantal ongelukkige pandelingen geslacht worden. Wel had men een zeker aantal dier rampzaligen beschikbaar; maar zooals het hier in de bovenlanden wel meer gebeurt, de erfgenamen vonden het veel meer met hun belangen strookende, andere menschelijke wezens te offeren, dan wel hun eigen pandelingen, die, alles goed gerekend, toch door elkander een waarde van 200 gulden vertegenwoordigden. Maar hoe aan die andere wezens te komen? Wel niets eenvoudiger dan dat. Door gewapenderhand strooptochten bij de naburige stammen te ondernemen en bij die tochten te pogen alles wat maar mensch heet, mannen, vrouwen en kinderen, te ontvoeren, wordt op een niet te dure wijze den overledene een met zijn rang overeenkomend escorte naar de Dajaksche Elyzeesche velden medegegeven en kunnen de aanwezige pandelingen ten voordeele van den boedel behouden worden.

„Het was bij zulk een strooptocht dat het hutje, waarin ons paartje met ongekend geluk het leven

smaakte, overvallen werd. In het eerste oogenblik van verwarring was het de vrouw des huizes, onbewust van den aard van wat rondom haar voorviel, gelukt zich uit de voeten te maken en zich schuil te houden; maar toen de roovers met hun vaartuigen van wal staken en haar man en vijf kinderen gekneveld medevoerden, toen ontwaakten in haar de moeder en de echtgenoote; toen dacht de arme vrouw aan geen zelfbehoud meer, maar vloog in haar radelooze wanhoop naar den rivieroever, viel daar aan den rand des waters op haar knieën en bad en smeekte, dat men haar haar dierbaren zoude wedergeven. Doch welke hartverscheurende klanken de diep ongelukkige ook in den toon harer stem legde, alles te vergeefs!

„Een oogenblik echter hielden de roovers op met roeien. Niet dat hun hart zich met deernis vervulde, niet dat zij er aan dachten om de bede der rampzalige vrouw te verhooren, maar het getal slachtoffers was nog niet voltallig, en die vrouw, die hun ontsnapte, die nu, door haar wanhoop overstelpt, hoegenaamd geen gevaren zag, zou een wisse en gemakkelijke prooi zijn. Dat was wat den roeislag verlamde en de snelle stroom voerde reeds de prauw naar haar afvaartspunt terug en de ongelukkige echtgenoote en moeder tegemoet, toen in de verte de alarmtonen op de garantong zich hooren lieten en de roovers, beducht om door de vereenigde bevolking der naburige kampongs aangevallen te worden, hun beseai's met kracht in het water sloegen en in een oogenblik met hun buit in de duisternis verdwenen waren.

„Ontroostbaar bleef de ongelukkige vrouw aan den rivieroever geknield liggen, het met tranen gevulde oog onafgebroken naar de plek, waar zij alles, wat haar op aarde dierbaar was, had zien verdwijnen. Dagen,

ja weken bleef zij zoo liggen, en lang had de tijding van den dood van haar man en haar kinderen haar bereikt; alle hoop op weerzien was vervlogen en toch bleef zij aan die plek geboeid, totdat de machtige Sangiang Assei, door zooveel wanhoop bewogen, de rampzalige weduwe in een verbazend grooten witten steen veranderde, welke steen bij die verandering haar geheele gedaante behield.

„Het volk knoopt aan die legende de voorspelling vast, als een onbestemde hoop van wat de beschaving in de toekomst brengen zal, dat wanneer een vuurschip dien Batoe Sambong zal voorbij stevenen, die steen weer zijn oorspronkelijke menschelijke natuur zal aannemen en alsdan een vreeselijken vloek over het koppensnellen en de menschenoffers zal uitspreken, waardoor al de daaraan schuldige stammen zullen omkomen."

„Nom d'une pipe!" barstte de Waal los, toen Johannes zweeg. „Oef! je moet bekennen, dat het weer knapjes akelig geweest is. Ik geloof, dat jij pret in al die narigheden vindt. Je hebt nooit eens iets te vertellen, waarin wat van een lieve flinke meid voorkomt."

„Kom, jij met je lieve flinke meid," lachte Schlickeisen. „Kijk jij maar naar je Moendoet. Zie die eens lachebekken met een der roeiers."

„We zullen haar hier in ons vaartuig nemen?" raadpleegde de Waal.

„Wel-zeker! dan zul jij veel roeien kunnen," beet Johannes hem toe. „Kom laat de deern lachen, het gaat haar zoo goed af. Als zij met je getrouwd zal wezen, zal ze tijd genoeg hebben om te huilen, misschien wel redenen ook."

Allen lachten, behalve La Cueille, die door die aardigheid niets gesticht was.

„Maar," hervatte Wienersdorf het vorige gesprek,

„ligt in die legende en in die voorspelling niet de toekomst opgesloten? Zullen de Europeanen niet eindelijk genoodzaakt zijn, de gruwelen, die hier te midden van het grootste, het schoonste en het rijkste eiland der aarde gepleegd worden, te vuur en te zwaard tegen te gaan? Zal de tijd niet komen, dat Borneo in den maalstroom der beschaving zal opgenomen worden, dat dan de vuurschepen den Batoe Sambong zullen voorbijstoomen, dat dan het rood der schaamte de kaken van hen zal verven, die zich heer en meester noemen van zoo schoon een land en dat dan dat koppensnellen, dat menschenslachten en nog meer menschonteerende gruwelen zullen ophouden?"

De Zwitser had met klimmende opgewondenheid gesproken. Bij zijn laatste vraag keek hij Johannes half uitdagend aan.

„Ja, dat zou zoo moeten zijn," antwoordde deze bitter, „maar het is reeds lang geleden, dat het eerste vuurschip voor den Batoe Sambong zijn anker heeft laten vallen en, let er op, aan den toestand is niet veel veranderd. Er is sedert geen kop minder gesneld, er is sedert geen pandeling minder geslacht geworden. En dat zal wel zoo blijven, mits de rapporten maar van rustige rust gewagen; och! wat let het den beheerscher, wanneer de eene helft van Borneo de andere onthoofdt of gruwelijk slacht? Onder den invloed van het kilkoude flegma der Hollanders heeft de Batoe Sambong zijn gedaante behouden, hun vuurschepen hebben hem niet kunnen ontdooien; de steen is steen gebleven en heeft zijn vloek niet kunnen uitspreken, omdat de veroveraars vrede met al die gruwelen schijnen te hebben en niet alles willen aanwenden, om daaraan voor goed een einde te maken."

Men had den Batoe Sambong al lang uit het gezicht verloren en Johannes was wellicht nog verder in zijn

beschouwingen gegaan, toen eensklaps het „halt" van den voorsten rangkan weerklonk. Men was bij Kiham Hoeras, den eersten waterval aangekomen. Reeds sedert lang had zich een dof gerommel, dat evenwel al duidelijker en duidelijker werd, laten hooren. Maar onder den indruk van het verhaal der Batoe Sambong-legende hadden de Europeanen niets gehoord. Nu evenwel de verhaler zweeg en ook het getiktak op den rand der vaartuigen, onvermijdelijk aan het pagaaien verbonden, ophield, nu klonk hun de verheven stem des waters in haar volle majesteit in de ooren en lag daar de schoone rivier, die in vele bochten, langs een hellend vlak tusschen ontelbare rotsen doorschuivende en klotsende, naar beneden schoot, vlak voor hen. Het benedengedeelte des Kihams werd gevormd door zware kalkrotsen, die in de grilligste gedaanten als door elkander geworpen schenen. Bij het hoogere gedeelte was die kalkformatie door plutonisch dioriet doorbroken en vertoonden zich de donkerblauwe rotsbanken tusschen den witten kalksteen aan de oppervlakte. Hier en daar kwam het bijna zwarte gesteente als verweerd te voorschijn en scheen in kogelvormige massa's uit elkander gevallen te zijn. Maar verreweg het grootste gedeelte der dioriet-rotsen was gespleten en het gesteente vertoonde den vorm van regelmatige achtkantige zuilen. Bijna het geheele bovengedeelte van den Kiham Hoeras spreidde zich voor het oog ten toon, als een opeenstapeling van zulke woest over elkander gestorte zuilen. De indruk, door dat natuurtafereel op onze reizigers gemaakt, was machtig. In stomme bewondering zaten zij er naar te kijken, terwijl hun rangkan op het schuimende water als danste; zij hadden vooreerst geen woorden, om hun gedachten in te kleeden. Eindelijk riep La Cueille:

„Mille millions de pipes! que c'est beau!"

Wanneer hij aangedaan was, de lezers zullen het wel opgemerkt hebben, dan uitte de Waal zijn gevoelens allereerst in het Fransch.

„Ja, 't is mooi," sprak Wienersdorf getroffen en met een van aandoening trillende stem; „kijk daar eens, hoe fraai geschakeerd die witte en zwarte steen door elkander gemengd is; ziet daar ginds dat plekje, de kunstigste mozaïekwerker der wereld zou het niet kunnen verbeteren!"

„En daar verder op, daar schijnt de kalksteen als uitgeknipt, ziet hem eens helder en uiterst fijn bewerkt op dat zwarte gesteente uitkomen; het is als een reusachtig kantwerk."

„Ja, en van een minder broos maaksel dan uw Brusselsche, Mechelsche of Appenzellsche prullen," voegde er Johannes aan toe.

„En ziet eens," ging Wienersdorf in opgetogenheid voort, „die hooge en steile oeverwanden, waarin de kalksteen met den dioriet als om den voorrang twist en waarover het bekoorlijke zachte groen van reusachtige varens, als uitgebreide maar smaakvolle pluimen heenwuivende, die wanden als met een groen zijden net overspant, waarboven het sombere loof van het krachtig oorspronkelijk woud zich hoog in de lucht welft, als de trotsche gothische bogen eener middeneeuwsche kathedraal."

„En ziet daar verder op, in de hoogte, daar hellen de boomstammen voorover en buigen de takken omlaag, vlechten zich, ook met de vele slingerplanten, in elkander om, als 't ware, een lage spelonk te vormen, waaruit het wit schuimende water, als uit de machtige urn van den stroomgod, te voorschijn schiet."

„Maar wat schijnt het hier stil, niet waar? Niets, niets dan het geraas van het voortijlende water," sprak Wienersdorf. „Geen vogel, die zijn stem hooren laat, geen

dier, dat door zijn gebrul of geschreeuw die stilte verbreekt. Het is of het leven hier uitgestorven is."

„Laat op je schieten!" lachte Johannes. „Ziekelijke verbeelding, anders niets. De dichter zoekt weer eenzaamheid, waar zij niet is. Het murmelen, het klateren, het klotsen en het donderen van den stroom overstemt alles; anders zou je het schrille geschreeuw wel hooren der zwermen grauwgroene parkieten 1), die gindsche boomkruinen bevolken. Je zoudt die kudde „badjang's" (herten) 2), die daar ginds op de toppen der rotsen staan te grazen en ons nu en dan een angstigen en nieuwsgierigen blik toewerpen, hun harden doordringenden kreet hooren slaken. Je zoudt die kleine „bakai's" 3), die daar in de verte met behulp van hun lange staarten langs de boomtakken en langs de varens en de slingerplanten over den afgrond gymnastiseeren, hun opgewekt: kirah, kirah hooren uitgalmen. Neen, bij God! het leven is hier niet uitgestorven! Integendeel, het openbaart zich zoo krachtvol mogelijk rondom u, tot in de wateren toe, waarin je geheele scholen van prachtige zalmsoorten kunt zien, die dartelend in den schuimenden stroom vooruitschieten, maar zorgvuldig onze nabijheid mijden. Ja, de nabijheid van den mensch, vooral van den Europeaan, veroorzaakt soms een leegte rondom hem, welke hij zichzelven te wijten heeft. Ook

---

1) De groene grasparkiet Melopsittacus Gld.

2) Het in die streken meest voorkomende hert, soms in troepen van 200 stuks, is groot en slank met bruin-grauwen pels. Het is de Cervus russa der geleerden.

3) Bakai is een kleine soort van aap, die ternauwernood 1 1/2 voet hoog wordt. Hij heeft een lichtgrauwen pels, die op den buik zuiver wit is. Het dier heeft een staart, die ruim tweemaal de lengte van zijn lichaam meet. Van dien staart bedient het zich als van een hand. De bakai behoort tot de slingerapen of semnopethici.

hier, hoe woest en wild de natuur zich ook vertoont, heeft het onredelijk wezen met het redelijke reeds kennis gemaakt en ondervonden, hoe gevaarlijk die kennismaking is. Straks, wanneer wij aanstalten maken zullen, om dien wilden waterstroom te beteugelen en naar boven te stevenen, dan zal je alles, als met een tooverroede aangeraakt, zien verdwijnen. Dan zal het in werkelijkheid stil en leeg rondom je zijn, zooals je dat nu droomt; maar dat zal volstrekt niet aan de natuur, maar uitsluitend aan den mensch, aan ons zelven te wijten zijn."

Terwijl de deserteurs zoo redekavelden en philosopheerden, hadden de Dajaks alle maatregelen getroffen, om de gevaarlijke en moeitevolle bestijging van den kiham te volvoeren. Vrouwen en kinderen stapten aan wal en moesten te voet de rotsen beklimmen, die als het ware de trappen vormden tot het hooger gelegen terras, van waar de Kapoeas met geweld afschoot. Onze vier deserteurs met hun nimmer missende geweren en nog een vijftal Dajaks met hun lansen en mandauws gewapend zouden het schoone geslacht tot beschermers strekken; maar toch ook een wakend oog houden op hetgeen op de rivier kon gebeuren.

Al dadelijk werden de rottankabels, die onze zwervers in soengei Dahasan en soengei Basarang gesneden en de kettingen van de Tjipannas, die zij in soengei Naning opgedaan hadden, te voorschijn gehaald en aan elkander gebonden. Toen men daarmede klaar was, werd die lange kabel door een achttal mannen naar boven gehaald, waarbij zij van rots tot rots springen, niet zelden tot aan het middel door het water waden of enkele armen der rivier overzwemmen moesten. Na een inspanningsvollen arbeid van ruim twee uren was het boveneinde van den kabel om een stevigen boomstam geslagen, die langs den oever boven de stroom-

versnelling stond en haar geheel beheerschte; terwijl de kabel zelf in het midden langs de lengteas van het stroombed gelegd was en haar uiteinde tot bij de vaartuigen reikte. Nu bleven twee Dajaks bij den boom ter bewaking van den kabel en gingen de zes anderen te water en lieten zich door den woedenden stroom medeslepen, terwijl zij zich met een verbazende vlugheid en behendigheid aan den kabel vastklemden of, beter gezegd, dien door de handen lieten glijden. Menigmaal verdwenen zij onder het schuim in de draaikolken en sloeg het hart onzer Europeanen reeds sneller bij het duchten van een ongeluk; maar dan zagen zij de lange sluike haren van den zwemmer weer op het groenblauwe water verschijnen, het geheele hoofd opduiken, terwijl de eigenaar zich ijlings verder werkte.

Het doel van die manoeuvre was, om zich te verzekeren, dat de kabel niet onder den een of anderen rotsklomp of boomstam geraakt was, waardoor bij het ophalen der vaartuigen een wezenlijk bezwaar, niet zelden een groot gevaar zoude kunnen ontstaan. Hoewel die kabel ruim 600 M. lang was, bereikten die koene zwemmers in weinige seconden haar benedenste uiteinde, en veegden zich het aangezicht af, alsof niets gebeurd was.

In ieder der rangkans namen nu vijf mannen plaats, waarvan een de stuurpagaai hield; terwijl de vier anderen den kabel grepen, om zich daar langs tegen den zwaren stroom op te halen. Onmogelijk konden de rangkans die stijging te zamen volvoeren, maar moesten wachten, totdat ieder hunner den tocht volbracht zoude hebben. Vooreerst toch zoude de kabel niet sterk genoeg wezen om aan zoo'n krachtsinspanning weerstand te bieden. Ook zoude, wanneer een der voorste vaartuigen, een beletsel ontmoetende, kantelde of dwarsstrooms geraakte, haar ongeval noodlottig voor de achter

haar komende kunnen wezen en die insgelijks in het ongereede brengen.

De rangkans volvoerden evenwel, dank zij de behendigheid der Dajaks en Poenans, dien tocht zonder eenig ongeval, zonder dat zelfs een spat water daarin iets bevochtigd had. Er ging een zucht van verlichting op zoowel uit de borst van Harimaoung Boekit en Amai Kotong als van de vier deserteurs, toen het laatste vaartuig boven gekomen was. De waterval toch stelde tusschen de Nederlanders en hen een slagboom daar, die wel niet onoverkomelijk geacht kon worden, toch niet gemakkelijk te overschrijden was en een verdere vervolging groote en eigenaardige bezwaren in den weg zoude leggen.

Een groote zorg was nu den kabel naar boven te halen, want die moest nog meer dienst doen. Met dien arbeid waren ook een paar uren gemoeid. Herhaalde malen toch klemde hij vast tusschen rotsblokken en dan hielp geen vereend halen, al schreeuwde men nog zoo daarbij. Men zou hem eerder stuk getrokken hebben. Dan moesten weer een paar zwemmersbazen er langs naar beneden om den hinderpaal uit den weg te ruimen.

De dames hadden geen langen weg af te leggen gehad. Wel was het pad, dat haar naar boven voerde, geen kegelbaan te noemen geweest en hadden zij nog al te klimmen gehad, waarbij de geleiders in de gelegenheid geweest waren galant hun sterke schouders of armen tot steun te kunnen aanbieden. Vermoeiend evenwel was die wandeling voor die natuurkinderen niet geweest. In minder dan een half uur was de beklimming geschied en zaten zij weldra bij den boom verzameld, om welks stam de kabel gebonden zoude worden. De jongsten kortten den tijd met gekeuvel en

geginnegap, waarbij zij de zwemmers dapper uitlachten, en de oudsten stookten verscheiden vuurtjes om het maal voor het geheele gezelschap te bereiden. Om de schoone sekse sloegen haar bewakers een beschermende keten van schildwachten, zoodat zij zich dan ook geheel en al in zekerheid gevoelden. Te midden van dat vrouwelijk gekakel liet zich plotseling een stem hooren:

„Nom d'un chien!" riep La Cueille, terwijl hij met den kolf van zijn geweer ongeduldig op den grond stampte, „wat krieuwelt me toch zoo pijnlijk in den hals en op den rug?"

En den lap, dién hij tot afwering der zonnestralen als halsdoek gebezigd had, afrukkende, slaakte hij een angstigen kreet, toen hij dien met bloed als doorweekt zag.

„Mon Dieu! ayez pitié de moi!" riep hij radeloos. „Ik meende dat het zweet was, dat mij langs den rug en de borst droppelde. O, Sainte Vierge, ma patronne! ik ben zeker gekwetst?"

Zijn makkers schoten toe; ook eenige Dajaks drentelden nabij, maar die mededoogenloozen lachten in plaats van deernis te toonen. Vóór nog dat de Waal eenig antwoord op zijn vraag bekomen had, had hij de vingers langs den hals laten glijden en aldaar eenige glibberige en slijmerige voorwerpen gevoeld, waarvan hij de hand schuw en vies terugtrok.

„Mon Dieu! wat is dat?" vroeg hij angstig.

„Halamantek," was het flegmatieke antwoord van een Dajak.

„Que dit-il? wat zegt hij. O, mon ange gardien! ik ben zeker weer door vergiftigde pijltjes verwond. Halamantek! wat is dat toch?"

„Och loop heen, je stelt je aan. als een nar," grin-

nikte Johannes. „Halamantek zijn eenvoudig boombloedzuigers, die je alleen maar wat van je venijnig Walenbloed afgetapt hebben."

Een zucht van verlichting verruimde de borst van den gekwetste. En werkelijk, bij den tocht over land had het pad door een zwaar bosch geleid en het was daarin, dat niet alleen de Waal, maar bijna allen, die de wandeling medegemaakt hadden, die lieve diertjes opgedaan hadden. La Cueille evenwel had, om welke reden bleef onbekend, het ruimste deel daarvan genoten.

„De boombloedzuiger is een diertje," verklaarde Johannes, „dat veel op een grauwen draad gelijkt, daarvan de dikte heeft en ongeveer een vinger lang wordt. Het huist op boomen, liefst op de onderste takken en bespringt van daar, mensch of dier, zijn prooi. Daartoe krult het draadje zich zoodanig te zaam, dat het mondeinde bij het achtereinde komt, terwijl daarbij het lichaam als een boogje bolvormig staat. Door het lichaam plotseling als met een ruk uit te strekken, verkrijgt de bloedzuiger een veerkrachtige beweging, die hem eenige passen ver slingert, maar met zulk een nauwkeurigheid, dat het diertje zelden zijn doel mist, waarop het zich dadelijk vasthecht. Fluks kruipt het onder de plooien der kleeding en begint gulzig zijn maaltijd. In den beginne is zijn steek niet pijnlijk, eerder wordt een lichte krieuweling opgewekt. Het is eerst later wanneer zich het dier volgezogen heeft en zoo dik als eene pink is, dat het wondje pijnlijk wordt."

„Dat heb ik drommels gevoeld," gromde de Waal.

„Weet je ook den wetenschappelijken naam van dien boombloedzuiger?" vroeg Wienersdorf.

„Ja aan de oude talen heb ik niet veel gedaan," lachte Johannes. „Hoe noemt men den bloedzuiger in het latijn?'

„Hirudo," antwoordde Schlickeisen.

„Nu dan zal het wel „hirudo springans" zijn."

Beide Zwitsers proestten het van lachen uit op dat dwaze antwoord.

Inmiddels had de lieve Moendoet een flinke pruim tabak gegrepen, had die een oogenblik in wat kokend water laten aftrekken en waschte nu liefdevol den hals van haar hartedief daarmede. Onder het saamtrekkende van dat afkooksel vielen de bloedzuigers spoedig af en sloten de wondjes zich ras. De Waal was nu gerustgesteld.

„Satané pays!" pruttelde hij evenwel, „waar je niet eens wandelen kunt gaan, of het wordt er op je bloed aangelegd."

„Ja, die dingen zullen we nu wel meer aantreffen," zei Johannes, „die kunnen soms een ware plaag worden. We zullen het beste doen, steeds wat tabakswater in een onzer veldflesschen gereed te hebben. Moeten we dan tochten te land verrichten, dan is, bij onze Dajaksche kleeding, de moeite gering, om onze huid met dat vocht in te smeeren."

„Moeten we nog vele kihams passeeren?" vroeg Wienersdorf.

„Ja, nog verscheidene; morgen zeker een viertal. Maar waartoe die vraag?"

„Wel, dan zullen we ons viermaal met tabakssaus moeten insmeren. We zullen ten laatste stinken als de inhoud van den waterzak eener Duitsche pijp."

„Dat zal er wel nabij komen," grinnikte Johannes. „Maar we hebben gelukkig geen entrée de salon te maken; of vrees je dat Hamadoe haar fijn neusje tegen je zal optrekken? Och, maak je daarover niet ongerust; ze is aan veel erger gewoon."

Toen de kabel eindelijk ingehaald was, had ook de zon haar loopbaan volbracht en dook zonder vele kom-

plimenten achter den boschrand in het westen weg. Onze mannen, vooral de Dajaks en de Poenans hadden een inspanningsvollen dag gehad en haakten naar rust. Er werd dan ook besloten den nacht in de nabijheid door te brengen. De rangkans werden op een rij aan een overhellenden boomtak stevig vastgebonden en wel zoo, dat zij nagenoeg in het midden van den stroom te wiegelen lagen. De vrouwen en kinderen namen daarin hun intrek, terwijl een tiental mannen in de beide vleugelvaartuigen plaats namen. Van dezen zoude minstens één waakzaam en op uitkijk blijven. De overige troep verdeelde zich in twee gelijke deelen, die ter zelfder hoogte als de rangkans op de beide oevers der rivier post vatten en ieder hunner zich met een keten schildwachten omgaven.

Wienersdorf en La Cueille hadden wel de wacht op de vaartuigen in de nabijheid hunner aangebedenen willen betrekken; op de vertogen van Johannes zagen zij daar evenwel van af, om zich aan een degelijke waakzaamheid te kunnen wijden. De vier deserteurs verdeelden zich in dier voege, dat twee hunner op iederen oever aanwezig waren, waarvan minstens een steeds wakker en in de schildwachtenketen, hoewel aan geen vaste plaats gebonden, moest vertoeven.

De voorzorgen waren uitmuntend genomen en getuigden van de zorgen, die Johannes steeds voor het algemeene welzijn trof. Zij waren evenwel overbodig, want de nacht ging rustig voorbij. De eenige stoornis, die voorviel, werd door Schlickeisen veroorzaakt. Deze hoorde bij zijn morgenwake, tegen het aanbreken van den dag, een gekraak in het bosch, dat den oever omzoomde. Hij keek scherp uit met het geweer vaardig. Eensklaps zag hij een troep herten van wel vijftig stuks, aangevoerd door een prachtig mannetje met veelvuldig vertakt gewei,

het talud afdalen om zich aan het kristalheldere rivierwater te komen drenken. Terwijl de kudde zich laafde en elkander verdrong, keek haar aanvoerder strak rond, snoof de lucht op en spitste de ooren. Hij stond boven op den taludrand, om het terrein te beter te kunnen overzien. Plotseling bij een beweging van den Zwitser, om zijn wapen in den aanslag te brengen, wierp het fraaie dier het gewei in den nek, stiet een schellen kreet uit en deed zijn eersten maar ook zijn laatsten sprong. De zoo zeker afgezonden kogel trof het dier in de volle borst. Van de steile hoogte aftuimelende, rolde het in het water en de stroom zou het zeker medegevoerd en door de nabijheid van den waterval buiten bereik gesteld hebben, ware het niet tegen de rangkans aangedreven, waar het met de veelvuldige punten van het gewei in de touwen vasthaakte en zoo als verankerd liggen bleef.

De rest van de kudde was in een ommezien spoorloos verdwenen.

Maar de schrik en de verwarring, toen dat schot met zijn honderdvoudige echo daar tusschen die steile en hoog begroeide oeverwanden, donderend weergalmde, waren groot zoowel onder de mannen als onder de vrouwen. Het was in de eerste oogenblikken een gegil van angst, waarbij de kinderen hun partij goed volhielden. Gelukkig dat de Europeanen zich beijverden de orde zoo spoedig mogelijk te herstellen en hun geruststellende stemmen te laten hooren; anders waren zeker ongelukken gebeurd. Nu leidde het geheele geval slechts tot een vervroegd ontwaken. Toen men vernam, wat aanleiding tot den schrik gegeven had, lachten de vrouwen met de veranderlijkheid harer inborst er het hardst om en duurde het niet lang of het geschoten hert was uit het water gehaald, gevild en gevierendeeld en beloofden de lekkerbekken zich een

uitnemend heerlijken beet straks bij het maal. Schlickeisen werd geluk gewenscht met zijn fraai schot. Hij evenwel nam zich voor, voortaan minder doldriftig te zijn en niet meer op ongelegen uren te schieten.

Een uur later stevende de flottille weer voorwaarts, den steeds meer en meer driftig wordenden stroom op.

Ook dien dag had men met overgroote moeielijkheden te kampen. Niet ver boven Kiham Hoeras, nabij kotta Hoerakan, vervangt een grofkorrelige bruingele zandsteen de dioritische formatie. Deze zandsteen, veel spoediger aan verweering onderhevig, heeft met zijn brecciën, het rivierbed dermate opgevuld, dat er passages aangetroffen worden, waar een prauw niet door zoude kunnen komen en een rangkan nog behoedzaam moet sturen, om het soms uiterst smalle vaarwater te houden. Het puin van dezen zandsteen wordt gemakkelijk door de onstuimig voortschietende watermassa verplaatst en vormt bij die plaatsen in de rivier, waar de stroom minder sterk is, rolsteenbanken, die soms tot geheele eilanden aangroeien. Deze banken en eilanden worden door de bevolking „karangans" genaamd. Harimaoung Boekit verhaalde onze vrienden, dat die karangans zeer rijk aan stofgoud zijn en dat er niet zelden loovertjes, ja kleine klompen gedegen goud aangetroffen wordt. Het goud op die karangans gevonden, was het beste goud van de geheele Kapoeas.

„We moesten ons geluk dan maar eens hier beproeven," uitte La Cueille als zijn meening.

„Te drommel neen," antwoordde Johannes, „vooruit, vooruit ligt de weg. We zijn nog veel te dicht bij de Hollanders; we moeten eerst nog eenige watervallen tusschen hen en ons stellen."

„Daarenboven," sprak Amai Kotong, „we kunnen zoo maar niet aan het goudwasschen gaan. We zouden het

spoedig te kwaad met de bevolking dezer streken krijgen. Iedere kotta heeft hier haar gronden en riviergedeelten, die zij niet ongestraft door vreemden zou laten aantasten."

„Nu vooruit dan maar," gromde de Waal.

Maar behalve het woeste riviergedeelte in de nabijheid dier karangans, had men heden vier kihams te bestijgen. De twee voornaamste daarvan, Koetoes Kala en Boenoet genaamd, vereischten veel inspanning, nog een graad erger dan te Kiham Hoeras. Het was dan ook ruim vier uur in den namiddag, toen de reizigers vermoeid en afgemat — althans het mannelijke gedeelte er van — te kotta Karangan aankwamen.

Die kotta, op den linkeroever der Kapoeas gelegen, was een fraaie en machtige versterking, die een bevolking van ruim 2000 zielen telde. Hadden de doodshoofden, die de palissadeering van kotta Djankang versierden, den blik onzer deserteurs tot zich getrokken, hier waren zij ontzet van het groot aantal bekkeneelen, dat daar boven op die palen stond te bleeken. Hoe veel menschenlevens had het niet gekost, om dat getal bij elkander te krijgen? Niet het getal van de hoofden, die men daar zag prijken, kon dat bepalen, neen lang niet; want iedere koppensnellerstocht lokt van de tegenpartij weerwraak uit, die ook op haar kotta dergelijke gruwelijke versiering aanbrengt. Hier waren daarenboven niet alle schedels aanwezig. Kotta Karangan was veel rijker dan dat. In iedere woning in die sterkte hingen geheele rozenkranzen van die grijnzende doodshoofden en in de omliggende kotta's werd met een soort van afgunst gemompeld, dat daar koppen van groote waarde onder waren, koppen van Europeanen, die ruim 2000 realen en van Chineezen, die de helft daarvan golden. Hoe men aan die zoo kostbare schedels kwam, werd niet medegedeeld.

Amai Kotong had ook hier zijn bekenden en werd

zonder aarzelen binnen de kotta toegelaten. De aanwezigheid van Harimaoung en zijn Poenans wekte evenwel de grootste achterdocht en het kostte wezenlijk den gewezen Amai van kotta Djankang veel moeite om de Karanganners te overreden, het plegen van vijandelijkheden na te laten. Met behulp van Dalim en Johannes gelukte dat evenwel. Deze laatste herhaalde de fabel, te Kotta Baroe reeds opgedischt, namelijk: dat zij gezonden waren door het Nederlandsch bestuur, om te trachten met de Olo Ott in aanraking te komen en de gezindheid van dien stam op te nemen. Niet zonder inzicht had hij dan ook nog voor de aankomst te kotta Karangan de Nederlandsche vlag op den grootsten der rangkans geheschen. Nu vertoonde hij deftig het gezegelde papier, aan Damboeng Papoendeh ontnomen, en voegde er bij, dat het Poenanhoofd hem door den Grooten Heer te Bandjermasin toegevoegd was, om het samenkomen met de Otts te vergemakkelijken.

Of de Karanganners dat verhaal geloofden, viel te betwijfelen. Wel bekeken zij met een soort van eerbied het zegel, in rood lak afgedrukt en onthielden zich van vijandelijkheden, maar stonden niemand van het geheele reisgezelschap dan alleen aan Amai Kotong toe, hun kotta te betreden. Aan de overigen wezen zij de tomoi die zij konden betrekken, aan. Dit was een geruststelling daar zij nu ook als gasten beschouwd werden; op dat punt zijn de wetten der gastvrijheid stellig en zouden niet geschonden worden.

Onze zwervelingen konden zich dan ook zonder argwaan aan de nachtrust overgeven en hadden slechts te waken tegen de gevaren, die van buiten af zouden kunnen opdagen. Daartoe was het voldoende, dat een der vier Europeanen waakzaam was, vooral toen deze zich een paar Dajaks toevoegde, om op alles voorbereid te zijn.

XXVI.

Een Dajaksch ontbijt. — »Kalamboe-ei" en »bakatak". — Een eiland. — De »boehies". — Moordpartij. — De bezoarsteenen. — Een nieuw model soep. — In veilige haven. — De storm. — De »soho". — Kotta Samoching. — Oorlogsgeruchten. — Beraadslaging. — Niet terug; maar vooruit naar soengei Sirat. — De laatste dag op de Kapoeas.

Met het aanbreken van den dag waren de reizigers weer tot vertrek gereed. Toen dat oogenblik gekomen was, deelde Johannes een twintigtal stengen tabak aan de voornaamsten van kotta Karangan uit; aan de echtgenoote van het hoofd bood hij een halssnoer van fraaie glaskralen uit de pacotille van Baba Poetjieng aan, welke oplettendheid zeer gewaardeerd werd, en dan ook allen argwaan wegnam. Als tegenbeleefdheid beijverde de gastvrouw zich den vertrekkenden pakjes „parei poeloet" (ketanrijst) in pisangbladeren gewikkeld, aan te bieden en bij ieder dier pakjes een flink stuk gebraden „kalamboe-ei" of „bakatak" te voegen. Een flinke teug dubbel overgehaalden toeak werd ook ieder der reizigers gegund.

Dien toeak dronk La Cueille met graagte. Hij smakte nog lang daarna met tong en lippen, veegde zich begeerig den mond af en begon zijn ontbijt. De kleverige rijst was hem bekend; met wat fijn zout, fijn geraspte klap-

pernoot smaakte zij niet kwaad. Maar met een wantrouwend oog bekeek hij de vleeschspijzen, die hem zoo maar in de hand gestopt waren. Hij rook ér eens aan. Verduiveld! die geur kittelde aangenaam zijn reukorganen. Hij zette er de tanden in en waarachtig de smaak overtrof nog den geur. Hij verbande alle herinneringen aan paalworm en slangen en liet zich het zoodje goed smaken, totdat Johannes hem vroeg, of hij wel wist, wat hij daar at.

„Om het even," antwoordde de Waal, „'t is afgedriedonders lekker!"

„Als het je maar smaakt, dan is alles goed. Ik vind het ook lekker, al is het wat vies."

Met een stuk in den geopenden mond, keek de Waal Johannes aan.

„Wat is het dan?" bracht hij stotterend uit, terwijl hij de hand aan den mond bracht.

„Neen, laat zitten; 't is te lekker om weg te gooien. Daarenboven, zoo erg is het niet. De „kalamboe-ei" is een vuistdikke tuinslak met prachtige schelp."

De Waal kokhalsde reeds.

„En het andere?" vroeg hij met vertwijfelende stem.

„De „bakatak" is een groene kikvorsch, die hier allerwege langs de rivierboorden gevonden wordt."

„O, mon Dieu!" kreunde de Waal met een verdachte beweging van zeeziekte.

„Kom', wat is dat voor gekheid!" riep Johannes, „je bent toch nu lang genoeg in de Dajaklanden, om die meisjesgrillen afgeleerd te hebben. Daar, drink eens voor het vet."

En meteen gaf hij hem een bamboemaatje met jenever gevuld over. In een slok sloeg de Waal den inhoud naar binnen en zei, terwijl hij zich de maagstreek wreef:

„Fichtre! dat smaakt; voor nog zoo'n borrel eet ik tien slakken op."

„Dat wil ik wel gelooven," lachte Johannes, „die tien slakken zouden evenwel je maag bezwaren. Je hebt daarenboven nu genoeg hartversterking. Pruim je rijst nu maar op."

La Cueille gehoorzaamde stipt; maar hij moffelde toch het lekkere gebraad weg en moest zich omkeeren van walging, toen hij zijn Moendoet zich met een genotvol gelaat de vingers zag aflikken. Hij nam zich voor, haar in volle vier en twintig uren geen zoen te geven.

Na afloop van dat lekkere maal nam een ieder weer zijn plaats in de vaartuigen in, en onder een luid hoera zette zich de rangkanvloot in beweging.

De stroom werd al meer en meer woest en de vaart moeielijker. Wel had men heden slechts drie kihams te boven te komen, die daarenboven niet lang, niet bochtig en derhalve niet veel moeielijkheden opleverden; maar de rivier zelve werd al smaller en smaller en al meer en meer ondiep. Haar watervermogen verminderde allengskens en bij iedere zijrivier, die men voorbijvoer, deed zich dat al meer en meer gevoelen. Toen men kotta Karangan eenige uren achter den rug had, zagen de Europeanen in, dat het overgaan in rangkans van een goede bekendheid met deze streken getuigde. Al had men ook hun prauw tegen de kihams kunnen ophalen, hier toch had zij de vaart moeten staken.

Van kotta Karangan af was het terrein een ware chaos. De taluds der rivier vertoonden een onregelmatige opvolging van kalklagen, diorietmassa's en zandsteen, hier en daar doorsneden met calcedonen en vuursteenen, het alles gedekt door een dikke humuslaag, die aan een rijken plantentooi het noodige voedsel verschafte.

Tegen den middag legde de flottille bij een eilandje aan, dat bestond uit verblindend wit zand, spaarzaam met kleine afgeronde witte keitjes vermengd. Een eiland was het eigenlijk niet; het was niets anders dan een zandbank, die thans bij den lagen waterstand boven de oppervlakte verscheen. Door de geringe breedte der rivier kon het woud op de beide oevers dit plekje overschaduwen, zoodat het een bekoorlijk rustpunt aanbood. Tenauwernood had het reisgezelschap de vaartuigen verlaten, om zich de beenen wat te ontspannen, toen men een geheele troep „boehies" 1) door de hooge boomen zag voltigeeren. Nieuwsgierig als alle vierhandige dieren, naderden zij den boschrand en gluurden, onder het maken van allerlei koddige luchtsprongen, naar hetgeen de reizigers daar op dat eiland uitvoerden. Al meer en meer vertrouwvol wordende, naderden zij, naderden nog meer; ja eenige der jongeren waagden zich tot op de onderste takken, lieten zich aan hun lange staarten afhangen en wiegelden zich zoo vlak boven de hoofden der menschen, die zij bijkans met hun voorhanden konden aanraken. Toen de vertrouwelijkheid zoo ver gevorderd was, sprak Harimaoung Boekit eenige woorden, waarop de vier Europeanen hun geweren met groven hagel en gekapt lood laadden en eenige Dajaks hun blaasroeren grepen.

Nog altijd sprong de lustige apenkolonie boven de hoofden der menschen, onbewust van het gevaar, dat dreigde. Op een gegeven teeken knalden de geweerschoten en een twaalftal boehies stortten voor het meerendeel doodelijk gewond neder. Hartverscheurend was het geklaag, dat deze gekwetste dieren aanhie-

1) Boehis is een zwartgrijze aap, die ongeveer drie à vier voet lang wordt. Hij heeft een staart, die langer dan zijn lichaam is. Hij behoort tot de semnopethici of slingerapen.

ven. Hun makkers verdwenen in allerijl. Toch niet allen; een moeder, die haar jong onder het moordend lood had zien vallen en zelve ongedeerd was gebleven, liet zich van boven afvallen, greep haar stervend kind, klemde dat aan de borst en sprong, vóór dat er zich iemand tegen verzetten kon, te water, dook onder, bereikte den oever en was in een oogwenk in het dichte groen verdwenen. Een ander der gekwetsten viel niet. Krampachtig hield hij zich met de achterhanden vast aan den tak, waarop hij zich kluchtig verlustigde, toen de menschen hun moordaanslag volvoerden. Een oogenblik hing hij daar; men kon hem met de hand bijna aanraken. Tranen droppelden hem uit de oogen en met de voorhanden hield hij zich de borst omklemd, terwijl het bloed hem tusschen de vingeren doorsijpelde. Daar had hij een gapende wond, het scheen wel een snee, waarschijnlijk door het afschampen van een scherphoekig stuk lood te weeg gebracht. Klaaglijk klonk het gesteun van het arme dier; zijn blik had een weemoedig verwijtende uitdrukking, alsof het vragen wilde: „wat heb ik u toch gedaan, om mij zoo te behandelen?" De uitdrukking van dien blik was zoo meewarig, dat geen der Dajaks, zelfs geen der woeste Poenans een vinger uitstak, om zich van het dier meester te maken. Allen stonden met het oog vol deernis toe te kijken. Eindelijk verzamelde de arme boehies al zijn krachten, greep met de voorarmen den tak, waaraan hij hing, tilde zich omhoog en zette zich neder. Nu plukte hij eenige bladeren en jonge spruiten, kauwde die fijn en legde de zoo gevormde pap op de wond. Nu hield hij zich een wijl stil, als om adem te scheppen; waarna hij zich met behulp van zijn staart en drie zijner handen, terwijl de vierde de wond bleef bedekken, langzaam verwijderde en tusschen het donkere loof verdween.

Bij dat schouwspel èn van die moeder, die alles waagde, om haar kind te redden, èn van dien gekwetste, die met zulk een welsprekende mimiek de deernis zijner beulen wist in te roepen, hadden de Europeanen spijt gevoeld, zich tot die moordpartij te hebben laten verleiden. Maar nog voor zij hun gevoelens hadden kunnen uiten, waren de Dajaks met den mandauw in de hand op de gekwetste apen toegesprongen en hadden ze niettegenstaande hun hartverscheurend geschreeuw in een oogenblik gedood. Nu begon een afzichtelijk schouwspel. Ieder, die een lijk in handen hield, haastte zich den buik daarvan open te snijden, om met volle handen in de lauwe ingewanden te wroeten. In de darmen van sommige dieren, maar vooral van de boehies, wordt dikwijls een groenachtige steen ter dikte van een groote erwt aangetroffen. In vroegere tijden werd dien steen door de blanken een buitengewone geneeskundige kracht toegeschreven. In Europa werd hij onder den naam van bezoar ter markt gebracht, alwaar hij toen met het zeldzaamste edelgesteente in koštbaarheid wedijverde. In den tegenwoordigen tijd is zijn oude roem, althans bij de blanken, verdwenen, maar bij de bewoners van den geheelen Indischen Archipel heeft hij nog een zekere waarde behouden en geldt zulk een groene erwt, zoowel te Batavia als te Singapore soms 200 gulden.

Onze reizigers waren uiterst gelukkig geweest bij deze vangst. Soms kan het gebeuren, dat de jager drie, ja meer boehies doodt, alvorens een „batoe galiga", zoo is de Dajaksche naam van den bezoar, te vinden. Thans had men twaalf apen gedood en daaruit werden acht steenen te voorschijn gehaald, die, wel is waar, niet allen even groot en onberispelijk van samenstel waren, maar die toch door elkander elk 150 gulden waard waren. Harimaoung Boekit verzamelde ze grinnekend, stopte ze in een

bamboecylindertje en bood ze als een bewijs van dankbaarheid aan den redder zijns levens en als een bewijs zijner toegenegenheid aan den aanstaanden echtgenoot zijner zuster aan.

„Dat spekt de mas!" mompelde La Cueille, „Crétonnerre, als ieder schot honderd vijftig gulden kon opbrengen; jongens! ik ga op den uitkijk zitten en ieder boehies, dien ik ontwaar is de mijne."

„Je kunt je de moeite voorloopig gerust sparen," antwoordde Johannes. „Die apensoort is zoo heel overvloedig niet. Het kost soms vrij wat moeite, om er een in het gezicht te krijgen. En nu dat geweervuur tusschen dien troep weerklonken heeft, drommels! je zoudt hier lang kunnen wachten, voor dat je er nog een van te zien kreegt."

„Ik heb nog veel batoe galiga te soengei Miri," gniffelde Harimaoung Boekit tegen Johannes. „Als we daar zijn, heb ik u een ruil voor te slaan voor de kanonnen, die ge van kotta Djankang medegenomen hebt. Die zou ik gaarne op mijn kotta zien prijken."

„Als we daar zijn, waarde Amai, zullen we daarover verder praten," kreeg de Poenan ten antwoord. „De kanonnen, wellicht ook de geweren, zult ge kunnen krijgen."

„Ik begin te gelooven," mengde de Waal zich in het gesprek, „dat we niet met ledige handen thuis zullen komen."

„Dat zou wel kunnen zijn; maar .... voor alles moeten we trachten te huis te komen; en zoo ver zijn we nog niet, reken daar maar op."

De Waal zuchtte eens diep.

Terwijl dit alles voorviel, hadden de vrouwtjes van het reisgezelschap den tijd uitstekend benuttigd, om het maal gereed te maken. Bijna op alle plekjes van het eilandje brandden vuurtjes en de geheele atmospheer rook zoo lekker, dat buiten het ongeduld om verder te

stevenen, ook nog de aanspraken van de maag zich deden gelden.

Eindelijk zat of beter lag de geheele reiskolonie, in verschillende groepen verdeeld, rondom de matten, waarop de gaven des Scheppers uitgestald en aangerecht waren. Hoopen dampende rijst, bijna sneeuwwit, droog van korrel gekookt en daarbij een menigte potjes en bladeren als schaaltjes met toespijs gevuld. Het hertenvleesch van den bok, des morgens geschoten, verscheen in allerhande vormen, was rechtvaardig verdeeld en scheen allen goed te smaken.

Op de mat, waarom de Europanen gelegen waren, stond een koperen pot, hermetisch met een houten deksel gesloten. Eerst hadden de reizigers daar niet op gelet; nu de honger ietwat verzadigd was, begon die hun nieuwsgierigheid gaande te maken.

„Wat zou daar toch in zijn?" vroeg La Cueille.

„Och, dat's soep," sprak Johannes, „de lui hebben vernomen, dat die te Bandjermasin nog al eens gegeten wordt en, om ons te verrassen, hebben de vrouwtjes die klaar gemaakt."

„Soep," vroeg Schlickeisen, „soep? wel dat had je wel eerder kunnen zeggen, dan hadden we ons maal met een lekker bord kunnen beginnen. Maar om het even, smaken zal ze toch wel."

En den pot naar zich toehalende, nam hij het deksel af, en snoof met wellust de heerlijke geuren, die zich verspreidden, op. Nu stak hij er een lepel in en maakte aanstalten zich een klapperdop vol op te scheppen, maar met een kreet liet hij plotseling den lepel vallen, greep een soort tweetandige houten vleeschvork, stak daarmede in den pot en haalde iets voor den dag, dat allen — Johannes uitgezonderd — van ontzetting deed achteruit deinzen. Tusschen de tanden van den

vork bekneld, vertoonde zich als het ontvleesde hoofd van een kind en aan dat hoofd was nog het lichaam verbonden, dat ten halve nog uit den pot getild, twee armen met welgevormde handjes vertoonde. Sprakeloos en vol afschuw keken de Zwitsers en de Waal die gedaante aan. Schlickeisen had het besef niet, de vleeschvork los te laten. Hij stond daar als aan den grond genageld.

„Wat is er? wat hebt jullie nu weer voor een kippenkuur?" vroeg Johannes.

„Maar zie je dan niet?" was het hijgende antwoord van La Cueille.

„Wat, die soep? Zeker zie ik die, die zal drommels lekker smaken."

„Ze willen menscheneters van ons maken!" gilde de Waal. „Dat nooit!"

„Menscheneters?" vroeg Johannes onnoozel. „Kom, hou me niet voor den gek."

En Schlickeisen op zijde duwende, vulde hij zijn klapperdop met de geurige soep, zette dien aan den mond en slurpte met volle teugen.

„He!" riep hij, eindelijk eens ademhalende, „verduiveld lekker!"

„Hoe kun je zoo iets doen?" vroeg Wienersdorf met diepen weemoed in de stem. „Verwildert dan de mensch geheel en al in dit gevloekte land?"

„Dat ik wat heb kunnen doen?" vroeg Johannes schijnbaar verbaasd.

„Wel, die menschensoep drinken!"

„Menschensoep?!!"

„Ja, menschensoep! zie je dan dat kind niet, dat Schlickeisen te voorschijn heeft gebracht?"

De Sienjo had zijn doel bereikt; die domme Europeanen waren er mooi ingeloopen. Hij schaterde het uit.

„Menschensoep! die krijgt jullie in Europa, zelfs in het Grand Hôtel du Louvre niet! Onbetaalbaar!" gierde hij uit. „Ik lach me nog een ongeluk."

En de vork uit de hand van Schlickeisen grijpende, tilde hij de vleeschmassa verder uit den pot, waardoor met twee lange beenen, van handen voorzien, ook een ellenlange staart te voorschijn kwam.

„Een aap!" riep La Cueille.

„Een boehies, een van die, welke wij straks geschoten hebben. De vrouwtjes hebben dat dier netjes in kokend water gestopt, om hem van zijn pels te ontdoen en toen een lekkere soep daarvan bereid."

De Waal en de twee Zwitsers stonden met de hand voor den mond even ernstige gezichten te trekken, alsof de zekerheid, dat het geen menschensoep was, hen even ontsteld had, als straks de meening, dat het een kind was, dat zij gezien hadden. De walging, die zij aan den dag legden, nu zij overtuigd waren, dat het apensoep was, kon niet erger zijn, al legde Johannes hun ook uit, dat een aap een der zindelijkste dieren der schepping is, die zich met niets dan met plantaardig voedsel voedt en daarbij uiterst kieskeurig is.

„Als gij daar eens mede vergelijkt het varken en de kip," riep hij uit, „waarvan het vleesch u zoo smaakt, dan begrijp ik niet, wat ge tegen het verorberen van een aap hebt."

„Maar die gelijkenis! 't is alsof je je broer opeet!" sprak Schlickeisen nog steeds ontzet.

„Te drommel!" hernam Johannes lachende, „dat is een argument, hetwelk Darwin vergeten heeft aan te halen, om zijn beroemde stelling aannemelijk te maken; namelijk, de afschuw, dien de mensch heeft van apenvleesch, omdat hij het bewustzijn heeft zijn broeder op te peuzelen. 't Is waar, dat de Dajak dien afschuw niet

kent en dien ook niet voor het menschenvleesch gevoelt."

Johannes kon oreeren als wijlen Demosthenes, maar overtuigen kon hij zijn makkers niet. De soep bleef dan ook onaangeroerd, behalve de flinke portie, die hij zelf er van verorberde en het been, waarvan hij de kuit met graagte afkluifde en die hem bijzonder smaakte.

Toen het maal verorberd was, werd de reis voortgezet. Sedert het vertrek van kotta Djankang was het terrein al meer en meer oploopend geworden; het waren evenwel nog slechts heuvels, die men ontwaard had, waarvan de hoogste slechts 250 voet bereikten en waartusschen de Kapoeas zich heen slingerde. Van nu af begonnen de reizigers in het noorden en noordwesten een bergketen in het gezicht te krijgen, die als zeer uitgesneden, een menigte toppen in de verte vertoonde. Johannes wees zijn makkers die keten en duidde hun aan, dat zij daarover moesten, om de Chineesche zee te kunnen bereiken. Maar, voegde hij er zuchtende bij:

„We beginnen thans de zuidelijke helling te zien; wanneer wij de andere helling zullen afdalen, dat weet God alleen."

Met kracht werd voortgeroeid. Het kon omstreeks drie uur in den namiddag zijn, toen Amai Kotong het teeken gaf, om aan te leggen. Men bevond zich toen voor de monding der soengei Samoehing, die men, na een korte beraadslaging onder de Dajaks, binnen stevende. Johannes vroeg aan Harimaoung Boekit, wat dat te beteekenen had, daar men nog ruim een drietal uren zou kunnen doorreizen en wellicht Toembang Roengoi bereiken. Zonder antwoord te geven, wees de Poenan naar den hemel in het noorden, die daar erg donker uitzag en een onweder voorspelde. Dalim vertelde den Europeanen, dat een „soho" een watervloed, in de maleische streken „bandjer" genaamd, hier zeer gevaarlijk

kon zijn. Het water rijst dan plotseling en stroomt met onweerstaanbaar geweld. De vaartuigen, er door overvallen, worden in weerwil van alle inspanning medegesleept en loopen groot gevaar in den een of anderen labehoe (draaikolk) te gronde te gaan, of op de rotsen der kihams verbrijzeld te worden. Zoodra men binnen de monding der Samoehing was, beijverden de reizigers zich, de lichte rangkans zoo hoog mogelijk op den zacht glooienden oever te halen, om ze buiten het bereik van het water te brengen. Ter nauwernood was men met dien arbeid klaar, of een gerommel liet zich hooren als van een verwijderden donder, dat al nader en nader kwam. De Europeanen meenden, dat het werkelijk het geluid van een onweder was, hetwelk ras naderde, en werden in die meening versterkt, daar het zwerk al meer en meer betrok, de zon reeds achter een dichten wolkensluier verscholen was en eenige groote regendroppels begonnen te vallen, die in het dichte loof van het woud een tikkend geluid gaven, alsof hier en daar een hagelsteen op de bladeren viel. Dalim riep evenwel de deserteurs tot zich, beklom met hen den boekit (heuvel), die de landtong vormt tusschen de Kapoeas en de Samoehing. Aan de oeverzijde was dat niet gemakkelijk, daar door het herhaalde rijzen der wateren, alle plantengroei belet was en de helling vrij steil omhoog liep. Maar na een kleine inspanning waren zij boven en hadden van daar een ruim vergezicht over de rivier. Alles was doodstil in de natuur, geen blad dat bewoog, geen grashalm die slingerde, geen krekel die kriekte, geen vogel die sjilpte, geen vlinder die fladderde. De wolken drukten zwaar op het aardrijk en veroorzaakten, behalve een ontzaglijke hitte, die de zweetdroppels op de voorhoofden deed parelen, ook nog een spanning van aderen en spieren en een angstige neerslachtigheid,

die niet te overwinnen was, en waaronder de geheele organische schepping zwoegde. Alleen het loeien van den nog steeds verwijderden donder deed zich hooren, maar steeds nader en nader, steeds onafgebroken. Die stem beheerschte alles, geweldig, machtig, als de stemme Gods, die zij ook was.

„Ziet! ziet!" riep Schlickeisen, die in angstige verbazing de hand naar het boveneinde van den stroom uitstak.

Daar naderde, terwijl het gedonder al dichter bij kwam, en nu den heuvel met het woud en de reizigers, die er zich op bevonden, scheen te omgeven, in de rivier een muur van water van twaalf tot vijftien voet hoog. Als loodrecht opgetrokken in die gedeelten van den stroom, waar de bedding effen was en geen of slechts luttele hinderpalen daarstelde, schreed die muur met de snelheid van een exprestrein voort. Wanneer machtige rotsen den voortgang stuitten, dan steigerde en krulde de ontzaglijke baar met haar geel drabbig water in een halven boog, alsof zij den hinderpaal, die haar in den weg stond, in een woeste omhelzing omklemmen en uit de voegen, die hem geketend hielden, dringen wilde, om hem met zich voort te sleuren. Zij overdekte zich dan met een kruin van wit schuim, brak, spatte uiteen bij die ontzaglijke inspanning en donderde, en schuimde, en kookte, alsof het onderaardsche vuur onder een monsterketel aangeblazen werd. Was zij den hinderpaal te boven, dan, als verzamelde de baar zich weder, steigerde en boomde zij zich, om weer, aan een machtigen wand gelijk voort te ijlen. Aan het geloei der wateren paarden zich het geknars der rotsen, die uit hare voegen verwrikt werden, en slagen, alsof zwaar geschut losgebrand werd, wanneer die rotsbrokken door den machtigen stroom medegesleept, tegen anderen aanbonsden. Boomen werden ontworteld en door het geweld des waters mede-

gevoerd; groote steenmassa's werden uit hunne omlijsting van klei in de taluds der rivier uitgespoeld en ploften in het water, waarop zij een poos schenen te drijven, alvorens te zinken, zoo groot was de kracht en de snelheid van den stroom.

De verschijning van dien watermuur duurde maar een oogenblik, den tijd ter nauwernood dien een sneltrein noodig heeft, om den wandelaar vooruit te stuiven. Toen hij voorbij was, was de rivieroppervlakte twaalf tot vijftien voet hooger dan een oogenblik te voren, en ging die nog voort te stijgen. Loeiend rolde de gele drabbige watermassa, waar straks een kristalheldere rivier ruischte en klaterde en over helder wit zand en reine kiezelsteentjes voortschoot.

Opgetogen hadden onze Europeanen naar dit natuurtooneel staan staren; maar nog voordat de voortrollende watermuur uit hun oog verdwenen was, werd hun bewondering afgeleid. Want, alsof die voortijlende watermassa het sein gegeven had, brak het onweder op eens in al zijn majesteit los. Het vuur werd figuurlijk en letterlijk door een verblindende bliksemflits geopend, waarop een ratelende donderslag volgde, die de voorbode was van een menigte anderen, die van verscheidene punten van het zwerk zich onophoudelijk lieten hooren. Tegelijkertijd verhief zich een stormwind, die zware boomen ontwortelde, de prachtigste kruinen ter aarde boog, takken afscheurde en als vederen wegslingerde en, beladen met het aan zoovele woudreuzen ontwrongen loof, zich verder spoedde, om zijn verwoestingen voort te zetten. Een oogenblik was er, alsof alle geluiden der aarde ontketend waren. Aan het geloei van den voorthollenden stroom, paarden zich het rollen van den donder, het gekraak der afbrekende takken, het gebons en geplof van de vallende boomen, het gehuil van den storm-

wind, het angstig getjilp der vogelen, het klagend geschreeuw der apen, en vormde, hoe wanluidend iedere toon op zich zelven ook weerklonk, een verheven harmonisch geheel, dat zich wild en woest verhief, maar het hart met ontzetting vervulde en tot bewondering voor de ontboeide natuurkrachten stemde.

Al dikker en zwarter werden de wolken; al lager daalden zij tot het aardrijk, totdat zij de watermassa, die zij inhielden, niet meer konden houden en haar begonnen te ontlasten. Het was toen geen regen die viel, geen droppels die neerdaalden, maar waterstralen, die door den wind gezweept, als een golvende watergordijn vormden, welke den gezichtskring beperkte en de voorwerpen belette te zien, die op weinige passen afstands verwijderd waren, waterstralen die vereenigd als beken en stortvloeden, springende, vallende en wild schuimende, de helling van het terrein volgden, om zich in de rivier te storten.

Nu spoedden onze zwervers den heuvel af om zich bij hun makkers te voegen. Zij vonden daar allen bedrijvig, want de plotselinge stijging der wateroppervlakte was van zoodanigen omvang geweest, dat al zeer spoedig werd ingezien dat de rangkans niet hoog genoeg op den wal waren gehaald. Gelukkig dat de eerste aandrang des waters voorbijschoot zonder de vaartuigen te bereiken. Maar bij de voortdurende stijging van het water, begreep men dat alles gedaan moest worden om de vervoermiddelen in veiligheid te stellen. De vier Europeanen togen mede aan den arbeid en met de kracht, door die vier paar armen aangebracht, vorderde hij snel, zoodat in weinig tijds de vaartuigen buiten bereik van gevaar lagen.

Het onweder duurde nog geruimen tijd met onbezweken kracht voort, waarna het zich in zuidwestelijke richting verwijderde. De bliksemstralen werden minder scherp

en schichtvormig en gingen meer over in ontvlammingen, die het heelal schenen in vuur te zetten; de donderslagen werden minder menigvuldig, de tijdruimte tusschen die slagen en de bliksemflitsen werd gedurig grooter en het geluid zwakker. Ook bedaarde de wind allengskens en ging de plasregen in een fijnen stofregen over, die ook weldra ophield; terwijl de wolken, zich verdeelende, het hemelazuur lieten aanschouwen en een gulden straal der ondergaande zon het aardrijk kwam verkondigen, dat de strijd uitgewoed had. Alleen de rivier bleef nog verbolgen en stuwde haar drabbige wateren grommig en loeiend voort. Maar vóór nog de zon aan de westerkim wegdook, was de stijging tot stand gekomen en vóórdat de nacht ingetreden was, hadden de reizigers zich kunnen vergewissen, dat een daling merkbaar was. Allen legden zich dan ook vertrouwvol onder de hoede der schildwachten te rusten.

Den volgenden morgen was ons reisgezelschap al heel vroeg tot vertrek gereed. Wel was de rivier gedurende den nacht sterk gevallen, maar toch kon de waterafvoer in vergelijking met de vorige dagen nog zeer aanzienlijk genoemd worden. Er stond ruim zes voet meer water dan daags te voren. Door den zwaren stroom zoude meer krachtsinspanning gevorderd worden, om vooruit te komen; daar stond echter tegenover, dat, nu de watermassa over een aantal beletselen heen rolde en die diep bedolf, men daarover heen kon varen welke gisteren nog in allerlei bochten vermeden moesten worden.

Even voorbij het omvaren van den eersten hoek, werden de reizigers een aanzienlijke versterking gewaar, kotta Samoehing genaamd, alwaar alarmkreten weerklonken en op de garantongs geslagen werd, toen de bewoners de flotille rangkans in het oog kregen. Deze kotta verhief zich op de helling van den heuvel, op welks top

de Europeanen den watervloed daags te voren hadden gadegeslagen. Die top had nog al uitgebreidheid en de hellingen waren zeer dicht begroeid; terwijl de Kapoeas langs twee zijden van den heuvel kronkelde, waardoor die versterking, als in het groen verscholen, aan hun oog onttrokken was geweest. Johannes beijverde zich de Nederlandsche vlag te laten wapperen, terwijl Amai Kotong de menschen aan den wal toewuifde en hun woorden van vrede en geruststelling deed hooren. Toen de Samoehingers het oude hoofd van kotta Djankang herkenden, bedaarde hun angstvalligheid en hielden de alarmkreten op. Bij het aan wal stappen, vernam Amai Kotong, dat een gerucht liep, volgens hetwelk de Doessonners onder aanvoering van Tomonggong Soerapatti in de Kapoeasstreken zouden gevallen en dat Dajaksche hoofd thans met de bewoners van soengei Sirat aan het oorlogen zoude zijn. In den omtrek van kotta Samoehing was nog geen vijand verschenen; maar er werden angstwekkende verhalen van de voornemens van dien woesteling gedaan, als zoude hij de bewoners der Kapoeas te vuur en te zwaard willen vernielen, om zich te wreken over een nederlaag, die de Doessonners in vroegere jaren geleden hadden. Dat waren voor onze Europeanen geen opbeurende berichten, ook niet voor het overige reisgezelschap. De weg, dien zij af te leggen hadden, leidde langs de soengei Sirat en de tijding dat die weg door den erfvijand van de boven-Kapoeas bezet werd, was wel geschikt om een ieder neerslachtig te maken. Johannes evenwel zag in, dat hij die stemming geen vorderingen mocht laten maken, daarom riep hij Amai Kotong, Harimaoung Boekit, zijn drie makkers, alsook Dalim en het hoofd van kotta Samoehing, Amai Pari genaamd, in de tomoi, die aan den voet van de versterking lag, bijeen, om te beraadslagen, wat er te doen stond.

„Wat er te doen staat," zei Amai Pari, „is terugkeeren, van waar gij gekomen zijt."

„Ja," viel Amai Kotong, wien de angst op het gelaat te lezen stond, in, „ja naar kotta Djankang terug."

„Hoe sterk worden de Doessonners geschat?" vroeg Johannes.

„Men spreekt van 1200 man."

„Hebben zij vuurwapenen?"

„Slechts zeer weinig geweren zijn door de verspieders opgemerkt, misschien een zestal; maar zij voeren vier garaboes met zich om de borstweringen der kotta's aan splinters te schieten."

„Hoeveel mannen tellen wij?" was de vraag van Johannes aan Amai Kotong.

Deze keek hem verwonderd aan en antwoordde eerst niet, zoodat de vraag herhaald moest worden.

„Dat weet gij zoo goed als ik."

„Jawel, maar ik wilde het nog eens uit uw mond hooren."

„Nu, als dat uw wensch is. Wij tellen alles en alles 84 weerbare mannen."

„Flinke, stevige kerels, niet waar? En hoeveel geweren hebben wij?"

„Ik meen zes en veertig."

„Dat is juist," viel La Cueille in. „Veertig te Kwala Hiang buit gemaakt, onze vier modelgeweren en dan de twee remmingtons van den luitenant. Maar we hebben ook nog twee revolverpistolen, systeem Le Faucheux, alles is in zeer goeden staat; daar heb ik voor gezorgd."

„En we zouden naar kotta Djankang terugkeeren!!" barstte Johannes in woeste drift los. „Wij zouden naar kotta Djankang terugkeeren, om ons daar door de blanken gevangen te laten nemen. Om u als weerspannig hoofd

te zien ophangen, omdat gij de wetten der herbergzaamheid geëerbiedigd hebt en uw kotta tegen de blanken verdedigd hebt? Om Harimaoung Boekit de ijzers aan de handen te zien slaan en om hem tot dwangarbeid te hooren veroordeelen; dat wil zeggen, zijn leven lang steenen te kloppen of de billen van de kinderen eens residents te wasschen; omdat hij een onverbeterlijke koppensneller is? Zeg, Amai, zijn we dan oude wijven, of klopt ons een mannenhart in de borst? Neen! bij Mahatara en bij alle Sangiangs! geen stap terug, dat zeg ik u. Met zes en veertig geweren in de handen van kerels, zooals wij zijn, daarmede is Poeloe Kalimantan van het eene einde tot het andere door te trekken en ik wil dien Soerapatti wel eens onder de oogen treden, wanneer hij het wagen zoude, ons te willen weerstaan."

De sienjo stond daar schoon in zijn verbolgenheid, aan een bronzen beeld der verontwaardiging gelijk. Harimaoung Boekit, door zijn woorden medegesleept, had zijn mandauw ontbloot, zwaaide dien met de rechterhand, terwijl hij de hand van Johannes met de andere gegrepen had.

„Neen!" brulde hij meer dan hij sprak, „neen geen voetstap terug! Integendeel, voorwaarts! voorwaarts!! opdat wij die oude wijven van de Doesson eens onder de oogen krijgen. Het zal de eerste maal niet zijn, dat zij door de Ngadjoe's van Kapoeas en Kahajan op de vlucht zullen gedreven worden. Vooruit! vooruit! daar ligt de weg!"

Die ontboezeming was aanstekelijk. Zoowel Amai Kotong als Amai Pari stemden met dien kreet van, „vooruit!" in; maar ook de menigte, die buiten de tomoi de opgewonden toespraak van Johannes en die van Harimaoung Boekit gehoord had, hief een luid gejuich aan, waarbij de Poenans, als echte zonen der wildernis, zich

niet onbetuigd lieten. Er werd nu besloten dat het reisgezelschap den tocht dadelijk zoude vervolgen en de Samoehingers verbonden zich een dertigtal strijders te leveren, die zich onmiddellijk zouden gereed maken, in dier voege, dat zij de anderen nog voor hun aankomst aan de monding der soengei Sirat met hun rangkan zouden ingehaald hebben. De Samoehingers gingen daartoe te eerder over, daar ook zij bij de verdrijving van den gemeenschappelijken vijand groot belang hadden en de bewoners van soengei Sirat hun stamgenooten waren en meest allen tot hun verwanten behoorden. Ook het aantal vuurwapenen, die het reisgezelschap bij zich had, legde gewicht in de schaal en deed aan de overwinning niet twijfelen.

Na het ontbijt verorberd te hebben was de flotille een uur later weer op weg en stevende de Kapoeas verder op. Volgens alle berekening zou het de laatste dag zijn, dat onze zwervers dien stroom zouden aanschouwen. Vóór den avond zouden zij de monding van de soengei Sirat bereiken en van daar ging de weg westwaarts die nevenrivier op. Het was nu drie en dertig dagen geleden, dat zij Kwala Kapoeas verlaten hadden, om hun zwerftocht te beginnen.

Onvermoeid en onverpoosd werd voortgeroeid. Niets werd evenwel ontwaard, wat den tocht kon vertragen of ook maar onrust kon baren. Maar ook geen enkele djoekoeng op de rivier, geen menschelijk wezen op den wal werd ontmoet of gezien, bij wien men inlichting zoude hebben kunnen inwinnen. Het was of de streek uitgestorven was.

Het terrein klom al meer en meer. De taluds evenwel en de bedding der rivier waren niet meer zoo rotsachtig; de grauwe klei en het dito gekleurde zand werden langzamerhand vervangen door een roodachtige vette

klei, waartusschen in de oeverhellingen maar zeer weinig rolsteenen ontwaard werden. De rivier was diep ingesneden; soms moest de blik zich heel hoog richten om den hellingrand te bespeuren. Wel verhieven de heuvels, die bespeurd werden, zich al meer en meer; maar hun gedaante was minder grillig, meer eenvormig met afgeronde toppen en flauwe hellingen. Prachtige bosschen verhieven zich aan weerszijden der rivier; er was echter geen tijd om die te betreden; onze reizigers konden hen slechts in het voorbijvaren bewonderen. Van tijd tot tijd, wanneer een dalspleet zich opende, waardoor een riviertje zich baan brak naar de Kapoeas, en de loofwand het veroorloofde, werd men het naderend hooggebergte gewaar, dat in het noorden en noordwesten zich als een blauwe gekartelde band vertoonde.

Om den gang der rangkans niet te vertragen, en zich niet te zeer te vermoeien, losten de roeiers elkander regelmatig af. Bij een dier verpoozingen, welke de Europeanen genoten, waren zij in hun rangkan bij elkander geschoven, om het gehoorde te kotta Samoehing te bespreken. Het was trouwens wel der moeite waard. Johannes bracht zijn makkers geheel op de hoogte van wat er gaande was en legde hun uit, hoe netelig hun toestand geworden was.

„Niemand wil ik ontmoedigen," sprak hij, „integendeel, 't zal een vereischte zijn al onzen moed, al onze geestkracht bij elkander te houden. Maar om den toestand onverschrokken en onbevangen onder de oogen te treden, om hem te kunnen beheerschen, is het noodig hem geheel en met al zijn gevaren te kennen. Vooruit, zullen we te midden van een inlandschen oorlog met al zijn verschrikkingen geraken; terug kunnen we niet, dat zou aan zelfmoord gelijk staan."

„Zouden de Hollanders het zoo erg met ons maken?” vroeg Schlickeisen.

„Ze zullen ons niet ter dood brengen, maar of een veroordeeling tot tien jaren tuchthuis te Samarang of detentie te Willem I niet als erger te beschouwen is, laat ik aan de beslissing der vrienden over.”

„Tien jaren voor een uitstapje! kom, je neemt een loopje met ons,” sprak La Cueille.

„Nou, wil jij het er op wagen? maar bedenk dat ze daar ginds dat uitstapje: desertie in tijd van oorlog met medeneming van wapens, zullen noemen. Bedenk, dat we ons met die wapens tegen het wettig gezag verzet hebben. Allen, heldendaden bij het crimineel wetboek voor de landmacht voorzien en waarop de strop staat. Zij zullen meenen al drommels veel medelijden met ons te toonen, wanneer ze ons het leven zullen schenken. De gedachte evenwel dat zij in ons vier flinke schoenmakers zullen aanwerven, zal hen wel tot genade stemmen.”

„Neen, aan terugkeeren valt niet te denken,” sprak Wienersdorf ernstig. „We zitten in het schuitje en moeten mede, laten we daarover geen discussie meer voeren. Maar wie is die Soerapatti? Is dat dezelfde die het stoomschip Onrust vermeesterde, waarvan je laatst vertelde?”

„Dezelfde. Hij is het erkend opperhoofd van de boven Doesson, alsook van het landschap Siang en Moeroeng, dat zich tusschen die rivier en de grenzen van Broenei uitstrekt. Als befaamd koppensneller is hij steeds in oorlog met de omliggende stammen. Vooral is hij erg op de bewoners van Kapoeas en Kahajan gebeten; die hebben steeds veel te lijden gehad van zijn invallen.”

„Maar de Dajaks van de Doessonlanden zijn toch van denzelfden stam als die uit deze streken. Waarom zijn zij zoo op elkander gebeten?”

„Vrouwengeschiedenissen, anders niet. Bij snel- en strooptochten worden wel eens maagden, zelfs getrouwde vrouwen, wanneer deze zeer schoon zijn, ontvoerd, die dan willens of onwillens de echtgenooten der overwinnaars of beter hunner ontvoerders moeten worden. Zoo'n vrouwenroof geeft steeds tot représailles aanleiding, waardoor men vrouwen van beide partijen in de tegenovergestelde kampen aantreft. Dat is de oorsprong van dien heilloozen haat, die tusschen de telgen van een en denzelfden stam bestaat, waarbij evenwel ook nog de zucht tot koppensnellen gevoegd moet worden."

„Jawel, pas op je kop," lachte La Cueille, „we hebben die machtspreuk lang niet gehoord; 't wordt tijd dat je die weer eens oprakelt."

„Ja, pas op je kop! je bent hier in het land van de koppensnellers en houd je er van verzekerd, dat alles wat je daaromtrent tot nu toe gezien hebt, slechts kinderspel geweest is."

„Nu ja, we zullen oppassen."

„Bestaan er in de volksoverlevering verhalen van merkwaardige feiten uit dien heilloozen krijg?" vroeg Schlickeisen.

„Ja eenige. In soengei Sirat zullen we Mawong, het hoofd van kotta Hamiak ontmoeten, dat is een van de bitterste vijanden van Soerapatti, die zal ons wel het een of het ander verhalen, als je daarop belust zijt. Maar van één krijgstocht van Soerapatti wil ik je toch vertellen, die is nog al merkwaardig. Die speelt ook niet in deze streken, maar in de benedenlanden, tot waar de Doessonners in 1833 doorgedrongen waren. Luistert.

XXVII.

Het verhaal. — Soerapatti's strooptocht langs de Kahajan. — De ontmoeting bij soengei Troessan. – Nederlaag. — Vernietiging van de Doessonsche heirmacht. — Aankomst te soengei Sirat. – Nachtelijk gevecht. — Het schoonmaken der koppen. – Het »parabah." — Maatregelen voor den marsch. – Aankomst te kotta Hamiak. – Gevecht. – Verstrooiing der Doessonsche strijdmacht. – Menschenjacht. — Een Dajaksche lekkerbeet.

„Sedert geruimen tijd liep het gerucht dat Soerapatti krijgstoerustingen op groote schaal maakte, ten einde de Kapoeas- en Kahajanstreken af te loopen. Dat wil zeggen: Oude vrouwen, grijsaards en zeer jonge kinderen zouden eenvoudig om hals gebracht worden. De vrouwen, die op schoonheid konden bogen, zouden de bijzitten der overwinnaars worden, de andere vrouwen en de mannen, die in staat waren te werken, zouden zich het gruwzaamste slavenjuk moeten getroosten. Vreeselijk waren de verhalen van de Maleische handelaren, die van de boven-Doesson teruggekeerd waren. Het krijgsplan was: van uit het landschap Siang en Moeroeng op te breken naar de boven-Kahajan, dien stroom al moordende en roovende af te zakken; de soengei Troessan door te trekken, de beneden-Kapoeas uit te moorden en langs de kleine Dajakrivier terug te keeren. Moest men de berichten gelooven, dan zouden meer dan 10,000 strijders aan den tocht deelnemen; latere tijdingen brachten dat getal op 4000 terug. Het gemeenschappelijk gevaar vereenigde

al de bewoners der bedreigde streken en deed alle veeten, die hen onderling verdeelden, vergeten. Alle twisten werden bijgelegd; de huisgezinnen verlieten de oevers der genoemde rivieren en trokken zich diep in de wildernissen terug. Toen het gevaar nader kwam, togen de gezamenlijke strijders dier streken uit ten getale van ± 6000, om bij de monding der soengei Troessan, op weinige uren afstands van de uitwatering der kleine Dajakrivier in de Javazee, den gemeenschappelijken vijand slag te leveren en, zoo het kon, te vernietigen. De krijgsmacht van Soerapatti was uiterst verwonderd geweest, de negorijën langs de Kahajan leeg te vinden. Het was hun slechts gelukt, hier en daar een armen pandeling te overvallen, die achtergelaten was om have en goed te bewaken. En dat was nog maar schaars gebeurd, daar de meesten dier bewakers den tijd hadden gehad bij de nadering der vijandelijke vaartuigen de bosschen in te vluchten. Zij, die overvallen waren, hadden een rampzaligen martelvollen dood gevonden en hun grijnzende schedels prijkten aan den voorsteven van eenige der vijandelijke vaartuigen. De kotta's en woningen werden verwoest en tot den grond afgebrand. Zoo kwamen de Doessonners in de beneden-Kahajan aan, waar zij ook de kampongs verlaten vonden. Zij raasden en scholden de bewoners voor oude wijven; evenwel de echo beantwoordde alleen hun uittartingen. Maar zoodra hun rangkans uit de Troessan deboucheerden, schoten de verbondenen met hun vaartuigen toe en thans begrepen de Doessonners, waarom zij de negorijën verlaten gevonden hadden. Nu begon een gevecht, dat drie dagen duurde en met de ontbinding van Soerapatti's legermacht eindigde. Dit opperhoofd mocht zich gelukkig achten, bij die neerlaag niet tegenwoordig te zijn geweest; ook hij zou het waarschijnlijk met den dood bekocht

hebben. Een randjoe-wond, in de boven-Kahajan bekomen, had hem genoodzaakt het opperbevel aan zijn broeder Toengah over te geven, terwijl hij met weinige volgelingen naar de boven-Doesson teruggekeerd was. Niet dan na een hardnekkigen strijd, behaalden de verbondenen eenige voordeelen, door verwarring in de gelederen der vloot bij hun tegenstanders te berokkenen. Deze, eindelijk door een panischen schrik bevangen, wierpen zich in de maagdelijke bosschen, die de kleine Dajakrivier en de soengei Troessan omzoomen; doch hier vreemd, en weg noch steg wetende, werden zij door de bondgenooten als wild opgejaagd en als dolle honden doodgeslagen. Van Soerapatti's heirmacht zijn geen 200 man in hun negorij teruggekeerd; de overigen vielen door het zwaard of kwamen van ellende om. Dat het leger der Doessonners zoo totaal vernietigd werd, was voornamelijk daaraan te wijten, dat het op een hoogst ongunstige plaats op de vlucht sloeg. Vooreerst waren er in den omtrek op verscheiden marschdagen afstands geen kampongs of bebouwde velden, waar de vluchtelingen hopen konden eenig voedsel te vinden. Daarbij waren na hun vlucht al hun vaartuigen vernield of door hun vijanden genomen, en zaten zij in een zeer moerassig land tusschen twee hoofdrivieren ingesloten; terwijl eindelijk de bewoners dier streek hun doodvijanden waren. Vertoonde zich een enkele dier ongelukkigen, door den bittersten nood gedrongen, in de nabijheid van een kampong, dan werd hij als een verscheurend dier afgemaakt. Maanden na den slag werden nog bij het ontdekken van sporen in het woud groote drijfjachten gehouden, waarbij mededoogen onbekend was. Zoo werden nog een dertigtal, die na de grootste ontberingen, na een ongeloofelijken marsch van vele maanden door een woest en vijandig land, zich overdag schuil houdende en 's nachts behoed-

zaam noordwaarts trekkende, eindelijk het hoogland hier in de boven-Kapoeas bereikt hadden en zich reeds behouden wanende, den stroom op een klein vlot wilden oversteken, daarbij ontdekt, gevangen genomen en later op de wreedste wijze omgebracht. Onder deze was ook Soerapatti's broeder."

Gedurende dat verhaal had de tijd niet stil gestaan. Het was evenwel ongeveer vier uur in den namiddag geworden, toen de flotille, waarbij de Samoehingers zich gevoegd hadden, de monding der soengei Sirat bereikte. Nog steeds was niets verdachts ontwaard. Toen evenwel eenige der Poenans aan wal gestapt waren, om den omtrek te verkennen, dewijl men daar den nacht wilde doorbrengen, kwamen die al zeer spoedig terug met het bericht, dat op den noordelijken oever van de soengei, ongeveer 200 passen van den waterkant, een duidelijk spoor in het lange gras te ontwaren was, van een groote menigte menschen, die daar langs getrokken waren. Teneinde dat spoor nauwkeurig waar te nemen, gingen Harimaoung Boekit en Dalim als echte woudverspieders derwaarts. Tot dekking vergezelden hen Johannes, Schlickeisen en een tiental Dajaks, waarvan de helft met geweren gewapend was.

De verkenners waren spoedig terug; zij waren tot de overtuiging geraakt, dat het spoor zeer versch en door een vrij talrijke bende veroorzaakt was, dat die bende van het westen naar het oosten getrokken was, te oordeelen naar de afdrukken van de voetstappen, die men op minder dichtbegroeide plekken had kunnen waarnemen. Zeer waarschijnlijk was het een bende stroopers, die den omtrek afliepen om te fourageeren. Men had het spoor gevolgd over een lengte van eenige duizenden meters, alwaar het aan de Kapoeas uitkwam en zich noordwaarts omboog. Vooral aan de boorden der Kapoeas bleek

het, dat het gevolgde spoor zeer versch was; de indrukken op den zandigen oever waren zoo scherp begrensd en nog zoo vochtig van het water, door den voet te zamengeperst, dat het voor deze natuurkinderen geen twijfel overliet, of er bevond zich op korten afstand voor hen uit een vrij aanzienlijke bende volks. Harimaoung Boekit meende zelfs een oogenblik menschenstemmen in die richting gehoord te hebben. Wat er ook van aan was, het was zaak zeer op zijn hoede te zijn. Er werd dan ook besloten, de rangkans onder den zuidelijken oever achter een vrij scherpe bocht te bergen, zoodat zij voor afkomende vaartuigen niet eerder zichtbaar werden, dan wanneer die den hoek geheel gerond hadden. Op den hoek zelven werden een viertal Dajaks, met geweren gewapend, in boomkruinen op schildwacht geplaatst, om de soengei stroomopwaarts te bewaken. Zij zouden door schieten alarm maken, wanneer onraad bespeurd werd. In de rangkans zoude de helft der weerbare manschap waakzaam en met de wapens in de hand blijven, om bij ieder voorval gereed te zijn, krachtdadig te kunnen optreden. Aan den wal werden, ter plaatse waar de rangkans lagen, eenige zware boomen geveld, die met het omringende struikgewas, dat ook omgekapt werd, een verhakking vormde, waardoor heen zich geen weg te banen was, zonder de opmerkzaamheid gaande te maken. Dat al die voorzorgen niet overbodig waren, zouden de reizigers al heel spoedig ondervinden.

Het kon omstreeks middernacht zijn, toen een der schildwachten, die op den hoek in de boomen zaten, een voorwerp aan zijn voeten in de soengei zag drijven, dat veel van een boomstam had. Het kon ook wel een kaaiman wezen. Daarom floot hij zachtkens, om de wachthebbenden in de vaartuigen op hun hoede te doen zijn; want het zoude niet onmogelijk zijn,

dat zoo'n ondier, van de nachtelijke stilte gebruik makende, zijn prooi onverwachts uit een vaartuig greep en daarmede in de diepte verdween, vóór dat de opvarenden eigenlijk begrepen, wat er gaande was. Op dat gefluit evenwel zag de schildwacht dien boomstam of kaaiman zich bewegen en naar den wal zwemmen, in welke beweging hij gevolgd werd door een vijftal dergelijke gedaanten. Dat zwemmen was niet het geruischloos voortschieten van een dier van het krokodillengeslacht; ook dat er zoo veel anderen in de nabijheid waren, die zich richtten waarheen de eerste zwom, was in strijd met de geaardheid dier dieren. Hier was dus wat anders gaande. De schildwacht loste zijn schot; ook zijn makkers, opmerkzaam gemaakt, openden hun vuur. Nauwelijks evenwel hadden die schoten in de nachtelijke stilte weerklonken, of een kannibalisch gebrul verhief zich achter de verhakking; verscheidene gedaanten poogden daardoor heen te breken, dat aan enkelen hunner gelukte. De nacht was gelukkig niet donker, de lucht was zuiver en de sterren fonkelden vriendelijk, terwijl juist dien nacht het zodiakaal licht schemerde, waardoor het aardrijk slechts in een halfduister gehuld was. Van wat er achter de verhakking geschiedde, was evenwel niets te ontwaren; maar wie zich door dat beletsel heenwrong, verscheen als een donkere gestalte op een flauw verlichten grond en stond aan de zeker treffende kogels van de vier Europeanen bloot. De Dajaks, wien geweren in handen gegeven waren, hadden met al de opgewondenheid hun landaard eigen, een oorverdoovend vuur op de verhakking geopend. De Europeanen meer bedaard, gaven hun schot slechts af, wanneer zij zulk een donkere gedaante op den oever zagen toeijlen en misten hun doel dan nooit. Zelfs de twee Zwitsers onthielden zich stipt,

aan het vuurgevecht deel te nemen en bewaarden zorgvuldig den inhoud hunner repeteergeweren voor oogenblikken van onmiddellijk groot gevaar. En wel bekwam hun dat gedrag; want op eens drong een aantal aanranders door een opening, die zij in de verhakking hadden weten te maken en stormden onstuimig op den oever toe, om zich met den mandauw in de vuist op de rangkans te werpen. In den grootsten doodsangst gilden de vrouwen en waren radeloos van ontsteltenis; maar daar mengden de beide Zwitsers zich in den strijd, gaven kalm en bedaard vuur, nog eens vuur en nog eens. De aanvallers vielen op die schoten paarsgewijze. Met kreten van woede zetten zij den aanval door. De schoten der Zwitsers klonken regelmatig en velden een ieder, die den oever nabij kwam. Toch drongen een paar Doessonners, als onder dat vuur doorduikende, door, wierpen zich te water en klemden zich aan de rangkans vast, wanhopige pogingen aanwendende, om de vaartuigen, die zij gegrepen hadden, te doen omkantelen. Nu was het de beurt van de Dajaks om toe te slaan; eenige mandauwhouwen kloofden een paar schedels en deden een paar afgekapte vingeren tot in den schoot van de nedergehurkte vrouwen springen. Een paar gillen, een paar kreten, wat doodsgerochel en het pleit was beslist; de aanvallers plompten in het water en werden dood of zwaar gewond, den krokodillen ten prooi, door den stroomdraad medegevoerd.

Alles was nu stil aan den oever, zoo stil zelfs, dat men bijna niet gelooven kon, dat daar zoo even nog een kamp op leven en dood gevoerd werd. De Zwitsers haastten zich de kolven hunner Remmingtongeweren van munitie te voorzien en een ieder hield zich gereed voor hetgeen nog komen kon.

Daar weerklonken eensklaps opvolgend, vier geweer-

schoten, door angst- en hulpgeschrei gevolgd. Het waren de vier schildwachten, in de boomen gezeten, die nu aangetast werden. Duidelijk zag men eenige gedaanten zich langs de boomstammen naar boven werken. De schildwachten waren dus in groot gevaar en het waren hun koppen, waarop de aanvallers het nu gemunt hadden. Op dat gezicht begaf Harimaoung Boekit zich met zijn Poenans in alle stilte te water en toen zij den oever bereikt hadden, gaven de Europeanen nogmaals vuur, waardoor de vijanden, die het hoogst geklommen waren, doodelijk getroffen, naar beneden tuimelden en de achter hen volgenden in hun val medesleepten. Van de daardoor ontstane verwarring, maakten de Poenans meesterlijk gebruik, om zich met een luid gehuil onder de ontstelde vijanden te werpen en daar de mandauws hun bloedig werk te laten verrichten. Rauwe kreten van vertwijfeling, van angst, van woede, van teleurstelling deden zich gedurende dat kortstondige gevecht met het blanke wapen hooren. Na een zeer korte wijl verschenen gillend en tierend de Poenans weder en hield ieder hunner minstens een bloedigen menschenkop in de hand; er waren er bij die er twee droegen. Een gejuich, dat uit de borst van alle Dajaks, zoowel mannen als vrouwen opsteeg, ontving de overwinnaars. Maar voor dat men hen nog naar eisch had kunnen verwelkomen, lieten zich andermaal alarmkreten hooren en werd door de schildwachten aangeduid, dat thans het gevaar van de rivierzijde dreigde. En inderdaad vertoonden zich bovenstrooms op de soengei een viertal rangkans, zwaar bemand, die pijlsnel voortschoten met het oogmerk, om de vaartuigen onzer reizigers te enteren. Maar weldra klonk ook hun een goed onderhouden geweervuur tegen, eerst door de Dajaks begonnen, en toen dat niet afdoend bleek, om

de aanvallers te doen deinzen, door de Europeanen gevoed, waarbij de repeteergeweren van de Zwitsers andermaal wonderen verrichtten. Met al hun moed vermochten de Doessonners door zoo'n kogelregen niet te dringen. Al spoedig telden zij een groot aantal dooden en gekwetsten en waren zij daardoor tot den terugtocht genoodzaakt. Toen zij hun achterwaartsche beweging begonnen, die tegen den zwaren stroom in niet spoedig ging, verzamelde Johannes de geweerdragende Dajaks en liet hen salvo's geven. Dat waren nu wel geen salvo's van geregelde troepen; zij vergrootten evenwel de vrees der vluchtenden en bespoedigden hun aftocht. De drie andere Europeanen kozen meer kalm hun doelwit, schoten bedaard en zonder overijling en veroorzaakten daardoor bij hun bedrevenheid als schutter dood en verderf in de vijandelijke vaartuigen. Het was voornamelijk de achterste rangkan, die van hun kogels het meeste te lijden had. Schot op schot, dat dreunde, kwetste of doodde een roeier. Eindelijk waren er niet meer genoeg, om den stroom te kunnen breken. Een oogenblik bleef de rangkan onder de wanhopige pogingen der overblijvenden op dezelfde plek, zonder voor of achteruit te kunnen; maar daar werd andermaal een roeier geveld; toen begon het vaartuig te deinzen, eerst langzaam, totdat weer een stervende hand de pagaai liet ontglippen. Toen sprongen de ongedeerd gebleven Doessonners te water, om zich door de vlucht te redden en kwam de rangkan, met al de snelheid afdrijven, die de stroomdraad er aan verleenen kon. Op dat gezicht waren de Poenans niet te weerhouden; in een oogwenk waren zij te water en hadden zij het vaartuig geënterd. In minder tijd dan verteld kan worden, waren al de gekwetsten en dooden, die daarin lagen, onthoofd. De lijken werden in het water geworpen en de

rangkan al zwemmende naar den wal gestuurd, van waar hij langs het struikgewas voortgetrokken, als buit bij de flotille gebracht werd.

Achtentwintig koppen waren buit gemaakt. Het grootste gedeelte der mannen van het reisgezelschap was weldra bezig die koppen van hun vleeschdeelen te ontdoen. Een vreeselijk schouwspel was het voor onze Europeanen, die bezigheid in hun onmiddellijke nabijheid te zien gebeuren. Een oogenblik waren zij als betooverd door dat schouwspel en konden zij er den blik niet van afwenden; zij zagen die koppen van hun haarhuid ontdoen, zij zagen de wangen, neuzen, lippen en ooren afsnijden en daarvan menig stuk in gretige monden verdwijnen; zij zagen de puntige poeai's in hoeken en gaten tusschen de beenderen woelen, de oogen uit hun kassen halen en eindelijk in de schedelholten wroeten om de hersenen uit te halen. Maar toen zij zagen, dat die weeke zachte bloederige massa met gulzigheid verzwolgen werd, toen, hoewel dat gezicht hun niet vreemd meer was, voelden zij zich een onmacht nabij en moesten zij het gelaat afwenden, om zich aan dat schrikkelijk schouwspel te onttrekken. Helaas! zij mochten hun walging niet uiten, zoo als zij die ondervonden; nu reeds werd in hun nabijheid gemompeld en konden zij woorden opvangen aan hun adres, die te verstaan gaven, dat zij „helden met beo's *) harten waren."

De nacht ging verder ongestoord voorbij. Toen de dag aanbrak, stapte de helft der Dajaks en al de Poenans aan wal, onthoofdden de vijanden, gesneuveld of gewond

---

*) Ziet over den Beo de noot in Deel I bladz. 89.

Men beweert, dat de beo sterft, wanneer hij bloed ziet. Van daar die uitdrukking.

bij de verhakking en wierpen de lijken in de rivier. Het aantal buit gemaakte schedels klom nu tot negen en dertig. Bij een verkenning, op beide oevers der soengei ondernomen, kwam men tot de gevolgtrekking, dat de bende, waarvan men daags te voren de sporen ontdekt had, op haar beurt het reisgezelschap bespeurd en bespied en eindelijk een gekombineerden aanval te land en te water beraamd had, die, wanneer hij gelijktijdig ondernomen ware, het grootste gevaar had kunnen opleveren.

Het was nu zaak om goed uit te kijken. Men was in aanraking geweest met den vijand en hoewel geen verliezen geleden waren, leerde de opgedane ondervinding, dat de vijand, waarmee men te doen had, stoutmoedig en ondernemend was. Johannes bepaalde nu, dat de rangkan, waarin hij met zijn makkers gezeten was, de spits zoude uitmaken; dat zij geen deel meer zouden nemen aan het roeien, maar dat zij met Amai Kotong en Dalim scherp zouden uitzien, om met hun wisse schoten onmiddellijk waar het noodig was krachtdadig te kunnen optreden. Harimaoung Boekit met zijn Poenans zou de achterwacht vormen, terwijl bij hem nog eenige geweerdragenden werden ingedeeld, om desnoods alarm- of seinschoten te kunnen doen.

Dat men niet te veel voorzorgsmaatregelen kon treffen, zoude ras ondervonden worden.

Het kon ongeveer 9 uur in den morgen zijn; men had ijverig doorgeroeid en tot nu toe niets van vijanden op de oevers bespeurd, toen Dalim eensklaps een lichten kreet uitstiet en den Europeanen een man wees, die bijna geheel gedekt door een' boomstam, met zijn mandauw bezig was een paar rottantouwen door te hakken.

„Parabah!" riep Dalim met ontzetting.

„Pambeseai goeloengoeloeng!" (hard roeien) beval Amai Kotong, terwijl hij de achteraankomende rangkans waarschuwde.

De man aan den wal had reeds een touw doorgekapt; hij keek aandachtig naar de rangkans en toen hij die genoegzaam genaderd zag, verhief hij den arm, om den tweeden rottan door te slaan. Maar daarbij moest hij zich bloot geven; de borst werd een ondeelbare poos zichtbaar en dat was voor de beide Zwitsers meer dan voldoende, om hun nimmer falende kogels af te zenden. Bijna op dezelfde plek door de beide projectielen getroffen, volvoerde de Doessonner een luchtsprong, terwijl hij zijn wanhopig gezicht ten hemel verhief, en dood nederstortte. Een makker sprong van achter een boom te voorschijn om het voorgenomen werk te verrichten; maar voor dat die twee schreden gedaan had, weerklonken andermaal twee geweerschoten en viel ook deze, in voorhoofd en in borst getroffen, dood neder. Een derde onderging het zelfde lot. Een vierde bewoog zich, als een slang schuifelende, langs den grond; die was niet door de scherpschutters te ontwaren. Daar bereikte hij het touw, dat met een dubbelen slag om een boomstam gewonden was ongeveer op vijf voeten boven den grond. Om dat te bereiken, moest hij zich op de knieën oprichten. Dat deed hij en greep daarbij het touw met de linkerhand, die toen alleen voor de schutters zichtbaar werd. In die houding verhief hij de rechterhand, om den houw op den sterk gespannen rottan toe te brengen, toen andermaal twee schoten weerklonken, die hem de linkervuist verbrijzelden, maar tevens het noodlottig gevolg hadden het touw door te snijden.

„Goeloengoeloeng! pambeseai goeloengoeloeng!!" gilden Amai Kotong en Dalim.

De rangkans schoten vooruit, terwijl zij het schuim

onder hun stevens deden opstuiven. Voor een oogenblik zag men de kruin van een der woudreuzen, een ontzachelijken boom, die zich op den oever der soengei verhief, als beschonken heen en weer waggelen; de rechte stam boog, hernam den rechten stand weer, neigde andermaal, om zich weer terug te buigen en viel toen, eerst langzaam en weifelend, vervolgens allengs versnellend, krakend en met donderend geweld ter neder en overdekte met zijn takken en loof de rivier, die onder dien val wild en woest opspatte en zich als een fijne stofregen van schuim in de lucht verdeelde en de plek als in een nevel hulde. Gelukkig waren de rangkans, toen de boom viel, de gevaarvolle plaats voorbij; alleen de laatste vaartuigen dreigden om te slaan en te zinken door het woeste geweld van het opgezweepte water. Een paar seconden vertraging in de vaart der rangkans of vervroeging in den val des booms, dan ware de flotille vernietigd geweest en niemand der opvarenden ware ontkomen.

Van de vaartuigen had men het kunststuk van schuttersbedrevenheid der Zwitsers kunnen zien. Met benepen harten, had men het verloop, dat in weinige seconden plaats moest hebben, gadegeslagen. Men moest daar ter plaatse voorbij, en wel zoo spoedig mogelijk, dat begreep iedereen. Ware toch de boom vóór in stede van achter de vaartuigen nedergestort, dan zou men een groot oponthoud gehad hebben; want aan een opruiming van dien woudreus, die daar nu in de soengei lag en haar volkomen afsloot, zou niet te denken geweest zijn. Men zou niets anders hebben kunnen doen, dan de rangkans te ontladen en haar dan zoo over den slagboom heenwerken. Dat ware een arbeid geweest van minstens twee dagen, ongerekend nog de ongevallen, die uit de nabijheid des vijands konden geboren worden.

Dankbaarheid was dan ook in ieders oog te lezen voor die mannen, die zoo ter rechter tijd geholpen hadden. En het was met een soort van ontzag, dat evenwel gevoelens van genegenheid niet uitsloot, dat men voortaan opkeek naar hen, die met hun kogels zoo juist wisten te treffen.

„Mille noms de noms!" brulde La Cueille, „daar zijn we mooi door heen gekomen!"

„Dat mag je wel zeggen," lachte Johannes vergenoegd. „Maar opgepast; jullie ziet nu waartoe die duivels in staat zijn. Dat is een van de gewone krijgslisten der Dajaks. Op de boorden der rivier, waarlangs zij de nadering van vijanden verwachten, worden groote boomen, de grootste en zwaarste bij voorkeur, zoodanig onder aan den voet ingekeept, dat, wanneer de rottantouwen, die de kruinen steunen, doorgekapt worden, de woudreuzen in het vaarwater storten moeten. Een zestal mannen houden bij zoo'n boom de wacht. In den regel blijven zij verscholen en van het geheele toestel is gewoonlijk niets te ontwaren. Eenmaal de touwen doorgekapt, maken zich de wachthebbenden uit de voeten, om op een afstand de gevolgen gade te slaan."

„Ik hoorde Dalim „parabah" schreeuwen bij het begin van die pret. Begreept ge dat woord?" vroeg Schlickeisen.

„Dat is de benaming van de krijgslist van het boomen laten vallen."

„Het is mooi uitgedacht, dat moet erkend worden," sprak La Cueille. „Als je zoo'n boom op je bol of op je lendenen krijgt, dan ben je zoo plat als een velletje postpapier. We zullen bliksems goed onze oogen den kost moeten geven."

„Ja, wel zeker, dat zullen we moeten," antwoordde Johannes. „Maar ik heb besloten, om voortaan op iede-

ren oever der rivier een twaalftal mannen te laten marcheeren, die de vaartuigen een vijftig passen vooruit blijven en, hoewel met elkaar in verband blijvende, het geboomte doorzoeken moeten, om zoodoende dergelijke vallen onschadelijk te maken."

„Maar, hoe wil je die vallen onschadelijk maken?"

„Wel, wanneer menschen ontdekt worden, verjaagt men die of schiet ze dood. Men zoekt dan de ingekeepte boomen op, die met hun verwondingen niet moeielijk te ontwaren zijn aan de landzijde. Men houdt dan de wacht bij den val tot al de rangkans voorbijgetrokken zijn, waarna de rottantouwen doorgehakt worden en de boom omvalt. Dat zal het voordeel hebben onze rugzijde te dekken zoowel tegen de Doessonners, die langs de soengei versterking uit hun negorij kunnen krijgen, als tegen een vervolging van den kant der Hollanders, wanneer die ons op 't spoor mochten zijn. Tegen dien maatregel is geen ernstige bedenking te maken. In den regel zijn het slechts weinige mannen, die zoo'n parabah bewaken, en die zullen wel spoedig met geweervuur te verdrijven zijn."

Met spoed, maar toch zoo behoedzaam mogelijk, werd verder getrokken. Een tweetal boomen, die op het vallen stonden, werden nog ontdekt. Maar, zooals Johannes voorzien had, waren een paar schoten voldoende, om de bewakers te verjagen, en al ras was een driedubbele verhakking in de soengei daargesteld, die den toegang van de benedenlanden afsloot.

Zoo werd voortgerukt. Het was twee uur in den namiddag ongeveer, toen men kotta Hamiak in het gezicht kreeg; maar wat daar ontwaard werd, was alles behalve opbeurend. Men was daar verwoed aan het vechten. Boven de toppen der palissadeering, die hier, evenals elders in de Dajaklanden, van afstand tot afstand met ge-

bleekte schedels prijkte, zag men de verdedigers der kotta in uitdagende houding verschijnen en alles, wat hen onder handen kwam, werpen naar het hoofd der aanvallers, die op een paar punten de ompaling trachtten te beklimmen. Op een kleinen afstand zag men twee kanonstukjes, achter een kunstmatig heuveltje van rijshout, die van tijd tot tijd hun kogels op de kotta afzonden. Veel uitwerking van dat vuren was niet te ontwaren, hoewel de aankomenden het volle gezicht op het geteisterde gedeelte hadden; de zware ijzerhouten boomstammen, die de borstwering der kotta uitmaakten, schenen met de kogeltjes te spotten. Het bleek dan ook al ras, dat dat kanonvuur niet zoo zeer tot doel had bres te schieten, dan wel om de bezetting vrees aan te jagen en van dat gedeelte der borstwering te verdrijven. Inderdaad op het midden dier face hadden de Doessonners een hoop droge takkebossen te zaam gebracht, die tegen de palissadeering opgestapeld en toen in brand gestoken. Het scheen dat dit vuur al eenigen tijd gebrand had, hoewel van een beschadiging van de omheining, die gevaarlijk kon worden voor de belegerden, niet veel te bespeuren was.

Onze reizigers waren tot nu toe onder de taluds van de diep ingesneden soengei ongemerkt gebleven en bespiedden den vijand van achter dichte struiken, die langs den oever groeiden. Nadat Johannes den toestand een oogenblik gadegeslagen had, wenkte hij Harimaoung Boekit tot zich, wees hem in de verte een boschje van dicht struikgewas, dat de positie van het gros der aanvallers vrij dicht in den rug naderde en fluisterde hem iets in het oor. Grinnekend verzamelde het Poenanhoofd zijn makkers, stapte met hen aan wal en verdween achter het loof, dat de boorden der soengei voor het oog verborg. Toen Johannes hen niet meer zag, verzamelde hij zijn

lotgenooten, voegde daaraan nog een dertig geweerdragende Dajaks, waaronder ook Dalim, toe, drukte de achterblijvenden onder aanvoering van Amai Kotong goed op het hart de vrouwen en kinderen te bewaken en te beschermen, en trok daarop recht op den hoofdgroep der Doessonners los. Tot nu toe waren de bewegingen onzer reizigers voor dezen verborgen gebleven. Hun strijd met de Siratters had hun geheele opmerkzaamheid tot zich getrokken; ook een zekere zorgeloosheid den inlanders zoo eigen, had hen doen nalaten een waakzaam oog op de soengei te houden. Toen Johannes nu plotseling met zijn troepje uit het struikgewas te voorschijn trad, was de verbazing groot. Zij duurde evenwel kort, want aangemoedigd door het geringe aantal van de naderenden, stoof hun het grootste gedeelte der Doessonsche strijders met een luid lēēeēh lēlēlēlē ouiiit! en de mandauws zwaaiende te gemoet. Zij dachten met hun verpletterende overmacht een gemakkelijke overwinning te behalen op dat troepje hetwelk nog geen vijfendertig man sterk bleek te zijn. Het uitzicht, om zonder veel inspanning die schedels te kunnen buit maken, lachte de helden uitermate toe. Met iedere seconde verminderde de afstand tusschen beide partijen. Johannes wist een voorbeeldelooze tucht onder de zijnen te bewaren. Geen stem verhief zich, geen geluid werd van hun zijde vernomen; het scheelde waarachtig weinig of dat troepje marcheerde in den pas als een sectie afgedrilde rekruten en trok rustig en kalm vooruit. De Doessonners daarentegen naderden gillend en tierend, hortend en stootend, met sprongen of in den looppas. Daar stond eensklaps het troepje van Johannes stil en scheen als aan den grond genageld. Lēēēēh lēlēlēlēlē ouiiiit! brulden de Doessonners en stormden vooruit, in de meening dat hun tegenstanders de schrik om het hart sloeg. De geweren vielen nu evenwel

in den aanslag en een flink uitgevoerd salvo temperde den aanloop aanmerkelijk. Vier der aanvallers lagen op den grond te kermen. Voordat de Doessonsche helden van hun verbazing bekomen waren, hadden de Kapoeassers weer geladen en zonden andermaal hun lood in den dichten drom. Ditmaal vielen zeven vijanden. De Europeanen hadden zich tot nu toe van de deelneming aan het gevecht onthouden en spaarden hun vuur, om de eindbeslissing op het wichtige oogenblik te bevorderen. Nu zich evenwel een soort van razernij van den aanvallenden troep scheen meester gemaakt te hebben en de vijanden steeds voorwaarts stoven, openden ook zij hun vuur en verspilden hun munitiën niet. Ieder schot was raak en het aantal gevallen Doessonners werd al grooter en grooter. Vooral de repeteergeweren in de handen der Zwitsers verrichtten andermaal wonderen. Bij de totale windstilte, die heerschte, was het kleine troepje als in een rookcirkel gehuld, van waaruit bliksemstralen knetterden, die het als met een muur van lood omgaven. Toch rukten de aanvallers, niettegenstaande hun verliezen, al nader en nader. De lansen begonnen zich reeds met de bajonetten te kruisen; reeds hadden Johannes en La Cueille, die geen tijd meer hadden om hun tromp-laders te herladen, de revolverpistolen ter hand genomen. Vloeken en verwenschingen, angstgillen en zegekreten weerklonken allerwege. De Europeanen schoten hun laatste patronen, die in de geweerloopen zaten af, staken woedend de bajonetten in de naakte borstkassen, of grepen de geweren bij den loop, om de kolf als een knods te hanteeren en schedels te verbrijzelen of schouders te ontwrichten. De toestand werd allerhachelijkst. Reeds waren eenige Dajaks onder de slagen der aanvallers gevallen; Schlickeisen had een flinken houw over den linkerarm gekregen, die hem buiten gevecht stelde. Gelukkig

dat La Cueille den tweeden houw met zijn geweer pareerde, den Doessonner de bajonet in den buik stak en nog tijd had zijn revolver uit den gordel te rukken, om een tweeden, die toeschoot, à bout portant te vellen.

Maar daar kwam eensklaps verademing. Harimaoung Boekit verscheen met zijn Poenans in den rug der Doessonners, en wierp zich onverschrokken met den mandauw in de vuist in hun gelederen. Ontzettend was de kamp, die zich nu ontspon. De Doessonners dachten er niet aan zich gewonnen te geven, maar stelden zich wanhopig te weer. Johannes evenwel, van het oogenblik van verademing gebruik makende, verzamelde zijn troepje, deed snel herladen en liet nu salvo op salvo geven. Van een andere zijde deden de verdedigers van kotta Hamiak, na hun brandende palissadeering gebluscht te hebben, een uitval, tastten de legerplaats der Doessonners aan, staken die in brand en vermeesterden de twee kanonstukjes, die hen zoo beangstigd hadden. Toen de vlammen achter hen hoog opdwarrelden, toen de wanhoopskreten van allerwege weerklonken, toen dat geweervuur hen teisterde en bleef teisteren, toen begon de moed der Doessonners te zinken. Nog een salvo, dat Johannes in hun gelederen zond, en waarbij een lange slungel viél, die als hoofd de anderen aanmoedigde, bracht de verwarring ten top en nu was er geen houden meer aan; de geheele bende sloeg op de vlucht. In minder tijd dan noodig is, om het te vertellen, was de geduchte schaar, die kotta Mahiak belegerd had, uit elkander gespat en hadden de strijders een toevlucht in de bosschen gezocht. Maar, daarmede was het gevecht niet ten einde. Een bende van de verdedigers der kotta stormde ook de bosschen in, om den vijand nog zooveel mogelijk schade toe te brengen, maar vooral om gevangenen te maken.

Toen de laatste Doessonners uit het gezicht verdwenen waren, vereenigden zich de strijders van ons reisgezelschap met de bewoners der kotta, terwijl ook de rangkans naderbij kwamen en vrouwen en kinderen aan wal stapten. Een ontzettend tooneel begon al ras. Zoowel de mannen der kotta, als de Dajaks der rangkans en de Poenans van Harimaoung Boekit hielden zich onledig met de gevallen vijanden dood of gewond te onthoofden. Een paar licht gekwetsten werden gespaard; hun zou een vreeselijker lot beschoren zijn. Toen de koppen verzameld waren, herhaalde zich het afzichtelijk tooneel van den vorigen nacht, maar nu op veel grooter schaal. Helaas! de wetten der menschelijkheid werden door die onwetenden en verwaarloosden wel verkracht.

Bij de opruiming der vijandelijke lijken, die eenvoudig in de soengei gesmeten werden, ontdekte men dat vijf Poenans en zes Dajaks van het reisgezelschap gesneuveld waren, terwijl ook de lijken van een drietal Sieratters gevonden werden. Maar wat de meeste droefheid veroorzaakte en al de bewoners der kotta in weeklachten deed uitbarsten, was dat ook Amai Mawong, hoofd van kotta Hamiak bij den uitval, dien hij aangevoerd had, omgekomen was. Hij was steeds een persoonlijke vijand van Tomonggong Soerapatti geweest, die jaren geleden hem een dochter ontstolen had en wien hij op zijn beurt een paar zijner meest geliefde vrouwen ontkaapt had. Krijgs- en sneltochten, invallen over en weer in elkanders gebied, waren daarvan het gevolg geweest en de nu plaats gehad hebbende aanranding van Soerapatti had geen ander uitgangspunt dan zijn haat tegen Amai Mawong, waarbij zich de zucht gepaard had om zich op de Kapoeassche en Kahajansche bevolking voor vroegere nederlagen te wreken.

Het lijk van het geliefde hoofd werd met veel misbaar

binnen de kotta gedragen en daar ten toon gesteld tot dat de begrafenis zoude plaats hebben. De Poenans en de Dajaks van kotta Djankang maakten alle toebereidselen, om de lijken hunner makkers den volgenden morgen te verbranden. Dat is een gewoonte bij sommige stammen, wanneer geen tijd genoegzaam voorhanden is, om de begrafenisplechtigheden te kunnen volvoeren. Men sprak de hoop uit, dat de uitgetrokken Mahiakkers een flink aantal gevangenen zouden maken. Men sloot de gevangen genomen Doessonners in karandahs op en men haalde bij voorbaat nog meerdere kooien te voorschijn, om de verwachte slachtoffers te bergen. De nacht was reeds ingevallen, toen de menschenjagers te huis kwamen. Het was hun gelukt een troep Doessonners te overvallen, die, uitgeput van de vermoeienissen, dien dag ondervonden, neergevallen waren, toen zij zich in veiligheid waanden en in diepen slaap gedompeld lagen. Voor zij zich te weer stellen konden, waren hun handen en voeten gebonden ; zij, die zich te woest aanstelden, ontvingen een zwaren slag op den schedel, die hen bewusteloos deed neerzinken. Mededoogen werd niet gekend. Zoo werden acht menschelijke wezens aangebracht, die onmiddellijk in de boeien in zekerheid gebracht werden. De volgende zon zoude hun vreeselijk uiteinde te aanschouwen geven.

Wienersdorf verbond den arm van zijn gekwetsten makker op het liefderijkst. De wond was wel groot en had nog al bloedverlies veroorzaakt, maar de houw was meer in een schuine richting aangebracht en was niet diep doorgedrongen, zoodat weinig gevaar bestond. Een papje van de fijngewreven bladeren van den boentoek kakoembang werd op de wond gelegd, om de ontsteking te weren. Johannes regelde nu den zekerheidsdienst voor den nacht, die trouwens zoo heel zwaar niet behoefde te

zijn, daar een terugkeer van den vluchtenden vijand wel niet verwacht kon worden, waarna allen zich te rusten legden. Alleen Wienersdorf en La Cueille gingen hun dulcinea's nog eens opzoeken, om heel galant te vernemen, of de ontsteltenis, dien dag ondervonden, eenigszins bedaard was. Och, zulke tooneelen waren haar niet vreemd; de deernen waren vrij opgeruimd en verheugden zich van ganscher harte, dat die gevaren al weer achter den rug waren. Al spoedig zaten de gelieven bij elkander in een druk gesprek gewikkeld en uitten de beide Europeanen, volgens de inspraken van hun hart en de mate hunner ontwikkeling, ruw en ongekunsteld of gevoelvol en beschaafd, maar beiden onverholen, de hoop om toch spoedig zoo'n land van verschrikkingen te kunnen verlaten.

De beide verliefde paren zaten met nog eenige jonge dames in het vertrek, alwaar de meisjes gastvrijheid gevonden hadden. Hamadoe en Wienersdorf zaten innig met elkander te keuvelen en weldra was hun omgeving, ja het geheele heelal voor hun liefdevolle blikken, die elkaar slechts zochten, verdwenen. Het gesprek tusschen Moendoet en La Cueille vlotte zoo niet. Hij had dien dag vele inspanningen doorgestaan, misschien had hij ook wel hier of daar een teugje toeak weten machtig te worden. Hoe het ook zij, hij voelde zich wezenlijk vermoeid en uitgeput. Na een poos met zijn schoone gepraat te hebben, werd hij al loomer en loomer, hij strekte de ledematen gemakkelijk uit op het matje, waarop hij, naast het meisje gehurkt, gezeten had, liet het hoofd op haar schoot rusten en geraakte in dien verdoofden toestand, niet zelden in de keerkringslanden, die geen slapen en geen waken is, waarin het lichaam rust, maar waarbij de geest nog ten halve werkzaam blijft. Liefdevol zat het meisje hem aan te staren, haar

blik bleef op hem geboeid. Zij hield zich stil, om zijn rust niet te storen. Bij een beweging, die de slaapdronkene maakte, en waarbij hij met de hand door de haren woelde, streek zij hem de lokken uit het aangezicht en bracht die met zachte hand op hun plaats. Zij begon er een soort van genoegen in te vinden, de vingers door die zijdeachtige haren te laten gaan, zoo verschillend met de harde haren van haar zelve en van haar stamgenooten. Zacht streelde zij dat hoofd; maar plotseling begonnen haar vingers meer bedrijvigheid te toonen. Zij boog voorover en fluisterde tot een harer vriendinnen :

„Panggoeti.”

Dat woord laat zich zoo gemakkelijk niet vertalen. Pang is een voorzetsel dat „veel” beteekent en „goeti” ; wel.... dat is de „pediculus capitis” der latijnen.

De vriendin schoof naderbij en beide meisjes waren weldra bezig een vreemdsoortige jacht op het hoofd van den Waal te houden. De vingers woelden tusschen de lokken en vervolgden het wild op de haarhuid. Iedere pediculus, die zich liet verrassen, lokte een waas van vergenoegen op het gelaat der schoonen. Het diertje werd op de hand gezet, bewonderd, weer tusschen den duim en voorsten vinger gegrepen en tusschen de lippen van de vriendin gebracht, die het insect tusschen de tanden deed knappen en zich zoo het verhemelte streelde. Die vriendschapsbewijzen geschiedden over en weer en gingen met de gebruikelijke kwinkslagen gepaard. Eindelijk door dat gewiemel op zijn hoofd uit zijn verdooving geraakt, opende de Waal de oogen en zag zich niet onaardig geëncadreerd door de beide lieftallige wezens. Hij glimlachte en trok Moendoet naar zich toe, om haar een kus te ontrooven; maar op dat oogenblik scheen de jacht juist buitengewoon voorspoedig te zijn.

Beide meisjes haalden de hand bedachtzaam uit zijn hoofdhaar terug en brachten die te gelijkertijd aan zijn mond. De Waal, onbekend met wat er omging, opende lachend de lippen en ontving de levende lekkernij op de tong. Toen hij haar gekrieuwel gevoelde, keek hij de meisjes een poos aan, die zijn blik met een argloozen oogopslag beantwoordden. Lang niet gerustgesteld, spoog hij op zijn hand, bekeek wat hij in den mond had gehad en barstte in een wilden vloek uit:

„Des poux! des poux! sacré saloppes! des poux dans ma bouche!"

En meteen gaf hij ieder der meisjes een oorvijg, die klonk als een klok. De deernen begonnen zoo te gillen en te schreeuwen, dat een gedeelte der bewoners van de kotta, in hun nachtrust gestoord, kwam kijken wat er toch gaande was. Er ontstond toen een leven als een oordeel. De meisjes beweerden huilende en snikkende, dat zij den vrijer een beleefdheid hadden bewezen, door hem een lekkernij aan te bieden; de Waal vloekte en raasde, omdat men hem, volgens zijn beweren, onreine dingen in den mond gestopt had. De twist liep al hooger en hooger, tot dat Johannes en Dalim aankwamen en zich lieten inlichten. Nu was de zaak spoedig opgehelderd. Moendoet werd aan het verstand gebracht, dat haar vrijer nog te nieuwbakken Dajak was en dat hij nog maar niet kon vergeten, dat hij Arabier was, en uit een land kwam, waar zulke gerechten niet op prijs worden gesteld. De Waal vernam, dat de versnapering, die hem aangeboden was, een wezenlijke attentie geweest was, die hij met een lompheid beantwoord had.

„Ik laat me villen," mompelde hij, terwijl hij zich nogmaals den mond afveegde, „als ik haar nog een zoen geef."

„En toch zult ge daartoe moeten overgaan," was het

kalme wederwoord van Johannes, „want je hebt een bewijs van toegenegenheid met een onbetamelijkheid beantwoord; daar valt niets aan te doen, die moet je herstellen."

En Moendoet bij een hand grijpende, bracht hij het mokkende meisje bij den Waal, die het lieve gezichtje toch al met een soort van spijt en verlangen aanschouwde. Johannes gaf haar een kleinen duw, zoodat zij in La Cueille's geopende armen terecht kwam. Hij kon haar toch niet op den grond laten vallen. De lippen zochten elkander, een hartelijke zoen weerklonk en de vrede was gesloten. De Waal benutte een oogenblik, dat hij meende ongezien te zijn, om zich nogmaals den mond af te vegen.

XXVIII.

Lijkplechtigheid en lijkverbranding. — Het slachten der krijgsgevangenen. — Een gierenmaaltijd. — Een Doessonsche krijgsgevangene gered. — Berichten van de vijandelijke macht. — Beraadslaging. — Soengei Mantarat. — Over land naar soengei Minjangan. — Gebrek aan water. — De »ngaga's." — »Ramon petak kinan." — Hamadoe dorstig. — Een overval. — Een batonnist.

Den volgenden morgen waren alle kottabewoners, ook de Poenans en Kapoeassers in de weer, om de verdere toebereidselen te treffen en de gesneuvelde makkers, die niet tot de bezetting van kotta Hamiak behoorden, te verbranden. Op het binnenplein der versterking werd een „sanggarang" opgericht, een fraai besneden mast, die zich ongeveer tien M. boven den grond verhief. Op den top van dien mast was een houten vogel met uitgespreide vleugels bevestigd, en onmiddellijk daaronder een aarden pot, waaruit de bodem geslagen was. Onder dien pot was een dwarslat aangebracht, die aan weerszijden van den sanggarang een paar d.M. uitstak en waarover heen elf lansen waaiervormig waren vastgemaakt, even veel als er lijken waren, Amai Mawong en de gevallen Siratters niet meegerekend, voor wie de lijkplechtigheden later zouden plaats hebben. De Dajak gelooft dat de zielen van den sanggarang, van den vogel, den pot en de lansen allen in de lewoe liau (het

zielenverblijf) in een menigte kostbaarheden ten dienste der overledenen veranderd worden.

Omdat de betreurden door 's vijands handen gevallen waren, werd naast den sanggarang een „pantar solangan" opgericht, een driekant bekapte mast, die vijftien M. boven den grond uitstak, waarop een schedel van een der gevallen vijanden geplaatst was. Op ieder der drie vlakken van den mast waren zeven schuinsche inkepingen aangebracht, waarin dunne dwarsstokjes gebonden waren, die ook een paar d.M. uitstaken en waaraan bevallig gekrulde bladeren van den palasboom (een palmsoort) als versierselen waren gehangen.

Vlak voor de masten werd een rij sapoendoe's geplant, die noodlottige palen, waaraan de krijgsgevangenen gebonden moesten worden. En voor het midden dier rij sapoendoe's werd een aardhoop opgeworpen, die een M. hoog, twee breed en vier lang was. Toen die goed aangestampt was, werd daarop de „pamahei" (brandstapel) opgericht, zijnde dit een regelmatige kubus, die van droog brandhout tot twee M. boven het grondvlak van den aardhoop opgetrokken werd. Op het grondvlak zelf en ook nog op andere plaatsen in de zijwanden, werden mandjes, met hars gevuld, tusschen het hout ingewerkt, om het vuur krachtig te voeden.

Toen men daarmede gereed was, verzamelden zich alle aanwezigen in de kotta om den brandstapel en nu werden de lijken der gesneuvelden in hun vollen oorlogstooi daarop gerangschikt. Het hars, in de onderste houtlagen ingewerkt, werd nu op alle zijden van den pamahei in brand gestoken en weldra verhieven zich dikke rookwolken, waartusschen vurige vlammenspitsen lekten. De krijgsgevangenen werden nu uit hun kooien gehaald en aan de sapoendoe's gebonden. Die menschen zagen er ellendig uit, hun haren hingen hun verward

langs de schouders, bij de meesten hing de ewah, het eenige kleedingstuk, dat zij om het lijf hadden, aan flarden om de lendenen. Overigens was hun voorkomen kalm en rustig. Niet uitdagend, maar ook volstrekt niet terneergeslagen. Zoodra zij allen vastgebonden waren, begonnen de Balians hun gezangen en was dat het teeken, om de afzichtelijke plechtigheid te beginnen.

Eenige mannen schaarden zich om den brandstapel en bliezen vergiftigde pijltjes in den opdwarrelenden rook, om de booze geesten te verdrijven. Maar het gros sloeg een grooten kring om de arme slachtoffers. In de hooge boomen rondom zaten een troep antangs, hongerige gieren, die wisten wat ging gebeuren.

Daar trad Amai Kotong vooruit; hij hief zijn lans op en bracht den eersten krijgsgevangene, die gedood zoude worden, een lichte wond in den schouder toe. Op hem volgde Harimaoung Boekit, daarop de Poenans, de Kapoeassers en de Siratters door elkander. Ieder bracht op zijn beurt een steek toe en maakte plaats voor zijn opvolger. Zoodra allen hun beurt gehad hadden, trad de eerste weer voor. Zoo duurde dat lijden meer dan een half uur; want slechts lichte verwondingen werden toegebracht. Het bloed stroomde en vormde op den grond beekjes en plasjes. Van tijd tot tijd daalde een der gieren van zijn verheven standpunt naar beneden, greep met bek en klauw een gelei van geronnen bloed en hernam zijn plaats in den boom, om zich daar naar hartelust te goed te doen. O! de pijn, het lijden had tot nu toe geen smartkreet aan den gemartelde kunnen ontlokken, maar op dat gezicht steeg de angst van den ongelukkige ten top. Zoo voor oogen te hebben, wat het lot van zijn lijk na den dood zal wezen, was een foltering zoo ontzettend wreed en onmenschelijk, dat het alleen in een duivelenbrein kon opkomen, een

krijgsgevangene daaraan te onderwerpen. Machteloos daar aan dien paal gebonden te zijn; niets te kunnen doen, om tegen den onverbiddelijken dood te kampen; toch nog, niettegenstaande alle ondergane ellende en beproeving, niettegenstaande de ondervonden marteling, aan het leven gehecht blijven; maar bij elken lanssteek, bij elken luwen luchtstroom, door de vlucht der nederstrijkende antangs veroorzaakt, die hij gulzig zijn bloed ziet verzwelgen, herinnerd te worden aan het onvermijdelijke, dat was de toestand van den rampzalige, die, hoewel zijn aangezicht slechts angst en vertwijfeling verkondigde, toch geen geluid gaf, dat het hart zijner beulen zou hebben kunnen streelen.

Doch, eindelijk was de marteling ten einde; de ongelukkige zakte in elkander, bezweken aan bloedverlies. De menschelijke aanvallers lieten nu eerst af en begaven zich naar het volgende slachtoffer, wiens marteling nu begon. Het nog lauwe lijk hing letterlijk in zijn banden aan den noodlottigen paal en verstijfde zoo in die houding. Nu streken de antangs er op neer en begon een maaltijd, die alleen in afgrijselijkheid op zijde gestreefd wordt, wanneer menschen zich aan het vleesch hunner natuurgenooten vergasten. Een der oudste gieren, „de roode ngabi" zooals de Dajaks hem noemden, had van zijn privilege gebruik gemaakt en de oogen voor zijn buit uitgekozen. Met krachtigen klauw en scherpgehaakten snavel scheurde hij die uit en vloog daarmede in een naastbijzijnden boom. In een oogwenk was het lichaam onherkenbaar, het vertoonde slechts een afzichtelijke bloederige massa, waarin bek en klauw wroetten, totdat eenige Dajaks toesnelden, de roofvogels verdreven, het lijk van zijn banden ontdeden, het onthoofdden en op den brandstapel plaatsten, om het met de lijken zijner vijanden te verbranden.

Zoo werden dien dag, onder dezelfde martelingen, onder dezelfde ontzettende omstandigheden nog tien menschelijke wezens ter dood gebracht.

De vier Europeanen hadden zich aan dat schouwspel, zoo veel hun mogelijk was, onttrokken. Eerst hadden zij een toevlucht in een hoekje van het binnenplein gezocht, waar zij voor het vreeselijk gezicht gedekt zaten, maar waar de wind hun den schrikkelijken rook van den brandstapel met zijn geuren van gesnerkt vleesch aanbracht. Toen hadden zij aan de andere zijde van het plein onder een afdakje plaats genomen, alwaar zij niet geheel en al het afzichtelijk tooneel ontgaan konden, maar waar zij trachtten zich bezig te houden, met het in orde brengen niet alleen van hun eigene wapenen, maar ook van de geweren door de Dajaks gebruikt, die dat wel noodig hadden. Helaas! de wreedaardige handeling, die plaats had, konden zij niet verhinderen.

Johannes had met veel moeite van de hoofden verkregen, dat een der gekwetste Doessonners, die daags te voren binnengebracht en in een karandah opgesloten waren, het leven geschonken en aan hem Johannes als pandeling afgestaan werd. Het was een jongeling van ten naastebij twintig jaren, die bij een zachtmoedig uiterlijk er toch ferm en vastbesloten uitzag. Hij was slechts licht gewond door een houw over het achterhoofd, die, behalve in de schedelhuid, niet diep ingedrongen was. De hevige pijn had hem evenwel bewusteloos doen neerstorten en het was in dien toestand, dat hij krijgsgevangen gemaakt was. Toen hij tot bewustzijn wederkeerde, was hij in een karandah opgesloten.

Aanvankelijk, nadat hij uit de kooi gehaald was, toonde hij zich schuw en schichtig, een jonge tijgerkat gelijk. Hij kon niet begrijpen, dat iemand belang in zijn lot kon stellen, dat iemand alleen uit medelijden hem het leven

wenschte te redden. Maar, toen die vier mannen, die zich daar zoo afgezonderd hielden, hem vriendelijk toespraken, alles aanwendden, om hem aan het verstand te brengen, dat hij van hen niets te vreezen had; toen hij ondervond dat zij liefderijk en zacht zijn wond betten en verbonden, hun voedsel met hem deelden; toen ontdooide de ijskorst, die dat jeugdige gemoed omgaf, werd hij spraakzaam, ja mededeelzaam, en eindigde met de vragen, die Johannes hem deed, openhartig te beantwoorden.

Voorzeker, om een menschenleven te redden, had deze zich het lot van dien jongeling aangetrokken; maar vooral ook om bekend te worden met den aard en de bedoeling van den krijgstocht van Tomonggong Soerapatti. Na de genegenheid van den gevangene gewonnen te hebben, vernam hij al ras, dat Soerapatti met ongeveer 1200 man uit soengei Lahej opgerukt was, met het doel, om in de eerste plaats zich op Amai Mawong te wreken en vervolgens om de Kapoeas- en Kahajanstreken te vuur en te zwaard af te loopen. Hij had een macht van ongeveer 200 strijders voor kotta Hamiak, onder aanvoering van zijn zoon Goesti Kornel achtergelaten, met opdracht, die sterkte te verwoesten en hem het hoofd zijns vijands te brengen. Met het andere gedeelte was hij voortgetrokken naar Kahajan en was kotta Oepon-Batoe het eerste doel van dien tocht. Daar voerde Tomonggong Toendan bevel en ook deze werd tot de aartsvijanden van het Doessonsche hoofd gerekend. De gevangene verhaalde, dat bij dien hoofdtroep verscheidene strijders met geweren gewapend waren, ook dat die drie of vier kanonstukjes met zich voerden. Die vuurwapenen waren afkomstig van het „banama apoei hai," het groote vuurschip, zooals de Doessonners de veroverde „Onrust" groothartig noemen. Het plan was om, langs de

soengei Sirat voort te stevenen zoover men kon, tot aan Njakatan 1). Daar zou de weg landwaarts ingeslagen worden; men zou de rangkans over de heuvelkling slepen, die de waterscheiding uitmaakt en slechts weinige honderd passen breed is, en haar in de soengei Danampat te water laten. Dat riviertje zoude afgevaren worden, om zoo in de soengei Miri te geraken. Deze laatste rivier zoude men bij nacht afvaren, om voorloopig met de bevolking daar geen verwikkelingen te hebben; want Soerapatti haakte er naar, de kotta van Tomonggong Toendan zoo spoedig mogelijk te bemachtigen.

Dat waren allen belangrijke mededeelingen, die niet verwaarloosd mochten worden. De betoonde mededoogendheid zoude woekerwinsten afwerpen. Toen de avond gevallen was en de meeste mannelijke bewoners der kotta bij elkander gezeten waren, om de koppen der geslachte krijgsgevangenen van hun vleeschdeelen te ontdoen, gordde Johannes den geredden Doessonner een mandauw om het middel, gaf hem een mandje op den rug, waarin voor verscheidene dagen leeftocht geborgen was, bracht hem buiten de versterking, wees hem naar het oosten, gaf hem een handdruk en liet hem vrij. Geen tweede maal liet de Doessonner dat gebaar herhalen; hij greep de hand zijns weldoeners, legde die op zijn hoofd, terwijl hij een oogenblik den nek boog; en trad toen zonder aarzelen of omkijken op het sombere woud toe, waarin hij als een spookgestalte verdween. Een poos tuurde Johannes hem achterna; toen hij hem evenwel onder de schaduwen van het bosch in veiligheid zag, keerde hij zich om, trad de versterking weer binnen

1) Njakatan wordt in de Dajaklanden iedere plaats genoemd, alwaar de reis te water eindigt en waar aan wal gestapt wordt, om haar over land te vervolgen.

en riep Amai Kotong, Harimaoung Boekit en den zoon van Amai Mawong tot zich, om hun het gehoorde mede te deelen en te beraadslagen wat er te doen stond. Die berichten vielen lang niet in den smaak; zij baarden zelfs eenige ontsteltenis. Want de weg, dien de Doessonners genomen hadden, was juist dezelfde, dien Harimaoung Boekit dacht te volgen. Nu moest het reisplan gewijzigd worden. De hoofden wenschten in persoon den Doessonner te ondervragen, wanneer Tomonggong Soerapatti den tocht naar soengei Miri aanvaard had; maar tot hun groote verontwaardiging was de vogel gevlogen.

„Djari gila olo tèh!" (dat mensch is dol) mompelde Harimaoung Boekit op Johannes wijzende.

Maar de bewoners van kotta Hamiak berichtten, dat het gevreesde Doessonsche opperhoofd eerst daags te voren den tocht naar soengei Miri ondernomen had.

„Er valt dus niet aan te denken, den weg te nemen, dien wij volgen wilden," sprak Harimaoung Boekit. „Het lijdt geen twijfel, òf we zouden op de hoofdmacht onzer vijanden stuiten òf op een hunner zijtroepen, die door strooptochten in de levensmiddelen moeten voorzien. En om hen in het open veld aan te tasten, daartoe zijn we veel te zwak."

„Hebt ge dan een anderen uitweg?" vroeg Johannes.

„Er blijven ons maar twee middelen over. Of hier te kotta Mahiak blijven...."

„Loopen we dan geen gevaar ingesloten te worden? Die Doessonners moeten weer naar hun land terug."

„Er zijn zooveel verbindingswegen van de Kahajan naar de Kapoeas en Doesson. In gewone omstandigheden zoude het zelfs niet waarschijnlijk zijn, dat zij hier langs terugkeerden; maar de nederlaag der afdeeling, die zij hier achterlieten om kotta Hamiak te belegeren, zal daar

wel wijziging in brengen. De zucht om weerwraak te nemen, zal Soerapatti herwaarts voeren, wanneer hij te Oepon Batoe geslaagd zal zijn."

„Welnu, dan zal het geen zaak zijn hier te blijven, uitte Johannes als zijn meening. „Er zal nu wel zoo'n groot gevaar niet zijn, dat de kotta genomen zal worden, daar ben ik niet bang voor, maar met de koppigheid en vasthoudendheid van Soerapatti zou het toch aanleiding tot een langdurig beleg geven. Gij zeidet, dat er twee middelen overbleven. Laat hooren het tweede."

„Dat tweede middel," antwoordde Harimaoung Boekit, „is, dat wij de Doessonners trachten vooruit te komen, niet om dadelijk de soengei Miri, maar om de Kahajan te bereiken."

„Is dat mogelijk?"

„Met veel haast en veel inspanning ja. Ziet ge," ging de Poenan voort, terwijl hij de hand naar het westen uitstrekte, „daar ligt soengei Miri; we moeten evenwel dáár heen gaan," en te gelijker tijd wees zijn vinger in zuidwestelijke richting. „We zullen de soengei Sirat volgen tot waar zij soengei Mantarat opneemt, alsdan deze laatste opstevenen tot aan de kotta van denzelfden naam. Daar zullen we aan wal stappen, de rangkans op het droge halen en ze tot aan de soengei Minjangan sleepen. Wij laten ze daar te water, zakken die soengei af en komen dan in de Kahajan."

„Mooi gezegd!" riep Johannes. „Maar eerstens, hoe lang is de afstand van de soengei Mantarat tot de soengei Minjangan?"

„Wanneer een mensch alleen reist en hij baadt in het eerstgenoemd riviertje, dan is zijn hoofdhaar nog niet droog, wanneer hij het tweede bereikt heeft."

„Jawel, jawel," lachte Johannes, „die tijdsberekening ken ik. Dat lange in een wrong opgebonden haar, daar-

enboven beschut door een hoofddoek, droogt niet gauw. Wij zullen maar stellen, dat die eenzame reiziger daartoe vijf of zes uren zal besteden. Hoe is het terrein tusschen de beide soengeis, dat wij door te trekken hebben?"

„Het gaat vrij steil omhoog, maar is toch niet zeer moeielijk. Ik heb dien afstand meermalen afgelegd. Eenmaal op den Boekit Riwoet 1) gekomen, dalen we zachtkens."

„Toch zullen er wel twee dagen mede gemoeid zijn, niet waar, alvorens de rangkans de soengei Minjangan zullen bereikt hebben?"

„Ja, dat zeker; zeer waarschijnlijk is het zelfs, dat we twee nachten in het bosch zullen moeten doorbrengen."

„Dat is minder. Maar hoe lang zal de reis op de soengei Minjangan duren?"

„Ongeveer een halven dag; dan zijn we op de Kahajan."

„Maar dan? Hoe ver zijn we dan nog van Oepon Batoe?"

„Toembang Minjangan ligt op vier „djoeking's" (hoeken, stroombuigingen) van kotta Oepon Batoe; ik reken dat we flink zullen moeten roeien, om dien afstand in één dag af te leggen."

„Maar zullen we Oepon Batoe voor Tomonggong Soerapatti bereiken?"

„Dat is niet zeker. Als we haast maken, misschien wel."

„Maar als we die sterkte reeds belegerd vinden?"

„Naughe!" (het kan mij niet schelen) was het luchthartige antwoord van den Poenan, „dan roep ik de stam-

1) Boekit Riwoet beteekent windberg. Vele heuvels of bergtoppen voeren dien naam. Vooral wanneer zij alleen staan, dus ongedekt den wind vollen toegang verleenen.

men van de boven Kahajan te zamen. En dan zullen we zien, wie baas zal spelen."

„Dan mag er geen uur verloren gaan," was de uitspraak van Johannes. „Morgen ochtend met het krieken van den dag moeten we op weg zijn."

De Poenans en de Kapoeassers waren al gewoon geraakt onder den invloed der Europeanen, om op hun tijd te passen. Toen het dan ook na een rustig doorgebrachten nacht, in het oosten begon te dagen, was reeds alles in rep en roer en staken de rangkans een half uur later van wal. De bewoners van kotta Hamiak zagen de reizigers, die hun zoo bij tijds ter hulp waren gesneld, met leede oogen vertrekken.

De reis tot aan de monding der soengei Mantarat, die men tegen 10 uur des voormiddags bereikte, leverde niets merkwaardigs op. De rangkans stevenden dat riviertje op, hetwelk door zijne geringe diepte, groot verval en vele bochten nog al moeielijkheden opleverde, en bereikten zoo omstreeks 2 uur in den namiddag kotta Mantarat. Daar wist men van den vijand hoegenaamd niets af; als gewoonlijk was daar niemand ontwaard, geen reiziger was zelfs voorbijgetrokken, zoodat de tijdingen, die de reizigers van het beleg van het naburige kotta Hamiak medebrachten veel verwondering, maar ook veel ontsteltenis baarden. De bewoners besloten evenwel dadelijk alles tot een krachtige verdediging klaar te maken. Onwaarschijnlijk was het niet, dat zij een bezoek van een der stroopende benden zouden krijgen.

Dat het daar aan de soengei Mantarat zoo rustig bevonden werd, was wel een bewijs, dat de jeugdige Doessonner in zijn erkentelijkheid aan Johannes de waarheid verklaard had.

Onze reizigers hielden zich nu in de allereerste plaats bezig, om voor iederen rangkan, die medegenomen zoude

worden, een zestal houten rollen te vervaardigen, met welker behulp het vervoer over de waterscheidende heuvels tusschen de Kapoeas en Kahajan niet al te bezwaarlijk zoude gaan. Toen men die rollen bij elkander had, werden de zes stevigste rangkans uitgezocht, gedeeltelijk ontladen, daarna op den wal getrokken en ieder op haar rollen geplaatst. Die vaartuigen werden nu weder geladen en daarin werd ook de inhoud der achterblijvende vaartuigen voor zooveel noodig geborgen. De reizigers beijverden zich vervolgens touwen van rottan of andere slingerplanten te vervaardigen, om tot trekwerktuigen gebezigd te worden. Van de rottankabels en kettings, uit soengei Basarang en Naning medegebracht, zoude geen gebruik gemaakt worden; die werden zorgvuldig bewaard, omdat op de Kahajan en ook op de soengei Miri nog verscheidene kihams te passeeren waren. De avond was al ver gevorderd, toen men met al die toebereidselen gereed kwam, zoodat dan ook een ieder vrij vermoeid onder de hoede van de bewakers der kotta ter ruste ging.

Den volgenden morgen werd met het aanbreken van den dag de moeitevolle reis hervat. De weerbare mannen bedroegen nog slechts 72, waaronder Schlickeisen die, hoewel zijn wond zich gunstig liet aanzien, evenwel aan geen inspanning kon deel nemen. Het was al wel, dat hij zijn geweer droeg en dat hij de verzekering meende te kunnen geven, zijn wapen als het noodig zoude zijn, te kunnen behandelen. Johannes verdeelde het troepje nu in dier voege, dat tien mannen met geweren gewapend de voorhoede uitmaakten, dat daarachter de zes rangkans volgden, ieder door negen paar armen getrokken of gestuwd, waarachter de vrouwen en kinderen kwamen, die ten slotte door acht geweerdragenden beschermd werden.

Aanvankelijk trok de reizende kolonie vrij vlug vooruit. Zoolang het terrein zacht klimmend was, rolden de rangkans goed voort en was niet al te veel inspanning noodig, om hen in beweging te houden. Alleen de plaatsing der rollen onder de vaartuigen vereischte bij het voorttrekken eenige nauwkeurigheid, om tot geene vertraging aanleiding te geven. Maar langzamerhand werden de hellingen steiler, meer scherp en bij gevolg de moeielijkheden grooter. Met de hitte van den dag schenen ook de bezwaren toe te nemen en kwamen er oogenblikken voor, dat het geheele gezelschap bekaf naar den adem stond te snakken. Het pad voerde nu eens over kale heuveltoppen slechts met allang allang begroeid. Op die weggedeelten veroorzaakte het vervoer der rangkans niet bijzonder veel moeite; hoewel het toch een zwaar stuk werk moest heeten, die geladen vaartuigen door dat meterlange gras, waartusschen het pad nauwelijks zichtbaar was, tegen die heuveltoppen op te werken. Maar daar ter plaatse was de hitte onverdraaglijk, dáár blootgesteld aan de volle zonnestralen, was het of men zich tusschen dat groengrijze gras te midden van een oven bevond en rimpelde de onbeschermde huid in den hals, op het aangezicht of op de handen in pijnlijke blaren op. Slingerde het pad door het woud, dan was het daar veel koeler, maar de bezwaren om de rangkans vooruit te krijgen werden daar ontelbaar, schier onoverkomelijk. Hier stuitte men op de hooge en breede wortels van een randoealas, verder zat men verward in de luchtwortels van een wariengien, die met een aantal slingerplanten, deze laatste ruimschoots van doornen voorzien, als een net vormden, waardoor heen slechts met een hakmes in de vuist te breken was. Op andere plaatsen moesten de vaartuigen over omgevallen boomen heen gewerkt worden, die niet om te trekken

waren. Vaak gebeurde het, dat de rangkans ontladen moesten worden, om dan met vereende krachten een voor een naar boven of over het beletsel heen getrokken of gezet te worden, bij welken arbeid de hulp der vrouwen volstrekt niet versmaad werd. Het ergste van alles, waren nog de insecten, waarmede men te kampen had. Hier bij het overheen wringen van een vermolmden boom, waarin handen en voeten als in een slijmerige brij zakten, werden de reizigers met een ontelbare massa snuitkevers en torretjes, welke laatsten bij aanraking den walgelijksten stank verspreidden, zoodanig overdekt en geplaagd, dat zij geen raad wisten, hoe zich van die lastige gasten, die in al de plooien des lichaams een toevlucht zochten, te ontdoen. Elders trapten de zwoegenden in nesten van zwarte mieren, die hen als bij tooverslag overdekten en zich met hun nijptangvormige kaken gevoelig wreekten; of viel hun bij het vellen van een boom, die in den weg stond, een regen van roode mieren in den nek, die hen als met vloeibaar vuur overgoot Iedereen was dan ook dood moe, toen zoo omstreeks drie uur in den namiddag een scherpe hoogte bestegen was, die door haar steilte en rotsachtigheid buitengewoon veel van de krachten onzer reizigers vereischt had. Harimaoung Boekit beweerde dat, wanneer gindsche hoogte bereikt en bestegen was, het zwaarste gedeelte van den weg achter den rug lag. Niemand was echter te bewegen nog een stap voorwaarts te doen; allen haakten naar rust. Er werd dan ook besloten in een boschje, dat de hoogte kroonde, een schuilplaats te zoeken en den nacht daar door te brengen. Een laatste inspanning werd evenwel nog van de afgetobten geëischt, alvorens zij zich ter rust konden leggen. Johannes liet de rangkans in den vorm van een zeshoek rangschikken zoodanig, dat zij een flinke binnenruimte vormden, waarin het ge-

heele reisgezelschap bivouakeeren kon. Bovendien liet hij nog ettelijke jonge boomen omhakken, om langs de facen van die geïmproviseerde borstwering een verhakking daar te stellen, waardoor niet gemakkelijk heen te dringen zoude zijn.

De vrouwen beijverden zich het eten klaar te maken en wel met een spoed, die door de hongerigen nog aangewakkerd werd. Toen zij evenwel de rijst wilden wasschen en koken, ontbrak daartoe wel het voornaamste, namelijk: water. Daaraan had niemand gedacht. Van het oogenblik, dat men de soengei Mantarat verlaten had, was geen beekje, geen spruitje, noch bron ontwaard geworden. In den regel wordt die landreis in een zestal uren zonder bijzondere inspanning afgelegd, waarbij de behoefte aan koken of drinken niet, of niet in die mate gevoeld wordt, om tot medevoering van water te noodzaken. Nu zat men erg in het nauw. Wel stoven ettelijke Dajaks en Poenans de wildernis in en afgaande op hun instinct, vonden zij weldra eenige kelken van den „ngagas", die het helderste water bevatten, en brachten die te huis.

De ngagas is een slingerplant, die tot het geslacht der „nepenthes" behoort en bij een vrij bladerloozen stam een menigte ranken vertoont, waaraan de sierlijkste kelkvormige bekers wiegelen, die gewoonlijk ten halve met water, door de plant zelve afgescheiden, 1) gevuld zijn.

---

1) »*Door de plant zelve afgescheiden*", die woorden nam ik van Prof. P. J. Veth over. Met allen eerbied, dien ik voor de wetenschap koester, meen ik de juistheid dier bewering toch te moeten betwijfelen. De Dajaks beweren, dat het water niets dan regenwater is. Zeker is het, dat de smaak daarmede geheel en al overeenkomt. De bedoelde beker is van een sierlijk dekseltje voorzien, dat zich opent, wanneer het regent, en zich vrij hermetisch sluit, wanneer het droog weder is. Dit deksel

Die vondst werd met gejuich ontvangen; want iedereen had dorst en wenschte zich met een koelen dronk te verkwikken; maar om rijst te koken, daartoe was de aangebrachte hoeveelheid veel te min. Men betreurde nu, dat men geen water in bamboegeledingen medegenomen had, ook dat men verzuimd had, de rijst te kotta Mantarat te koken. Maar, wie der reizigers, die dag in dag uit op het water gezwalkt hadden, had kunnen vermoeden, dat men aan water gebrek kon krijgen? Het geval was er nu eenmaal; men zou wat kalampies, of wat gedroogde visch eten en overigens de buikgordels wat aanhalen, om de reclames van de maag het zwijgen op te leggen. Vergenoegde gezichten werden toen weinig ontwaard. Er is niets, dat meer ontstemt, dan een teleurgestelde eetlust. Vooral de kinderen lieten luidkeels hun aanspraken gelden, zich er niet aan storende, dat die niet bevredigd konden worden.

Dalim, die vroeger mijnwerker te Pengaron en te Kalangan geweest was, en daar nog al ondervinding opgedaan had, nam zijn mandauw en sloop het naastbijzijnde bosch in, een rotsachtigen heuvel tegemoet, die zich in de nabuurschap verhief. Wat zijn doel was, wist hij zich zelven niet te verklaren; het was meer het instinct van het dier, dat hem naar buiten dreef, dan wel het uitzicht om iets bepaalds buit te maken. Na verloop van ruim een uur keerde hij terug en bracht een in bladeren gewikkeld pak mede. Nauwelijks binnengekomen, hurkte hij op den grond, spreidde eenige bladeren uit, opende

---

is zoo gevoelig, dat het voldoende is, wanneer hij gesloten is, er eenige waterdroppels op te sprenkelen, om hem langzaam te zien openen. Ledigt men bij droog weder zulk een kelk, zonder den rank, waaraan hij hangt, af te breken, dan is vier en twintig uren later geen spoor van vocht te ontwaren. Tien van die ngagaskelken zullen ongeveer twee liter water opleveren.

het medebrachte pak, waaruit een grauwzwarte massa te voorschijn kwam, die veel had van pijpaarde. Zoodra Harimaoung Boekit die in het oog kreeg, riep hij zegevierende uit:

„Ramon petak kinan!" (eetbare aarde), en hurkte naast Dalim neer, wiens maal hij begon te deelen. Beiden, onder toevoeging van hun ration visch met wat sahang roebit, die in de wildernis overal groeit, lieten het zich goed smaken. Zij riepen vervolgens de kinderen tot zich, sneden met hun mes voor ieder een flinke schijf af, en stilden zoo den honger en het geschreeuw der lieve kleinen. Zoodra de Poenans hun hoofd zich zoo zagen te goed doen, wisselden zij eenige woorden met Dalim, die hun den heuvel aanwees, waarheen hij getogen was, en stoven derwaarts om weldra terug te keeren en het geheele reisgezelschap van die lekkernij te voorzien.

Niet zonder wantrouwen hadden de twee Zwitsers en de Waal dat kostje aangekeken, maar toen zij ook Johannes zagen toetasten en den noodigen ballast innemen; toen zij vernamen, dat het een soort van aarde was, die gegeten kon worden, en zij door hun magen lastig gevallen werden, begonnen ook zij te proeven. Bepaald lekker was het niet te noemen, maar terugstootend of walglijk ook niet; het was eer smakeloos of zonder bepaalden smaak. Een paar korrels zout en wat spaansche peper hielpen de deglutitie. Veel kon er evenwel niet van gebruikt worden, want het goed lag zwaar in de maag en kon bepaald voor conscientiestopper dienst doen. Na afgeloopen maaltijd zaten de Europeanen bij elkander en praatten over het wonderland, waar zelfs klei tot voedingsmiddel kan dienen. De geleerde Wienersdorf zat nog met een brok in de hand en pedant, alsof hij bezig aan 't doceeren was, sprak hij:

„Ramon petak kinan is een amorfe fijnkorrelige massa,

die tamelijk broos en gemakkelijk tot poeder te wrijven is. Ziet, met het mes is de massa snijdbaar en zichtbaar is op de snede, dat de structuur schieferachtig is, terwijl de snijvlakken een glanzende bruinzwarte kleur vertoonen. Die massa is zonder veel moeite splijtbaar; en ziet, de splijtvlakken zijn mat en grauwzwart van kleur, met hier en daar glanzende punten. De breuk is fijn splinterig. De reuk is zwak bitumineus en het aanvoelen eenigszins vettig. Niet te droge lippen blijven er aan kleven, doordat de stof sterk vocht opzuigt. De smaak...."

„Die hebben wij geproefd, daar is niet veel aan," viel La Cueille den Zwitser in de rede. „Schei voor den duivel uit met dat geratel, het is om zeeziek te worden. Nom d'une pipe! wat zijn die geleerde lui toch vervelend. Vertel ons liever, of wij dat goedje nog lang zullen moeten eten."

„Neen, mijn waardste Waal," lachte Johannes over dien uitval, „je zult er morgen ochtend nog je ontbijt mee moeten doen. Bevalt je dien kost, dan kun je er een voorraad van meenemen; maar ik hoop, dat we morgen om dezen tijd bij de soengei Minjangan gekampeerd zullen wezen en dat de vrouwtjes dan vlijtig aan het rijstkoken zullen zijn."

„Goddank!" pruttelde La Cueille, „verbeeldt je dat we dat kostje nog verscheidene dagen zouden moeten verorberen."

„Je zoudt er niets magerder van worden, dat verzeker ik je. Integendeel zou je er een mooie glanzende huid van krijgen. Men mengt daarom die aarde wel eens in het voedsel der honden of der paarden. Het heeft evenwel een inconvenient."

„En dat is?" vroeg Wienersdorf.

„Toch niet dat je een potten- en pannenfabriek in je buik krijgt?" was de vraag van La Cueille.

„Niet geheel en al," lachte Johannes, „maar toch, om bij eenigszins langdurig gebruik tot het slikken van Zwitsersche pillen te noodzaken."

„Dus aanmoediging van de industrie onzer nationale apothekers," lachten de Zwitsers.

Intusschen spoedde de dag ten einde. De zon begon reeds in het westen den boschrand, die niet ver verwijderd lag, aan te raken, toen Hamadoe Wienersdorf tot zich wenkte. Hij ijlde tot haar in de zoete hoop eenige uren in haar bijzijn te kunnen slijten. Maar daarin had hij zich toch verrekend. Integendeel hem wachtte een corvée, die niet zoo aangenaam dan wel een herdersuurtje zoude zijn en daarenboven ietwat gevoelig in haar gevolgen voor den verliefde zoude worden. De lieftallige maagd leed namelijk erg aan dorst en verzocht haar aanbidder toch te trachten, wat water machtig te worden. Zij had al beproefd, eenige harer landslieden over te halen, ettelijke ngagaskelken te gaan halen; maar vermoeid en afgemat als zij zich voelden, waren zij niet te bewegen zich ook maar uit hun liggende houding op te richten. Wienersdorf praaide La Cueille, die toch ook wel wat voor zijn schoone mocht doen, en beiden haalden ook nog Dalim over, om hen te vergezellen. Het drietal drong de wildernis in, in de richting hun door de Poenans gewezen, om de bevallige kelken, met hun, in deze ömstandigheden zoo onschatbaren inhoud machtig te worden. Ten einde den kring hunner doorzoekingen zoo ruim mogelijk op te vatten, spraken zij af, dat zij niet bij elkander, maar afzonderlijk zouden zoeken, dat zij zich evenwel niet buiten het bereik van elkanders stem zouden begeven en dat om dat doel te bereiken, zij den kreet van den takekak nabootsen en beantwoorden zouden.

Hun edelmoedige pogingen om de dorstigen te laven,

werden met goed gevolg bekroond. Zij hadden geen half uur in het woud gezocht en reeds had ieder hunner een tiental ngagaskelken gevonden. De waternood was evenwel zoo groot in het bivouac, dat zij begrepen, hun vondst niet alleen zeer welkom zoude zijn, maar dat, wanneer de voorraad, dien zij aanbrachten, niet groot was, zij zedelijk geprest zouden worden, om andermaal het bosch in te dringen, ten einde het ontbrekende aan te vullen. Daarom bleven zij nog vergaren en, daar de nepenthesbekers op de plek, die zij bereikt hadden, toevallig overvloedig voorkwamen, waren zij weldra als overladen. Wienersdorf had reeds zijn signaal „taaaak kekākākak" gegeven, waarop door zijn metgezellen geantwoord was; juist wilde hij hun toeroepen, dat het tijd was, om terug te keeren, toen eensklaps iets zwaars, naar den bons te oordeelen, uit den boom, aan wiens voet hij stond, voor hem neerviel. Hij bukte zich, om te zien, wat dat was, en niet zonder verbazing ontwaarde hij daar iets in het hooge gras liggen, dat, ware het niet rood behaard, veel had van een leelijk menschenkind met dikken buik. Het individu, dat daar lag, scheen door den val bedwelmd, althans het bewoog zich niet, was als een bal ineengerold en hield het achterhoofd met beide handen vast, de achterpooten opgetrokken, zóó dat het gezicht tusschen de beide ellebogen en de buik tusschen de knieën uitstaken en goed zichtbaar waren. Er was voor den Zwitser geen twijfel aan, of hetgeen hij daar aan zijn voeten zag, was een aap. Maar van welke soort?

„Het is een groote species," mompelde hij bij zich zelven.

En meteen schoof hij zijn vracht ngagaskelken bij haar ranken op een schouder bij elkander, bukte zich en greep het dier in den nek, om het van nabij te zien

en des noods mede te nemen, toen hij plotseling iets op zijn rug voelde vallen, ongetwijfeld een dier of een mensch, die hem met krachtige vuist bij den strot greep en hem te gelijker tijd een dracht stokslagen toediende, die een meesterhand kenmerkten.

„Himmels kreuz donnerwetter! Schockschwerenoth!" schreeuwde de Zwitser ontsteld, „das ist ja ein Italiener, der so drauf losschlagt."

Hij trachtte zich op te richten, maar dat was zoo gemakkelijk niet. De vracht, die hem op den rug zat, was lang niet licht. Daarbij knelde de hand, die hem bij de keel gegrepen had, als een schroef. Hij weerde zich en poogde ook zijn aanvaller ergens te omvatten, maar dat gelukte niet. Greep hij ook al een arm of poot, dan was hij door de spierkracht van het dier verplicht het los te laten. Inmiddels regende het nog steeds stokslagen en wist de arme Zwitser zich niet te bergen. Eindelijk ademloos en het stikken nabij, begaven hem zijn krachten; hij kon zich niet meer op de been houden, en nog een laatsten kreet uitende:

„Helpt! om Godswil helpt!" gilde hij en stortte ter aarde, terwijl hem het bewustzijn begaf.

Toen hij weer bijkwam, ontwaarde zijn oog het eerst het zorgvolle gelaat van La Cueille, die over hem gebogen, hem het voorhoofd, de slapen en de polsen met den koelen inhoud der ngagas waschte en daarbij angstvallig zijn bewegingen gadesloeg. Zoodra de Waal zijn makker de oogen zag opendoen, slaakte hij een kreet van vreugde:

„Cré nom de noms! tu peux te vanter, de m'avoir fait une jolie peur!" was zijn eerste uitroep. „Mais quelle raclée mon cher! quelle raclée tu as subi!"

Wienersdorf stak hem een hand toe; de Waal greep haar en trok hem overeind. Toen betastte zich de

Zwitser zorgvuldig het geheele lichaam, maar dat onderzoek viel nog al gunstig uit. Wel voelde hij veel pijn, maar de ledematen waren heel. Op een afstand lag een gedaante op den grond, die Dalim bezig was te knevelen en daartoe de ineengestrengelde ranken van de geplukte ngagas gebruikte.

Op het hulpgeschreeuw van Wienersdorf waren de Dajak en de Waal haastig toegesneld. Zoodra zij de twee strijdenden in het oog kregen, riep Dalim met een soort van angst dat enkele woord:

„Kahio!"

Daarop sneed hij in allerijl een stevigen tak af, vervaardigde zich daarvan een knuppel en beduidde La Cueille spoedig ook zoo te doen. Daarop naderde hij snel de vechtenden en begon den tegenstander van Wienersdorf op zijn beurt geducht af te ranselen. Deze, die tot nu toe door de hitte des gevechts de naderenden niet bemerkt had, liet, zoo onzacht daartoe aangespoord, den Zwitser los en sprong zijn nieuwen vijand met den stok in de vuist te gemoet. Lang duurde het gevecht niet, maar toch lang genoeg, om te doen zien dat, met het meest oorspronkelijke wapen in de hand, de mensch niet opgewassen was tegen het dier, dat als een behendig batonnist rondom zijn tegenstander voltigeerde, diens slagen meesterlijk pareerde en daarbij niet naliet die tegenpartij op een roffel te onthalen, die haar hooren en zien deed vergaan. De kansen begonnen voor Dalim zeer hachelijk te staan. Eindelijk gelukte het den Dajak den knuppel zijns tegenstanders te grijpen en stevig vast te houden. Van dat oogenblik maakte La Cueille, die zich tot nu toe niet in het gevecht had kunnen mengen, omdat de bewegingen der strijdenden met zooveel snelheid geschiedden, dat er evenveel kans bestond om den vriend als den vijand te raken, gebruik, om zijn

knuppel met alle kracht fluitende op den schedel van den schermbaas te doen nederkomen. De slag was zoo flink aangebracht, dat het dier met een rauwen kreet in elkander zonk en bewusteloos daar neer lag.

„Kahio!" riep Dalim andermaal, terwijl hij zich de pijnlijk getroffen plekken met de eene hand wreef, en met de andere naar het dier wees.

„Orang oetan!" zeide La Cueille.

„Kahio," was het wederwoord van den Dajak.

„Orang oetan."

„Dia (neen) kahio."

„Dia orang oetan."

Die woordentwist had nog lang kunnen duren; maar daar bewoog Wienersdorf zich lichtelijk kreunende. Ook het dier maakte een beweging en trachtte overeind te krabbelen. Nu wierp zich Dalim op het laatste, deelde het nog een dracht slagen toe, waarna hij het aan armen en voeten bond. Middelerwijl was Wienersdorf onder La Cueille's goede zorgen weldra op de been. Van de door hen gevonden ngagasbekers waren velen te loor gegaan, platgetrapt of leeg geloopen. Alles bij elkander gerekend, waren evenwel nog een twintigtal ongeschonden en met haar kostelijk vocht gevuld. Men zou nu den terugtocht aannemen, maar toen men het nog steeds bewustelooze dier wilde opnemen, om het naar het bivouac te dragen, bespeurde men dat het een wijfjesaap was, terwijl het bleek, dat het diertje, dat voor den strijd aan de voeten des Zwitsers gevallen was, haar jong was. Toen dat bij zijn moeder gebracht was, trachtte het dadelijk te zuigen.

XXIX.

Kahio en orang oetan. — De reis hervat. – De ijzerhoutboom. — Aan de soengei Minjangan. — Stroomafwaarts. – Op de Kahajan. — Legende. – Kotta Dewa. — Aankomst te kotta Oepon Batoe. – Beklimming van den rotswand. — Gevechten. – Een paar mijnen. – Schlickeisen verdwenen.

In het bivouac hadden de medegebrachte gevangenen veel bekijk. Toch was onder die natuurmenschen de stemming zeer medelijdendgezind. Men beklaagde de arme moeder, die zoo in gevangenschap geraakt was, bij de verdediging van haar kind. Want ontwijfelbaar was het voor een ieder, dat de aanval op Wienersdorf slechts ten doel had, haar kind te beschermen, hetwelk uit den boom gevallen was en dat zij bedreigd achtte.

„Kahio !" had ook Harimaoung Boekit en de andere Dajaks geroepen, toen zij de dieren zagen. La Cueille sloeg wanhopige blikken om zich heen. Waren dat dan geen orang oetan's? Volgens hem was er niets erger dan de eigenzinnigheid der menschen, als zij zich iets in het hoofd gehaald hebben. Hij vernam evenwel dat kahio de Dajaksche naam van het dier was.

„Dus is het toch een orang oetan, niet waar?" hervatte hij met vuur.

„Juist, net zoo goed als een orang oetan een kahio is. Kahio is de naam van het dier in zijn vaderland. Daar kent niemand dien naam van orang oetan, die boschmensch beteekent, en door de Europeesche geleerden, in

hun dwaze zucht, om nimmer vrede met de inheemsche benamingen te hebben, is uitgedacht."

Den volgenden morgen trachtte Wienersdorf door tusschenkomst van Hamadoe, een flinken brok arengsuiker machtig te worden. Toen hij dien had, bracht hij het dier met zijn jong buiten het bivouac, stopte hem de suiker in de hand en sneed zijn banden door. De kahio, zich vrij gevoelende, uitte een gegrom van tevredenheid, rekte armen en beenen, richtte zich overeind, greep toen het jong, dat die teedere moeder aan haar borst klemde, vloog op een boom toe en had daarvan in een oogwenk de onderste takken bereikt. Op een dezer gezeten, keek het dankbare dier den Zwitser nog eens aan, murmelde iets met de lippen, waarbij het als alle quadrumanen de wenkbrauwen op en neer bewoog en afschuwelijke gezichten trok, en was weldra in den dichten loofwand verdwenen.

Alle reisgenooten gaven hun bijval te kennen, dat Wienersdorf die moeder met haar kind in vrijheid had gesteld. Hij moest evenwel erkennen, dat die moeder hem ter dege afgeranseld had. Alleen bij de gedachte wreef hij zich nogmaals armen en beenen en bracht hij de hand aan de keel, alwaar hij die klemschroef nog meende te voelen.

Met het rijzen der zon ving ook weer de inspanningsvolle arbeid aan. Het kostte nog veel moeite en veel zweet om de rangkans over den zadelrug, die den Boekit Riwoet met de aangrenzende heuvelreeksen verbond, te voeren. Toen men ze evenwel daar bovenop had, werd wat uitgeblazen, waarna de reis weer vol moed hervat werd. Het ging nu veel gemakkelijker en derhalve ook veel sneller. Eensdeels waren de hellingen naar het westen minder steil, zelfs zacht te noemen; anderdeels leverde het terrein, ook door den aard zijner plantenbe-

kleeding minder bezwaren op. Kort nadat de afdaling begonnen was, leidde het pad door ijzerhoutbosschen, en leverden die betrekkelijk zeer weinig beletselen op. De ijzerhoutboom, bij de Dajaks „tabaliën" genaamd, heeft veel overeenkomst met den djattiboom (Tectonia grandis). Dezelfde vorm, dezelfde stam, dezelfde spreiding van takken, nagenoeg hetzelfde ruwe blad; ontwijfelbaar zullen de geleerden de beide boomen tot dezelfde familie rekenen. Met den teakboom, heeft ook de tabaliën de geaardheid gemeen, om uitmuntend in gezelschap van soortgenooten te tieren en daarbij struikgewas, slinger- en parasietplanten onmeedoogend te verstikken. Hij duldt niets dan een mager spichtig gras in zijn nabijheid, dat nog veelal in den drogen tijd in brand geraakt. De bodem rondom is dan ook zoo zuiver, als in een oorspronkelijk bosch niet te verwachten zoude zijn. Het gevolg van dien toestand was, dat onze reizigers reeds vroeg in den namiddag aan de boorden van de soengei Minjangan aankwamen. Het eerste, dat het reisgezelschap deed, was een verfrisschend bad te nemen in de heldere wateren van die soengei. Mannen, vrouwen en kinderen dartelden een poos met wellust, alsof in de wereld niets anders te doen ware. Daarna gingen de vrouwen lustig aan het koken en met te meer ijver, daar allen en ook zij honger hadden.

De mannen ontlaadden de rangkans voor zooveel noodig, om ze zonder bezwaar te water te kunnen brengen. Zij keken daarbij de vaartuigen goed na, herstelden waar door dat vervoer schade aangebracht was, en weldra lag de flottille te dobberen en gereed haar lading weer te ontvangen. De dag was evenwel te ver gevorderd, om nu nog de reis te kunnen vervolgen. Bij donker weer zouden de gevaren op de snelstroomende rivier te groot zijn, om die te mogen trotseeren. Van de weinige uren,

die het daglicht nog gunde, gebruik makende, trokken eenige jagers uit, eensdeels op verkenning der omstreken, ook om te trachten eenig wild machtig te worden. Zij keerden terug met het bericht, dat de omtrek behoorlijk veilig was en brachten daarenboven een prachtig hert mede, dat zij in de nabijheid geschoten hadden. Dat was inderdaad een belangrijke aanwinst voor de keuken.

Na alles zoo gereed gemaakt en verzorgd te hebben, kon het reisgezelschap onder de hoede der schildwachten een welverdiende rust genieten en was den volgenden morgen bij het eerste dagen gereed, om de reis te vervolgen. Het ging nu stroomaf, en pijlsnel schoten de rangkans vooruit. Het was alsof tusschen die zes vaartuigen een wedren gehouden werd, met zoo'n geestdrift werd voortgeroeid. Vooral bij het afvaren van kihams vlogen de reizigers de oevers met duizelingwekkende vaart voorbij. Behalve den verbazend snellen stroom, dien de soengei daar verkreeg, zetten zij, die de stuurpagaai in handen hielden, de roeiers tot de uiterste krachtsinspanning aan, omdat zij alsdan in die schuimende en kokende wateren te beter stuur over hun vaartuigen konden houden. Onder een luid gegil schoot de eene rangkan voor, de andere na zoo'n waterval af, waarbij de Europeanen zich het hart vasthielden. Het bewustzijn, dat bij die pijlsnelle vaart de geringste aanraking met de rotsen, die zich allerwege verhieven en waartusschen het water zich wrong, de vernieling van het vaartuig en het verongelukken van al de opvarenden, ten gevolge kon hebben, deed hen ijzen. Maar de stuurbeseai's waren in goede handen, de roeiers luisterden stipt naar de wenken van de stuurlieden, zoodat de vaartuigen dan ook behouden de Kahajan rivier bereikten.

Het was toen omstreeks middag. Onmiddellijk werd naar het noorden gewend en stevenden de rangkans dien prachtigen stroom op. Harimaoung Boekit wees den Europeanen achter hen op een hooge rots, die zich loodrecht uit het midden van het rivierbed scheen te verheffen. Hij verhaalde hun, dat daar ter plaatse een gevaarlijke draaikolk bestond, „Labeho Tampang'' genaamd, die tengevolge van een doorbraak gevormd werd van den Boekit Taroilokong, welke als een reusachtige slagboom de rivier in de voortijden afsloot. De stroom schoot daar een wijl tusschen loodrechte rotswanden van leisteen en dioriet voort, terwijl de verbrijzelde massa der doorbraak in den vorm van klippen en rotsen het rivierbed tot een der gevaarlijkste passages maakte. De Poenan verhaalde vervolgens dat eens, lange jaren geleden, de oeverbewoners van de soengei Lepang, een zijrivier van de soengei Roengan, op haar beurt een zijrivier van de Kahajan, bij het goudwasschen in de bedding der soengei groote gedegen stukken van dat edel metaal vonden en eindelijk op een vervaarlijk groote goudmassa stuitten, die, toen zij haar van de zandlaag ontbloot hadden, welke haar bedekte, de gedaante van een groot volwassen hert met breedvertakt gewei vertoonde. De vinders stortten zich op dien schat, om hem te bemachtigen, maar alvorens zij het grijpen konden, sprong het vlugge dier overeind en spoedde het woud in. Terzelfder stond zagen een paar reizigers, die bij Labeho Tampang de Kahajan afzakten, een gouden hert op de rotskruinen verschijnen en in den kolk springen, om een toevlucht te zoeken in een grot of uitholling, die onder den waterspiegel in die rots zoude bestaan. Dat was, vulde Harimaoung Boekit zijn verhaal aan, de „sarok boelau hai" (de groote ziel van het goud), die haar toevlucht in deze streken genomen heeft en de oorzaak

is, dat van dat oogenblik hier zooveel en zulk goed goud gevonden wordt.

IJverig werd intusschen voortgeroeid. Het was omstreeks drie uur in den namiddag, toen de reizigers kotta Dewa bereikten. Hier stapten Amai Kotong en Harimaoung Boekit aan wal om poolshoogte te nemen. Zij vonden hier reeds alles in rep en roer, want er waren berichten ontvangen van den inval van Tomonggong Soerapatti. Het hoofd dier kotta, Amai Raden genaamd, was afwezig; hij was naar de velden geijld, om zijn pandelingen te verzamelen en binnen de versterking te brengen. Het gezag werd intusschen uitgeoefend door zijn echtgenoote Njahi Balau. Dat was een vrouw van ongeveer veertig jaar oud, krachtig van lichaamsbouw en met een ware heldenziel bedeeld. Meermalen had zij bij vijandelijke aanrandingen, de mannen, waaronder ook haar ega, die vluchten wilden, met den mandauw in de vuist tot staan gebracht en tegen de vijanden aangevoerd. Onze reizigers vonden haar bezig met de voorbereidselen tot een krachtige verdediging. Zij had reeds zendelingen uitgezonden, om de naburige soengeibewoners, die onder kotta Dewa stonden, tot den strijd op te roepen. Van de Doessonners had zij in zoover tijdingen, dat zij wist mede te deelen, dat die in soengei Miri door de bevolking ontdekt en aangetast waren geworden, waardoor zij in de noodzakelijkheid waren gekomen, om het beleg voor kotta Ohas te slaan.

Op die tijding was Harimaoung Boekit natuurlijk niet meer te houden. Hij vloog, na in weinige woorden met Njahi Balau afgesproken te hebben, dat zij met de meesten harer weerbare mannen volgen zoude, zijn rangkan in en voort ging het verder de Kahajan op. Het was evenwel een lang traject, dat onze reizigers nog af te leggen hadden. Zij hadden volop tijd, om op

te merken dat, sedert zij de soengei Minjangan verlaten hadden, het landschap geheel en al van karakter veranderd was, dat, waar langs die soengei en ook langs de Kapoeas slechts oorspronkelijk woud de oevers omzoomde en op een volslagen ontvolking duidde, hier ontgonnen boschperceelen allerwege het oog boeiden en geheele velden met rijst, katjang, katella pohon, djagoong enz. beplant, ontwaard werden. Er werden zelfs geheele uitgestrektheden waargenomen, die uitsluitend en regelmatig met klapperboomen of met sagopalmen beplant waren. De grenzen van het maagdelijk bosch waren op sommige punten zoover het oog reikte teruggedrongen, en stroomde de schoone rivier, kalm en zacht kabbelend, zich tusschen zacht golvende heuvels kronkelende, te midden van een schilderachtig landschap, dat allerwege tooneelen van de zegeningen van den landbouw aanbood. De streek was ook goed bevolkt, want bijna ontelbaar waren de kotta's te noemen, die zich op de beide oevers van den fraaien stroom verhieven. Evenwel die kotta's duidden op zich zelven reeds aan, dat de bewoners een stevige insluiting voor hun veiligheid noodig achtten; de schedels, die ook hier overal op de palissadepunten prijkten, bewezen nog krachtiger, dat het bebouwde landschap slechts een schijnbeeld van meerdere beschaving verleende; want het koppensnellen behoorde ook tot de gewoonten van de bevolking van Kahajan en deze stond dus even laag op de maatschappelijke ladder als iedere andere stam in de binnenlanden van Borneo.

De reis werd onverpoosd voortgezet. De stroom stelde weinig of geen beletselen in den weg. De helling van dit riviervak was zeer gering en derhalve de kracht van het afstroomend water zwak. Toen de nacht inviel drong Harimaoung Boekit er op aan, dat de reis zou worden voortgezet, waartegen te minder bedenkingen waren in te

brengen, dewijl bij het gevaarlooze van een nachtelijken tocht op den breeden zachtvlietenden stroom, ook nog de maan in rekening te brengen was, die met haar zacht licht, den nacht bijna in dag herschiep. Alle reisgenooten juichten dan ook het voorstel toe, en met onvermoeide kracht kliefden de beseai's de wateren.

Bij het doorkomen van het eerste morgenrood ontwaarden de reizigers, dat het terrein, hetwelk na het ondergaan van de maan, gedurende enkele uren aan hun waarneming onttrokken was geweest, langzamerhand van karakter was veranderd. De heuvelen, die zich langs de oevers verhieven, waren hooger, steiler, woester van vorm geworden. Op sommige plaatsen naderden zij den stroom zoodanig, dat die niet dan met geweld zich een doortocht had kunnen banen. Steil omhoogstijgende rotswanden en afgebrokkelde oevers volgden elkander nu weer op, terwijl ook de rivieroppervlakte de liefelijke kalmte, die daags te voren onze reizigers zoo boeide, verloren had. Integendeel, dwarlkolken, stroomversnellingen, watervallen en schuimende golvingen waren weer aan de orde en baarden den roeiers veel inspanning.

Het was zoo omstreeks acht uur, toen de reizigers in de verte aan den linkeroever een kolossale rots met zacht afgeronden top, als loodrecht uit het bed der rivier zagen verrijzen. Dat was Oepon Batoe 1), het doel van de reis voor heden, de rots waarop de kotta van Tomonggong Toendan gelegen was. Met inspanning van alle krachten vorderden de rangkans slechts langzaam in de witschuimende golven, welke die loodrechte rotswanden

---

1) Dr. Schwaner schrijft »Pohon Batoe" (steenboom). Dat is blijkbaar een vergissing. Het woord pohon is in die streken niet bekend. Ook heeft die rots volstrekt den vorm niet van een boom. De benaming is Oepon Batoe en beteekent: Oorsprong van steen.

van ongeveer 400 voeten hoog, aan twee zijden, het zuiden en het westen, omgaven. Toen men eindelijk de westzijde iets te boven was, scheen de Oepon Batoe eenigszins terug te wijken als om plaats te maken voor een kleinere rots, die op haar beurt uit den vloed scheen op te rijzen. Die rots van een driekante gedaante, heette Batoe Soeli 1). Harimaoung Boekit verhaalde, dat vroeger die driekante steen dwars in het rivierbed lag en de gemeenschap geheel en al verbrak. Toen treurden de visschen en krokodillen en beklaagden zich er over bij Mahatara dat zij geen verkeer konden hebben met hun vrienden aan de andere zijde van den slagboom.

Sangiang Sangoeman kreeg bevel het beletsel uit den weg te ruimen, hetgeen hij volvoerde, door het gevaarte met machtige hand op te tillen en op den oever overeind te zetten.

In de ruimte, tusschen den Oepon Batoe en den Batoe Soeli, was als een kom in den oever met een wit zandig strand, waarop een tomoi gebouwd was en waar de vaartuigen konden aanleggen. Bij het landen ontwaarden de reizigers drie vrij groote rangkans aan de aanlegplaats vastgemaakt, waarvan de bewakers bij het zien van de naderende vaartuigen op de vlucht sloegen.

„Olo Doesson! olo Doesson!" (menschen van Doesson, Doessonners) was de kreet, die ons reisgezelschap slaakte en niet weinig verwarring vooral onder de vrouwen en kinderen veroorzaakte. Harimaoung Boekit riep hun evenwel eenige woorden toe, waarop de rangkans elkander naderden. Uit twee daarvan stapten de vrouwen en kinderen haastiglijk in de anderen over en werden door een gelijk aantal mannen vervangen. Daarop schoten de

1) Het woord Soeli is een verbastering van njoeli en beteekent: steil omhoogstaande. Alzoo Batoe Soeli — steil omhoogstaande steen. De nj en s klanken worden door de Dajaks dikwijls verward.

vier rangkans met de vrouwen, die ook de pagaai konden hanteeren, naar den rechteroever over en lieten zich verder de rivier tot beneden Oepon Batoe afzakken. De twee andere vaartuigen met geweerdragenden, waaronder ook onze Europeanen, bemand, legden bij den tomoi aan. Geen sterveling was daar echter te ontwaren. Voorzichtig werd het kleine gebouw doorzocht, maar niets daarin gevonden. Behoedzaam stegen de vijftig dapperen voorwaarts het pad op, dat steil tegen een hoogen leemheuvel opslingerde, zich nu eens als hollen weg voordeed, om een oogenblik later over den nok van een zadelrug te voeren. Eindelijk kregen zij den kalen wand van de rots in het gezicht, waarop de kotta lag, en zagen daar, op ongeveer een vijftig pas voor zich, een zestigtal Doessonners bij elkander gegroepeerd, die de aankomenden onder het zwaaien hunner mandauws met uitdagende kreten en met scheldnamen en verwenschingen begroetten. Tegen die rots waren boomstammen geplaatst of gehangen, van inkervingen voorzien, waarlangs een twintigtal menschelijke wezens zich naar boven heschen om den bovenrand van den wand te bereiken. Zoodra Johannes, die het opperbevel weer aanvaard had, dien troep zag, liet hij halt maken en een rottenvuur openen, d. w. z., dat, zonder zich om iets te bekreunen, een ieder op dat menschelijke kluwen mocht schieten, zooals hij goed vond, hetgeen de beste waarborgen tot goed raken gaf. De twee Zwitsers volgden hun oude tactiek, zij bespaarden zorgvuldig hun munitie voor ernstiger oogenblikken. La Cueille en Johannes openden hun vuur op de klouteraars, waarbij zij bij voorkeur hen tot doelwit kozen, die reeds het hoogst geklommen waren. De uitwerking daarvan was verrassend. Zij die vielen, sleepten de achter hen komenden in hun val mede. De daardoor ontstane verwarring werd nog vergroot, toen die

twee schutters ook nog hun nimmer falende kogels te midden der saamgedrongen Doessonners begonnen te zenden, waartusschen zij meer effect maakten dan al het geraasvolle schieten der Dajaks. Al spoedig bedekte een menigte dooden en gewonden den grond en hun aantal vermeerderde ieder oogenblik. Toen het eerste oogenblik van verrassing voorbij was, traden de koenste der Doessonners vooruit, met het doel zich op hun aanvallers te werpen, maar het geweervuur, dat hun onafgebroken tegenknetterde, velde een ieder, die poogde voorwaarts te treden. Nogmaals wierpen zij zich in hun wanhoop vooruit; zelfs gelukte het eenigen hunner tot tegen de bajonetten, tot er onder zelfs, door te breken, maar in dezen hachelijken stond brachten ook nu de Zwitsers met hun repeteergeweren de beslissing aan. Door hun juiste en spoedig op elkander volgende schoten scheidden zij die voorvechters van den hoofdtroep af, die, trots hun heldhaftigheid, onondersteund als zij bleven, ellendig afgemaakt werden. Nu beving een radelooze angst de overgebleven Doessonners. Onberaden van ontzetting en als blind stormden zij een pad af, dat zijwaarts van hun aanvallers door een kloof naar de rivier scheen te leiden, maar naar den rand eener rots voerde, die als onderdeel van de hoofdsteenmassa zich boven den stroom verhief. Een oogenblik kwamen hier de vluchtelingen tot staan, maar toen het geweervuur met alle woede achter hen andermaal kraakte; toen in hun doodsangst stortten zij zich hals over kop in de golven en trachtten al zwemmende de overzijde te bereiken. Velen hunner verdronken; de anderen werden later opgespoord en als wilde dieren gejaagd.

Na dit drama wilden de Poenans en de Kapoeassers de gevallen Doessonners, zoo gekwetsten als dooden, ont-

hoofden, toen eensklaps boven op de rots een vreeselijk geschreeuw en gegil ontstond, dat de aandacht onmiddellijk afleidde. Hoewel niets te bespeuren was, verzekerde Harimaoung Boekit, dat het hem nu duidelijk was, wat daar boven gebeurde. Volgens hem ondernamen op dit oogenblik de Doessonners met hun geheele macht aan de oostzijde den hoofdaanval; maar hadden, om den vijand tot versnippering van krachten te noodzaken, een beklautering van de rots aan de noordzijde beraamd, die slechts door een betrekkelijk klein aantal stoutmoedigen onbemerkt zoude moeten volvoerd zijn. Die stoute beklimming zoude voorzeker gelukt zijn, wanneer het toeval onze avonturiers niet daar ter plaatse gebracht had.

Johannes deelde, zoodra hij die waarschijnlijkheid uit den mond van Harimaoung Boekit vernomen had, eenige bevelen uit en, zelf het voorbeeld gevende, wierp hij het geweer bij den riem over den rug en begon de bestijging langs de ingekerfde boomstammen, die alleen aan deze zijde toegang tot den bovenrand der rots verleenden. Met een daverend hoera volgden hem de Kapoeassers en de Poenans en in het volgende oogenblik hing daar een menschentros hoog boven den afgrond tusschen hemel en aarde. Na een moeitevolle beklimming van ruim een half uur, waren de stoutmoedige klauteraars allen boven, behalve Schlickeisen, — wiens wond zulk een inspanning niet gedoogde en die zijn Remmingtongeweer met dat van La Cueille geruild had, — en nog een viertal Dajaks, die in het kortstondig gevecht van man tegen man nog al belangrijk gewond waren. Deze zochten een toevlucht in de rangkans en wachtten daar met den vinger aan den trekker, den uitslag der beklimming af.

Zoodra Johannes boven was, beijverde hij zich, hoe aamechtig ook, zijn makkers in rij en gelid te scharen

en hun vooral bedaardheid in te spreken. De houten borstwering van de kotta was aan deze zijde, alwaar een aanval moeielijk kon verwacht worden, niet hoog. Toen hij zijn troepje wat bekomen en overigens kalm en bedaard genoeg zag, om zijn bevelen te kunnen opvolgen, klom hij met Harimaoung Boekit de palissadeering over, om een kijkje in de kotta te nemen en naar omstandigheden te kunnen handelen. Wat hij daar zag, vereischte al dadelijk in hooge mate zijn aandacht. Op de oostzijde der versterking werd verwoed gestreden. Met de vertwijfeling der wanhoop verdedigde zich de bezetting tegen de overmachtige Doessonners en was het daaraan alleen te wijten, dat hij met den Poenan onbemerkt had kunnen binnendringen. Met een oogopslag overzag hij het kritieke van den toestand. Geen schot werd hier gehoord; alles geschiedde met het blanke wapen. Op een paar punten hadden de aanvallers de borstwering reeds beklommen en vasten voet op het banket verkregen. De meest wanhopige pogingen, om hen van daar te verdrijven, gelukten niet. Met ieder oogenblik groeide het aantal der binnengedrongenen aan, weldra zouden zij zich sterk gevoelen om weer aanvallend te werk te gaan en zich in de binnenruimte der kotta te werpen. Het pleit zou dan bij de groote overmacht der Doessonners spoedig beslist zijn. IJlings spoedde Johannes terug, om zijn makkers te wenken, terwijl het Poenanhoofd voorwaarts drong, om er op in te hakken; maar voornamelijk om de bezetting toe te roepen, dat hulp nabij was. Plotseling knalde een schot, en een Doessonner, die juist zijn eene been over de palissadeering bracht, om naar binnen te springen, stortte gillend en doodelijk getroffen achterover naar buiten. Een tweede, een derde ondergingen hetzelfde lot. Als onwrikbare uitvoerders van het noodlot schoten de Euro-

peanen ieder Doessonner neder, wiens hoofd zich boven de palissadeering vertoonde. Middelerwijl hadden de overige Kapoeassers de bezetting gewenkt om ruïmte te maken en weldra klonk een onafgebroken geweervuur het kleine troepje, dat daar nog in verdedigende houding op den walgang stond, schrikkelijk als de titih, als de doodsklok, in de ooren. Eenigen dier stoute aanvallers werden getroffen, dat veroorzaakte verwarring, en daarvan maakten de belegerden meesterlijk gebruik, om op die indringers te vallen en tot den laatsten man af te maken. Dat gaf lucht. Onze redders in nood klommen nu ras op het banket, vuurden zoo vlug zij konden in den dichten drom, die aan den voet der palissadeering krioelde, vuurden nogmaals en nogmaals, en toen zich aan dat vuur nog een flankaanval paarde, die de belegerden in dat oogenblik ondernamen, toen stoven de aanvallers uiteen en vluchtten Soerapatti's scharen den heuvel af, om zich aan den voet daarvan weer te verzamelen.

Voor de belegerden ontstond nu eenige verademing, waarvan de drie Europeanen gebruik maakten om den toestand te overzien. Kotta Oepon Batoe kon sterk, tegenover een inlandschen vijand, zeer sterk genoemd worden. Langs twee zijden was zij bij voldoende waakzaamheid volkomen onaantastbaar. Daar steeg de rots, zooals wij gezien hebben loodrecht uit het water omhoog. Een genaakbaar punt bestond alleen daar, waarlangs onze reizigers binnengedrongen waren, maar waar ook twee verdedigers, desnoods een, voldoende waren, om een beklimming onmogelijk te maken. Aan de andere zijden was de heuvel ook wel zeer steil te noemen maar daar was een bestijging uitvoerbaar. Aan die kanten vooral was de palissadeering in vrij goeden staat. Het plateau, waarop de kotta zich verhief, was in zijne

natuurlijke gesteldheid door een soort van aardspleet in twee deelen gescheiden. In die spleet welde een kristalheldere bron op, die zoo overvloedig water gaf, dat een beekje ruischend en murmelend langs die soort van hollen weg naar beneden schuimde. Overigens was het geheele plateau met groote rotsblokken als bezaaid. Twee daarvan trokken in hooge mate de opmerkzaamheid van La Cueille tot zich. Het waren twee verbazend groote tafelsteenen 1) plat maar toch zeer dik, die op een afstand van slechts weinige ellen van elkander, elk op een veel kleineren maar bolvormigen steen rustten, evenwel zoodanig in hun zwaartepunt geschraagd werden, dat een eenigszins krachtige drukking met de hand voldoende was die kolossale steenmassa's in een wiegelende beweging te brengen. Dat vond de Waal aardig, hij drukte, hij drukte nog eens en nog eens en scheen zich maar geen rekenschap van de beweeglijkheid dier gevaarten te kunnen geven. Hij bukte en zag dat beide steenen ongeveer drie voet boven den grond verheven waren; wijders merkte hij op, dat zij buiten de borstweringenceinte stonden, onmiddellijk aan den rand van het plateau boven de helling van den bovenbedoelden hollen weg. Hij boog zich over den rand, maar zag niets dan een dicht begroeide trechtervormige schacht, op welker bodem het beekje ruischte. Plotseling kreeg hij een inval; hij riep Johannes tot zich, fluisterde dien eenige woorden in, waarop beiden aan het werk togen en onder ieder der twee beweeglijke steenen aan de kotta zijde een grooten steen wentelden, zoodanig dat die tot steun van de

---

1) Die steenen bestaan nog op Oepon Batoe en worden Antang hatoeèh en Antang bawi genoemd. De legende vertelt, dat het twee menschen waren, die die rots bestegen en door de Sangiangs gestraft werden met hen in steen te veranderen. Die legende is te onkiesch, om ze te verhalen.

wankelende gevaarten diende. Daarna holden zij den bodem onder die steenen eenigermate uit, vulden die ruimten met een hoeveelheid van ongeveer tien K. G. buskruit, dat zij op voorspraak van Harimaoung Boekit van het kottahoofd verkregen, en stopten verder de mijnen, na daaraan geleiddraden, behoorlijk met een buskruitsas bestreken, bevestigd te hebben, met zware rotsblokken op. Toen dat klaar was, verlengde La Cueille de geleiddraden en voerde ze tusschen de palissaden door tot binnen de kotta, waar hij ze onder een paar takkebossen verborg.

Maar nog was men niet met alle voorbereidselen klaar, toen een daverend gejoel aankondigde, dat de stoutmoedige vijand den aanval ging hervatten. En werkelijk, in dichte drommen stegen de Doessonners de hoogte aan den oostkant met de meeste snelheid op. Al dadelijk barstte het geweervuur los, maar had aanvankelijk weinig of geen uitwerking, gedekt als de aanvallers op de helling nog waren door den randkam des heuvels. In een oogwenk waren zij boven op het plateau en met een weergalooze doodsverachting begonnen zij de bestorming. Een heldentroep vloog vooruit en beijverde zich met apenvlugheid tegen de palissadeering op te klouteren. Helaas! al die stoutmoedigheid kon den weerstand niet breken. Ieder hoofd, dat zich boven de borstwering vertoonde, diende tot mikpunt, en, ontkwam ook al een enkele aan de wisse kogels, niet ondersteund als hij was bij zijn binnenspringen, werd hij op de lansen en mandauws opgevangen en onmeedoogend afgemaakt. Middelerwijl knetterde het geweervuur onafgebroken door de schietgaten en berokkende den aanvallers zware verliezen. Toch wisten zij van geen opgeven; zij hielden met een volharding stand, eene betere zaak waardig. Elkander aanmoedigende en slechts voor de belegerden een ver-

achtelijk scheldwoord over hebbende, beklommen zij nogmaals en andermaal de borstwering, maar steeds met hetzelfde noodlottig gevolg.

Maar, terwijl de geheele bezetting der kotta schier ademloos en gespannen, het oog op dien aanval gericht hield, had La Cueille, die zijn eigene inzichten scheen te hebben, ook elders zijn aandacht gevestigd. Wel zond hij zijn kogel af, wanneer hem het oogenblik geschikt voorkwam, maar zijn hoofdgedachte was elders. Eindelijk meende hij eenig gedruisch te vernemen aan den noordkant. Fluks sloop hij naar buiten, kroop of beter schoof als een slang over het plateau tot aan den rand en . . . . werkelijk, hier zag hij een dichten drom, die in alle stilte door de beekgleuf den heuvel besteeg. Ja, hij had goed geraden, hier was het gevaar; die aanval ginds was slechts een schijnaanval, een kloekmoedige opoffering van helden, om hun makkers tijd en gelegenheid te geven den hoofdaanval te volvoeren. Stil als hij gekomen was, sloop La Cueille terug, wenkte Johannes en Wienersdorf, vloog toen naar de keuken om een brandende houtspaan te halen. Daarmede stak hij de geleiddraden aan; een oogenblik zag ons drietal de vuurvonk langs de beide gezwinde lonten over den grond voortschrijden, flikkeren en tusschen de palissadeering door verdwijnen. Die mannen wachtten, wachtten met ongeduld; zij zagen niets, niets meer. Soms meende een hunner nog een kronkelend rookwolkje in het gras te ontwaren; maar daarna niets, niets meer. De eerste vijanden begonnen zich reeds aan den rand van het plateau te vertoonen. Zij sprongen er op; anderen volgden hen. Weldra was een honderdtal boven. God! God!! zou de lont uitgedoofd zijn? dat ware verschrikkelijk. De drie Europeanen openden hun vuur op de beklimmers; maar in weerwil daarvan werd het aantal vijanden steeds grooter en

begonnen zij zich reeds om het plateau te verspreiden. De toestand werd netelig. Daar ginds de schijnaanval, die bijna niet te bedwingen was, en hier aan het zwakste gedeelte een bende, die met iedere seconde aangroeide. Maar hoort..... daar weerklonk eensklaps een knal, zoo heyig, zoo schrikwekkend, dat voor een poos aanvallers en aangevallenen, van schrik als verstijfd, bewegingloos bleven. Een vreeselijke bliksemstraal schoot uit den grond te voorschijn, alsof een krater zich opende; een dikke rookwolk voer pijlsnel ten hemel en toen zag men een der beweegbare rotsmassa's, als door een reuzenhand opgetild, zich oprichten, van haar steunpunt afschieten, kantelen, vooroverbuigen en donderend en krakend langs de beekgleuf in den afgrond verdwijnen. Voordat de aanvallers zich rekenschap konden geven van wat er gebeurde, had een tweede uitbarsting plaats, en stortte ook de andere steenmassa in de diepte. Goed aangelegd en verzorgd, waren La Cueille's mijnen uitstekend geslaagd. De gevaarten, langs de helling afrollende, ploegden ieder een verschrikkelijke vore in den opstijgenden menschendrom en deed hem als kaf uiteenstuiven. Zij, die reeds boven waren, sloegen met den schrik in het hart op de vlucht, terwijl ook de schijnaanval, na die vreeselijke verijdeling van den hoofdaanval gestaakt moest worden.

Toen de bezetting eenigermate tot bezinning gekomen was en rondkeek, werd bespeurd, dat ook zij belangrijke verliezen te tellen had. Veertien lijken der Kahajanners werden tusschen een veel grooter aantal Doessonners aangetroffen, terwijl bovendien nog wel het dubbele getal gewond was. Niemand hunner ontveinsde zich, dat, indien onze reizigers niet van pas aangekomen waren, de uitslag oneindig noodlottiger geweest zou zijn. Vooral keek de menigte met bewondering tegen

La Cueille op, tegen den man, die over donder en bliksem kon beschikken, die dien donder en bliksem uit de aarde kon doen te voorschijn komen, om rotsblokken, die de Sangiangs alleen zouden kunnen bewegen, op hun vijanden te storten. De Waal, niet ijdel van aard, liet zich die bewondering met zelfopofferende gelatenheid welgevallen en vond het baantje van held niet onaangenaam.

Toen onze vrienden kotta Oepon Batoe verder opnamen, vonden zij onder de hoofdgebouwen veertig karandah's, in ieder waarvan een menschelijk wezen opgesloten was. Zij vernamen alsnu, dat Tomonggong Toendan, het kottahoofd, kortelings overleden was, en dat die ongelukkigen bestemd waren, om bij zijn lijkfeest geslacht te worden 1). De gekwetste Doessonners werden ook bijeengebracht. Die zouden den volgenden morgen den vreeselijken marteldood ondergaan, om de gesneuvelde helden der bezetting, die dan verbrand zouden worden, tot escorte in het zielenland te dienen. Overigens herhaalde zich ook hier de afschuwelijke schedeloogst van de gesneuvelde vijanden en de walgelijke tooneelen, die daarmede gepaard gingen.

Met afschuw wendden de Europeanen zich af en informeerden bij Harimaoung Boekit of er al berichten van de vrouwen waren; vooral Wienersdorf begon ongeduldig naar zijn Hamadoe uit te zien. Het Poenanhoofd zond een paar zijner strijders uit, om van den rand der rots de rangkans op te sporen en te praaien. Middelerwijl klom Johannes met een paar Dajaks langs de

---

1) Historisch. In 1863 werden bij gelegenheid van het lijkfeest van Tomonggong Toendan veertig pandelingen geslacht op de wijze zooals dat verhaald is, afgescheiden van de ettelijken, die vóór dat eindfeest geofferd werden.

boomen naar beneden, waarlangs zij straks naar boven gestegen waren, om Schlickeisen en de vier gewonde Kapoeassers naar boven te halen. Toen hij beneden kwam, bij de aanlegplaats aan de tomoi, vond hij daar den rangkan, waarmede zij geland waren, verdwenen. Op den oever, half in het water, lagen de vier onthoofde lijken van de Kapoeassers, dicht daarbij lag ook het geweer van Schlickeisen; maar overigens van den Zwitser geen spoor.

XXX.

Vervolging. — Een bende Doessonners overvallen. — De Kiham Batoe Naroi. — De rangkan tusschen twee vuren. — Schlickeisen gered. — De Kahajan op. — Harimaoung Boekit verwonderd. — Schlickeisen getoetangd. — Terug naar Oepon Batoe. — Vooruit naar soengei Miri.

Dat was een vreeselijke bevinding voor Johannes. In zenuwachtige haast doorzocht hij de tomoi en den geheelen beperkten omtrek daarvan, zonder iets verder te ontdekken. Daarna beklom hij in allerijl den Oepon Batoe en gaf kennis aan zijn makkers van het ongeluk dat hen allen trof. Met de diepste verslagenheid vernam vooral Wienersdorf dat relaas en beweende met bittere tranen het uiteinde van zijn trouwen makker, van zijn landsman. Want dat Schlickeisen niet meer tot de levenden behoorde, daaraan viel bijna niet te twijfelen, dat stond vast bij hem niet alleen, maar ook bij alle kottabewoners. Zeer waarschijnlijk waren de gewonden, na het vertrek hunner makkers, door een troepje Doessonners overvallen geworden; de Zwitser was ook gesneld, maar bij de worsteling was het onthoofde lijk te water geraakt en door den stroom medegesleept geworden. Een tweede veronderstelling, die geopperd werd, was dat Schlickeisen wellicht gelegenheid had gevonden in het water te springen, om zich zoo te redden. Hij was een behendig zwemmer, verzekerde Wienersdorf. Maar Harimaoung Boekit wees op den wilden en kokenden stroom,

die, van boven af gezien, zich als een band van glinsterend wit schuim tusschen de rotsen der oevers heenwrong, en uitte de meening, dat geen wezen, indien het geen waterdier was, daardoor heen kon komen, zonder honderd malen op de puntige rotsen verscheurd te worden. Een derde veronderstelling, die de Europeanen zich nauwelijks durfden toelispelen, was dat de ongelukkige levend in handen der Doessonners gevallen en door hen weggevoerd was. Dat ware een gruwzaam lot. Zij wisten toch en hadden het reeds verscheiden maal gezien, hoe de volkeren hunner omgeving met de krijgsgevangenen omsprongen. En wanneer nu die Doessonners, die wel tot de ruwste stammen van Borneo's binnenlanden konden gerekend worden, ontdekten dat hun gevangene een blanke was? O! die gedachte alleen deed hen ijzen. En toch klemde zich Wienersdorf met de vertwijfeling der wanhoop aan die hypothese vast. Zij liet ten minste iets doorschemeren van een sprankje hoop, dat hij en zijn vrienden hulp zouden kunnen aanbrengen, dat zij den rampzalige zouden kunnen redden. Hij bepleitte die gedachte met een vuur, dat door Johannes gedeeld werd, en het scheen ook hem niet onmogelijk, dat Schlickeisen krijgsgevangen gemaakt was; en zijn avontuurlijken aard getrouw, was de Sienjo dadelijk gereed in die richting werkzaam te zijn. Beiden beijverden zich nu het Poenanhoofd voor hun opvatting te winnen. Aanvankelijk gelukte dat slechts middelmatig, want met het apathische karakter van den inlander, als het zijn belangen niet raakt, en de uiterst geringe waarde, die een menschenleven doorgaans in zijn oog heeft, was uit zijn mond niet veel meer te halen dan het onverschillige:

„Naughe! kalotèh oewei." (Wat kan het mij schelen! er valt niets aan te doen.)

Maar onder de bezielende taal van die twee, werd eindelijk ook zijn hart warm en was hij voor de zaak gewonnen. Allereerst werd nu besproken, welke bende dien overval kon bewerkstelligd hebben en waarheen zij getrokken kon zijn. Maar hier was goede raad duur, de meeningen liepen nogal uiteen, totdat Wienersdorf voorstelde, dadelijk naar kotta Ohas in de soengei Miri te vertrekken, waaromheen Soerapatti zelf het beleg geslagen had. Op dien hoofdtroep toch zouden alle uitzwermende benden steunen en daarbij zich na volbrachte taak aansluiten. Ook was het zeer waarschijnlijk, dat alle krijgsgevangenen het opperhoofd zouden aangeboden worden. Dat was wel het beste, wat er te doen viel; en, leefde de ongelukkige nog, dan was met een zekere mate van stoutmoedigheid veel tot zijn redding uit te voeren. Maar.... de rangkans waren nog niet aangekomen. Wel waren zij van de hoogte der rots ver beneden strooms op de rivier ontwaard en door het scherpziend oog der inboorlingen herkend; maar daar de avond viel, kon op hun aankomst niet gewacht worden, die door het geringe aantal roeiers, waarmede de flotille bemand was, nog wel verscheidene uren kon vertraagd worden. Harimaoung Boekit sloeg dan ook voor: den tocht naar soengei Miri onmiddellijk te aanvaarden en daartoe den weg over land te kiezen. Hij en Amai Kotong verzamelden hun strijders, lieten hen een flink rantsoen rijst in hun mandjes medenemen en toen de zon aan de kim verdween, klom dat troepje Dajaks en Poenans, vergezeld van de drie Europeanen, in alle stilte den heuvel af en richtte zijn schreden behoedzaam door het bosch marcheerende, noordwaarts. Bij het afdalen van de hoogte kon La Cueille opmerken, welke vreeselijke uitwerking zijn krijgslist gehad had. In de diepe en breede voren, die de rollende rotsblokken in den grond geploegd

hadden, waren allerwege verpletterde menschelijke lichamen in de aarde ingedrukt. Hier zag men een verbrijzelden schedel, elders een opengereten buik, op een andere plaats eenige handen en voeten, die als met een mes afgesneden waren. En bloed, bloed overal. Het was een ontzettend gezicht. Zelfs de zoo vereelte gemoederen der Dajaks waren bewogen; met afgrijzen wendden die woudloopers den blik af en haastten zich voort.

Toen de voet van den heuvel bereikt was, slingerde het pad zich evenwijdig aan de Kahajan, nu eens die rivier zeer dicht naderende, dan weer, wanneer de stroom kronkelde en westwaarts om boog, er zich van verwijderende. Den geheelen nacht en den daarop volgenden dag werd met inspanning van alle krachten voortgemarcheerd, zonder dat iets van den vijand ontwaard werd. Bij het vallen van den avond werd op een geschikte plaats halt gehouden, om een paar uur uit te rusten en zich eenigszins te verkwikken, waarna de marsch weer vol moed aanvaard werd.

Had de maan niet helder geschenen, dan ware zoo'n nachtelijke marsch door een tropisch woud onmogelijk geweest. Nu nog bood hij aanmerkelijke bezwaren en waren de vermoeienissen en inspanningen, die vereischt werden, overgroot te noemen. Het pad was zoo smal, dat slechts man voor man — de ganzenmarsch noemde La Cueille dat — voortgetreden kon worden. Soms verloor het pad zich in de dichte struiken of slingerende lianen en was het scherpzinnige instinct der Poenans en hun plaatskennis noodig, om den troep voor verdwalen te behoeden. Allerwege lagen omvergevallen boomstammen over den weg, de een nog gaaf en als een ware slagboom, andere half vermolmd en vergaan, overblijfselen van woudreuzen, die ook nu nog ongelooflijk moeilijke beletselen, bij het wonderlijke maanlicht in dat

bosch, aanboden. Op sommige plaatsen moest met den mandauw in de hand een doortocht te midden der doornachtige slingerplanten gebaand worden, die de schamele kleeding der reizigers havenden en hun huid niet altijd onaangetast lieten.

„Chien de pays!" bromde La Cueille, „ik zal er uitzien, of ik met al de katten van de Dajaklanden gestoeid heb."

Het kon ongeveer middernacht zijn — men was eenigen tijd over een grasvlakte voortgetrokken, die geen beletselen aanbood en zich onder de kruinen van ver uit elkander staand hoog geboomte uitstrekte — toen een der Poenans waarschuwde, dat hij in de nachtelijke stilte een verdacht gerucht op een korten afstand gehoord had; hij beweerde zelfs menschenstemmen vernomen te hebben. Harimaoung Boekit prevelde zacht eenige woorden, waarop hij met een zestal zijner makkers zich op den grond lieten vallen en over het gras voortslopen. Gedurende een kwartieruur stond het overige gedeelte van den troep ademloos stil, in gespannen verwachting. Eensklaps verhieven zich eenige kreten van angst, van woede en van vertwijfeling, waarna alles weer doodstil werd. Die stilte duurde niet lang, want weldra verschenen de Poenans, waarvan twee hunner ieder een menschenhoofd bij de haren in de hand hielden, terwijl de vier anderen twee geknevelde gevangenen voortsleurden. Die beiden, geheel ongedeerd, waren in hun slaap zoo snel overrompeld geworden, dat zij geen tijd gehad hadden, om zich te weer te stellen. Het meerendeel hunner makkers was of gedood of zwaar gewond. In de verbijstering van het oogenblik hadden de overigen met apenvlugheid hun heil in de vlucht gezocht. Johannes ondervroeg de gevangenen, die eerst niet wilden antwoorden en in hun vermetele woede zelfs beleedigin-

gen voor hun overwinnaars ten beste hadden. Maar toen hun ondervrager hun op één toon van gezag aan het verstand bracht, dat hij hen wel aan het spreken zoude krijgen; maar vooral toen hij een nieuwe beleedigende uitdrukking van een hunner met een flinken vuistslag tusschen de beide oogen beantwoordde, die het den wrevelen groen en geel voor de oogen deed worden, toen werden zij gedweeër en vertelden, hoewel hortend en stootend, alsof ieder woord met geweld er uitgehaald moest worden, dat zij tot een bende behoorden, die het land afliep, om te plunderen, en dat zij van het wedervaren hunner stamgenooten weinig afwisten. Wel was hun verteld, dat bij een uitbarsting van den Oepon Batoe veel der hunnen omgekomen waren, maar dat daarbij ook al de bewoners der kotta den dood gevonden hadden; de eigenlijke toedracht schenen zij evenwel niet te weten. Zij verhaalden verder, dat de Doessonners een menigte koppen buitgemaakt hadden en dat hun een blanke in handen was gevallen. Ademloos hoorden onze vrienden dat bericht aan, terwijl Harimaoung Boekit verbaasd opkeek. Zoo kalm als hem maar mogelijk was, vroeg Johannes, hoe die blanke hier in deze streken kon gekomen zijn.

„Djaton tau" (dat weet ik niet) was het antwoord, „maar wij hebben hem gezien, hij lag aan handen en voeten gebonden in een rangkan; men had hem zijn baaitje afgescheurd. Zijn gezicht en handen waren bruin als die van een onzer; maar zijn borst en rug waren blank, hoewel men zien kon, dat hij zich de huid met katiting geverfd had."

„En....wat is er met dien blanke gebeurd?" vroeg Wienersdorf met aarzeling, als vreesde hij die vraag te stellen. „Heeft men hem gedood?"

„Neen, hoewel velen op zijn dood aandrongen, is

besloten hem bij Tomonggong Soerapatti te brengen. Die zal hem wel aan de Hollanders te Bandjermasin uitleveren, met wien hij gaarne vrede wil sluiten."

„Dus de gevangene is ongedeerd! Maar waar is hij nu?" was de ongeduldige vraag des Zwitsers.

De gevangenen aarzelden, keken elkander aan en bewaarden het stilzwijgen, ook toen de vraag door Johannes met allen ernst herhaald werd. Maar toen La Cueille zijn vingerdikken rottan fluitend op den rug der weerspannigen liet nederkomen en die tuchtiging bij langer stilzwijgen herhaalde, was de tegenstand spoedig gebroken. Zij verhaalden toen, dat zij den rangkan, waarin de gevangen blanke lag, bij zonsondergang gezien hadden hier dicht bij, aan den oever der rivier, alwaar de roeiers den nacht dachten door te brengen.

Onmiddellijk werd opgebroken, om te trachten dat vaartuig te overvallen. En werkelijk, nog geen kwartier later, toen men de boorden der Kahajan naderde, werd een rangkan ontwaard, die evenwel onraad bespeurende, ijlings afstak om den overkant der rivier te bereiken. Wel losten de Europeanen een paar schoten op het vluchtende vaartuig, maar weldra was het onder de zwarte schaduwen van het zware bosch aan de overzijde uit het oog verdwenen. Toen evenwel de schoten geknald hadden, had men duidelijk de woorden: „hilf! hilf!" gehoord. Men was dus op het goede spoor en onze zwervelingen hadden de overtuiging verkregen, dat hun makker nog leefde. Er werd nu raad gehouden wat te doen. Het Poenanhoofd gaf te kennen, dat de Doessonners genoodzaakt zouden zijn de rivier te houden, daar de Kahajansche bevolking hun vijandig was. Hij verzekerde een pad te kennen, dat hen spoedig bovenstrooms van de vluchtelingen zoude brengen en alwaar onze schutters naar omstandigheden zouden kun-

nen handelen. Alvorens evenwel op te breken, moest nog aan een wreede noodzakelijkheid gehoorzaamd worden. De twee Doessonsche krijgsgevangenen waren tot hier medegenomen; hen verder mede te voeren, zou vertraging veroorzaken en bijgevolg den uitslag van den tocht in gevaar kunnen brengen. Hen vrijlaten, zooals Wienersdorf voorsloeg, was nog minder doenlijk, daar zij hun zeer waarschijnlijk een geheele bende vijanden op den hals zouden halen. Na nog een voorstel van La Cueille, om hen ongewapend aan een boom te binden en hen zoo aan de genade Gods over te laten, verworpen te hebben als noodeloos wreed, in geval niemand daar voorbijkwam, of dat Kahajanners dien weg volgden, of als hoogst gevaarlijk, wanneer zij door stamgenooten bevrijd werden, fluisterde Johannes den Waal iets in het oor, waarop deze toestemmend knikte. De marsch werd daarop hervat, waarbij La Cueille, die met de bewaking der gevangenen belast was, den troep voorbij zich heen liet trekken, terwijl Wienersdorf en Johannes aan het hoofd bleven. Niet lang was men alzoo voortgetrokken, toen plotseling twee geweerschoten vernomen werden en de Waal buiten adem kwam aanloopen, om te vertellen, dat zijn gevangenen gepoogd hadden te ontvluchten, bij welke poging hij hen had moeten neerschieten.

„Après tout,” voegde hij er luchthartig bij, „ce sont deux canailles de moins.”

Of Wienersdorf die ontvluchtingspoging geloofde? Helaas! hij begreep maar al te wel de noodzakelijkheid van die menschenoffers, die tot redding zijns makkers gevallen waren. Hij kon zijn lotgenooten de list niet euvel nemen, die zij gebezigd hadden, om zijn gevoeligheid te sparen. Maar met een gebaar van afschuw zag hij de bloedige hoofden der gevallenen in de mandjes

der Poenans verdwijnen. Voor deze laatsten was de buit te schoon voorgekomen, om hem achter te laten.

Met versnelden tred werd nu voorwaarts gemarcheerd en de dageraad begon aan te breken, toen de troep een hoogte bereikte, die evenals Oepon Batoe zich aan den oever verhief, terwijl de rivier als een woeste waterval naar beneden schoot. Dat was de Kiham Batoe Naroi, wel de moeielijkste en langste van alle stroomversnellingen op de Kahajan, maar toch de minst gevaarlijke, omdat het vaarwater voldoende breed blijft. Bij die hoogte aangekomen, verdeelde Harimaoung Boekit het troepje in twee ongelijke deelen, waarvan het kleinste met Amai Kotong en Wienersdorf de hoogte beklom en in een uitholling van den rotswand post vatte in dier voege, dat zij bij een kromming der rivier de opwaartsvarenden een geheel eind met hun vuur konden bestrijken. Het andere gedeelte stelde zich aan den voet van den heuvel op, om wanneer de Doessonners zouden willen terugkeeren, hun den pas af te snijden. Beide troepen moesten achter rotsen en struiken verborgen blijven, totdat het oogenblik van handelen daar zou zijn.

Zooals het Poenanhoofd voorzien had, duurde het nog een poos, alvorens de verwachte rangkan zich vertoonde. Maar eindelijk kwam hij in het gezicht. Al dadelijk konden de verspieders zien, dat het vaartuig door een twintigtal roeiers bemand was, maar van den gevangene was door den afstand nog niets te bespeuren. Toen de rangkan dichter bij gekomen was, kon men eindelijk zien, dat Schlickeisen naakt, en aan handen en voeten gebonden, op den bodem van het vaartuig lag en in deerniswaardigen toestand scheen te verkeeren. Langzaam stevende de rangkan de gevaarlijke passage in. Hier in het vijandelijke land was er niet aan te denken, het

vaartuig langs een kabel te halen; daartoe zou men aan wal hebben moeten stappen. Alleen met roeien moest de zware stroom gebroken worden en dat was een moeielijke taak. Zwoegend plasten de roeiers hun pagaaien in het water en spanden alle kracht in. Soms schoot de rangkan gedwee vooruit, maar soms ook was het of hij stil stond op de schuimende wateren. Dan klonk het aanmoedigende gegil: „eoh! eoh! pambeseai goeloengoeloeng!" (vooruit! roeit snel!) dan verkortte de tijdmaat van den roeislag, dan sloegen de pagaaien dieper in het water, dan verdubbelde de inspanning en zoo werd het moeielijke punt te boven gekomen. Zoo was een geruimen tijd voortgetobt. Nog een krachtige inspanning, dan zou de kiham bestegen en de rangkan in kalm water gekomen zijn. Dus nogmaals: vooruit! vooruit!!

Maar.... wat was dat? Daar knalde een schot en de voorste roeier liet zijn pagaai glippen, terwijl hij doodelijk getroffen achterover tegen zijn makkers aanviel. Nogmaals klonk een schot, nogmaals en nogmaals en andermaal en allen met hetzelfde doodelijk gevolg. Ah! nu kende Wienersdorf geen ziekelijke menschenmin meer; het gold thans zijn trouwen makker te redden. Geen kogel mocht missen, want missen op dat kleine doel, stelde dien makker aan het grootste gevaar van zelf getroffen te worden bloot.

Als een bronzen standbeeld lag hij daar geknield, de kolf van zijn goed geweer tegen den schouder gesteund, het hoofd er even langs heen gebogen, terwijl de linkerhand het wapen met een vastheid, een kalmte omklemd hield, die iedere valsche beweging buitensloten. Het oog had slechts een blik voor de vizierkeep, waardoor het de korrel zocht, om die als in een lijn op gindsch doel te richten. Zijn geheele ziel hing aan dien blik, het

was of zijn bestaan, zijn alles geketend was aan die denkbeeldige lijn, die zijn kogel den weg moest wijzen. Middelerwijl bewoog hij, zonder adem te durven halen, den wijsvinger van de rechterhand zacht en zonder rukken op den trekker, deed dien bedaard en regelmatig overgaan en zond zoo met wisse hand kogel op kogel te midden van dat vaartuig, dat een seconde te voren, voor geen gevaar beducht, naar boven stevende en met den zwaren stroom worstelde.

Vier roeiers waren reeds getroffen, alvorens de opvarenden begrepen, wat er gaande was. Door het geloei der wateren was het eerste schot niet door allen gehoord, maar toen een tweede, een derde, een vierde hunner gekwetst, zich daar akelig in de hevigste pijnen op den bodem des rangkans wrongen, toen kwam er een oogenblik van aarzeling; vooral toen de opvarenden duidelijk de blauwe rookwolkjes van de schoten langs den rotswand zagen omhoog kronkelen. Toch nog bracht de aanvoerder der bende een oogenblik van beradenheid te weeg. Op zijn geroep van „beseai bewèi!" (roeit flink) spoedde het vaartuig nog eens krachtig vooruit; maar daar knalden andermaal achter elkander drie schoten, die weer drie roeiers zwaar verwondden, toen was er geen houden meer aan. De overblijvenden sloegen hun pagaaien ruggelings te water en onder dien aandrang en voortgezweept door den zwaren stroom schoot de rangkan terug den kiham af. Maar nu weerklonk ook het geweervuur van achteren. Thans was het de beurt van Johannes en La Cueille om bewijzen hunner bedrevenheid te geven, en, al konden zij niet bogen op een vaste hand als de Zwitser, hun kogels verdwaalden niet en weldra waren de verliezen der Doessonners van zoodanigen aard, dat de overblijvenden in hun vertwijfeling, nog voor dat het benedeneinde des woesten ki-

hams bereikt was, te water sprongen, om zich met zwemmen te redden. Dat was het oogenblik, dat Harimaoung Boekit verwachtte. Terwijl thans al de geweerdragenden een hevig vuur op de vluchtelingen openden, begaven hij en zijn Poenans zich te water. Als waterrotten doorkliefden zij den stroom, grepen den verlaten rangkan bij de boorden en brachten hem behouden aan den wal; evenwel zoo snel niet, of Wienersdorf, die den gang van het drama had kunnen gadeslaan, was bij het landen tegenwoordig. O! wat had hij angstige oogenblikken doorgestaan! Toen de rangkan aan wal kwam, boog hij er angstig over heen. God! wat een aanblik. Daar lag Schlickeisen schier naakt, in bewusteloozen toestand en blijkbaar de hevigste koorts ten prooi. De hals, de borst en de rug waren zeer ontstoken en opgezet en met honderden kleine wondjes overdekt. Daarenboven was het, alsof die lichaamsdeelen met een soort van blauwe verf overdekt waren. Spoedig verzamelde Wienersdorf eenige hoofddoeken zijner omgeving, waschte die schoon uit en lei ze daarna met koel en helder rivierwater gedrenkt, op het voorhoofd en de wonde plekken van den lijder.

Daarna beraadslaagde men wat met den zieke uit te voeren. Vooruit naar soengei Miri, was wel het meest verlokkende, wijl men daar het dichtste bij was; maar de munitie, die onze dapperen bij het verlaten der flottille medegenomen hadden, was beperkt geweest en bij de verdediging van kotta Oepon Batoe was die grootendeels verbruikt. Onder den invloed van het ongeduld, om hun makker te hulp te snellen, was daaraan minder gedacht en had men zich voortgespoed. Maar nu Schlickeisen gered was, gebood de voorzichtigheid met dat gebrek aan kruit en lood ernstig rekening te houden, vooral daar de geringe voorraad door het be-

schieten van den rangkan nog meer geslonken was en men berekenen kon, dat men bij het naderen van kotta Ohas met een overmachtigen vijand te doen zoude hebben. Er werd dan ook besloten naar Oepon Batoe terug te keeren. Maar de veroverde rangkan kon slechts omstreeks dertig personen bevatten, terwijl de troep vijftig sterk was. Na eenig beraad kwam men overeen, dat Amai Kotong met eenige zijner Kapoeassers en een gedeelte der Poenans over land naar kotta Rangan Hanoengoh zouden vertrekken. Dit troepje zoude uiterst omzichtig moeten marcheeren; want een ontmoeting met een of andere bende was niet onmogelijk. Tien hunner zouden met geweren gewapend zijn en daarmede achtten zij zich onoverwinnelijk tegenover de Doessonners. Daarenboven kenden zij het terrein uitstekend en was de weg, dien zij in rechte lijn af te leggen hadden, veel korter dan de waterweg van die veelvuldig kronkelende rivieren. En eindelijk hadden zij van de bevolking dezer streken alle hulp te verwachten. De beslissing was dan ook snel genomen; de rangkan voer de Kahajan af en Amai Kotong sloeg met zijn kleine bende den weg naar het bosch in.

De koele omslagen, die Wienersdorf zijn kameraad op de gewonde deelen gelegd had, misten hun gunstige uitwerking niet. Johannes en La Cueille hadden van eenige stokken en wat bladeren een afdak boven den lijder gemaakt, dat hem tegen de brandende stralen der zon beveiligde. Niet lang na het vertrek opende Schlickeisen de oogen en keek rondom zich. Een beweging, die hij maakte, perste hem een smartkreet af. Zijn makkers bogen zich over hem, ververschten de omslagen, hetgeen den lijder een gevoel van welbehaaglijkheid verschafte, lieten hem drinken, in een woord, verleenden hem liefdevol die verzorging, welke zijn toestand

eischte. Toen zij zagen, dat de koorts geweken was, waschten zij zijn lichaam af, door welke handeling de blauwe kleur, waarmede hij ingesmeerd scheen, verdween en de bijna blanke huid te voorschijn kwam, waarin ontelbare wondjes geprikt waren. Op het gezicht van die huid zette Harimaoung Boekit groote oogen op. Hij boog zich voorover, bekeek den lijder aandachtig en vestigde daarop zijn oog onderzoekend eerst op Johannes en La Cueille, daarna op Wienersdorf. Allen voelden dien blik; zij voelden dat iets beslissends plaats greep. Wienersdorf scheurde zijn baatje open en, in den kring, waarin die vier mannen om den lijder gehurkt zaten, ontblootte hij zich de schouders en vertoonde die, evenwel zoo dat de roeiers er niets van zien konden, aan het Poenanhoofd. Toen deze de blanke huid zag, waarvan de katiting afgesleten was, prevelde hij:

„Olo bapoeti!" (een blank mensch).

Een oogenblik zat de woudzoon daar als versuft. Hij bedekte zich de oogen met beide handen, als vreesde hij te zien vooral in zijn binnenste, waar vreeselijke hartstochten loeiden. Maar zijn verbijstering duurde slechts kort. In die weinige sekonden evenwel was hem het gebeurde op het vlot in Danau Ampang voor den geest getreden, hij had zich herinnerd, hoe Wienersdorf en Schlickeisen hem bij kotta Djankang gered hadden, toen hij gestrikt, als een wild dier voortgesleurd werd. Met een gebaar als veegde hij een onwelkome gedachte van zijn voorhoofd weg, verhief hij het gelaat, vestigde een open blik op Wienersdorf en vatte hem bij de hand:

„Naughe! ikau kakangkoe" (om het even! gij zijt mijn oudere broeder) lispelde hij bijna onhoorbaar.

„En die?" vroeg de Zwitser op de drie overige Europeanen wijzende.

„Adingkoe!" (mijn jongere broeders) sprak de Poenan, terwijl hij ieder afzonderlijk de hand schudde.

Een zucht van verlichting ontsnapte aan de borst van Johannes, die dat geheele tooneel met angstig kloppend hart had aangestaard. Men kwam nu overeen dat de Europeanen hun vermomming voor hun omgeving zouden blijven behouden. Later zouden zij hun geschiedenis verhalen.

De aandacht werd nu verder op Schlickeisen gevestigd. Harimaoung Boekit beweerde, dat zijn toestand niets te beteekenen had en verklaarde, dat hij eenvoudig getatouëerd was. En werkelijk, toen de ontsteking zijner wonden geheel geweken was, verhaalde de Zwitser dat hij, na het verdwijnen zijner makkers bij de rotsbeklimming, met de vier gewonde Dajaks, slechts oog en oor hebbende voor hetgeen boven op Oepon Batoe plaats had, door een troep Doessonners was overvallen, die zich in een vaartuig de rivier hadden laten afzakken. Zij waren plotseling van achter den Batoe Soeli te voorschijn gekomen, en de overval was zoo spoedig geschied, dat de Dajaks onthoofd waren, voordat zij zich te weer konden stellen. Hij zelf was dat lot slechts ontkomen, door dat bij de worsteling zijn baatje scheurde en zijn huid zichtbaar werd, waarop zijn aanvaller uitroepende: olo bapoeti, zich op hem geworpen en hem met beide armen omstrengeld had, hetgeen te gemakkelijker kon geschieden, daar hij zich wegens zijn gewonden arm niet krachtig kon verdedigen. In een oogwenk was hij gekneveld en voerden de Doessonners hem gevankelijk mede. Hij hoorde hoe zijn overwinnaars er over spraken hem naar Tomonggong Soerapatti te willen brengen en hoe die hem waarschijnlijk aan het bestuur te Bandjermasin zouden uitleveren, om door de redding van een withuid weer

op een meer vredelievenden voet met de Hollanders te geraken. Natuurlijk konden zij niet gissen welk belang de Nederlanders hadden, een dier deserteurs in handen te krijgen. De gedachte evenwel dat een blanke, die hun in handen was gevallen, gespaard zoude worden en dat zijn kostbare schedel hun ontgaan zou, scheen wrevel bij die woestaards te wekken, en zoo kwamen zij op het denkbeeld hun gevangene te tatouëeren, om bij wijze van aardigheid het Nederlandsch Indische Gouvernement een getatouëerden blanke aan te bieden. Een der aanwezenden haalde een „pantoek," een priknaald voor den dag en begon den gevangene daarmede de kleine wondjes toe te brengen, welker menigte de grillige figuren van het „toetang" (tatoueering) moesten vormen. Die inprikking had plaats, door de naald met de punt ter bestemder plaats op de huid te zetten en er dan met een stuk hout zoodanig op te slaan, dat zij twee à drie m.m. indrong. Daar men met een gevangene te doen had, werd niet zeer zachtzinnig met hem omgesprongen en werd de naald veelal dieper in het vleesch gedreven, dan wel stipt noodig was. Eerst werd om den hals en het middel van het slachtoffer een kring van drie rijën gaatjes geprikt, waarna die kringen door drie rechte lijnen, ieder van twee rijën gaatjes, op de borst — waarvan twee over de tepels en een over het midden der borstkas getrokken — en op den rug door een, welke over de ruggestreng ging, vereenigd werden. Toen dat klaar was, wilde de operateur zijn werk vervolgen, en de ruimte tusschen de lijnen met grillige arabesken aanvullen; maar een zijner makkers deed hem opmerken, dat de lijder dat niet verdragen, maar zeker bezwijken zou. Daarom staakte hij het prikken en wiesch nu de wondjes eerst met heet water, om een overvloedige verbloeding te bevorderen, en daarna met

citroensap, hetgeen den patient woest deed huilen en tieren van pijn. Toen de wondjes ten gevolge van die laatste wassching behoorlijk ontstoken en hevig gezwollen waren, werden zij met een papachtige indigooplossing ingesmeerd; waarna de lijder in de hevigste pijnen zonder een teug waters en zonder eenige dekking in den fellen zonneschijn aan zijn lot overgelaten werd. Een koortsachtige toestand was daarop ingetreden, die hem het bewustzijn had doen verliezen. Des nachts was hij een oogenblik uit zijn verdooving opgeschrikt door een paar geweerschoten; hij had toen om hulp geroepen; maar gefolterd door de onverdragelijke pijnen, die hij te verduren had, had hij zijn bewustzijn weer verloren. Toen hij tot zich zelf kwam, zag hij zich omringd door zijn makkers.

„Cré matin!" lachte La Cueille, „je bent door het oog van een naald gekropen; maar eigenlijk is het jammer, dat de kerels je niet ten einde toe beschilderd hebben; je zoudt er uitzien als een behangselpapier. Kijk, net als die Poenan daar. Wat zou je mooi zijn! Nu zal je al voel bekijks hebben van de meisjes in Zwitserland."

De zieke glimlachte flauw over den uitval; toen echter zijn vrienden de koele omslagen nog eens vernieuwd hadden, viel hij in een weldadigen slaap, waaruit hij niet eerder ontwaakte, dan toen de rangkan te kotta Oepon Batoe aangekomen was. Hij gevoelde zich toen zoo ver hersteld, dat hij zonder iemands hulp aan wal kon stappen. Wel waren de geprikte deelen nog uiterst pijnlijk, maar de ontsteking was geheel geweken en van koortsachtigheid geen spoor meer. Maar door die kringen en die lijnen was onze Schlickeisen voor zijn geheele leven onuitwischbaar geteekend.

Na een korte kennismaking met het wedervaren van de vrouwen en kinderen, dat niets bijzonders aanbood,

maakte een ieder zich tot vertrek gereed; en nog voordat de avond gevallen was, stevende de flotilje de Kahajan om. Harimaoung Boekit wilde geen uur verloren laten gaan, om het benarde kotta Ohas te hulp te vliegen. Bij den helderen maneschijn werd onverpoosd voortgeroeid; de vrouwen deden zelfs mede, om de afwezige Poenans te vervangen. Maar al die haast en al die inspanning waren geheel vruchteloos; want toen de rangkan, tegen het middaguur Toembang Miri instevende, kwam hun een zwaar bemand vaartuig te gemoet, dat het nieuws bracht, dat Amai Kotong met zijn troepje te kotta Rangan Hanoengoh was aangekomen en de niet minder belangrijke tijding, dat Tomonggong Soerapatti bij het vernemen van de vreeselijke nederlaag der zijnen voor Oepon Batoe, het beleg van kotta Ohas had opgebroken en met het overschot zijner krijgsmacht naar de Doessonlanden was teruggekeerd. Wel had hij bij zijn vertrek den Dajaks van Kahajan en van Kapoeas een vreeselijke wraak voor die nederlaag gezworen; maar.... de bewoners dier streken waren hem nu al vast kwijt. Keerde hij later terug, dan zou men hem met evenveel moed bekampen, als dat nu geschied was.

XXXI.

Triomftocht. — La Cueille's neus opgewreven. — Tweestrijd van het Poenanhoofd en Hamadoe's beslissing. — Souvent femme varie. — Ruilhandel. — Goudzoeken. — La Cueille in vervoering. — Hoe de schatten mede te nemen. — Een nieuwe wijze van handeldrijven.

Twee maal vier en twintig uur later lag de flottilje onzer vluchtelingen voor kotta Rangan Hanoengoh vastgemeerd en waren de reizigers aan wal gestapt. De reis had veel vlugger kunnen volvoerd worden, maar de vaart op de soengei Miri was een ware triomftocht geweest. Onze vrienden hadden te kotta Ohas en te kotta Behio moeten overnachten. Overal waren zij met geestdrift ingehaald en het aantal Otdanom's en Poenans, dat zich om La Cueille verdrong, om den man te bewonderen, die bergen kon doen vuurspuwen, was soms zoo groot, dat de zedigheid van den Waal gevaar liep te gronde te gaan. Alle meisjes, die verloofd waren, alle maagden, die hoopten verloofd te worden, alle getrouwde vrouwtjes, die in de blijde verwachting waren, en alle, die daarin hoopten te geraken, dus alle vrouwelijke wezens op de oudjes en de kinderen na, verdrongen zich om den grooten man met het doel hem te kunnen aanraken, opdat iets van zijn heldhaftigheid in haar mocht varen, hetgeen volgens aller overtuiging op haar nakomelingen zou overgaan. De Waal was wonderwel in zijn schik in dien bekoorlijken kring en stak zijn beide handen uit, om aan de vriende-

lijke uitnoodiging tot aanraking te voldoen. Zijn ijver werd evenwel aanmerkelijk getemperd toen een der oudste en leelijkste vrouwen van den geheelen troep hem bij de ooren greep en haar mopneus tegen den zijnen op en neerwreef met een kracht en een ijver alsof zij een ouden schoen poetste. Nu begon hij te begrijpen, dat de lasten van zoo'n heldenbaantje wel eens de baten konden overtreffen. Hij wrong zich dan ook los uit de omhelzing en ontvluchtte een kring, waarin zijn ijdelheid zich zoo gestreeld gevoeld had.

Al spoedig na aankomst had Wienersdorf een onderhoud met Harimaoung Boekit gehad, waarin hij zijn levensloop aan den Poenan medegedeeld en hem ook in kennis gesteld had van de beweegredenen, waarom hij en zijn makkers van Kwala Kapoeas waren weggeloopen, voor zoover dat natuurkind die zou kunnen begrijpen. Men kwam overeen dat de vier blanken hun landaard steeds stipt geheim zouden blijven houden. Die geheimhouding was noodzakelijk, want, beweerde het Poenanhoofd, tegenover de waarde, welke Europeesche schedels in die streken hadden, was niemand te vertrouwen. Maar nu de huwelijkskwestie? Harimaoung Boekit verlangde, dat die in de eerste plaats zou besproken worden. Zoolang hij den aanstaande van zijn geliefde zuster voor een Dajak had aangezien, had hij met innig welgevallen ontwaard, hoe Hamadoe zich aan den man harer keuze gehecht had; maar met nog meer belangstelling had hij de kleine attenties gadegeslagen, waarmede Dohong zijn uitverkorene bij iedere gelegenheid als overstelpt had, waaruit de innigste liefde en de volkomenste waardeering van het beminnelijke kind te bespeuren waren. Maar nu hij wist, dat die man een blanke was!? Sedert had hij somwijlen behoefte om een vreeselijke gedachte te verjagen en moest hij zich ge-

weld aandoen, om zich te herinneren, dat hij het bloed van dien man gedronken had, dat zij broeders waren en dat hij hem meermalen de redding zijns levens te danken had. Eindelijk riep hij zijn zuster, zij moest uitspraak doen. En toen zij verklaarde, dat zij dien blanke liefhad, dat zij gereed was heinde en ver met hem te trekken, om lief en leed met hem te deelen, toen sloot de Poënan haar in de armen en was de moordduivel in hem verwonnen.

Alsnu werd bepaald, dat het huwelijk tusschen de beide jongelieden zoo spoedig mogelijk zou voltrokken worden, waarna de Europeanen onmiddellijk de reis zouden vervolgen, om de noordkust van het eiland te bereiken. Maar met dat reizen en trekken was alweer de dag van volle maan verstreken en, hoewel Hamadoe zich met een christen ging verbinden en er minder aan hechtte op welk tijdstip de vereeniging plaats zou hebben, zoo moest zij zich toch aan den wensch haars broeders onderwerpen, die gaarne zoude zien, dat het huwelijk geheel volgens de gebruiken zijns volks voltrokken werd. Er moesten dus nog vijf en twintig dagen verloopen, alvorens de plechtigheid voltrokken zou worden. Middelerwijl zou alles daartoe in gereedheid gebracht worden.

Van het andere voorgenomen huwelijk, dat namelijk tusschen La Cueille en Moendoet, zou niets komen. Sedert die geschiedenis met den pediculus capitis, waarvan de Waal beweerde nog het gekrieuwel op zijn tong te voelen, was een merkelijke verkoeling tusschen die twee ontstaan, die in een volslagene breuk overging, toen het meisje vernam, dat zij eenmaal gehuwd zijnde, haar echtgenoot verweg zoude moeten volgen en haar stam- en bloedverwanten vaarwel zeggen. Dat was te veel van haar gevergd. Zij had ook de oorveeg niet

vergeten, die de Waal haar zoo goedsmoeds toegediend had; zoodat beiden zonder veel hartzeer van elkander afzagen. Het duurde niet lang of de wufte schoone had het aanzoek aangenomen van een befaamden koppensneller, die haar een risje bekkeneelen kon aanbieden, die haar hart streelde en dan ook met een bekoorlijken glimlach aangenomen werd.

„Souvent femme varie, bien fou qui s'y fie,'' prùttelde de Waal, toen hij die verloving vernam, onbewust de woorden herhalende van een Fransch koning, die beweerde veel vrouwenkennis opgedaan te hebben.

Johannes had middelerwijl die gebeurtenissen met een aandachtig oog gadegeslagen, en hoewel hij het uitstel van ruim drie weken om de reis te vervolgen betreurde, nam hij er toch genoegen mede. En te eerder, wijl hij zich dien tijd hoopte ten nutte te maken, ten einde oude plannen te verwezenlijken om de finantiëele positie van de maatschap, welker hoofd hij nog steeds was, te verbeteren. Hij herinnerde den Poenan zijn beloften met betrekking tot de bezoarsteenen en verkreeg van hem na eenig onbeduidend dingen in ruil voor de zes kanonstukjes, door de deserteurs medegevoerd tweehonderd van die ingewandsteenen, die hij te Singapore te gelde hoopte te maken. Harimaoung Boekit stelde evenwel als voorwaarde, dat de Europeanen dat geschut op zijn kotta op de doelmatigste wijze in batterij zouden stellen en zij zijn Poenans in de bediening daarvan zouden onderwijzen. Allen hielpen daaraan volijverig en La Cueille werd opgedragen een artilleriecursus te openen, hetgeen deze volgaarne op zich nam.

Het waren fraaie bezoarsteenen, welke in ruil voor die kanonnetjes geleverd werden. Er waren er bij van buitengewone grootte. Toen de Europeanen dan ook hun schat monsterden, kwamen zij volmondig tot

de erkenning, dat Johannes hun zaken wonderwel bestuurde. Die groengrauwe erwten, die daar in een klapperdop voor hen lagen, en waarin zij met de hand wroetten, vertegenwoordigden een som van veel meer dan 20,000 gulden. Johannes vertelde hun, dat hij ook een overeenkomst met den Poenan getroffen had omtrent de te Kwala Hiang buitgemaakte geweren en dat hij daarvoor honderd thaëls stofgoud zou ontvangen.

„Cré matin!" schreeuwde de Waal, „dat is 6000 gulden of 150 gulden per stuk! Ik wou hier wel een geweerfabriek oprichten. Maar... die honderd thaëls gevoegd bij de batoe boehies geeft een totaal van ruim 26,000 gulden. Wij komen aardig in onze nopjes."

„Maar dat is nog niet alles," lachte Johannes. „Ik heb èn met Harimaoung Boekit èn met Amai Kotong afgesproken, om morgen goud te gaan zoeken. Wij zullen ons daarmede onledig houden, zoolang wij hier vertoeven, en zooals mij verzekerd is, zal dat bedrijf ons geen windeieren leggen. Dan hebben wij nog onze koopmanschappen, die van de hand moeten gezet worden. Laat mij maar begaan en gij zult zien, dat ik ook daarmede naar wensch slagen zal."

Zoo als gezegd is, zouden onze avonturiers den volgenden morgen het goudzoekersambacht beginnen. Maar van het oogenblik af, dat zij tot die afspraak gekomen waren, vergde Harimaoung Boekit van hen, dat zij alle formaliteiten zouden in acht nemen, om de wraak van de sarok boelau onschadelijk te maken. Hij wenschte niet andermaal de koorts op het lijf gejaagd te krijgen. Zoo mochten de goudzoekers gedurende het tijdperk, dat zij zich met dat bedrijf bezig hielden, nimmer een vuur, vooral een steenkolenvuur naderen, nimmer gaan zitten met afhangende beenen, b.v. op een boomstam of op den rand eener prauw; gingen zij zitten,

dan moesten zij steeds de beenen kruiselings onder het lichaam gevouwen hebben; zij mochten geen staal of ijzer aanraken; bij het baden nooit het gelaat stroomopwaarts keeren, enz. enz. Onze vrienden beloofden, dat alles stipt te zullen betrachten.

Zij zakten nu de soengei Miri een onbeduidend eind af op een klein vlot; en ter bestemder plaatse gekomen, werd het vastgemaakt door een soort van trap, die aan het eene einde met zware steenen belast en aan het andere door rottanlussen als scharnieren beweegbaar was, tot op den bodem der rivier te laten zakken. Die trap diende dus tot anker, maar voornamelijk om er langs af te dalen. Eenige Poenans, van houten bakken voorzien, klommen nu naar beneden, doken onder water, vulden hun bakken met goudhoudend zand, plaatsten die op het vlot en daalden weer met andere onder den waterspiegel, om die weer te vullen. Die bakken, „doelang" genaamd, hadden den vorm van een bord van ongeveer drie dM. middellijn, en waren in den bodem van een kleine, komvormige uitholling voorzien. Toen de eerste gevulde doelangs op het vlot geplaatst waren, begon de leerschool voor onze Europeanen. Harimaoung Boekit en Amai Kotong wezen hun, hoe zij dat bord aan de oppervlakte van de snelstroomende rivier moesten brengen en daaraan een zacht schuddende en tevens draaiende beweging mededeelen, waardoor gelegenheid gegeven werd aan den sterken stroom om het lichtere zand en de klei mede te voeren, maar het zwaardere stofgoud zich in de uitholling te laten verzamelen. Aanvankelijk waren onze blanken bij dat handwerk uiterst onhandig en ontlokten aan hun omgeving menigen gullen lach, wanneer de stroom hun bord bij een verkeerde beweging schoon veegde en zand en goud medenam. Maar langzamerhand werden zij meer bedreven

en weldra onder den invloed van een eerste slagen werden zij door de goudkoorts aangetast. Zij zagen niet, zij praatten niet, zij rustten niet; slechts één gedachte hield hun brein bezig, namelijk zooveel mogelijk van dat kostbare metaal te verzamelen. IJverig en onverpoosd werkten zij voort en toen de avond viel en de arbeid gestaakt moest worden, woog Harimaoung Boekit de gevonden hoeveelheid stofgoud en bevond, dat het ruim een halve thaël en dus een waarde van dertig gulden bedroeg.

„Het is nog niet veel," grinnikte de Poenan Wienersdorf in het oor, „maar wanneer mijn broeders bij het uitwasschen meer en meer handig zullen worden, dan zal de opbrengst veel grooter worden. Nu is er nog veel verloren gegaan."

Maar het verkregen resultaat was toch van dien aard dat het den geest van onze avonturiers bijna uitsluitend bezig hield. Vooral La Cueille was zeer opgewonden; hij sprak onophoudelijk over het goudzoeken, en toen hij eindelijk lang na middernacht den slaap vatte, droomde hij slechts van goud en was het hem te moede, alsof het gansche heelal met dat edele metaal beslagen was.

Dagen achtereen werd die arbeid voortgezet en, zooals Harimaoung Boekit voorspeld had, steeds met toenemenden gunstigen uitslag. Onze avonturiers waren zoo gelukkig daarbij, dat er dagen waren, waarin de opbrengst tot vijf thaëls steeg en dus een waarde van 300 gulden vertegenwoordigde. Het goud deed zich gewoonlijk in den vorm van fijn bijna ontastbaar poeder, „boelau orei", voor; maar het werd ook in den vorm van blaadjes, schubjes of loovertjes of ook in korrels of draden gevonden. Enkele brokjes „boelau massak" (gedegen goud) ter grootte van eene erwt werden ook aangetroffen, hoewel uiterst schaars. Harimaoung Boe-

kit verhaalde hun, dat vroeger in de soengei Miri gedegen stukjes gevonden werden van drie à vier kubieke cM. inhoud.

La Cueille, wien als mijnwerker niets aangaande het delfstoffenrijk ontsnapte, had opgemerkt, dat het stofgoud immer van een glinsterend zwartachtig zand vergezeld ging. Van de Poenans vernam hij, dat dit zand „poega" geheeten, als een aanwijzing beschouwd wordt van de aanwezigheid van het edele metaal. Wil de inboorling ergens gaan goudwasschen, dan onderzoekt hij eerst of dat poega voorhanden is en, in hoe grooter hoeveelheid dat aangetroffen wordt, des te grooter is de hoôp op een rijke vondst. Deze mededeeling had voor onze reizigers merkwaardige gevolgen.

Eens, dat ten gevolge van minder arbeidslust bij de inlandsche bevolking onze Europeanen tot werkeloosheid gedoemd waren en La Cueille in den omtrek der kotta ronddrentelde, struikelde hij met den voet in een gat, dat onder dor loof verborgen, hem haast van de beengebracht had. Dit gat was de opening van een spleet in den geelen, leemachtigen oever van een klein beekje. Toen hij zijn voet daar uithaalde bemerkte hij, dat die geheel met poega overdekt was.

Hij verbreedde nu met de handen die spleet, wierp het loof naar buiten en werkte zich naar beneden. Het zand toonde hem onmiskenbaar rijke sporen van goud. Hij ging zijn doelang halen, maar nam te gelijker tijd een schop en een pikhouweel mede. Daarmee gewapend, was hij eerst van meening het rijke zand te gaan wasschen, maar kwam tot andere gedachten, toen hij bij de uitdelving bevond, dat die spleet een trechtervormige uitholling was, waarin de beek bij iederen hoogen waterstand als in een kolk rondwielde. Het was een natuurlijke doelang, maar van grooter afmetingen, door

de natuur zelve gevormd. Deze opmerking bracht hem op de gedachte het zand uit te scheppen om te zien, wat op den bodem van dien monsterdoelang te vinden zou zijn. Hij had zoo een voorgevoel, dat zijn moeite wel beloond zou worden. En werkelijk, hoe verder hij in de diepte doordrong, hoe goudrijker de poega werd, totdat hij op een laag verblindend wit keizand stuitte, waarin het edele metaal in de zonnestralen hem in de oogen schitterde en glom, alsof daar alle schatten der aarde bijeen gebracht waren. Hij vulde zijn doelang en spoedde zich naar de beek en in weinige minuten tijds vond hij in de uitholling van zijn werktuig eenige brokstukjes boelau massak, alle grooter dan een erwt; hij herhaalde de bewerking en bevond dat, hoe dieper hij kwam, hoe zeldzamer het witte zand, maar hoe grooter en menigvuldiger die brokstukjes werden, totdat hij op den bodem van dien kolk een laag stukjes aantrof van de grootte eener boon, die als schoon uitgewasschen daar onvermengd lagen. Onder die laag strekte zich dorre, grijze, vaste potaarde uit, die geen spoor van goud meer opleverde.

De Waal was als krankzinnig van vreugd, toen hij dien schat daar in de zon zag glinsteren. Hij sprong en danste er rondom; hij was in een woord uitgelaten. Toen hij eindelijk wat tot bedaren kwam, bedekte hij het hoopje met droge bladeren en takken, om de glinsterende massa aan onbescheiden oogen te onttrekken en spoedde zich daarna naar de kotta, alwaar hij Johannes deelgenoot van zijn vondst maakte. Beiden voorzagen zich van een zak en brachten den buit te huis, alwaar deze bij naweging bleek, bijna 400 thaëls of ongeveer 20 K.G. te bedragen. — „Tudieu!" gniffelde La Cueille, „ik wist niet, dat ik zoo'n gelukskind was. Laat kijken, dat is 400 maal 60 gulden.....?"

Hij keek daarbij Wienersdorf en Schlickeisen vragend aan.

„Dat is 24,000 gulden," sprak de laatste; „dat is een mooie vondst, die je gedaan hebt. Je zult je naam van Richard bewaarheiden. Ik wensch je geluk."

„En 24,000 gevoegd bij de 26,000 van de apensteenen?" vroeg de Waal-verder, die niet vlug uit het hoofd kon rekenen en op het gezegde van Schlickeisen geen acht scheen geslagen te hebben.

„Dat maakt 50,000 gulden," was het antwoord.

„Waarbij nog wel een 10,000 zullen komen, als opbrengst van het stofgoud, dat we reeds gevonden hebben en wat we nog vinden zullen, alsook nog van een kleinen handel, dien ik op het oog heb," voegde Johannes er lachend bij.

De Waal was opgetogen, boven de wolken van blijdschap.

„Dus," riep hij, „60,000 gulden te zamen! En dat verdeeld in vieren, maakt..... voor ieder 15,000; want 4 maal 15 is 60, niet waar?"

De overigen knikten en grepen de hand van den Waal, die ze met warmte drukten. La Cueille had zich in het volle licht van zijn kameraadschappelijke gevoelens voor hen vertoond. De brave kerel had er geen oogenblik aan gedacht, dat de door hem gevonden goudmassa hem alleen zou kunnen toebehooren.

„Ik wist wel, dat ik mij in hem niet vergist had," mompelde Johannes binnensmonds.

„Maar," stoorde Wienersdorf, die had zitten peinzen, den algemeenen gedachtengang, „dat La Cueille dat goud gevonden heeft is zeer mooi, maar het zal bezwaren kosten het mede te nemen."

„Wel zeker," viel Johannes in, „zonder bezwaren heb je niets op dit ondermaansche. Maar laat je dat geen zorgen baren."

„Geen zorgen baren! Je wilt je goud zeker per spoor vervoeren?" vroeg Wienersdorf lachende.

„Het zal nog wel wat duren alvorens de locomotieffluit zich in deze streken zal doen hooren. Maar luistert. Die goudkorrels en brokstukjes zullen wij zorgvuldig van het stofgoud scheiden. Voor de eerste zullen wij ons van hertenvellen gordels vervaardigen, die van een stevige dubbele voering voorzien, met de ruimte tusschen leder en voering behoorlijk in vakken verdeeld, gedogen zullen, dat ieder van ons een vrachtje van ongeveer vier K.G. aan edel metaal om de lendenen zal kunnen dragen. Voor het stofgoud zullen wij van Dajaksche blaasroeren wandelstokken of beter polsstokken vervaardigen. Die roeren zijn van ijzerhout vervaardigd; zij zijn dus stevig en kunnen des noods een geducht wapen in onze vuist wezen. De cilindervormige uitholling vullen wij met stofgoud aan, hetgeen onze wandelstokken niet alleen een zekere zwaarte geven, maar ze ook kostbaar maken zal. Vergis ik mij niet, dan zal iedere stok van 1,50 Meter lengte bij een uitholling van $2^1/_2$ c.M. middellijn ruim een KG. stofgoud kunnen bevatten. Het zal zaak zijn zoo'n stok nergens te laten liggen of in een hoekje te laten staan."

„Drommels neen," lachte La Cueille, „vooral daar je hier zoo'n verlies niet in de krant zoudt kunnen adverteeren, met belofte aan den eerlijken vinder van een goede fooi. Maar zoo'n band van vier K.G. zwaar om je lendenen en een stok van minstens een KG. in je hand, zal ook niet lekker kunnen heeten; want wij zullen toch wel meer dan dat te dragen hebben bij den tocht, die voor den boeg staat."

„Wel zeker, voor een groot gedeelte van den weg zal je je moeten getroosten behalve je geweer en gevulden patroonzak, ook nog je mondbehoefte en reserve-munitie

in een mandje op je rug te dragen. Daarover evenwel later. Maar als je nu gedacht hebt, dat onze rijkdommen zoo maar zonder moeite mede te nemen zouden zijn, dan heb je het verbazend mis. Zoo lang de spoorbaan nog niet klaar is, waarvan Wienersdorf straks schertste, zul je je schatten zelf moeten dragen."

„Zoo is er toch altijd wat op dit ondermaansche," pruttelde de Waal, „nu ik rijk ben, meende ik anderen voor mij te kunnen laten sjouwen."

„Kassian, je bent waarachtig te beklagen," lachte Johannes.

Terwijl nu ook langzamerhand de toebereidselen tot het aanstaande vertrek gemaakt moesten worden, was Johannes er ook op bedacht, zich van de verschillende koopmanschappen te ontdoen, die hij van Baba Poetjieng verkregen had, in soengei Naning, op het vlot van Bapa Andong en te Kotta Baroe bijeenvergaard had, om handel met de Olo Ott te drijven. Toen hij dien handel bedacht had, was dat meer geweest als middel om eenig stofgoud machtig te worden, ten einde niet geheel en al berooid te Sarawak of Singapore aan te komen. Nu zij een wezenlijk fortuin, althans voor hen, verworven hadden, was die handel niet meer zoo noodig; ook had hij reeds een gedeelte van die koopmanschappen bestemd, om als geschenk aan Harimaoung Boekit aan te bieden. Maar toch wenschte hij dat handeldrijven, waarvan hij zooveel gehoord had, wel eens van nabij te zien en ook door zijn reisgenooten te doen waarnemen. Hij sprak er met het Poenanhoofd over en deze vond den voorslag uitvoerbaar. Hij had er te meer ooren naar, wijl volgens hem de geldzaken onzer reizigers daardoor merkelijk zouden verbeteren en het geluk van Hamadoe, zijn zuster, bevorderd zou worden. Alles werd er dan ook toe in gereedheid gebracht en op een

morgen vertrokken onze vier blanken en Dalim met Harimaoung Boekit en Amai Kotong en de noodige roeiers met een groote rangkan en stevenden de soengei Miri op. Maar de reis was vrij lang, want eerst den derden dag bereikten de reizigers de monding van de soengei Danom Pari, alwaar zij bij een kolossaal hoogen en zwaren boom, die zich aan den oever verhief, aanlegden. Aan den voet van dien boom, die als een reus te midden van het hem omringende dichte woud uitkwam, werd een matje gespreid en daarop eenige hoopjes zout en glaskoralen, eenige kleedingstukken, als „klambie's" (baatjes) en ewah's van grof linnen of van boomschors vervaardigd, een twintigtal mandauw's, verscheiden stukken ijzer en verscheiden dozijnen lompe onbehouwen messen en een groote hoeveelheid tabak aan stengen uitgestald. Dat alles werd stuksgewijze neergelegd. Zelfs eenig gebak van verzuurde rijst vervaardigd en overvloedig met arengsuiker bestrooid en een groote pot met toeak gevuld werden niet vergeten.

„Drommels! ik wou wel op dien pot blijven passen," sprak La Cueille.

„Opdat hij niet wegloopen zou, niet waar?" lachte Johannes. „Kom maar mee, want de pot zou minder op jou kunnen passen en in deze buurt zou je bewaking noodig hebben, dat verzeker ik je. Wij zijn hier op het gebied der Ott's. Straks zal ik je daar meer van verhalen."

Toen de uitstalling gereed was, greep Harimaoung Boekit een „garantong" (metalen bekken), hing die aan een boomtak op en deed toen met een stuk hout eenige slagen daarop, die luid in het stille woud weerklonken. Daarna luisterde men aandachtig. Toen na verloop van een tiental minuten niets vernomen werd, sloeg de Poenan nogmaals met kracht op het bekken en nu liet

zich in de verte een gelijk aantal slagen hooren, die te oordeelen naar het geluid op een uitgeholden boom gegeven werden. Harimaoung Boekit liet nu zijn gezelschap in den rangkan stijgen, sloeg nog eens ferm op het bekken en voer toen de soengei ruim een kwartieruurs af. Daar werd halt gemaakt en midden op stroom gewacht.

„De drommel hale mij, als wij iets van onze koopwaren terugzien," mompelde Schlickeisen tegen zijn makkers.

„Dat zal meevallen," antwoordde Johannes. „Wacht maar."

Dat wachten duurde niet al te lang. Na een paar uur weerklonken andermaal de tonen van de garantong, die was blijven hangen en stevende de rangkan op dat signaal de soengei weer op. In den zwaren stroom evenwel was er ruim een uur noodig om het vaartuig weer bij de uitstallingsplaats te brengen.

„Kijk, dat 's aardig!" riep La Cueille, toen hij de koopwaren weer terugzag, „maar de toeakpot is leeg."

Maar zijn verwondering en die zijner makkers werden nog grooter, toen zij ontwaarden dat naast ieder voorwerp een ander was neergelegd. Hier waren het een of meer bezoarsteenen, die als aangeboden prijs moesten dienen van den mandauw of het kleedingstuk, die er bij lagen. Daar waren het afgepaste hoopjes stofgoud, die tot ruil moesten strekken voor tabak, messen of glaskoralen. Elders weer waren het tijgervellen, die aangeboden werden.

„Maar wat nu?" vroeg Wienersdorf.

„Wij zullen kijken en schatten," antwoordde Harimaoung Boekit.

Alles werd zorgvuldig bekeken en bevonden, dat de aangeboden voorwerpen verreweg de waarde van de koopmanschappen overtroffen. Het zout scheen voor de

Olo Ott wel het kostbaarste te wezen, want voor dat artikel waren de grootste hoopjes stofgoud aangewezen. Toen onze nieuwbakken kooplieden zich tevreden met den aangeboden ruil toonden, verzamelde de Poenan alles wat de Olo Ott achtergelaten hadden, deed het in den rangkan overbrengen, sloeg toen een flinken roffel op het bekken, bracht dat muziekinstrument in het vaartuig en liet toen de terugreis aannemen, terwijl de koopwaren onzer vrienden achterbleven. Toen Johannes de balans van dien ruilhandel opmaakte, werd bevonden, dat zij voor hun prullen en snuisterijen ongeveer honderd batoe boehies, ruim zes thaëls stofgoud en een aantal tijgervellen ingeruild hadden. Aan deze laatste hechtten onze Europeanen weinig; Johannes was echter van plan daarvan baatjes te vervaardigen, die hun bij hun aanstaanden marsch door de wildernis van veel dienst zouden zijn.

„Drommels, dat is een voordeelige handel," meende La Cueille. „Daaraan zouden de kooplieden van Antwerpen of Amsterdam een puntje kunnen zuigen."

„Maar...." was de bemerking van Wienersdorf, „wanneer de Otts geen voldoenden prijs achtergelaten hadden, wat dan?"

„Wel," antwoordde Dalim, „dan hadden wij onze koopwaren eenvoudig medegenomen en hun ruilartikelen laten liggen."

„Maar als zij nu eens onze koopwaren medegenomen hadden zonder iets in de plaats te laten?"

„Dat is nog nooit geschied," lichtte Johannes toe. „De meest mogelijke goede trouw wordt bij dien handel steeds betracht, zonder dat beide partijen elkander te zien krijgen. Het moet eens gebeurd zijn, dat een paar maleische kooplieden hun eigene koopwaren en de aangeboden ruilmiddelen der Otts medegenomen hebben.

Maar zij waren de soengei nog niet uit, toen zij reeds overvallen waren en hun bedrog met hun leven moesten boeten."

„Je zei zoo even, dat partijen elkander nimmer zien. Is dat steeds zoo?"

„Steeds. Wanneer de Otts zich vertoonen, dan is het een strijd op leven en dood. Een der beide partijen wordt dan vernield."

„Maar wat zijn dat voor lieden, die Olo Otts?"

„Ja, nu vraag je me meer, dan ik weet. Ik heb ze nimmer gezien. Doe die vraag eens aan de Poenans, dan zullen ze je antwoorden, dat het halve apen zijn, en met den grootsten ernst verzekeren, dat zij staarten hebben."

„Staarten?" stoof La Cueille op.

„Ja staarten, mijn waarde Waal," lachte Johannes. „Vergeet niet, dat jij ook een staart gehad hebt, althans je voorouders; en als...."

„Jou voorouders misschien," sprak de Waal gebelgd, „maar de mijne niet."

„En als je goed voelt," ging Johannes voort, zonder op de gevoeligheid van La Cueille te letten, „als je goed voelt aan het uiteinde van je ruggestreng, dan zul je ontwaren, dat daar de eindwervel van je ruggegraat zich aanvoelt, alsof hij afgebroken is. Er zouden wel geleerden te vinden zijn, die je bewijzen zouden, dat dat ontstaan is door onze gewoonte van te zitten; die staart zou daardoor afgesleten en die eigenaardigheid van afgesleten staart zou zoo van geslacht op geslacht overgegaan zijn. Is het zoo niet Wienersdorf?"

„Ja," antwoordde deze, „daar heb je Adams, Schlegel en later Darwin. Verder nog...."

„Schei uit!" riep La Cueille, „wij kennen die lui toch niet."

„Zooveel is zeker," ging Johannes voort, „dat vele geleerden het eens zijn, dat hier in Borneo nog stammen bestaan, die zich in het bezit van een staart verheugen. Volgens hen zou dat evenwel niets anders zijn dan een kleine, beweginglooze verlenging van de ruggegraat ter lengte van 6 à 8 cM. De daarmee behepte lieden, zouden steeds met zich voeren een plankje, met een gat doorboord om op te zitten anders zou hun die uitwas geweldig hinderen. Wat nu verder de Olo Ott betreft; zij worden beschouwd als de oorspronkelijke bewoners van Borneo, die door andere rassen langzamerhand teruggedrongen zijn. Zij zijn uiterst schuw, zeer verraderlijk van karakter, aartsliefhebbers van koppensnellen en volstrekt niet afkeerig van een rauwen menschenbout met of zonder zout of lombokh. Kampongs hebben zij niet; zij zijn ook niet gezellig van aard, want zij leven slechts met eenige familiën bij elkander, evenwel talrijk genoeg, om een bende van twaalf tot vijftien manspersonen te vormen. Dat neemt evenwel niet weg, dat bij gevaar, wanneer zij het alarmteeken op hun uitgeholde boomstammen in hun wouden geven, zich al spoedig een paar honderd weerbare mannen vereenigen. Huizen, in den zin als wij begrijpen, kennen zij niet. Zij vervaardigen zich in een grooten boom een soort van nest, waarin zij wonen. Overigens bewegen zij zich in de kruinen hunner wouden met een gemakkelijkheid, waarvan wij ons geen denkbeeld kunnen maken en waarin zij door de kahio's, de boehies en andere apensoorten overtroffen worden. Gij kunt er u verzekerd van houden, dat van het oogenblik af, dat wij hun woonoord genaderd zijn, wij geen oogenblik onbespied zijn gebleven en hoewel wij hen niet gewaar worden, zijn zij ons toch steeds nabij."

„Drommels!" bromde La Cueille, „dan zullen wij maar wat voortmaken met roeien, dat wij uit die buurt komen."

Met vereende krachten werd voortgeroeid en verbazend snel stevende de rangkan stroomafwaarts.

XXXII.

Reisafspraken. — Rijkdom der goudgronden. — Vermoedelijke herkomst der stofgoudafzettingen. — De diamant van den sultan van Matam. — De diamantdelving. — Het dagboek en de schedel van Georg Muller. — Huwelijksplechtigheden.

Daags na dien tocht, werd het goudwasschen weer met ijver hervat en zou dat bedrijf voortgezet worden tot het vertrek van onze avonturiers. Zij waren van oordeel, dat zij niet te veel van dat kostbare metaal konden verzamelen. En wat het vervoer betrof, daaromtrent had de trouwe Harimaoung Boekit hen gerustgesteld. Hij beloofde hen uitgeleide te doen met een dertig zijner onderhoorige Poenans, zoo mogelijk tot dat zijn beschermelingen de Sarawaksche grens zouden bereikt hebben. Dankbaar werd die hulp door Wienersdorf en zijn metgezellen aangenomen en de toebereidselen dienovereenkomstig gemaakt.

Bij dat dagelijksche goudwasschen, hetwelk al meer en meer winstgevend werd, naarmate de behendigheid der fortuinzoekers zich meer volmaakte, maakte La Cueille de opmerking, dat de terreinen vanwaar dat stofgoud afgevoerd werd onmetelijk rijk moesten zijn. Vooral kwam hij tot die gevolgtrekking, toen hij van de bevolking vernam, dat bij iederen watervloed de uitgeputte rijkdommen in de beddingen der rivieren en op de zandbanken en uitspringende hoeken weder hersteld werden en dat na iederen westmoesson het stofgoud weer

even overvloedig aanwezig was, alsof nimmer de hand aan de ontginning geslagen ware. Als een bijzonderheid werd hem nog medegedeeld, dat hoe meer er gewasschen wordt, hoe meer het gedegen goud verdwijnt, totdat het slechts als uiterst schaarsche korrels voorkomt, terwijl het stofgoud zich weer even overvloedig als voorheen voordoet.

„Dat bewijst," verzekerde Schlickeisen, „dat de gedegen goudkorrels nederzettingen van lagere tijdperken zijn, die zich zoo spoedig niet aanvullen."

„Maar dan moet het stofgoud toch zeer veelvuldig voorkomen," sprak Wienersdorf peinzend. „En wat moet daarvan niet voor de menschen verloren gaan, wanneer dat fijne bijna ontastbare stof door het geweld der wateren medegesleept, zich in de uitgebreide benedenbekkens met het zoo zachte slib vermengt. Ik geloof niet, dat het overdreven is te beweren, dat de beddingen der meeste rivieren op Borneo goudhoudend zijn tot aan hun uitwatering toe."

„Wel zeker zijn zij dat," viel Johannes in. „Voor de monding der Kapoeas, die wij opgevaren hebben, ligt een eilandje, hetwelk Mangboelau (goudzoeken) heet. In de overleveringen van de menschen van Kwala Kapoeas bestaat de herinnering nog, dat op dat eilandje goud gewasschen werd. Er is nog stofgoud te vinden, maar de opbrengst loont de moeite niet. Wanneer evenwel de wateren gedurende een reeks van jaren hun taak ongestoord zullen kunnen volbrengen, dan zal een ontginning weer winstgevend zijn."

„Als wij eens die terreinen konden bezoeken, van waar dat stofgoud afgevoerd wordt," sprak La Cueille, die zich met dat onderwerp slechts bezig hield.

„Die streek zullen wij doortrekken," antwoordde Johannes, „maar wij zullen er ons niet kunnen ophouden.

Zij is slechts bewoond door Olo Otts, door Penheng's, door Modang's, door Tering's enz. allemaal stammen, waarvan de een al woester dan de ander is, waar wij ons leven geen oogenblik zeker zullen zijn en waar wij daarenboven onmogelijk in ons onderhoud zouden kunnen voorzien, wanneer wij daar eenigen tijd wilden verwijlen. De geheele Kaminting bergketen is rijk goudhoudend; want alle rivieren, die daar ontspringen, voeren goud af onverschillig naar welke windstreken zij haar wateren stuwen. Evenwel worden de Kapoeas Moeroeng met haar nevenrivieren de soengei Mawat en de soengei Sirat, de Kahajan met haar schatplichtige soengei's, de Miri, de Roengan en Manohin en verder de boven Katingan als de rijkste aangemerkt. Het is dus te voorzien, dat het gebergte, waaruit die rivieren ontspringen met zijn uitloopers bij onderzoek de meest bevredigende opbrengst zou opleveren."

„Hoe zou dat goud in het oorspronkelijke gebergte voorkomen?" vroeg La Cueille.

Daarop wist niemand te antwoorden, zelfs de Poenans niet, die daarover nimmer nagedacht hadden. Een toeval zou den Waal daaromtrent iets hoewel niet veel mededeelen.

Eens, dat hij bezig was de munitie voor kotta Rangan Hanoengoh in orde te brengen, kreeg hij in het hoofd geweerpatronen te vervaardigen. Die zouden voor de Poenans van oneindig meer gemak bij de behandeling hunner vuurwapenen ook minder gevaarlijk zijn en tot minder kruitverspilling aanleiding geven. Nu stortten die wildemannen maar een zekere hoeveelheid in den loop, veel of weinig, op gevaar af, dat het wapen hun in de handen sprong. Maar om patronen te kunnen maken had hij papier voor de hulzen noodig. Dat was evenwel in een Dajaksche kotta, ver in het binnenland gelegen, zoo maar niet te vinden. Hij sprak

er met Harimaoung Boekit over en liet hem daarbij eenige zijner patronen zien. Toen deze begreep wat noodig was, liep hij naar binnen en bracht een pak oude boeken te voorschijn. Het waren meestal bijbels in de Dajaksche taal, die overvloedig verspreid tot daar in de binnenlanden doorgedrongen waren, hoewel onder de bevolking geen sterveling lezen kon. Onder die boeken trof de Waal een foliant aan, die een geschreven dagregister scheen te zijn, maar in uiterst ontredderden toestand verkeerde. Een gedeelte er van bestond nog uit witte bladen, de beschrevene waren meerendeels verscheurd en aan flarden. Een titelblad was er niet, zoodat niet te zien was, wie er de schrijver of de eigenaar van geweest was. Er in bladerende, troffen hem de volgende zinsneden op een bladzijde, waarvan ook meer dan de helft ontbrak.

„14 Oktober 1824.

„Ik heb bevonden dat het goud hier (?) even als in „andere landen in aardlagen voorkomt, die naarmate van „de vorming van het terrein, meer of minder verwijderd „van elkander liggen, zoodat op de eene plek soms een „ware schat en op een andere in de onmiddellijke na„bijheid niets, hoegenaamd niets gevonden wordt. Het „goudhoudende zand rust gewoonlijk op een schacht „van lichtgele leemaarde en is met een donkerkleurige „bitumineuse klei bedekt. Dat zand bevat behalve een „fijnkorrelig kwarts, goud in korrels, in vliesjes en in „de gedaante van stof. Enkele platinadraadjes en kor„rels worden er ook onder aangetroffen. Zóó wordt het „gevonden aan den voet der heuvels, soms ook op de „benedenhellingen, maar onveranderlijk in zoodanig ter„rein, hetwelk door de afstroomende wateren afgezet is, „dus in aangeslibde gronden. Het is mij nog niet mogen „gelukken goudaderen in het kwartsgesteente te ontdek-

„ken, hoewel het daar in zijn oorspronkelijken toestand „en dan wellicht in vrij aanzienlijke gedegen brokken „te vinden moet zijn. Want onweerlegbaar zijn de „korrels en schilfers, die in die alluviale terreinen en „allerwege in de rivierbeddingen aangetroffen worden, „uit hun kwartsomvatting losgerukt of van grootere „massa's afgescheurd, terwijl het stofgoud ontstaan is en „nog ontstaat uit de wrijving van de schilfers en korrels „tegen elkander en tegen ander gesteente, voortgesleurd „als zij worden door het woeste geweld van het water.

„Eigenlijke bergwerken, waarin de aardlagen...."

Hier was de bladzijde afgescheurd en ontbrak het overige gedeelte.

„Dat 's drommels jammer," mompelde de Waal en zuchtend vervolgde hij droomend: „ja, daar in dat gebergte daar moeten onmetelijke rijkdommen opgestapeld liggen."

Hij ging voort met bladeren. Eensklaps hield hij op; zijn aandacht was weer gevestigd.

„Drommels dat is interessant. Dat moet ik lezen."

„16 Juli 1824.

„Gisteren namiddag heb ik den grooten diamant van „den Sultan van Matam gezien. Men heeft mij niet „gefopt, dat kon ik ook wel aan de voorzorgen zien, die „genomen werden. Anders laat de vorst wel aan nieuws-„gierige vreemdelingen, die hij wantrouwt, een fraaien „djakoet zien, die met den grooten diamant veel over-„eenkomst heeft. Maar ik heb den echten gezien en „hem in handen gehad. Het is een prachtige steen, „die in het rijk Landak gevonden is. Hij weegt 361 „karaat; ik heb hem zelf gewogen. Het is een py-„ramidale dodekaëder of dubbel zeszijdige pyramide, „welke op ongeveer twee derden van zijn geheele lengte „gebroken is, waarschijnlijk bij het losmaken uit de hem „omringd hebbende korst, iets dat meermalen wordt

„waargenomen. De gedaante is niet regelmatig, maar eenigs-„zins schuins. De steen is van een uiterst zuiver water, de „zeer lichte speling van kleuren, welke opgemerkt wordt „en naar het rooskleurige overhelt, moet meer aan de „straalbreking door de scheuren veroorzaakt worden „toegeschreven, dan wel aan minder zuiverheid. Zijn „lengteas is 5.7, zijn kortste 3.3, de korte pyramidaal-„zijde is 2.9, de lange 3.9 cM. In de Dajaksche taal „heet hij Sagima (hoekig), in het Maleisch Danau Redjo. „Zijn waarde bedraagt 5,212,000 gulden."

„Vijf millioen gulden!" schreeuwde de Waal buiten zich zelven. „Vijf millioen gulden! ik wou dat ik zulk een steentje vond."

Sedert hij zijn twintig K.G. goud gevonden had, was onze La Cueille onverzadelijk. Hij verbeeldde zich, dat om diamanten van vijf millioen te vinden, hij maar te bukken had.

Hij riep zijn makkers tot zich en stelde hun de vraag, waar Landak gelegen was. Wienersdorf en Schlickeisen keken elkander eens aan. In Indische aardrijkskunde hadden zij nimmer uitgemunt en knikten dan ook ontkennend. Johannes evenwel strekte den arm uit en zei:

„Daar ginds in het zuidwesten."

„Komen wij daar dicht bij?" vroeg de Waal.

„Hoe heb ik het nu met je?" vroeg Johannes verbaasd. „Wij moeten steeds noordwaarts op en wij zouden daar dicht bij komen?"

„Zullen wij ook streken passeeren, waar diamanten te vinden zijn?"

„Drommels neen! Die dure keitjes worden, zoo ver ik weet, alleen in Tanah Laout, de zuidoostspits van Borneo en in Landak, waar je naar verneemt, op de westkust gevonden. Maar waarom vraag je dat?"

„Kijk eens hier," sprak de Waal opgetogen, terwijl hij den ontredderden foliant vertoonde. „In Landak is een diamant gevonden die 5,212,000 gulden waard is. Dat is, als ik het wel heb, ruim elf millioen francs. Zeg, als we zoo'n steentje konden vinden?"

„Zoo! wildet jij zoo'n steen van elf millioen francs vinden? Je wordt onverzadelijk, mijn waarde Eburoon," lachte Wienersdorf.

„L'appetit vient en mangeant," mompelde de Waal. „Maar waarom noem je mij Eburoon?

„Dat staat in verband met je gestaarte voorouders, die de tegenwoordige Walenkwartieren bewoonden en toen Eburonen genoemd werden. Ik zal je dat later wel eens uitleggen."

„Omtrent je klimmende appetijt naar edelgesteente," viel Johannes in, „valt je de waarschuwing te geven van daarvan je lippen en verhemelte maar schoon te houden. Je hebt het goudzoeken van nabij gezien, niet waar? welnu het diamantzoeken is oneindig veel lastiger en moeielijker. Ik heb dat jaren geleden in het Martapoerasche kunnen waarnemen. Om dat werk naar eisch te verrichten, moeten putten gegraven worden van vier à zes voet vierkant, totdat de diamantbevattende laag bereikt is."

„Hoe ziet die laag er uit?" vroeg La Cueille.

„Het is in den regel een mengsel van kiezel en stukjes zandsteen in een laag klei van bijzonder roode kleur vervat. Daaronder strekt zich een laag donkerblauwe klei uit, waarin de „batoe ampar anoem", ook wel „djakoet" genoemd, een prachtige soort van bergkristal, door de oningewijden niet van den diamant te onderkennen, aangetroffen wordt. Ontmoet men deze blauwe kleilaag zonder dat de roode aangetroffen is, dan is dat een zeker teeken, dat daar geen edelgesteenten aanwezig zijn."

„Hoe diep zijn die putten?" vroeg de Waal.

„Dat hangt af van het terrein en van de dikte en het aantal der dekkende lagen, waardoor heen gewerkt moet worden. Ik heb putten gezien, die 20 à 25 voet diep waren. Gemiddeld kun je ze rekenen op 12 à 15 voet."

„Waaraan herkent men de gronden, waarin diamanten verwacht worden? Men zal toch maar niet op goed geluk af dien moeitevollen arbeid van dat putgraven gaan ondernemen?" vroeg Schlickeisen.

„Waarachtig niet. In de diamantdistrikten heeft men daartoe „malim's" (gidsen, loodsen). Deze gaan tegen zonsondergang, van drie à vier man vergezeld, door de bosschen en wildernissen dwalen. Alvorens den tocht te ondernemen, hebben zij zich met een zekere toover-olie, „minjakh tjelang boemi", een vette, vertikale streep tusschen de beide oogen tot over het neusbeen getrokken. De malim beweert dat die olie hem het vermogen schenkt de verborgenheden van het binnenste der aarde te kunnen aanschouwen."

„Ik wou dat ik van die olie had," mompelde de Waal.

„Ook zou de malim boven den grond, waaronder diamanten bedolven liggen, een lichtenden glans zien als van een glimworm, groot of klein naarmate van de grootte der steenen daardoor aangeduid."

„Hoe gaat dat diamantzoeken in zijn werk?" vroeg Wienersdorf.

„Wanneer de put gegraven en de bedoelde roode kleilaag bereikt is, dan wordt die zuiver en netjes uitgestoken en de klei in een met boomschors afgeperkt vierkant verzameld, waarna, wanneer van die klei een genoegzame hoeveelheid bijeengebracht is, zij in de nabijheid van stroomend water gedragen wordt om uitgewasschen te worden."

„Zeker in een doelang, zooals wij bij het goudzoeken bezigen ?"

Neen, waarachtig niet, maar in een legèh, hetwelk een soort van mand is, die de gedaante heeft van een halven cilinder, maar zoo fijn van bamboereepjes en gespleten rottan gevlochten is, dat het kleinste steentje er niet door kan. Alleen de klei wordt onder een voortdurend kneden en wasschen door het water als in suspensie opgenomen en medegevoerd. De achtergebleven kiezeltjes en gruis worden nog eens gezeefd en later met de hand gelijkmatig in de legèh uitgestreken in een zeer dunne laag en dan met de meeste zorgvuldigheid uitgezocht. Dikwijls wordt de legèh geledigd zonder dat er een steentje in gevonden is nog zoo klein. Gij ziet dat het geen gemakkelijk werk is, in ieder geval geen, waarmede wij ons bezig zouden kunnen houden, al kwamen wij ook door streken, alwaar dit edelgesteente aangetroffen wordt."

„Dat 's verd... jammer!" pruttelde La Cueille. „Een vondst van vijf millioen hollandsche guldens zou wel wat inspanning waard zijn."

„Ja zeker, maar steenen van vijf millioen vind je zoo maar niet. Het is lang geleden toen die steen uit den schoot der aarde voor den dag gehaald werd. Ik meen dat dat in 1690 of 1695 gebeurd is; dus zoo wat een en drie kwart eeuw geleden. Sedert is er geen enkele meer van die taille gevonden. Zelfs zijn er geleerden en ambtenaren, die beweren dat die geheele Danau Redjo niet bestaat en dat het eenvoudig een prachtige djakoet is, die vertoond wordt. Maar laat zien, wat staat er van dien diamant in jou smerig boek?"

Johannes nam het manuscript over en las. Toen hij die diamantbeschrijving ten einde had, bladerde hij in dat boek, hetwelk zijn belangstelling opwekte. Einde-

lijk zocht hij naar den naam van den schrijver of van den bezitter; maar te vergeefs.

„Wat drommel, hoe kom je aan dat vod?" vroeg hij eindelijk aan den Waal.

La Cueille verhaalde nu, dat hij dat boek van Harimaoung Boekit met eenige andere ontvangen had, om patroonhulzen te maken. De Poenan werd ondervraagd en deze verhaalde na eenig bedenken, dat hij bij een koppensnellerstocht op het grondgebied der Penheng's, een stam, welke aan de Pendeh, een soengei westelijk van de boven Doesson stroomende, woont, dat boek had buitgemaakt. Hij vertelde, dat er toen vele prenten in waren (waarschijnlijk schetsen en teekeningen); maar die waren er door de kinderen uitgescheurd.

Bij nader onderzoek meende Johannes te ontdekken, dat op de bladzijde wit papier, welke den omslag aan de binnenzijde bekleedde, eenig schrift te bespeuren was. Hij zocht die bladzijde zachtjes los te maken, hetgeen gemakkelijk geschiedde, daar het kleefmiddel door vocht en tijd verteerd, krachteloos geworden was. Toen hij den omslag behoorlijk gereinigd had, las hij met ontzetting het navolgende:

„Heden zijn al mijne reismakkers geslacht. Morgen „is het mijne beurt. God zij mijne ziel genadig.

„G. M."

Peinzend bekeek Johannes die twee hoofdletters, die daar nog duidelijk gegrift stonden.

„Sakkerloot!" riep hij eensklaps uit, „zou dat het dagboek van Georg Muller zijn, het dagboek van den geleerde, die meer dan vijf en dertig jaar geleden hier in de binnenlanden vermoord werd? Dat zou een vondst zijn! O! ongetwijfeld is het dat."

Harimaoung Boekit stormde zijn woning in en kwam weldra met een rozenkrans van bekkeneelen naar buiten.

Een daarvan toonde hij aan de Europeanen, hetwelk, door den gelaatshoek niet te miskennen, ontwijfelbaar aan een individu van het Kaukasische ras behoord had.

„Bij dat boek gevonden," grijnsde de Poenan.

Met aandoening beschouwden onze avonturiers dat grijnzende doodshoofd, hetwelk ongetwijfeld eenmaal de zetel van de verstandelijke vermogens van den wakkeren reiziger geweest was, die der wetenschap ten offer onder de handen van sluipmoordenaars gevallen was. Zij trachtten van het Poenanhoofd nog bijzonderheden te vernemen, maar deze verklaarde er niets meer van te weten, dan dat bij dien sneltocht al de Penhengs, welke hij met de zijnen overvallen had, gedood waren. Een oude vrouw, destijds als frissche jonge vrouw tot buit der overwinnaars medegenomen, leefde nog. Zij was evenwel kindsch geworden en, toen ons viertal haar ondervroeg en haar op dien schedel en dat boek wees, was er niets uit te krijgen dan de volzin: „olo bapoeti bahalap" (een mooie blanke).

Schlickeisen en Wienersdorf vereenigden hun smeekingen, om Harimaoung Boekit te bewegen, hun dat bekkeneel af te staan; maar al hun pogingen leden schipbreuk. Het bezit van den schedel eens blanken was den Poenan te onwaardeerbaar; hij snoerde zijn rozenkrans behoedzaam te samen en droeg hem binnenshuis. Johannes pakte evenwel het dagboek zorgvuldig in en beveiligde het voor meerdere beschadiging.

Zoo langzamerhand waren de dagen verstreken, die Wienersdorf nog van zijn huwelijk scheidden. Blaakte hij van ongeduld, om in het bezit zijner lieftallige en aangebeden Hamadoe te geraken, Johannes van zijn kant was niet minder ongeduldig, om de reis te kunnen voortzetten.

Eindelijk was de dag van volle maan daar, de dag waarop het huwelijk zou voltrokken worden. Al heel vroeg in de weer, hadden Dalim en Johannes den bruidegom kant en klaar voor de plechtigheid gemaakt. Volgens Dajaksch gebruik had hij eerst in de rivier een bad moeten nemen, waarna hij door zijn makkers met katitingverf geboend en gewreven en eindelijk met „boengkang", het vet eener zwarte kat, ingesmeerd werd, zoodat zijn huid glom als een pas gepoetste uniformknoop. De nagels aan handen en voeten werden hem verguld en op het voorhoofd werden hem een paar dikke roode strepen geschilderd, welke als twee vurige wenkbrauwen boven zijn van nature bruine dienst deden. Hij werd met een „karoenkoeng", een maliënkolder van rottanschakels, gekleed en op zijn hoofd een mutsje van apenvel geplaatst, waarop twee sierlijke staartveeren van den neushoornvogel prijkten. De ewah, die hem om de lendenen geslagen werd, was uiterst fijn van boombast geklopt en mocht een prachtstuk in zijn soort genoemd worden. Daarover gespte hem Dalim den eigen staatsiemandauw van Harimaoung Boekit, waaraan tallooze vlokken van menschenhaar bengelden, ten bewijze dat dat wapen menigmaal zijn bloedig werk had verricht. Den bruidegom werd nu nog een schild in de hand gegeven, waarop een afzichtelijke krokodil geschilderd was, waarmede zijn dosch voltooid was.

„Cré matin!" riep La Cueille bewonderend uit, „wat ben je mooi! Als mevrouw Wienersdorf nu niet voor je wegloopt, dan begrijp ik er niets van. Ik wou, dat ik je op de kermis te Jupille had. Met zoo'n wildeman zou geld te verdienen zijn."

De speculatiegeest begon waarachtig in den Waal te varen.

Maar nauwelijks was Wienersdorf getooid, toen drie

afgevaardigden, bloedverwanten van de bruid, verschenen, om hem ernstig af te vragen, of hij tot de voltrekking van het huwelijk gereed was?

„Dat kun je begrijpen!" riep La Cueille, „de vent kookt van ongeduld."

Na dat bevestigend antwoord ontvingen de afgezanten ieder een geschenk in stofgoud van den bruidegom, ter waarde ongeveer van vijf gulden, en vergezelde deze hen naar de woning der bruid. Zijn makkers met Dalim en nog eenige Djankangers volgden hem in plechtigen optocht.

In een loods voor het huis van Harimaoung Boekit vond de trouwlustige de geheele bevolking van kotta Rangan Hanoengoh bij elkander. Ja, meer dan dat; velen waren van kotta Ohas en van kotta Behio voor die plechtigheid overgekomen. Meer dan duizend zielen waren daar bij elkander. De bruid, met haar lang zijden baatje en haar saloi met gouddraad doorweven, zedig gekleed, zat tusschen een twintigtal harer speelnootjes, die zonder blikken of blozen, met het bovenlijf bloot, zich te midden dier menigte bewogen. Allen, bruid en bruidsmeisjes, hadden den weelderigen haarwrong met melatiebloemen versierd.

Zoodra de bruidegom binnengeleid was, stond Amai Kotong, de oudste in jaren van het gezelschap, op en sprak plechtig een invocatie uit, waarbij hij Mahatara en al de Sangiang's, maar vooral Kadjanka, den goddelijken beheerscher der maan aanriep en hen smeekte het verliefde paar voor alle rampen en ongelukken te behoeden. Hij somde daarbij met luider stem al de bezittingen van de beide aanstaanden op, maar overdreef bij het maken van dien huwelijksinventaris — als naar gewoonte niet weinig, omdat volgens de meening der Dajaks de godheid en de bovenaardsche wezens meer

belang in een rijken dan in een armen drommel stellen. Vervolgens vermengde hij in een aarden pot het bloed van een buffel, van een kip, van een wouddvif en van een varken, en bezwoer de Sangiangs bij dat mengsel eenig bloed van hun karbouwen, van hun kippen, van hun duiven en van hun varkens te voegen.

Om meer kracht aan dat bezweringsformulier bij te zetten, werd het door al de aanwezige Balians, vier-en-tachtig in getal, met vreeselijk misbaar en onder luid getrommel op haar katambong's herhaald.

Nadat Amai Kotong zich van zijn taak gekweten had, traden achtervolgens de zes oudste mannen voor en herhaalden die invocatie, voor welke handeling zij ieder van de bruid een schatting in stofgoud ter waarde van *f* 5.10 ontvingen.

Vervolgens moesten Hamadoe en Wienersdorf op een garantong (metalen bekken) tegenover elkander plaats nemen. De bruidegom moest zich toen het bovenlijf ontblooten. Gelukkig dat hij straks met katiting gebronsd was, anders ware door de menigte ontdekt, dat hij een bleekhuid was. Amai Kotong was Hamadoe behulpzaam, om ook bij haar die ontblooting te verrichten. De lieve bruid bloosde onder den blik van zoovele oogen, die op haar gericht waren, maar vooral onder dien van haar bruidegom, dien zij toen wel had willen ontwijken. Daarop trad Amai Kotong met den pot met bloed in de hand vooruit, stak de twee voorste vingers en den duim der rechterhand in het mengsel en besmeerde nu, terwijl hij de Sangiangs smeekte het jonge paar met een talrijke nakomelingschap te zegenen, het voorhoofd, de schouders, de polsgewrichten, de maagholte en den navel van bruid en bruidegom, in welke plechtige handeling hij opgevolgd werd door de andere zes oudsten.

Toen die besmering afgeloopen was, deelde Wienersdorf geschenken aan de bloedverwanten zijner bruid uit, waarmede de eigenlijke trouwplechtigheden afgeloopen waren. Harimaoung Boekit kreeg een mooi baatje van rood laken met breed vergulden kraag, Amai Kotong en de overigen een fraaie ewah. En nu ging de juichende menigte tot het bruiloft vieren over en aan het smullen, waarbij het bleek, dat het Poenanhoofd de zaken ter eere van zijn zuster en van zijn bloedbroeder Dohong zeer royaal getrakteerd had.

Toen bij het vallen van den avond de gemoederen, ten gevolge van het ruime gebruik van toeak, opgewonden geraakten, en de feestvreugde zich juichend en luide betuigde, wenkte Wienersdorf schier onmerkbaar zijn vrouwtje en wilde zich met haar zachtkens verwijderen. O! tegen het heengaan der bruid, daar was niets tegen; die werd door een viertal bestjes naar haar vertrek begeleid, waar zij onder die liefelijke bewaking den nacht slapeloos moest doorbrengen uit vrees voor onheilspellende droomen. Maar toen Wienersdorf haar wilde volgen, werd hij door Harimaoung Boekit, door Amai Kotong en, toen hij zich niet gewillig onderwierp, door al de overige Dajaks tegengehouden. In geen geval, zoo eischten 's lands gebruiken, mochten de jonggehuwden elkander thans ontmoeten. Ook mocht de bruidegom niet slapen uit vrees voor nare droomgezichten. Er bleef voor hem niets anders over, dan den nacht onder het genot van een toeakje met de feestvierende vrienden door te brengen.

„Diable!" schaterde La Cueille, „une drole de nuit nuptiale."

De bruidegom deed of hij dien uitroep niet verstaan had.

Maar zoodra de zonneschijf zich den volgenden morgen aan de kim vertoonde, werd de jonggehuwde vrouw door haar speelnootjes afgehaald. Zij moest toen met

haar echtgenoot in een djoekoeng stijgen en met hun beidjes een eind uit den wal roeien. Ter bestemder plaatse in het midden der rivier gekomen, gaf Hamadoe plotseling een schommelende beweging aan het lichte vaartuig, waardoor het omkantelde. Wienersdorf was geen koen zwemmer, zoodat die plotselinge indompeling hem verraste en hij aanvankelijk naar de diepte zonk. Maar zijn lieve wederhelft greep hem bij de hand, hielp hem en bracht hem behouden aan wal. Daar strooiden de gillende Balians eenige rijstkorrels op beider hoofd en brachten een levende kip er bij; toen deze die korrels gretig oppikte, ging er een gejuich van de vergaderde menigte op; want nu was het bewijs geleverd, dat alle ongeluk bezworen en verjaagd was. De bruiloftsgasten keerden na het verorberen van nog een toeakje naar hun huis terug en lieten de jonggehuwden aan hun overpeinzingen over.

Het huwelijk was nu wel voltrokken, maar gedurende de eerste zeven dagen daarna mochten de jonggehuwden zich aan niemand vertoonen en waren verplicht, afgezonderd van de geheele wereld te leven. Toen evenwel die zeven dagen om waren, werd er andermaal bruiloft gevierd, waarbij nu de makkers van Wienersdorf, zijn bloedverwanten vertegenwoordigende, de honneurs waarnamen. De drie Europeanen met Dalim en eenige Djankangers gingen in plechtigen optocht de jonggehuwden afhalen en geleidden hen naar eene groote ruime loods, daartoe expresselijk op het binnenplein der kotta gebouwd. Daar werden toen dezelfde ceremoniën herhaald als vroeger. Alleen de bloedbesmering der jonggetrouwden had nu plaats door de huisvrouwen van hen, die zulks bij de eerste feestviering verrichtten. Tot slot der plechtigheid bood Hamadoe met liefelijk gebaar aan Johannes, Schlickeisen en La Cueille, als vertegenwoor-

digers der bloedverwanten van haar echtgenoot een fraai bewerkte ewah aan.

„Drommels, wat zullen wij er deftig uitzien," riep de Waal, „wanneer wij als Dajaks gekleed te Singapore zullen rondkuieren."

XXXIII.

Vertrek van kotta Rangan Hanoengoh. — De soengei Miri op. — De Njakatan. — Over land. — Les noms des fous se trouvent partout. — Een nieuw model kerkhof. — De Boekit Doesson. — Zijn flora. — La Cueille's zitvlak op de linie. — De soengei Nanga Boenoet af. — Op de Kapoeas Bohong. — Een inktmeer. — Op het Batang Loepar gebergte.

Dat woord Singapore gaf de ware richting aan den gedachtengang van Johannes, die zich in den laatsten tijd èn door het goudzoeken èn door de bruiloftsvroolijkheid wel wat van zijn doel had laten afleiden. Het huwelijk was nu voltrokken en niets stond het vertrek onzer avonturiers meer in den weg. Twee dagen later was alles gereed en bij het aanbreken van den derden dag bestegen Wienersdorf en zijn echtgenoote, vergezeld van de drie andere Europeanen, van Dalim met zijn makker, van Kwala Kapoeas en van Harimaoung Boekit die, zijn belofte getrouw, met eenige volgelingen de reizigers zou vergezellen, tot hij ze buiten gevaar zou weten, een groote rangkan, die reeds daags te voren met het noodige voor de reis beladen was. Dertig Poenans namen plaats in het vaartuig, om als roeiers, ook om later als vrachtdragers bij den tocht over land dienst te doen. Er waren dus veertig personen in dat vaartuig, hetwelk onder den machtigen aandrang van zoovele pagaaien vooruitschoot en noordwaarts stevende. Zoolang de rangkan zichtbaar bleef, wisselden de opvarenden luide hoera's

met de bewoners van kotta Rangan Hanoengoh, welke laatsten daarenboven uit de zes kanonstukjes, door La Cueille doelmatig op de borstwering geplaatst, een donderend salut gaven, ten bewijze dat de bediening der vuurmonden met beleid onderwezen was en de bedieners hun instructeur alle eer aandeden. De Waal was echter niet tevreden.

„No. 1 van het tweede stuk behandelt zijn wisscher onhandig," pruttelde hij, „de vent kan het beter; en No. 4 is niet oplettend bij het sluiten van het zundgat, die kerels zullen nog een ongeluk krijgen."

En zich oprichtende, wilde hij dien bedieningsmanschappen wat toeroepen; maar..... flap! schoot de rangkan achter den eersten hoek en was de kotta voor het oog der vertrekkenden verdwenen.

Nu ging de reis de soengei Miri op, die nog gedurende twee dagen opgevaren kon worden. Maar toen werd die rivier zoo onbeduidend door haar geringe watercapaciteit, dat gedurende de laatste uren met de grootste moeite voortgesjouwd werd. Eindelijk bij het vallen van den avond op den tweeden dag, bereikte men een plek, Njakatan 1) genaamd, alwaar aangelegd werd; verder kon ook onmogelijk gevaren worden, dewijl de Miri daar ter plaatse een vervaarlijke Kiham met groot verval vormde, waartegen wegens gebrek aan water niet op te werken was. Daar werd ontscheept en het bivouak betrokken, terwijl verder alles in gereedheid gebracht werd, om des anderen daags de reis te vervolgen.

„Zullen wij geen Otts te zien krijgen?" vroeg Schlick-

---

1) Njakatan wordt iedere plaats in de bovenlanden genoemd, waar de reis te water eindigt, om haar over land te vervolgen. Komt van „sakan", hetwelk uitladen, lossen beteekent.

eisen aan Harimaoung Boekit, „wij zijn toch op hun grondgebied?"

„Ja dat zijn we; maar het is te hopen, dat wij van bezoek verschoond zullen blijven," was het antwoord. „Hen zien staat gelijk met een gevecht op leven en dood. Zeker hebben zij ons ontwaard en worden wij door hen gadegeslagen; maar ik ben bij hen bekend en nimmer heb ik eenige vijandelijkheid van hen ondervonden."

„Het zal toch zaak zijn waakzaam te zijn," was de meening van Johannes, die het geheele troepje in twee deelen verdeelde, waarvan ieder op zijn beurt den wachtdienst zou verrichten.

De nacht ging evenwel ongestoord voorbij. Toen de dag aangebroken was, namen de Poenans hun manden op den rug, waarin de proviand en de munitie der reizigers geborgen waren. Ook de vier Europeanen hadden een dergelijk draagmiddel, wat hun niet vreemd voorkwam, daar zij aan het torschen van den militairen ransel gewoon waren. Maar in hun mandjes waren, behalve een redelijke voorraad geweerpatronen, hun schatten aan stofgoud en batoe boehie geborgen, zoodat zij vrij wel bepakt konden heeten. Ook de lieve Hamadoe had haar draagmandje gepakt gehad met haar vrouwelijke benoodigdheden; maar toen zij het opnemen wilde, was het leeg. Wienersdorf had die vracht overgenomen en in zijn draagmand geborgen. Het vrouwtje wilde protesteeren; maar haar echtgenoot sloot haar de bekoorlijke lippen met een kus, een soort van smeekbede, aan welke geweldadigheid het schoone geslacht zich gaarne onderwerpt. Welgemoed grepen de Europeanen nu hun stokken van ijzerhout, die, wij weten het, ook met stofgoud gevuld waren, hingen hun geweren met den cordonriem over den schouder en aan-

vaardden den tocht. Een paar Poenans brachten den rangkan in een soort van kleine baai langs den oever en legden hem daar vast.

„Zult gij dien terug vinden?" vroeg Wienersdorf aan zijn zwager.

„Zeker; diefstal is hier onbekend. Het eenige, waarop ik te passen heb, is op mijn kop."

Al dadelijk merkten de Zwitsers op, dat de hoofdrichting genomen werd naar een vrij hoogen bergtop, die in het noordwesten zichtbaar was. Zij vernamen, dat die berg Boekit Doesson heette. Het was geen bergrug, dien men naderde; het was veeleer een hoogvlakte, die langzaam oprees en waarop de bergtoppen, — en er waren er vele — die met haar het centraal gebergte des eilands vormden, zich afzonderlijk en gescheiden verhieven. Het pad, indien het spoor, hetwelk door menschelijke voeten te midden dier weelderige vegetatie spaarzaam was achtergelaten, dien naam mocht voeren, was niet moeielijk; het slingerde tusschen de zachtglooiende heuvelen door, en vereischte slechts inspanning, wanneer beken moesten overgetrokken worden, die meerendeels in den leemachtigen bovengrond diep ingesneden waren en over rotsbeddingen schuimend en bruisend voortsnelden. Gewoonlijk werd dan de gelegenheid benut, om een verfrisschend bad te nemen in het kristallijne vocht, hetwelk niet veel omslag eischte van die spaarzaam gekleede reizigers en derhalve slechts weinig oponthoud veroorzaakte. Voorzichtige waakzaamheid werd evenwel bij die verfrisschingen noodig geacht, zoodat slechts de helft der mannelijke reizenden zich te water mocht begeven en de andere helft met de wapens in de hand zorgvuldig uitkeek. Niets verdachts werd evenwel waargenomen; geen menschelijk wezen werd ontwaard, geen kampong, geen woning, noch iets wat daar maar op

geleek. Men kon wanen, zich op een geheel onbewoond eiland te bevinden.

Bij een der halten echter zouden de reizigers ervaren, dat zij niet onbespied bleven. Een prachtige boom, in de nabijheid staande, had de belangstellende opmerkzaamheid van Wienersdorf tot zich getrokken. Hij was er naar toe getreden en bewonderde dien prachtigen ijzerhoutboom, die recht als een kaars zijn heerlijke kruin van breed gebladerte op ruim veertig meter boven den bodem verhief. Een paar naden, die zich vertikaal op den stam vertoonden en door een paar horizontale gesneden werden, deden hem vermoeden, dat de bast daar ter plaatse te eeniger tijd beleedigd was, en hij kon de gedachte niet verwerpen, dat dit door menschenhanden uitgevoerd was. Daarenboven kwam het hem voor, alsof de bast in het gevormde vak van jongeren datum was dan de overige, alsof zij zich daar ter plaatse vernieuwd had. Hij stond daar nog een oogenblik te turen, toen hij zijn poeai greep en een kolossale W in dat vak begon te snijden. Hij was daar druk mede bezig en dacht reeds de beginletter zijner Hamadoe daarbij te voegen en het geheel in een vlammend hart te besluiten, toen een fluitend geluid hem deed opzien en hij een pijltje zag, hetwelk tusschen zijn hoofd en hand doorgevlogen, trillend in den stam bleef zitten. Met een kreet van schrik draaide de Zwitser zich om, legde bliksemsnel zijn geweer, hetwelk hij in de linkerhand gehouden had, aan in de richting, waar hij meende achter eenige struiken iets zich te zien bewegen, en loste zijn schot. Op die losbarsting ijlden zijne makkers toe, aan wien hij het pijltje toonde, hetwelk nog in de bast zat. Hamadoe viel hem snikkend om den hals en omstrengelde hem met hare schoone armen als om hem te beschermen, terwijl de Europea-

nen het geweer in den aanslag brachten, om het terrein door een flink geweervuur te zuiveren. Maar Harimaoung Boekit weerhield hen met een gebaar, zette zijn stem uit en schreeuwde eenige woorden, die luid weerklonken. De woorden, die hij uitgalmde, verstonden de Europeanen niet, zij werden gegild in een dialekt, hetwelk met het Dajaksch weinig overeenkomst had. Na een poos in alle stilte gewacht te hebben, waarbij de Poenan de wenkbrauwen begon te fronsen, klonken eenige krijschende klanken tot antwoord terug. Het gelaat van Harimaoung Boekit helderde nu op; hij verzekerde dat zijn reisgenooten niets meer te duchten hadden; het waren Ott Njawong's, die hier huisden en met dien stam was hij bevriend; maar hij eischte dat de boom, waarin Wienersdorf begonnen was zijn naam te snijden, verder ongedeerd zou worden gelaten.

„Wat bliksem," knorde La Cueille, „wat 'n idée, om hier in de wildernis zijn naam te gaan snijden! „Les noms des fous se trouvent partout."

„Wat is er dan met dien boom?" vroeg Wienersdorf, zonder op de boutade van den Waal te letten.

„Wel, in dien boom hebben de Otts een hunner natuurgenooten begraven," lichtte Dalim toe. „Zij verbranden hun lijken, wikkelen de asch en de half verkoolde beenderen in een „kakandi" (lijkdoek), maken een gat in een zwaren ijzerhoutboom zooals dezen en stoppen dat pakje daarin. De opening wordt verder met hars en katipei 1) gedicht en met mos overdekt. De heelende natuur herstelt in weinig tijds de schors; zelfs de naden, die gij nu nog ontwaart, verdwijnen langzamerhand en er komt een oogenblik, dat alleen het alziend oog des Scheppers kan ontwaren, dat die prachtvolle

1) Katipei. Zie daarover de noot op bladz. 88 van dit deel.

boom met zijn slanken stam en breede kruin tot levend graf eens menschen strekt."

„Een nieuw model kerkhof," grinnikte de Waal.

„Een model, dat evenwel geen aanbeveling tot navolging verdient," lachte Johannes. „De meubelmakers zouden er gewis op tegen hebben. Verbeeldt je, dat, bij het bewerken van een meubelstuk, onverwachts de zaag of de schaaf op eenig hard voorwerp knarste en bij onderzoek een paar tibia's, een rif, een grijnzende schedel enz. te voorschijn kwamen. De sukkels zouden het zeker besterven."

Tegen het einde van den tweeden dag waren de reizigers tot aan den voet van den Boekit Doesson genaderd. Het Poenanhoofd was voornemens den volgenden morgen dien berg te bestijgen, dien onze Zwitsers met geoefend oog op ongeveeer 5000 voet boven het tafelvlak, waarop hij zich verhief, schatten. Zijn top stak naar hun berekening omstreeks 7500 à 8000 voet boven de oppervlakte der zee uit. Het doel van die bestijging was, om het omliggend terrein te kunnen overzien; want hoewel Harimaoung Boekit hier niet totaal vreemd was, wenschte hij toch eenige verkenningspunten op te doen, waarop hij zijn marsch kon regelen. Een dwaling hier in deze onmetelijke bosschen kon de noodlottigste gevolgen na zich slepen. Aanvankelijk wilde de Poenan de bestijging alleen met een paar volgelingen volvoeren en de overige reizigers aan den voet des bergs gebivouakeerd achterlaten; maar de beide Zwitsers, als echte Alpenzonen, waren niet te houden; zij moesten en zouden mede. Ook La Cueille en Johannes gaven den wensch te kennen, van de partij te mogen zijn, zoodat eindelijk besloten werd het geheele gezelschap aan die bestijging deel te laten nemen.

Den volgenden morgen werd al heel vroeg de tocht

aanvaard. Aanvankelijk voerde de weg door zware bamboebosschen, doorweven en soms afgewisseld met lianen, rottan en andere slingergewassen, die het hoog geboomte allerwege overdekten en een schier onuitwarbaar net vormden, hetwelk het voortgaan zeer bemoeielijkte. Maar hoe hooger de reizigers stegen, hoe meer die wilde vegetatie verarmde en eindelijk geheel verdween. Zij trokken nu bosschen door van ijzerhoutboomen, van ngiatoe merah 1), van bangkirei 2), van rassamala 3), van kadjatouw- en lontar-palmen, die plaatsvervangers van den sagopalm in de wildernis, allen hoogstammige woudreuzen, welker dicht op elkander gedrongen kruinen het ontstaan en het bestaan van anderen plantengroei daaronder en daartusschen, wegens gebrek aan lucht en licht, bijna onmogelijk maken. Daarop volgde een zone, waarin slechts weinig hoogstammig geboomte, eenige weinige Casuarinen voorkwamen, maar die daarentegen bedekt was met een kort struikgewas, door de Poenans „rhoenmèta" 4) geheeten, hetwelk, thans in zijn bloeitijd, die geheele strook der berghelling met een zacht rood overtoog en den verrukten Zwitsers den fraaien tooi der Alpenrozen herinnerde.

Het was omstreeks half elf, toen het gezelschap den breeden, zacht gewelfden top, dat kenmerk van bijna alle bergen van Borneo's centraal hoogland, bereikte.

1) Ngiatoe merah is op Borneo de kostbaarste der vele getahpertjahsoorten. Levert een produkt, hetwelk roodachtig bruin is.

2) Bangkirei behoort tot de fraaiste timmerhoutsoorten van Borneo. Laat zich gemakkelijk bewerken en is zeer duurzaam.

3) Rassamala, de Liquidambar Altingiana der geleerden, is ook uitmuntend timmerhout.

4) Rhoenmèta = Lasiosiphon speciosus, draagt bloemen als kleine Geldersche rozen, die aan trossen groeien. Is een uitermate aanvallig gewas.

Er zou daar een paar uur gerust worden, en terwijl Harimaoung Boekit zijn verkenningen deed, liet Hamadoe zich door een paar Poenans helpen, om het eenvoudige maal gereed te maken. Het gros evenwel der inboorlingen verspreidde zich op den top, om „rajoh", een fijne mossoort, te zoeken, welke spaarzaam op het hooggebergte voorkomt en door den Dajak als een gelukaanbrengende talisman beschouwd en daarom verzameld wordt.

De Europeanen vonden het vergezicht, hetwelk zij genoten, fraai; maar toch gevoelden zich de Zwitsers, die wellicht van gletschers, sneeuwvelden of machtige rotspartijen gedroomd hadden, eenigermate teleurgesteld. Evenwel waren zij opgetogen over het panorama, hetwelk zich aan hun voeten ontrolde. Hier waren het minder de bergpartijen, dan wel het overzicht over die prachtige keerkringsvegetatie, waarboven zij als het ware zweefden, welke hun bewondering opwekte. Middelerwijl mompelde Johannes, minder dichterlijk van natuur, terwijl hij in zijn zakboekje eenige aanteekeningen maakte:

„Het is heden de zeventigste dag, sedert wij Kwala Kapoeas verlaten hebben."

„Al zoo lang?" vroeg La Cueille; „wij hebben het fort op 10 Januari verlaten, niet waar?"

„Juist, en wij hebben heden 21 Maart; dat maakt op den kop af zeventig dagen."

„21 Maart?" vroeg Wienersdorf, door dien datum getroffen. „Wel dan staat heden de zon in den Ram, of vlak boven den evenaar. Wacht eens, een eenvoudig middel om te weten te komen, op welke breedte wij zijn."

En een fraaien, jongen en rechten ceder van ongeveer acht meter lengte snijdende, ontdeed hij dien van zijn takken en naalden en plantte hem op een kale plek zoo

rechtstandig mogelijk, greep daarop zijn boussole en constateerde dat het korte eindje schaduw, hetwelk de stok, door de zon beschenen, nog wierp, zuiver van oost naar west wees.

„Miswijzing bestaat in deze streken niet," mompelde de Zwitser. „Maar.... dat zou toch toevallig wezen! Wellicht is er lokale attractie in het spel, die de naald doet afwijken? Dat zal zich gauw uitwijzen."

„Wat mopper je toch?" vroeg La Cueille.

„Straks," was het lakonieke antwoord van Wienersdorf.

En hij ging voort al zijn aandacht te wijden aan de schaduw, die de geplante staak nog steeds wierp. Die kortte steeds al meer en meer in, totdat zij geheel verdwenen was. Gedurende een oogenblik was geen schaduw hoegenaamd te bespeuren.

„Middag!" riep de Zwitser. „Ik heb de eer de heeren op den evenaar te feliciteeren."

Schlickeisen snelde toe. Waarachtig er was geen schaduw meer te bekennen. De top van den staak was dunner dan het beneden eind en zijn zijden waren geheel en al door het zonlicht verlicht. De Boekit-Doesson lag dus vlak onder de evennachtslijn.

„Dus ik zit met mijn.... hoe zal ik het noemen? nu ja, met mijn zitvlak op de linie?" vroeg La Cueille.

„Jij zit met je zitvlak op de linie, die eer heb je."

„Jongens! als wij aan boord waren, dan was er feest, dan kwam Neptunus en dan zou een oorlam niet uitblijven."

„Welnu," zei Johannes, „die zul je nu ook hebben. Wij zullen met een hartigen teug afscheid van het zuidelijk halfrond nemen."

En opspringende haalde hij uit een der mandjes twee vierkante flesschen, echte A.V.H., die hij onder de aanwezigen leegschonk. De Poenans lieten zich het ver-

leidelijke vocht goed smaken en paarden hun gillend lēēēēēh lĕlĕlĕlĕ ouiit! aan het hoerageschreeuw der Europeanen, die elkander de hand drukten en geluk wenschten, dat hun desertie tot zoo ver goed gelukt was.

„Wij zijn er nog niet," was de pessimistische meening van Johannes, „maar het zwaarste is toch achter den rug."

Wienersdorf vatte de hand van Hamadoe en wees haar naar het noorden. De lieftallige jonge vrouw sloeg haar fraaien arm om den hals van haar echtgenoot en lispelde aan zijn oor, dat zij hem volgen zou, waarheen hij ook trok.

Na het eenvoudige maal verorberd te hebben, daalden de reizigers den Boekit Doesson af, zetten den tocht voort en betrokken bij het vallen van den avond het bivouak aan de boorden eener beek, die haar wateren niet meer zuidwaarts stuwde; maar, aan de andere zijde der waterscheiding gelegen, een schatplichtige soengei der Melahoei-rivier was, welke laatste westwaarts stroomt, zich bij Sintang met de Kapoeas Bohang vereenigt en op Borneo's westkust in zee uitwatert. De reizigers hadden dus het watergebied van de Javazee verlaten en waren dat van de Chineesche zee ingetrokken.

Daags daarna werd de reis vervolgd. Gedurende drie dagen werd ijverig gemarcheerd en, hoewel het pad heuvel op heuvel af voerde en menige moeielijkheid te overwinnen was, hield Wienersdorf's vrouwtje zich nog het best van allen. Zuchtten de mannen al eens en mompelden zij al een enkelen keer over vermoeidheid, geen klacht ontsnapte haar; integendeel zij bleef vroolijk en opgeruimd, had voor allen een vriendelijken blik en een hartelijk woord over en, wanneer het bivouak betrokken was en de mannen hun ledematen op het gras uitstrekten, dan was zij nog bedrijvig om het eenvoudige maal gereed te maken en strekte haar opgeruimdheid

en van tijd tot tijd een heldere schaterlach van haar lippen tot opbeuring van de vermoeiden en de afgematten.

Ook nu werd bij het betrekken van het bivouak de stiptste waakzaamheid in acht genomen en was steeds de helft der reizigers wakker en met de wapens in de hand gereed om geweld met geweld te keeren. Maar juist ten gevolge van die waakzaamheid gingen de nachten, die zij in het sombere woud doorbrachten, ongestoord voorbij.

Van den Boekit Doesson af geleidde Harimao ung Boekit de reizigers in nagenoeg westelijke richting, waarbij hij den top van den Boekit Lientang, die boven de hem omringende heuvelen hoog uitstak, als een onfeilbaar baken in het oog hield, totdat de soengei Malahoei bereikt werd. Men trok die rivier over op een vlot, hetwelk door de Poenans in alle haast van een groot aantal bamboestaken, die daar ter plaatse in overvloed groeiden, vervaardigd werd. Toen die overtocht volbracht was, werd de marschrichting, nagenoeg noord ten westen genomen en bereikten de reizigers bij het vallen van den avond een paar hutten, die bij een waterval, Kiham Toeak, genaamd aan de soengei Nanga Boenoet gelegen waren. Harimaoung Boekit was daar geen vreemdeling; zelfs stond hij met de bewoners op den meest vriendschappelijken voet. Hij trad een dier hutten binnen en slaagde er in voor een paar thaëls stofgoud een rangkan aan te schaffen, ruim genoeg om het geheele reisgezelschap op te nemen.

Den volgenden morgen werd de reis voortgezet en ging het in ijlende vaart de soengei Nanga Boenoet stroomaf. Er waren verscheiden kiham's af te dalen; maar voor mannen als onze Poenans had dat weinig te beduiden. Wanneer het vaartuig zulk een stroomver-

snelling naderde, verdubbelden de roeiers hun krachtsinspanning, daartoe door hem, die den stuurpagaai in handen hield, met luid gegil aangezet. Allen zelfs Hamadoe namen dan den beseai ter hand, en de rangkan stoof met duizelingwekkende snelheid vooruit, schoot de hellende watervlakte af, danste op de hobbelende golven, splitste onweerstaanbaar het schuim, schuurde schier rakelings langs de rotsen, maar kwam behouden beneden in meer stil water aan, om na een oogenblik uitblazens van de roeiers de vaart te vervolgen. In de oevertaluds dier soengei waren op verscheiden plaatsen steenkolenbeddingen zichtbaar, die in rijkdom voor die van kotta Djangkang niet schenen onder te doen. Maar de pijlsnelle vaart ontnam La Cueille de gelegenheid een onderzoek naar de kwaliteit in te stellen.

Het was bijkans avond, toen de reizigers de kampong Nanga Boenoet, aan de uitwatering van die soengei in de Kapoeas Bohong gelegen, passeerden. Daar laatstgenoemde stroom, een paar honderd el breed, de vaart hoegenaamd geen moeielijkheden in den weg legde en de nacht buitengewoon helder en het weder zeer kalm was, werd er besloten de reis gedurende de nachtelijke uren voort te zetten.

Toen de dageraad in het oosten begon te gloren, bevonden de reizigers zich voor de monding der Blitang en voeren die in. De soengei Blitang vormt met de soengei Labojan een toegangskanaal tot Danau Loewar, het grootste van een groep meren, welke zich aan den voet van het Batang Loepar gebergte uitstrekken. De vaart op de Blitang was zeer voorspoedig niettegenstaande de stroom, dien men te overwinnen had, sterk was. Onze reizigers overnachtten in de nabijheid van kotta Nanga Strong, een kleine Dajaksche nederzetting aan de samenvloeiing van de Blitang met de Labojan gelegen. Den volgenden

morgen al heel vroeg stevende de rangkan het meer Loewar in, alwaar een geheele bevolking met de vischvangst bezig was. In dat meer komt een visch, „lawang" genaamd, overvloedig voor, die ongeveer 7 d.M. lang wordt, een gladde glibberige huid zonder schubben heeft en gewapend is met drie flinke stekels, een op den rug en een bij ieder der kieuwen. Het vleesch van dien visch is zeer zacht en flauw, schier oneetbaar. Hij wordt echter in groote menigte gevangen alleen ter wille van de kuit, die gezouten en gerookt een groote handelswaarde heeft.

De visschers, in hun bedrijf verdiept, lieten onze reizigers ongemoeid en deze laatsten stevenden naar den noordelijken oever van het meer, alwaar de ontscheping zou plaats hebben om dan de reis verder te vervolgen. Toen de rangkan zich in het midden van het meer bevond, konden de opvarenden een blik werpen op het gebergte, hetwelk den horizon in het noorden begrensde.

„Daar! daarover!!" riep Johannes, „dan zij wij vrij!"

Met aandoening keken de Europeanen dien bergketen aan, die zich als een donkerblauwe band op het lichte azuur des hemels afteekende. Een oogenblik antwoordde niemand hunner. Het was alsof al het leed en de gevaren, die zij getrotseerd hadden, om zoover te geraken, die mannen voor de oogen zweefden, zoo stemmig keken zij, terwijl zij de stilte niet verbraken. Eindelijk vroeg Schlickeisen:

„Hoe heet die bergketen?"

„Het Batang Loepar gebergte," antwoordde Johannes.

„Hoe hoog wordt het geschat?"

„De hoogste toppen worden door Engelsche berichtgevers op 6 à 7000 voet berekend."

„Dat zal een klim zijn," meende La Cueille.

„Toch niet. De meerspiegel bevindt zich allicht op

een paar duizend voet; die hebben wij al niet meer te klimmen. Daarbij zullen wij nu wel niet juist over de hoogste toppen moeten en zal zich wel een dwarsdal voor ons openen, om ons toegang tot het beloofde land te geven."

„Hebben wij nog een groot traject af te leggen, wanneer wij daar boven zijn?" vroeg La Cueille.

„Om te Jupille te komen? Ja, dat is nog een heel eindje," lachte Johannes.

„Neen domkop, om de boorden der zee te bereiken?" antwoordde de Waal gebelgd.

„Daar weet ik niet veel van; ik ben hier nimmer geweest."

Die vraag aan Harimaoung voorgelegd, leidde ook tot geen oplossing. Het Poenanhoofd lachte, schudde met het hoofd en bij zijn onvermogen om zich van afstanden een begrip te maken bleef het daarbij.

„Wat ziet het water van het meer er zwart uit, het is of wij op inkt varen," was de opmerking van Schlickeisen.

„Ja, die kleur heb ik al op de Blitang opgemerkt," antwoordde Wienersdorf. „Maar hier op het meer vind ik, dat dit somber getinte water juist in een omlijsting als deze past. Aanschouwt dien zwarten spiegel, die zich achter ons eindeloos ver uitstrekt en onder de zonnestralen als een onmetelijke oppervlakte van git glinstert, terwijl voor ons het donkergroene loof van het hoogwoud, dat de hellingen van het gebergte bedekt, daarbij scherp afsteekt en de trapsgewijze overgangen van de zachtste tot de stoutste en de steilste vormen van dien bergwand te helderder doet uitkomen en zoo een afwisseling vormt van het liefelijke en het verhevene, zooals nauwelijks eenig ander punt op den aardbol, zoo nauw vereenigd, kan aanbieden."

De Zwitsers zaten in volle bewondering. Als een

prachtige schilderij, door een geniale meesterhand ontworpen, ontrolde zich voor hun oogen een berglandschap, dat met onweerstaanbare kracht hun gedachten naar den geliefden geboortegrond terugvoerde. Waren de wateren van het meer helder, doorschijnend en kleurloos of lichtblauw getint geweest, waren de berghellingen en rotspartijen bedekt en bekroond geweest met slanke dennen, in groepen geschaard of wel afzonderlijk staande, had zich hier en daar een kerktorentje of een witgepleisterde villa tusschen het groen der wouden vertoond, dan ware de begoocheling volkomen geweest, dan hadden de Alpenzonen daar te midden van Borneo kunnen wanen op het Bodenmeer te dobberen. Op het punt, waar zij zich met hun rangkan bevonden, was de overeenkomst verrassend en riepen zij juichend uit, dat zij de omstreken van Lindau herkenden. In het zuiden en zuidwesten strekte zich de heerlijke waterspiegel eindeloos ver uit; in het westen was het Tomodok gebergte zichtbaar; in het noorden verhief zich trapsgewijze het Batang Loepar gebergte, terwijl zich in het noord-oosten de piramiden en massieve rotsblokken van het Sareboe Saratoes gebergte opstapelden, waarachter de hoogere toppen van het Medai gebergte kwamen uitkijken, en dit laatste op den achtergrond bekroond werd door een hel lichtenden top, die onder de keerkringszon als vloeibaar zilver blonk, de Japoh Poerau, bij de Engelschen Boekit Tebong geheeten.

„Ein Firn!" juichten de Zwitsers, in hun landstaal, terwijl zij elkander den glinsterenden top aanwezen.

„Hebben wij dien te beklimmen?" vroegen zij met een zucht van heimwee.

Harimaoung Boekit schudde ontkennend het hoofd en wees naar het noorden heen. Zij zouden dus dien sneeuwtop rechts laten liggen. Dat was een teleurstelling, maar waaraan niets te veranderen viel.

Het was ongeveer middag, toen de reizigers den noordelijken oever van het meer bereikten. Onmiddellijk werden de draagmandjes opgenomen om de reis te voet te vervolgen.

„De plus fou en plus fou" mompelde La Cueille, toen hij het gekibbel waarnam van Wienersdorf met Hamadoe, welke laatste er nu op stond, om haar gedeelte van de te vervoeren vracht te dragen, maar welken eisch haar echtgenoot slechts met een kus op de malsche lippen beantwoordde. De Waal voelde zich buiten staat tot zoo'n liefdesvervoering en zoo'n opoffering en was in zijn hart blij, dat zijn vrijerij met Moendoet afgesprongen was.

„Ik zou haar pakje ook hebben moeten dragen," gromde hij met een grijns, „en ik heb waarachtig aan het mijne genoeg."

Nadat de rangkan behoorlijk langs den oever onder eenige afhangende struiken verborgen was, waar Harimaoung Boekit hem later hoopte terug te vinden, om bij den terugtocht te gebruiken, ging het moedig voorwaarts.

Aanvankelijk leidde het pad door een moerassige streek, die het meer omzoomde, maar na een marsch van een half uur was die doorgeworsteld en begonnen de eerste terreinhellingen zich vóor te doen. Het pad was vrij goed; men kon zien, dat hierlangs een druk verkeer plaats had, hoewel noch woning noch sterveling ontwaard werden. Ons reisgezelschap stapte flink voort en vorderde zoo goed, dat, toen de avond begon te vallen, het hoogste punt van den zadelrug van het Batang Loepar gebergte bereikt was. Daar werd in het lommer van het hooggeboomte het bivouak betrokken en sliep het reisgezelschap weldra onder de hoede der wachthebbenden rustig in.

XXXIV.

De afdaling van het Batang Loepar gebergte. — Een Borneosche waterval. — De grens overschreden. — Simangang. — Afscheid. — Op de »Firefly". — Een Sarawaksch fort. — Te Koetshin. — Aan boord van de »Rainbow." — Te Singapore. — Vertrek naar Europa. — Besluit.

Na het ontwaken en toen de nachtnevelen door de eerste zonnestralen weggeveegd waren, ontrolde zich een wonderschoon schouwspel voor de oogen onzer reizigers. De zuidelijke helling van het gebergte, hetwelk zij den vorigen dag beklommen hadden, was met hoogwoud bedekt, waardoor ieder vergezicht verhinderd was geweest. De zadelrug, waarop zij overnacht hadden, was ook nog overdekt met prachtexemplaren van de flora der intertropische hoogzone. Maar toen zij den rand der noordelijke helling naderden, was het alsof de rijke plantenwereld, die hen tot hier begeleid had, plotseling verdween, om slechts een woest door elkander geworpen natuur te vertoonen.

Ja, woest was hier het terrein in den volsten zin des woords. Door torenhoog op elkander gestapelde rotsen was de geheele helling gevormd, werd het afdalende pad soms versperd, waren poorten, kloven en huiveringwekkende doorgangen geopend, waardoor men somtijds niet dan gebogen of kruipend heen dringen kon. Hier gaapten gevaarlijke rotsspleten met niet te peilen afgronden, op welker bodem het oor den bergstroom hoorde bruisen,

maar dien het oog niet kon ontwaren. Elders verhieven zich rotskammen, steil, loodrecht, veelal somber overhellend en met dood en verderf dreigend. Toch troffen de reizigers te midden van dien chaos, door ontzettende natuurkrachten bij het vormen van den bodem teweeggebracht, soms oasen aan, welker bodem en zachte hellingen, met kort fijn gras bekleed, hier en daar gestoffeerd met een fraai gepluimden ceder, den Zwitsers een Alpenweide met haar dennen voor oogen tooverde en hun den uitroep ontlokte:

„Een park aangelegd in den verheven scheppingsstijl!"

Bij het betreden van een dier oasen, ontwaarden de reizigers een waterval, die op geringen afstand van hen langs een hoogen rotswand neerstortte. Met niet te verzadigen verrukking keken de Zwitsers naar den hoogen zwartblauwen dioriet rand, scherp afgeteekend op het zachte hemelazuur, waar de waternimf haar fladderend gewaad in het ijle liet zweven. De soengei Oendoep — zoo heette die beek — in haar loop door een paar rotsblokken gestremd, stortte haar wateren ongeveer 400 voet naar beneden. Prachtig groenblauw genuanceerd, zou de voornaamste stroomarm langs den loodrechten rotswand als een kristallen straal den dalbodem bereikt hebben; maar halverwege ontmoette die straal een vooruitstekende steenmassa, waarop hij met donderend geweld in schuim en fijne stofdeeltjes uiteenspatte, om verder als melk zoo wit en luchtig als een zwevende wolk in het dal neer te dalen. De andere takken van de Oendoep sprongen onstuimig van den bovenrand af, maar ontmoetten al dadelijk steenspitsen en rotsnaalden, waaraan zij zich schenen vast te klemmen, toch echter in millioenen en millioenen schuimblaasjes uiteenspatten, haar saamgeperste zuilen in tal van wolkjes zagen overgaan, die, aan seinvuurpijlen gelijk, hun baan afteeken-

den, om als watervonken een oogenblik onder de keerkringszon te schitteren en langzamerhand en onmerkbaar voor den blik te verdwijnen. De vier vrienden naderden met Hamadoe den val zoo dicht mogelijk en kozen instinktmatig tot plek van beschouwing het punt, waar zij de prachtige regenbogen, allerwegen door de breking der zonnestralen gevormd, konden waarnemen. Nog meer naderende, waren zij weldra door een dubbelen regenboog omringd, die als een stralenkrans zoo geheel met ieder hunner samenvloeide, dat hij, zoolang zij zich in die nabijheid bevonden, met hen voor of achterwaarts schreed, in een woord al hun bewegingen volgde. Aan hun haren, op hun huid, op de schamele kleeding, die hen bedekte, hechtten zich de fijne waterdruppels en schitterden daar, ieder op zichzelf aan een diamant gelijk, met onvergelijkelijke pracht in prismatische kleuren.

„Schoon! wonderschoon!" fluisterde de jonge vrouw. „Zijn in uw land ook zulke tooneelen te vinden?"

„Zeker is het schoon, mijn dierbare," antwoordde haar echtgenoot. „Maar Zwitserland zal u niet minder aanbieden. Om niet van den Rijnval te Laufen te spreken, zullen de Giessbach bij het Brienzermeer, de Staubbach in het Lauterbronnendal en meer andere u even grootsche tooneelen, zoo niet grootschere laten zien."

„Waar de blanken zich vermaken met zoo'n waterval op te verven, niet waar?" sprak Johannes gemelijk.

„Wat bedoel je met je opverven?" vroeg Schlickeisen.

„Heb ik niet ergens gelezen, dat de natuur in ulieder vaderland te arm bevonden werd, zoodat er nog wat bengaalsch vuur bij moest om zoo'n waterval wat op te poetsen?"

„Ja, bij den Giessbach gebeurt dat; maar wanneer je ooit in Europa komt en in Zwitserland mocht verzeild

raken, ga dan den val van die beek bij avond bewonderen en offer een zestal francs op om hem verlicht te zien."

„Ik zal er wel voor passen," sprak Johannes met ietwat verontwaardiging in zijn stem.

„He! waarom zul-je daarvoor passen?"

„Omdat de natuur in mijn oog te verheven is, om haar door een narrenkleed, een hansworstenpak te ontheiligen. De Europeanen – vergeeft mij de uitspraak – zijn en blijven narren overal. Ik herinner mij dat ergens op Java bij den intocht van den Gouverneur-Generaal al de stammen der prachtige kanarieboomen, die aan weerszijden van den weg, dezen tot een verrukkelijk lommerrijke laan maakten, tot anderhalve manshoogte helder wit gekalkt en met een rood randje versierd waren. Zoo iets kan slechts in het brein van een volbloed Europeaan opkomen. Er moet steeds zoo iets van een lappendeken bij zijn. Gekalkte boomstammen en bloedroode watervallen! God betere 't!.... Maar, om tot een ander onderwerp over te gaan, laten wij, terwijl wij vol bewondering voor dezen waterval staan, elkander de hand drukken en geluk wenschen."

„Gaarne," lachte La Cueille, „ik houd van geluk wenschen, omdat dan een oorlam niet ver af is."

Johannes sprong op een der draagmandjes toe, greep een paar vierkante flesschen, echt merk A.V.H., schonk ieder der aanwezigen een flinken teug in, verhief daarna zijn klapperdop en sprak:

„Mannen! broeders! Heden ochtend hebben wij den zadelrug van het Batang Loepar gebergte overschreden. De kam van dat gebergte maakt de grens uit tusschen het Nederlandsche grondgebied en Sarawak. Die grens zijn wij overgetrokken en we bevinden ons thans op het gebied van Radja James Brooke. Mij dunkt dat het

wel een gelukwensch waard is. De meeste en grootste gevaren liggen even als die grens achter ons. Weinige dagreizen scheiden ons nog slechts van de zee en, vergeleken met hetgeen wij doorworsteld hebben, is het afteleggen traject als kinderwerk te beschouwen. Broeders! ik drink op Radja James Brooke, die zoo ter rechter tijd op de onherbergzaamste kust van geheel Borneo een rijk heeft gesticht, als het ware om ons na zoo'n tocht op te nemen en in veiligheid te brengen. Hip! hip!! hoera!!!"

„Hip! hip!! hoera!!!" antwoordden de overige Europeanen.

„Lĕĕĕh lĕlĕlĕlĕlĕ ouiiiiit!!!" gilden de Poenans.

De reizigers lieten nu de oogen weiden over de vlakte, die zich aan hun voeten uitspreidde. Hoe woest ook de hellingen aan deze zijde van het Batang Loepar gebergte waren, daar beneden strekte zich een tapijt uit van het weligste groen. Te midden van dat tapijt ontrolde zich een zilveren lint, hetwelk nagenoeg van zuid naar noord slingerde. Harimaoung Boekit verklaarde den vrienden, dat het de soengei Oendoep was. Hij wees hun op een punt aan den horizon, dat helder wit op het liefelijke groen uitblonk. Wienersdorf greep zijn kijker:

„Het zijn witte Europeesche gebouwen!" riep hij met van aandoening trillende stem.

„Goddank!" riep Schlickeisen.

„Benie soit la très Sainte Vierge de Jupille," mompelde La Cueille zeer devoot, terwijl hij zijn hoofddoek afnam.

„Ja, het zijn gebouwen, behoorlijk gewit," ging Wienersdorf aandachtig kijkende voort. „Als ik wel onderscheid, ligt daar een fort. Het schijnt een vierkante, gebastionneerde redoute te zijn. Ik zie zelfs den vlagge-

stok. Maar die vlag? Slap en bewegingloos hangt zij langs de lijn. Zij schijnt.... maar ah! daar ontplooit haar een windje. Een veld van goud, waarop een rechtstandig kruis, hetwelk de geheele baan in vier vakken verdeelt. De opstand van het kruis is half rood en half zwart, en de eene kruisarm vertoont deze, de andere gene kleur."

„Dat is waarschijnlijk de Sarawaksche vlag," sprak Johannes.

„Die plaats heet Simangang," lichtte Harimaoung Boekit toe.

De reizigers waren nu snel beneden aan den voet van de bergketen en vóórdat de zon ten ondergang neigde, waren zij bij het Sarawaksche fort aangekomen. Aanvankelijk liep de bezetting te wapen, toen ons troepje reizigers verscheen, maar Schlickeisen, die uitmuntend Engelsch sprak, trad alleen vooruit. Toen de assistent-resident tevens militaire kommandant vernam, dat vier Europeanen tot dat troepje behoorden, dat dit vier soldaten waren, die van de Hollanders weggeloopen waren, krulden zich zijn lippen tot een glimlach. Dat „the damned Dutchman" een kool gestoofd was, bracht Mr. Spencer in een buitengewoon goede luim. Hij trad naar buiten, monsterde het troepje en stond genadig toe, dat de Europeanen hun intrek in het fort namen. Harimaoung Boekit met zijn Poenans zouden evenwel buiten moeten blijven.

„Gij treft het bijzonder," betuigde de Engelschman; „morgen ochtend vertrekt de „Firefly" naar Koetshin; met die kunt gij de reis medemaken. Daar zult gij wel een vaartuig aantreffen om u naar Singapore te brengen."

De Europeanen dankten innig voor deze gunst. Zij verkozen evenwel den nacht buiten het fort door te brengen. Het zouden de laatste uren zijn, die zij in

gezelschap van het brave Poenanhoofd zouden doorbrengen. Hij zou zijn vrienden aan boord zien stappen, om onmiddellijk daarna den terugtocht naar soengei Miri te ondernemen.

Onder opgeruimd gekout, soms afgewisseld door een weemoedige stemming bij de gedachte aan de naderende scheiding, ging de nacht voorbij. Bij het aanbreken van den dag brachten de Europeanen hun draagmandjes, waarin hun schatten verborgen waren, aan boord van de „Firefly". Harimaoung Boekit vergezelde hen tot op het dek. Toen het laatste gegil van de stoomfluit weerklonken had, greep hij zijn zuster om den hals en keek haar aandachtig in de oogen, alsof hij zich haar beeld in de ziel wilde griffen; terwijl heete tranen hem langs de wangen biggelden. Onstuimig klemde hij haar eindelijk aan zijn borst, greep toen de hand van Wienersdorf en bracht die aan de lippen.

„Paharingkoe Dohong" (mijn broeder Dohong) sprak hij snikkend. Dat waren de eenige woorden, die hij in zijn ontroering vermocht uit te brengen.

Nog een getjingel van de bel, nog een gegil van de stoomfluit, toen rukte hij zich los uit de omarming van Hamadoe, drukte de vier vrienden nogmaals de hand en sprong aan wal. De loopplank was reeds ingetrokken, de raderen volbrachten hun omwentelingen en weldra was er een klove tusschen zuster en broeder, een klove die met iedere seconde in uitgebreidheid toenam, totdat beider beeld zich in den morgennevel oploste en zij onzichtbaar voor elkander waren. Hamadoe wischte zich toen een traan van de frissche wang, sloeg haar arm om den hals van Wienersdorf en lispelde:

„Nu zijt gij mijn alles!"

Een hartelijke omhelzing beantwoordde haar omstrengeling en de innigheid daarvan overtuigde haar, dat de

man, voor wien zij alles op aarde verliet, haar niet minder liefhad dan zij hem.

„Wat zag het er smerig uit in dat fort," zeide La Cueille, toen het viertal bij elkander een kringetje op het dek gevormd had. „Ik heb gisteren daar eens in rondgewandeld; maar foei, wat 'n vieze boel."

„Je kondt wel zien, dat de schrobbende, poetsende, wrijvende en boenende Hollanders daar niet huishouden. Ik heb daar ook rondgewandeld en ziet hier, wat ik opgemerkt heb. Het fortje te Simangang, welks borstwering, zooals gij hebt kunnen zien, uit ijzerhouten palissaden bestaat, is bewapend met vier gladziels kanonnen van 6 ℔, geplaatst op rolpaarden; oude vuile dingen, die daar als bangmakers staan en waarvan bij aanranding meer gevaar dan heil voor de bezetting te verwachten zoude zijn. Het garnizoen, geheel uit Dajaks bestaande, is 35 man sterk, die evenwel met de Sniderkarabijn, een uitmuntend achterlaadgeweer, gewapend zijn. Er is maar één Europeaan in het fort, de assistent-resident. Dat is een burger, wien tevens het kommando over het fort is opgedragen."

„Het is wat moois," grinnikte La Cueille, „een politiek! wat zullen die soldaatjes zich lekker gevoelen en wat zal er voor hen gezorgd worden."

„Zwijg kerel; dat je die lui hier aan boord niet hooren, maar het is ellendig. Om zoo'n zwartrok eenigszins in staat te stellen een niet al te mal figuur te slaan tegenover zijn manschappen, is hem een instructie uitgereikt onder den officieelen naam van: „hints to young out-station officers from the rajah." Een curieus stuk, waarin op eigenaardige wijze den pseudo-officier zijn verplichtingen zijn voorgehouden. Zoo wordt er o. a. in voorgeschreven, dat om zich te overtuigen of de wapens in orde zijn, hij den vinger in de geweerloopen

moet brengen, ten einde te zien of die ook beroest zijn. Ook dat het beste en zekerste bewijs van een goede waakzaamheid is het hooren van den stap van den schildwacht."

„Kom laat naar je kijken," lachte de Waal, „dat weten de korporaals van de plattelands garde civique in mijn land nog voor zij hun kemelsharen galons verwerven."

„Wel mogelijk, maar dat moet aan de Sarawaksche dienstdoende officieren schriftelijk gegeven worden, anders weten zij het niet. Dat is nu eenmaal zoo. Ik vernam verder, dat in Sarawak veertien van die fortjes bestaan, waarvan het meerendeel slechts door een dozijn soldaten bezet zijn. Simangang als grenspost eischt evenwel een sterker garnizoen."

„Twaalf Dajaks onder bevel van een stalen pen, duizend duivels! zoo'n fort moet onneembaar zijn."

„Dat Simangang is prachtig gelegen," sprak Schlickeisen, „het is een wel uitgekozen punt aan de samenvloeiing van twee rivieren. Hoe heeten die?"

„De hoofdstroom heet Batang Loepar."

„Maar zoo heet het gebergte, waarover wij getrokken zijn."

„En zoo heet ook de stroom, die aan den voet van dat gebergte ontspringt. Het is een prachtig vaarwater bijna aan een zeearm gelijk. De rivier, die zich tegenover het fort Simangang in de Batang Loepar ontlast, heet soengei Sakarang."

De „Fireflij" was een flinke raderboot, die zich op dien fraaien breeden stroom snel en sierlijk bewoog. Bij het vallen van den avond had zij de monding bereikt en konden de reizigers zich in den aanblik der zee verlustigen. De steven werd nu westwaarts gewend en nog voor dat de dag aanbrak, was zij de monding van de soengei Moratabas, een tak van de Sarawak-

rivier, binnengestevend. Een paar uur later lag zij voor Koetshing, de hoofdplaats van het Sarawaksche rijk ten anker. Radja James Brooke ontving onze reizigers welwillend en hoorde het verhaal hunner wederwaardigheden met de meest onverdeelde belangstelling aan. Onverholen bewonderde hij hun stoutmoedigheid, hun geestkracht en doortastendheid, maar ook onbewimpeld veroordeelde hij de volvoerde desertie, die hij als „faithlessness" trouwbreuk tegenover het gouvernement, waarmede een verband was aangegaan, brandmerkte. Toch kon hij niet over zich verkrijgen de mannen, die zoo'n tocht volvoerd hadden, die zooveel geleden en ondervonden, die alles gewaagd hadden om hun vrijheid terug te krijgen, aan de Nederlandsche autoriteiten uit te leveren.

Twee dagen later vertrok de „Rainbow", een elegant schroefscheepje als bark getuigd, naar Singapore en scheepten onze reizigers zich daarop in. De Europeanen hadden zich het verblijf te Koetshing ten nutte gemaakt en alle pogingen aangewend, hun huid met veel zeep van haar katitingverf te ontdoen, hetgeen niet geheel en al gelukte. De bronskleur, die hen zoolang beschermd had, liet zich zoo maar niet verwijderen en zij bleven uitzien als Indo-Europeanen, d. w. z. als individuën van gemengd ras. Zij moesten het aan den tijd overlaten om hun huid op te bleeken.

„Crétonnerre!" pruttelde La Cueille, „niemand zal mij te Jupille herkennen."

„Dat zal razend jammer zijn," lachte Johannes, „maar laat je bamboemesje van soengei Naning zien, ik verwed, dat je dan toch de opmerkzaamheid van al de Walinnetjes van het geheele Luikerland tot je trekt."

Allen lachten, alleen de Waal bewaarde verontwaardigd zijn ernst.

„Maak je maar niet ongerust," ging de spotter voort, „je hebt nog wel een paar maanden voor den boeg, alvorens te Jupille aan te komen. Gebruik je nu vlijtig eau de Javelle, dan zul je wel voldoende gebleekt zijn, om er weer uit te zien als een jodenpaaschkoek. En mocht er nog een spoor van de katiting overgebleven zijn, dan zal dat bij de Walenmaagden wel door den inhoud van je wandelstok vergoed worden."

„Te drommel ja," lachte Schlickeisen, „weinig reizigers kunnen zich beroemen met zulke kostbare stokken te huis te komen."

Het viertal had ook getracht zich van fatsoenlijke kleeding te voorzien. Wel zijn de modemagazijnen te Koetshing met een lantaarn te zoeken; toch slaagden zij naar wensch en konden de ewah en de „klambi" (baadje) die hen tot heden gedekt hadden, tegen een matrozen zondagspak verwisselen. Hamadoe had zich onder de leiding van haar echtgenoot en van Johannes eenige sierlijke sarongs en witte kabaai's aangeschaft en zag er, daarin getooid, allerliefst uit. Ook Dalim en zijn makker van Kwala Kapoeas hadden zich getransformeerd en prijkten nu in de smaakvolle kleederdracht van de bemiddelde Maleiers. Allen zagen er dus bij het aan boord stappen zeer deftig uit en onmogelijk kon men hen aanzien, dat zij ongeveer drie maanden in Borneo's wildernissen hadden rondgezworven.

De „Rainbow," te Glasgow gebouwd, was een wakker scheepje, dat den postdienst tusschen Sarawak en Singapore volvoerde. Denzelfden dag van vertrek liep het vaartuig bij kalm en helder weder dicht onder de rotsen van Tandjoeng Datoe en kon ons viertal nog een laatsten blik werpen op het eiland, dat zij van zuid naar noord doorgetrokken en alwaar zij in zulke zonderlinge toestanden verkeerd hadden. Allen keken met aandoe-

ning naar die kaap, niet het minst de jonge vrouw, die met verkropte droefheid nog een tip van het land harer geboorte daar voorbijschuiven, langzaam op den achtergrond treden en eindelijk aan den gezichteinder verdwijnen zag.

„Naughe," lispelde zij, „ajoeë Mahatara mangkilak." (Het zij hoe het zij, het is Gods begeerte). Zij wendde den blik van den horizon af, waar haar oog nog lang had getracht Poeloe Kalimantan te ontwaren en zocht toen troost bij haar gemaal.

Drie etmalen later liet de „Rainbow" het anker op de reede van Singapore vallen. De ontscheping was ras geschied. Het eerste bezoek, dat de deserteurs in die wereldstad brachten, was bij den Nederlandschen consul. De veroordeeling door Radja Brooke over hun desertie uitgesproken, had voornamelijk de Zwitsers diep getroffen. Zij wilden weten, welke uitgaven de Nederlandsche staat voor hun aanwerving als soldaat gedaan had. Toen zij dat vernomen hadden, deponeerde ieder hunner bij den consul voor een waarde van duizend gulden aan stofgoud, om die onkosten te vergoeden en om voor den nog te verloopen diensttijd van hun verband een plaatsvervanger aan te werven. Ook verzochten zij dien consul, een fraaien veldkijker en dito boussole met twee keurig bewerkte Remmingtongeweren, die zij hem ter hand stelden, te willen toezenden aan den kommandeerenden officier van Kwala Kapoeas, wiens naam zij hem duidelijk opgaven. Zij erkenden gaarne, dat zij door de instrumenten en wapenen van den luitenant mede te nemen, zich aan de eerlijkheid vergrepen hadden. De consul, door die gedragingen getroffen, voelde zooveel sympathie voor die mannen, dat hij zich gaarne te hunner beschikking stelde, om hen in hun moeilijken toestand te helpen. Door zijn tus-

schenkomst maakten zij hun stofgoud en hun bezoarsteenen op de meest voordeelige wijze te gelde en bevonden dat, na Dalim en zijn makker rijkelijk beloond te hebben, ieders deel ruim 25,000 gulden bedroeg, die de consul gedeeltelijk in sovereigns en gedeeltelijk in wissels aan de beide Zwitsers en aan den Waal uitbetaalde. Johannes, die zich te Singapore wilde vestigen, zou voor en na over zijn deel beschikken.

De consul ging in zijn edelmoedige bemoeiingen nog verder. Hij schreef naar Batavia en verkreeg, nadat bij het Indische leger vier plaatsvervangers voor de gedeserteerden gesteld waren, hun papieren en behoorlijk ontslag uit den militairen dienst. Dat had evenwel tijd gekost, maar gedurende de drie maanden, die daarmede gemoeid waren, had hij de twee Zwitsers als schrijvers op zijn kantoor gebezigd en La Cueille bij een wapensmid bezorgd, zoodat zij hun brood ruim verdienen konden, zonder hun kapitaal te behoeven aan te raken.

Van dien tusschentijd maakte Wienersdorf gebruik om zijn ega trapsgewijze in het westersche leven in te wijden. Hij was begonnen met haar in een der voornaamste magazijnen in een Europeesche dame te transformeeren. Hij had de zaken goed en met smaak gedaan, zoodat dan ook het lieve vrouwtje in dat nieuwe toilet er allerbetooverendst uitzag. Overigens was zij van nature goed ontwikkeld, zij had de gave van alles goed en vlug in zich op te nemen, zoodat haar vervorming niets geen moeite kostte. Bij gelegenheid dat de dominé van Riouw eens een uitstapje te Singapore maakte, werd deze in den arm genomen, om het paar kerkelijk in te zegenen. Zijn WelEerwaarde liet zich alle omstandigheden van het Dajaksche huwelijk mededeelen en toen hij dat alles vernomen had, aarzelde hij geen oogenblik, maar zegende den band onder zoo vreemde omstandigheden gesloten,

in weerwil dat de geboden niet hadden plaats gehad. Stellig beloofde Wienersdorf, dat bij aankomst in Zwitserland hij de verbintenis ook door den landamman zoude laten bekrachtigen.

Eindelijk waren de papieren van Batavia aangekomen en weerhield niets meer onze Europeanen om naar hun vaderland terug te keeren. Alvorens evenwel te vertrekken, brachten de vier lotgenooten een laatste bezoek bij den Nederlandschen consul, die hen zoo ter zijde gestaan had; hartelijk drukten zij hem de hand, en als bewijs hunner erkentelijkheid boden zij hem het dagregister aan, dat La Cueille te kotta Rangan Hanoengoh van Harimaoung Boekit ontvangen had en waarschijnlijk van den in 1825 vermoorden Georg Muller afkomstig was. Getroffen nam de consul dien foliant aan en maakte het voornemen hem aan het museum voor land- en volkenkunde te Batavia aan te bieden.

Daags daarna stonden onze mannen vereenigd op een der steigers van New Harbour, de aanlegplaats der mailstoomers te Singapore. De Hydaspe, mailboot der Fransche messagéries impériales lag met stoom op en tot vertrek gereed. Aandoenlijk was het afscheid, dat Johannes van zijn makkers nam. Hun aller gemoed was te vol om veel woorden te kunnen wisselen. Zwijgend en snikkend drukten zij elkander de hand en de boot was reeds de straat ingestoomd, die Poeloe Pandjang van het eiland van Singapore afscheidt, toen de drie vrienden nog uittuurden en nog meenden in de verte een zakdoek te zien waaien. Met een snik riep Johannes hen na:

„Dat God hen nu verder geleide! het waren flinke ferme kerels!"

De Hydaspe was weldra uit het oog verdwenen en stevende straat Malakka in.

. . . .

De kommandant van Kwala Kapoeas had na den terugtocht van kotta Djankang geen poging meer aangewend om de deserteurs in handen te krijgen. Toen hij kort daarop met een stoomschip voor die kotta kwam, vernam hij de ware toedracht van het gebeurde, maar ook dat de vogels gevlogen waren. Zeer verbolgen was men te Batavia, evenwel niet zoo zeer over die desertie; maar Secretarie en II[e] Afdeeling van het Departement van Oorlog konden niet verkroppen, dat de verantwoording des luitenants sloot als een bus en dat met diens rapporten in de hand geen zondebok was aan te wijzen. Maar.... behelsden die rapporten wel de waarheid, de geheele waarheid, niets dan de waarheid? In die fabrieken van geflatteerde verslagen en rapporten over rustige rust nam men de vrijheid daaraan te twijfelen. Er werd een commissie gezonden met vertoonbare instructie, om de toedracht van het gebeurde tot klaarheid te brengen; maar met geheime opdracht om stipt na te gaan of des luitenants handelingen geen aanleiding tot die desertie gegeven hadden. De commissarissen, volijverige landsdienaren, namen hun taak volgens die geheime opdracht op en ondervroegen iedereen tot den bijkok toe, of ook de kommandant soms bij de een of andere gelegenheid redenen tot ontevredenheid had gegeven. Toen die bijkok, een rechte snaak, daarop antwoordde, dat niet de kommandant, maar wel het hongerlijderstarief tot gepruttel en wrevel en wellicht ook tot die desertie aanleiding hadden gegeven, werd eerst die uitdrukking uiterst gekuischt geverbaliseerd; maar daar zij niet geheel weg te moffelen was, werd de geheele arbeid van die commissie in den doofpot gestopt. De II[e] Afdeeling van het Departement van Oorlog en de Secretarie waren troosteloos.

Geen zondebok! Zoo iets was nog nooit voorgekomen.

Wat zullen ze in den Haag wel zeggen?!!

Eens toen de chef van gemelde afdeeling met een gouvernements-sekretaris over die zaak van gedachten wisselde, kreeg hij een lumineus idée.

„In het jaar 1800.... laat zien,.... zeven?... neen, acht en vijftig werd een kapitein der infanterie gestraft met veertien dagen provoost en overplaatsing, omdat bij het doen van reglementair voorgeschreven saluutschoten op 's Konings verjaardag een paar manschappen der bediening door het ontijdig afgaan van het stuk ernstig gekwetst werden. Die manschappen werden voor den dienst afgekeurd en een jaar na het gebeurde werd op dien kapitein ook nog verhaald de geldelijke schade aan het rijk door het ontijdig pensionneeren van de gekwetsten berokkend. Het bedrag dier schade werd jaarlijks van zijn traktement gekort."

„Drommels! drie straffen voor één feit, dat was ook geen vriendje."

„Dat tot daar aan toe, maar dat kan als antecedent dienen."

„Ja, daar zijt gij sterk in bij uw departement. Het antecedentensysteem spaart de moeite van te denken uit."

„Om het even; thans kan het goeden dienst presteeren. Die olijkert daar in de Dajaklanden, die de brutaliteit heeft om te bewijzen, dat hij geen schuld aan het geval heeft en daarenboven de onbeschaamdheid ontwikkelt bij die bewijsvoering een dosis talent voor den dag te brengen, moet op zijn voorman gezet worden. Waar zou anders het prestige der bureaux blijven? Door die desertie is het rijk schade berokkend; schuld of geen schuld, die moet hij vergoeden."

De legerbevelhebber diende overeenkomstig dit schit-

terend denkbeeld een voorstel in om den kommandant van Kwala Kapoeas te belasten met een som van 4000 gulden, zijnde het vermoedelijk bedrag van hetgeen die vier deserteurs aan den staat gekost hadden, na aftrek van een redelijk tantum voor de diensten, welke zij Nederland bewezen hadden. Hoewel niemand dan de strafrechter boeten en alleen de rekenkamer vergoedingen opleggen kan, was toch reeds het betrekkelijk besluit geschreven ter Secretarie en zou naar Buitenzorg opgezonden worden, om met de handteekening van den Gouverneur Generaal te worden bekrachtigd, toen van den consul te Singapore een even groote som ontvangen werd om voor de deserteurs plaatsvervangers te stellen. Dat was te erg; dat bracht den geheelen kladwinkel van Batavia in de war.

„Die kerel is met den helm geboren, geloof ik," werd op zekere kamer van het paleis te Weltevreden gemompeld; „maar.... hij is nog geen kapitein, daar kan ik hem een briefje van geven. Die desertie zal later nog wel dienst doen."

Een vriendenhand schreef het gansche verloop en den geheelen snooden toeleg naar Kwala Kapoeas. De luitenant legde des avonds toen zij bij elkaar zaten den dokter dat geschrift voor. Toen de esculaap het geheele relaas van den consul te Singapore gelezen had, barstte hij uit:

„Brave Kerle!!"

En meteen vloog hij het vertrek uit, maar kwam een oogenblik daarna weer binnengestoven met een flesch echte Veuve Cliquot in de hand. Zenuwachtig liet hij de kurk knallen, de glazen waren ras gevuld.

„Ik thrink, ik thrink op de wohlgeschlaagde....."

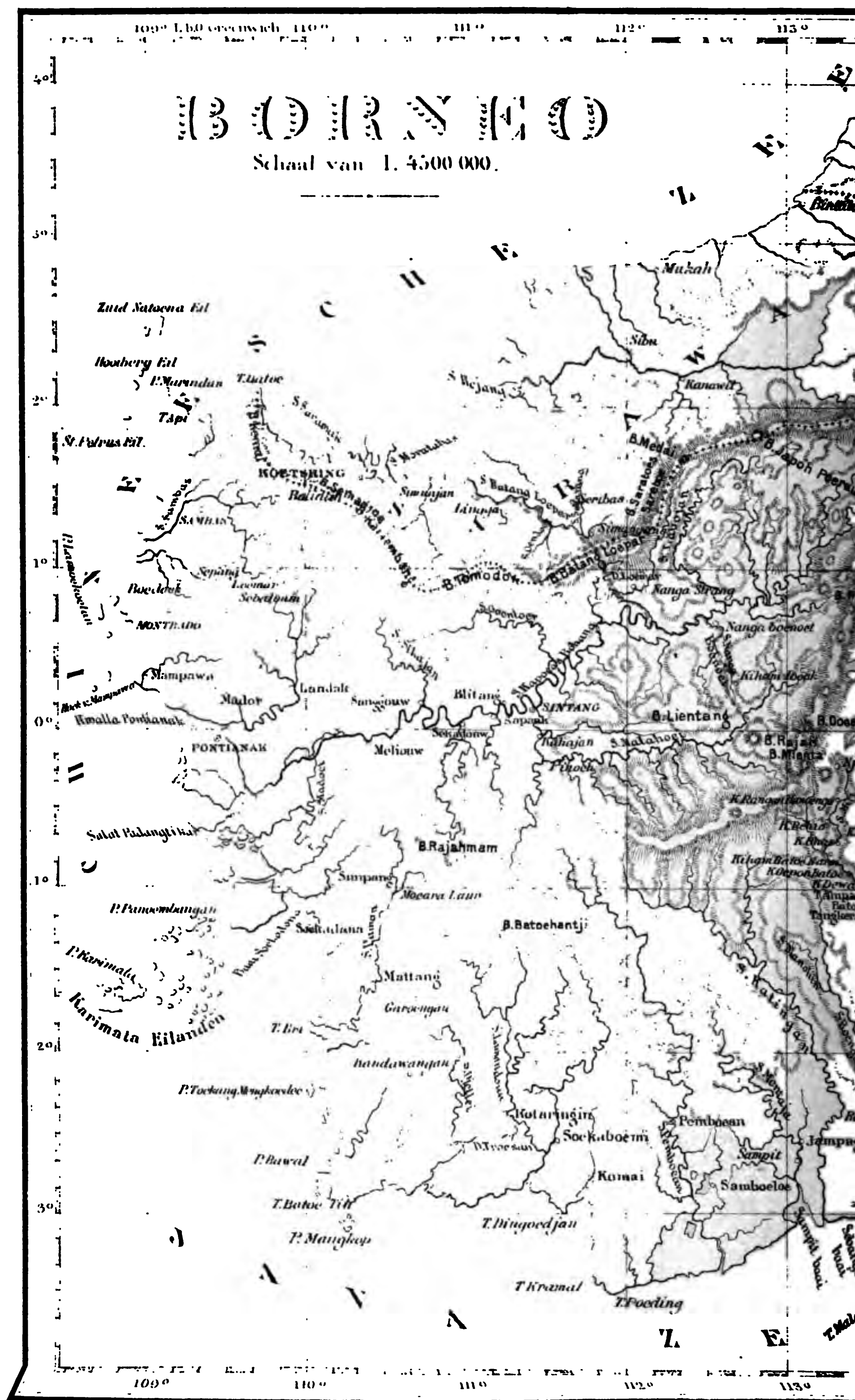
De luitenant vloog op, hield den medicinae doctor de hand op den mond:

„Je drinkt op de eindbeschikking der Voorzienigheid, die mij voor de betaling van vierduizend pop behoed heeft. Drommels mijn waarde mof, ik beken dat is een dronk waard. Ik dank je van harte. Kijk daar ga je."

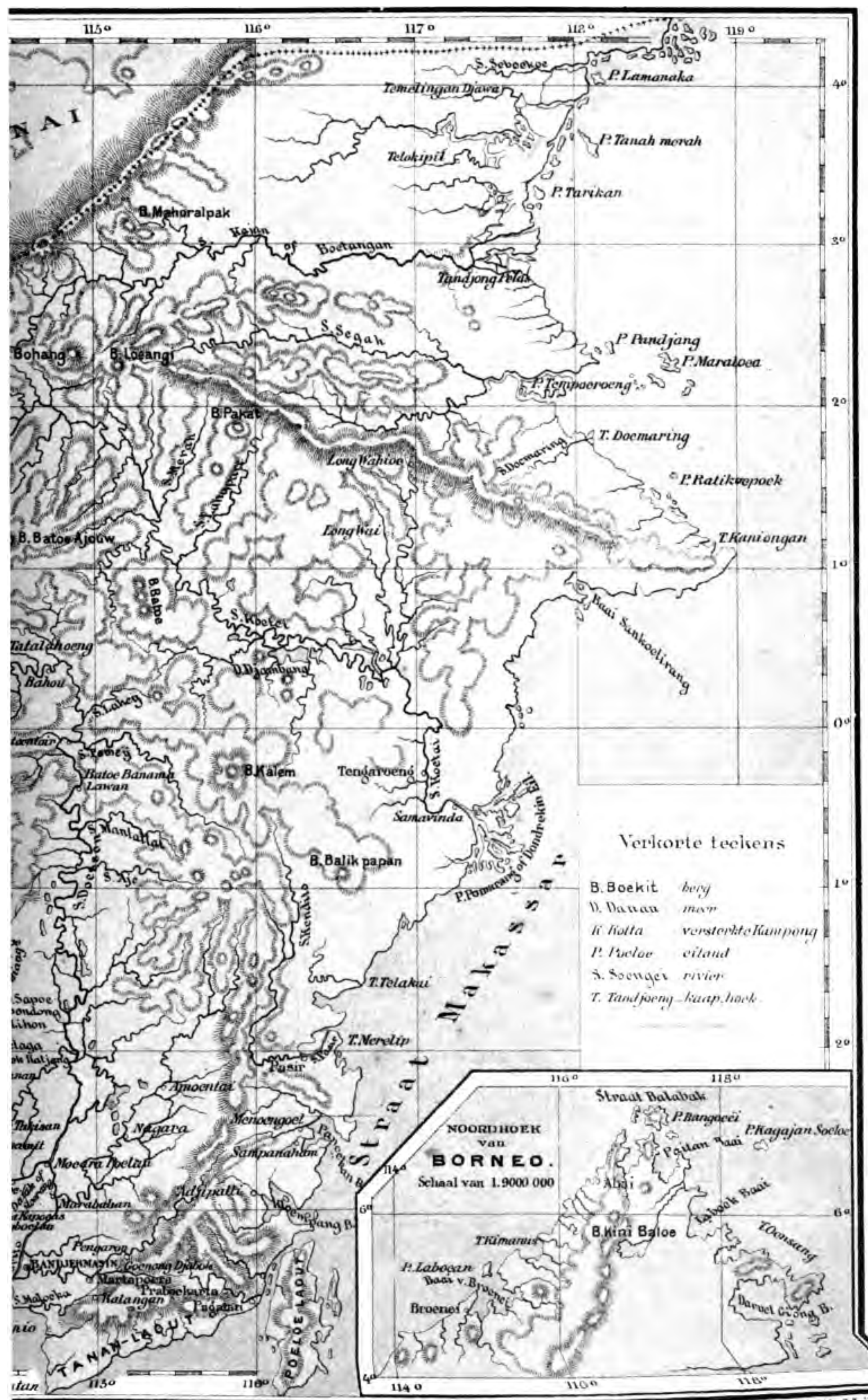
De dokter keek den officier een oogenblik wezenloos aan. Eindelijk scheen hij te begrijpen. Hij bracht het glas aan den mond, maar toch kon de onverbeterlijke Germaan niet weerhouden uit te roepen, alvorens hij dronk:

„Salamat djalang!" (Geluk op hun reis.)

EINDE VAN HET TWEEDE EN LAATSTE DEEL.

BORNEO
Schaal van 1. 4500 000.
Zuid Natoena Eil
P. Marundan
St. Petrus Eil.
KOETSHING
SAMBAS
Sepang
MONTRADO
Mampawa
Mador
PONTIANAK
Landak
Sanggouw
Blitang
Melioue
SINTANG
Sepauk
B. Lientang
Kanowit
Mukah
Sibu
Nanga Sirang
Nanga boenoet
B. Rajahmam
Simpang
Mattang
Garoengan
Kandawangan
B. Batoehantji
Kotaringin
Soekaboemi
Pemboean
Sampit
Samboeloe
Komai
T. Dingoedjan
T. Kramal
T. Pooeding
P. Mangkop
P. Bawal
T. Batoe Tiri
P. Panoembangan
P. Karimata
Karimata Eilanden
P. Toekang Mengkoedoe
Salat Padangtikar

115°
116°
117°
118°
119°
4°
3°
2°
1°
0°
S. Seboekoe
P. Lamanaka
Temelingan Djawa
P. Tanah merah
Telokipil
P. Tarikan
B. Maharalpak
Kajan of Boelangan
Tandjong Pelas
S. Segah
P. Pandjang
P. Maratoea
Bohang
B. Loeangi
P. Tempoeroeng
B. Pakat
T. Doemaring
S. Doemaring
Long Wahioe
P. Ratikwepoek
Long Wai
B. Batoe Ajouw
T. Kaniongan
B. Batoe
Baai Sankoelirang
S. Koetei
Talalahoeng
Bahou
D. Djambang
S. Lahey
S. Teweg
B. Kalem
Tengaroeng
Batoe Banama
Lawan
S. Koetai
Samarinda
S. Mantallat
B. Balik papan
S. Aje
S. Kendilo
P. Pomaroeng of Dondrekin Eil.
Straat Makassar
T. Telakai
T. Merelip
Pasir
Amoentai
Negara
Menoengoel
Sampanahan
Moeara Roelan
Adjapatti
Marabahan
Pengaron
BANDJERMASIN
Goenong Djabok
Martapoera
Prabockarta
Kalangan
Pagatan
TANAH-LAUT
POELOE LAOET
Verkorte teekens
B. Boekit berg
D. Danau meer
K. Kotta versterkte Kampong
P. Poeloe eiland
S. Soengei rivier
T. Tandjoeng kaap, hoek
NOORDHOEK van BORNEO.
Schaal van 1.9000 000
Straat Balabak
P. Bangoeëi
P. Kagajan Soeloe
Pallan Baai
Abai
Labock Baai
B. Kini Baloe
T. Kimanis
T. Oensang
P. Laboean
Baai v. Broenei
Broenei
Daroel Gedong B.
114°
116°
118°
6°
4°

Gedrukt bij H. C. A. THIEME te Nijmegen.